

Antonyan
1950

SZÉPVIZI BALÁS BÉLA:

A SZÉKELY NEMZET TÖRTÉNETE

A SZERZŐ KIADÁSA. — SZÉPVIZ, 1943.

A
SZÉKELY NEMZET
TÖRTÉNETE

a Kr. e. 1200-tól, a Kr. u. 1562-ig.

IRTA ÉS SZERKESZTETTE :
SZÉPVIZI BALÁS BÉLA.

I. KÖTET.

Nyomatott Vákár könyvnyomdájában, Csikszereda.

Előljáró beszéd.

A gyergyószentmiklósi születésű nagy székely írónknak, Lázár Istvánnak, Kibédi Bene Judit, a X. századbeli Bene vitéz utolsó sarjának, a 82-es székely katonák budapesti Emlékünnepén elmondott eposz-szerű beszédéből való *eme ősszékely történelmi adatok és örökszékely jellemvonások vezessenek be minket őstörténelmünkbe:*

Szólok a Seregvezérő nevében, ki teremtette a székelyt.

A világ egyik legnagyobb és legkisebb nemzete! Eredő vonala tizezer esztendőök mélységébe nyulik: sugár, mely átczikázik a világtörténelmen. Ázsia összezeinek a villámlovassa, ő ellene építette Kina a harmincötezer tornyu, hármezer kilométeres falat, a tengertől a Gobbi-sivatagig. — Százlábu lován felbukkan itt is, ott is a világtörténelmi események vihar-tölcséreiben, most a Fáraók székében ül s mint hikszosz évszázadokig uralkodik Egyiptom fölött, majd eltűnik, de felbukkan ismét Székelyvárában, Askélon, Gát és Asdód városok fegyveres házaiban s mint filiszteus, az Ó-testamentom rettegett népe örökíti meg legenda nevét a Biblia színes lapjain. Az Ó-görögök fantáziájában, mint Kentaur rugtat elő a turáni puszták aranyló kódéből s később Atilla érczdandáraiban rengeti a földet, a Dajk folyótól kezdve a frank tengerig, majd meg mint a honfoglaló magyarság ősi testvére hat kőtáblába vési Árpád Urunkkal a későbbi magyar alkotmány jogalapját s a honfoglalás tündöklő harcaiban elől vitézkedik Zandirhám alatt.

Az örök katona! Az örökké vérző óriás, ki a hadban kiváltságjog szerint elől jár mindig, békében pedig a nagy és büszke Magyarország határmesgyéit őrzi egy ezredéven át Csak fölgyult a máglyatűz a hegyeken, jöttek a tatárok, a véres kardot körülhordozták s a dolgozó székelység letette erdőzugató fejszékét, kifordította ekéjét a barázdából, s fegyverbe szállt a vitéz Isten harcos katonája Csonthalmok hir-

detik ma is székely-tatár harcok nagyszerű fegyvertényeit. Vitézkedett az Aranynap és az Ezüsthold fia Rákóczi zászlói alatt, a székelység volt a kurucz hadsereg gerincze, majd Mária-Terézia idején, az osztrák örökösödési s a Sziléziai hadjáratokban, II József török háborújában és a Napoleoni hadjáratban, aztán mint a magyar szabadságharc hőse vonult fel Bem Apó legendás ezredébe, elől, mindég és mindenütt elől, mint a szél, mint a láng. És a nagy világháború! A tüzek és az árvizek dübörögnek úgy, ahogy előretörték a világomlásban, győzni vagy halni a székelyek, a nyolcvankettesek!

Dies irae! János apostol Jelenései testesültek, a szörnyű víziók élő borzalmakká váltak. Tűzpatakok hömpölyögtek kelettől nyugatig, ég, föld reng, füst, vér, láng, tűzcsillagok, gázkeresztek, repülő-titánok, gépszörnyetegek, Dreodnoughtok, acélcápák, robbanó villámok a vizek mélyén... éneklő, öldöklő székely dandárok törik át a frontot. Égnek az orosz-lengyel harcmezők... s Doberdó köpoklában katlog a halál... Piává habja egekbe üvölt... világ omlás! És ott áll a cs. és kir. 82-ik székely gyalogezred a világorkán tűzvirágos forgószelében, a szembefeszülő erők égő centrumában, mint a világháború tüzmagja, a rendithetetlen erő és hatalom, a vitézség és a hősi önfeláldozás a mártiri bátorság, a sugárzó hit és a lángadozó bizalom örök mintaképe. A legideálisabb katonatípus Nyiltan támad és gyors, mint a lecsapó villám, de ha cselet kell vetni, elő veszi a jobbik esztét s furlanggal szakad az ellenség nyakába. Hűséges és megbízható, hadba nem ismer megalkuvást, nem könyörtelen, de kemény, dacos, büszke és megközelíthetetlen, ám minden cselekedetén átvilágol nemes és jóságos katona szíve. Gyermeklelkű hős. ki Argirus királyfi és Hófehérke történetén könnyet morzsol szét merengő pilláján, de nem ismer tréfát a harcban és ől, hogy utánna nincsen feltámadás. A harc ősi foglalkozása, tiszteli és becsüli hát s fegyvert sohasem emel nemtelenül. Ur, született ur, igazi nemes ur, mert a székely közt nincs paraszt, de nem csak a királyi kiváltság levelek sze-

rint nemes, hanem lélekben is az, a föld egyszerű gyermeke is az, a legtisztább és legnemesebb vér az egész világon, mert megtartotta nemzeti, faji és vérbeli töretlenségét, jellemét s ősi katonai erényeit, amelyek a világháború legnagyobb, szinte emberfeletti jellemtényeit szolgáltatták a Keleti és Déli frontokon. Járt a Hadak útján s a schrapnel-csillagok közt, mint a verhetetlen akaraterő hőroza; hite: az Isten; reménye: a győzelem; szeretete: a Haza; bizodalma: önmaga; szentsége a fegyvere. Hős, ki dalolva ment a halálba; a csaták őrlőgője, kinek letépi fél karját a gránát, de leugrik a műtőasztalról s vért sugározva, támoogy vissza robbanó gránátok közt, az ütközetbe... Ez volt a 82-es! A világháború legvakmerőbb, legelszántabb, győzhetetlen és lebirhatatlan rohamoszlopa. Az ércdandár! Csak robogott előre, völgyből hegyre, hegyről völgybe, vizen, lápon, szakadékon, drotsővényen, minden akadályon át s amerre ment, útjában felgöngyölt mindent, a kő is szétporlott a bakancsa nyomán. Járt a csillagomlásban, srapneltűzben, gránát huhogásban, gépfegyverek olomzáporában, — előre! És hullt. És halt. „Véreinkből patakok folytak, csontjainkból halmok emelkedtek.“ Dőlt a világ! Bálványhatalmak omlottak porba, vérben, lángban, kinban vonaglott a Föld s a beszakadt frontokról az égő városok és falvak gigászi fáklyavilágánál falankszokba tömörülve, ősi szokás szerint zárt egységben vonult vissza a 82-es székely gyalogezred, példavetésül minden időknek, hogy a jól átgondolt és alaposan végrehajtott visszavonulás épp oly fontos a hadászatonban, mint a bátor és öntudatos előretörés...

Haza jött, ki épen, ki bérán, de fegyverét nem dobta el az ezred, hanem őrt állt és virasztott a vörös éjszakában, mikor önfiai hurcolták kommun-keresztre a homlokra bukott magyar nemzetet. — „Vigyázó! Mit látsz az éjszakában?“ „HORTHY MIKLOS közeleg!“ Őrt állt a magyar Golgotán, a többi meg ott maradt az elomlott frontokon, idegen földben, jeltelen sirban, vitézi obsitjaik: a mosolygó halál. Ó Istenem, hány özvegy és árva buslakodik a Maros, az Olt és

a Küküllő mentén, a kicsi rabszékely falvakban, hogy nem jött haza uruk és apjuk, a kenyérkereső.... seba, vitéz Isten! A hősi halál kijár a székely katonának, csak ne volna rabbilincs, szép Erdélyországon! A sirban sem tudnak pihenni a 82-esek.... A csontjuk is érez és egekre kiált az idegen sirból: Hát azért küzdöttem? Hát azért haltam meg érted, árva Magyarország? Ordítanak a sírok: Teremtő Isten, add vissza kicsinyeim, feleségem, édes anyám, édes hazám szabadságát!

.....Ezekért a halottakért, a magyar nemzet székely vértanuiért gyújt áldozati tüzet Háromszék, Csik, Gyergyó és Udvarhelyszék hősi halottjainak, azoknak az örök ismeretlenségbe költözött vitézi szenteknek, kik őriásai voltak a világháborúnak. Ime a Vasszékely miniatűrje, mely állt a székelység Betlehemjében, Udvarhely városában, de ledöntötték már... Trianon kettős árnya ül a 82-esek e ragyogó emlékűnnepén, amelyen Európa lelkiismeretéhez kiáltunk. Az időkben szabadítói voltunk a világnak s mégis felfeszítettek s sorsot vetettek Árpád köntösére! Elragadták érctermő hegyeinket, gyönyörű erdeinket, aranykalászos mezeinket, gazdag folyóinkat, anyagi javainkat, amelyeket fölraktározott a magyar munka és szorgalom! Négy millió élő magyart téptek ki nemzetünk testéből s vetettek inséges rabságra! Tizenötezer iskolát raboltak el tőlünk, szinmagyar iskolákat és egyetemeiket, amelyek sugárzó lángelméket adtak az emberiségnek. Millió sirt! A 82-esek bölcsőjét is az ősi hun sírokkal. Istenek Istene, mi történt velünk? Micsoda sötét álom szakadt ránk a trianoni fellegekből? Hány esztendeje tart? Hány esztendeje zsibbadozunk a ködben s tapogatjuk csonka testünket és érezzük valami borzadályal, hogy lassan csurgadozik a vérünk és szakadozik a lelkünk. Forgó kavargó iszapálom sorvaszt a piavei katasztrófa viharasajduló kinjai, a kommun vörös borzalmi és a Trianon fekete rémei verik a lelkünket. Varázslatos átok, fekete bűbáj, megrontás és árulás, hűtlenség, esküszegés, lélekrablás és minden minden összefogott ellenünk, de egyet mégsem

tudtak elrabolni tőlünk: *a hitet, mellyel önmagunkban bizakodunk!* Árva mécse ez a fekete álmunknak, virrasztó lángja könnyhullatásos éjszakáinknak, örökmécse világidős életünknek és fáklyája a magyar Sezámnak, mely az arany és a vér, a vitézség és a lángelme rejtett kíncseit takarja. A székely-magyar hit! Ez a kicsi, didergő sugara a nemzet lelkének, ez a bujdokló Veszta-láng, mely soha ki nem alvó fényével élteti öntudatlanul ezt a szegény nemzetet. Mi ez a lán-gocska? A hazaszeretet, amellyel hiszünk a nemzet feltámadásában! Egy tudatalatti tűzpatak, mely diadalról diadalra vitte világégésben a 82-esek halálfejes zászlaját. Ime a szent halálfejes hadizászló, mely lengett dicsőségesen a földszaggató székely rohamok fölött. De hol a győzelem? A szivünkben! Hol a dicsőség? A hősi halottak emlékezetében! Hol a vitézi fegyvertények érdemkoszorúja? *A nemzet nagy-nagy reménykedésében, hogy a magyar seregek ismét hadra kelnek egy napon! Hogy eljön az a nagy és szentséges tisztítóvihar, amikor ismét földrengető rohamra törnek a székely oroszlánok, a Nyolcvankettesek.*

Hadak Ura! Ki vagy a magyar egekben, szenteltesd meg a Te Neved a mi fájdalmunkban; jöjjön el a Te Országod, a nagy és szabad Magyarország! Legyen meg a Te akaratod, Ki teremtetted Mingruth fiát, Hunort. legyen meg, miképpen mennyben, azonképpen itt a földön is. Add meg mindennapi kenyerünket a tündöklő aranykalászt, a pacsirta dalos magyar ég alatt azoknak, akik a rab Erdély könnyharmatos földjén szenvednek védtelenül és árván s minékünk is, kik siratjuk elrabolt, szent Hazánkat. . . Isten, ó *ne bocsásd meg* a mi bűneinket, hadd vezekeljünk azokért, *ne bocsásd meg*, amiképpen mi sem bocsájtunk meg azoknak, kik véittek nemzetünk ellen. És vigy minket a kísértésbe, hogy ezerszer is fegyvert ragadjunk és ölünk, ha kell, a szent szabadságért. . . Amen.

Már ezek is a történelmi időkből való igazságok, de még közelebb állók, még ellenőrizhetőbb hiteles

valóságok: országvezetésben, irányításban résztvevő felelős államférfiak és királyi udvari krónikások feljegyzései, törvényszakaszai, amik, mint más nemzeteknél is az ilyen történelmi kincsek, a magyar történelemnek is a magvai.

Nézzünk egy néhány szemet:

Anonymus (1240—80 közt), Béla király névtelen jegyzője, ki a legrégibb kortól szent Istvánig írta meg történelmünket, ezt írja hun-magyar krónikájában:

„*A székelyek Atilla király népei voltak, a magyaroknak békeségben eleikbe mentek s a sereg előtt az első had Lineában lovagoltak s Ménmarót ellen is az avant Gárdában voltak elsőek.*“

Kézay Simon Mester IV. László udvari papja, (1282—1283-ban írt 2 kötetes krónikájában) feljegyzi:

„*Azok a székelyek (zekuli). Hunnusmaradványok, kik megtudván, hogy a magyarok újra visszajöttek Pannoniában, a visszajövőeknek Ruthénia határain eleikbe mentek.*“

Bonfinius (1434—1503), Mátyás király udvari történetírója ezt jegyzi fel a magyar történelem könyvébe:

„*A székely népek a nemes scytháktól származnak le.*“

Az Agyagfalvi Constitúció 1506-ban törvényben örökíti meg:

„*Hogy így az igen nagy Scythiából reánk maradtott tökéletes hívségnek dicsérete közöttünk megmaradjon, meg kell vallani, hogy a székely nemzet máig is sokat tart Atilla hunnosaitól való származására.*“

Verbőczy István (1460—1541) nádor *Opus Tripartitumának*, „*Hármaskönyvének*,“ a mely korától, 1514—1848-ig, a magyar jog törvénykönyve volt „*Az Erdélyi Schytulokról, kiket székelyeknek hívunk.*“ IV. czim alatt a következő törvényczikket iktatja be:

„*Vannak azonkívül az erdélyi részekben Scythulok, kiváltságos nemesek, kik a schythá néptől, ennek Pannoniába jött első bejövetelekor származtak*“ (be. t. i.) „*és a kiket mi rontott szóval sikuloknak, magyarul székelyeknek neveziünk teljesen különböző törvénnyel és szokással élők, a hadi dolgokban nagyon jártasok; 2). kik az örökségeket és tisztségeket, nemzetségeket, ivadékok és ivadéki ágak sze-*

rint a régiek szokásához képest rendezik és osztják fel maguk között.

Werbőczy külön is ezt írja: „Erdély részeiben laknak nemes privilegizált székelyek, az először bejött scytha népek sarjzati.”

Istvánffy Miklós (1535—1615) államférfi a 34 kötetes magyar történelem írója ezt írja:

„A székelyek, kik Erdélyben Olytoz (Aytossum) körül laknak, mely Moldvát elválasztja, a régi scythák maradványainak tartatnak.”

Oláh Miklós Esztergomi Érsek (1493—1568) „Atila“*) cz. tört. munkájában a következőket írja a székely Nemzetről:

„Mindnyáján nemeseknek tartják magukat, mint a hunnosoknak valóságos maradéki. Nem is ok nélkül élnek azon Praerogatívával, minthogy magok közt senkit egyik a másiknál Nemeseblnek nem esmérnek és a legkisebb közöttük olyan szabadsággal él, mint a legnagyobb.”

Ezekről a legrégibb időkben szerzett különös kiváltságaikról szólnak Mátyás királynak 1472. évi „Tulajdon Parancsolatja” — Rákóczi György fejedelemnek 1636-iki adománylevele.

I. Lipót magyar király 1691-ben adott Diplomája, amelyet az utódok, I. József, (IV. Károly, a francia királyról nem is szólva,) Mária Terézia, II. Lipót, II. Ferencz is megerősítettek, a székely szabadságról és kiváltságokról.

Az Erdélyi Főigazgató Tanács (Gubernium) mint a legösibb szabadságokat és kiváltságokat erősíti meg Atila népének, a székely nemzetnek.

(Árkosi Benkő József: Imagoja később!)

»Minden táborozásban ott voltunk az ország védelmére« — írja a Székely Nemzetgyűlés Nagysolymosról 1492. december 2-án II. Ulászló magyar királynak, Báthory István vajda elleni feliratában: »s a mi őseink vére különböző országokban, t. i. Moldovában, Havasalföldön, Rácz, Török, Horvát, Bolgárországban

*) (Az érsek így írta: „Atila“)

bőven hullott és »a mi vérünkből patakok folydogáltak, tagjainkból és csontjainkból pedig halmokat hánytak«... »Könyörgünk ezért Felségednek, hogy tekintse meg ily nagy elnyomatásunkat és méltóztassék a vajdát közülünk visszavenni, hogy bennünket még több törvénytelen és hallatlan gyötrelmekkel ne báborgasson. Tudja meg felséged bizonyosan, hogy mi alatta soha nem maradunk, még ha mindnyájunknak feleségeinkkel, gyermekeinkkel az országból idegen földre kellene is bújdosnunk; mert ha a vajda úr, köztünk tovább is uralkodnék, elhatároztuk, hogy Felséged országából azonnal kibújdosunk.«

A király Báthory-t a Vajdaságról és a székely Ispánságról letette. S hogy mégis mennyire tudták és tudják az ázsiai magyarság ellenségei a Székely Nemzetet minden ősi szellemi, erkölcsi és anyagi javaiban fosztogatni, csoda-e az idők, a népek forгатagainak sodrában, amikor nemzetek születnek, nemzetek tűnnek el, oroszlánok és tigrisek élet-halál harcától a békaegér — harczokig — ha még Atilla dicsőségét is nem csak el tudják utódjainak ellenségei homályosítani, hanem vad, barbár rablóvezért tudnak belőle, uralomra jutott alantas kulturák tudósai és politikusai, gyúrni!

A nagy francia nemzet fiai: *Deguines*, a ki a kínai, törvénymódjára írt és a mindenkori császár által szentesített Évkönyvekből feltárt s a hunokra vonatkozó adatokat könyvekben megírta, *Voltaire*, a másik lángész és *Thierry Amadé*, a francia akadémia tagja, a ki Atilláról és fiairól három kötet könyvet írt s más, Kinában működő *Jézsuita Atyák* megírták a hiungnuk, a hunok, ősi nagyságát és dicsőségét, akkor, amikor itt Magyarországon még Lexikon is úgy rajzolja meg Atilla urunk képmását, mint olyan ördögét, amelyiknek az arcza emberi arcz ugyan, de állati vadságu és

a kinek a homlokán kétfelől két rövid szarva van. (Tolnai Világlexikon. I. A. k.)

Azt a nagy hadvezért, államférfit és diplomatát, akinek európai hadjárata idején három katolikus püspök barátja volt, akinek Leó pápa is jó barátja lett, amikor kérte a Róma alatt álló hun-királyt, hogy kímélje meg Rómát, mert ott vannak az apostolok, Péter és Pál csontjai. Atila, ki az ősök emlékét szentnek tartotta és mindennél tiszteletreméltóbnak, visszatért Róma alól s kivégeztette azt a skáldot, aki őt Istenként akarta megénekelni.

Atila — és népe — lealacsonyítása mégis, ezek után is, tovább folyt és foly mind a mai napig. Azután is, ahogy Szabó Károly kolozsvári egyetemi tanár több mint 50 esztendővel ezelőtt Thierry munkáit magyarra fordította s azokat Pesten kiadták. Azután is, hogy a nagy francia tudós könyvei egyikét így kezdi:

»E név: Atila, az emberiség emlékezetében Nagy Sándor és Caesar neve mellett vivott magának helyet. Ezek dicsőségüket a csudálatnak köszönhetik, Ő a rémületnek; legyen azonban bármelyik érzelem, csudálat, vagy rémület, mely egy férfiúnak halhatatlanságot ad, bizonyosak lehetünk, hogy ezen érzelem csak lángészre vonatkozik. Igen hatalmasan kellett megrendülni az emberi szív húrjainak, hogy hullámmásuk századokon át így átörökölhessen. Atila balhíre azonban nem annyira azon a rosszon alapszik, amit tett, mint a mit tehetett s mi a világot megdöbbenettette. A világ pusztítóinak fájdalom, igen bő névsorában több oly férfiú található, kik többet romboltak, mint Ő, s kikre mégis, mint rá, a századok örök átká nem nehezedik. Alarik intézte a halálcsapást a régi polgári társaságra, megtörve azon sérthetetlen régi varázst, mely Rómát hét század óta fedezte; Genzerikének, a rombolás eme szabadalmi közt kiváló szabadalma volt, t. i. Rómát és Karthágót kirablani, Radagais, a legkegyetlenebb

teremtmény, melyet a történelem emberek közé soroz, fogadást tett volt, hogy bálványai lábainál két millió római fojtat meg: s e rombolók neveit mégis csak könyvekben találjuk. Atila, Orleans előtt kudarcot vallott, kit atyáink Chalonsnál megvertek» — (itt azonban Thierryben is a gloire nemzetének a fia beszél!) — »Ki Rómát egy pap könyörgésére megkimélte s ki egy nő keze által vészelt el, népszerű nevet hagyott maga után, a rombolással egyértelműt. Ezen feltűnő ellentmondás meglepi a szellemet, mihelyt az ember a rettentő személyiséget tanulmányozza. S észrevevesszük, hogy a történelem Atillája éppen nem a hagyományé s hogy csak kiegészítés, vagy legalább kölcsönös felvilágosítás végett egymásra szorúlnak, s hogy emelett még meg kell különböztetnünk az eltérő hagyományok forrásait: a román« — (t. i. a római) — »hagyományt, mely Atillának a polgárisult és a germán hagyományt, mely Atillának a barbár fajok iránti viseletére vonatkozik és végre a nemzeti hagyományt« — (a magyar, a Káspi-tengermelléki és különösen a székely mondakat) — »mely máig is fenntartja magát a hun vérű népek közt, különösen Európában. E különböző hagyományoknak, bár a történelembe nem olvadnak is, melyet megzavarnak, s mellyel gyakran ellenkeznek, mindamellett is megvan a magok határozott helye a történelem mellett az Atila jelleme fölötti komoly tanulmányban.

Hogy ezen ember lángeszét és hatalmát valódi értékre becsülhessük, nem kell elválasztanunk történelmét az arra következő eseményektől. Atila élete, melyet egy véletlen csapás talán éppen a roppant tervei teljesítésére szánt pillanatban metszett ketté, csak egy megszakadt dráma, melyben a hős eltűnik s a megoldás gondját mellékszempélyekre hagyja.«

Azután az osztrák császári uralom alatt élő magyar népről Thierry szószerint a következőket írja:

»Ez a nemes magyar nép, bármily levertnek látszik is, még tele van élettél és erővel, szerencséjére Európa népének. O az, aki Európa és Ázsia kapuján őrködik; legyen is annak hű őre! Rossz és balvégzetű politika volna egy polgárisult és katolikus német hatalmasság részéről« — (t. i. az osztrákok részéről) — »elnyomni akarni egy oly nemzetiséget, mely véd-őre azon oldalról, hol a hódítás telhetetlen szenvedélye forrong, a barbárságra támaszkodva. De bármi történetjék is, Magyarország élni fog azon rendeltetésekért, melyeknek edényét a Gondviselés nem akarta összetörni. Egy nép sem ment keserűbb viszonytagságokon; a tatárok által elfoglalva, a törökök által földulva, belmeghasonlás által számtalanszor elnyomva s nem egyszer saját fejedelmei által is megrontva, minden romlásából erősen és önbizalommal emelkedett fel.«

Az ősi székely nagyság a hun eredet kérdésében a legújabb korban egy, az egész belső és külső tudományos világ által elismert tekintély, Hóman Bálint, koronázza meg, bár elég oka lett volna akár származásánál, akár közéleti szerepénél fogva a negativisták, eredetünket lebecsülő idegen érdekltségűek érdekköréhez csatlakozni, az igazi nagy tudós pozitivitásával állapította meg magyar történelmében, hogy:

»Az erdélyi székelység nagyobb zárt tömegben megtelepedő ősfoglaló nép, vagy törzs volt. Ők voltak erdély egyedüli honfoglalói«... Nemzetiségre nézve;

A székely nép a magyartól különböző, de a magyarral rokonnak, avval együtt hun származásúnak tartott önálló nép, vagy törzs volt.«

Hóman szerint: »a székelyekben egy az avar birodalomhoz tartozó és ennek bomlása után a IX. században Erdélybe húzódó néptöredéket kell látnunk«... »amely a hunnal azonosnak tartott és a hun-hagyományt őrző török faju nép: az avar, bolgár, vagy az avar uralom idején hazánk területén történelmileg kimútatható hun törzsek valamelyikének ivadéka.«

Másik tudós írónk és államférfiunk, a Hómannal egyidős Pekár Gyula, szintén miniszter s a Turáni Társaság elnöke, Atillának és »A 2800 kilométeres kigyónak« (a Kinai fálnak) és a hunnok történetének írója 1921. augusztus 8.-án budapesti irredenta lapomnak, — a »Székely Szónak« — a homlokán a következő szöveget küldte a székely népnek:

»Székelyek, Csabafiak, Csabamogerek, hunnutók és magyar előőrsök, a ti görbe turáni kardotok a mithosz véres hidja Árpádtól—Atilláig, Ti vagytok a nagy összetartozóság hatalmas lánc-szeme a századokon át, Catalaun és Pusztaszer: 451 és 896 közt! Drága lánc-szem, erős lánc-szem, csak most el ne szakadj, mert veled szakadna a Jelen és a Múlt közötti nagy kapcsolat, már pedig ezt a szegény, vérszegény gyöngye jelent csak a turáni Múlt egyensúlya billentheti helyre. Székelyek, — ti vagytok a Hadak égi útjának felleglovassai... Ám most ismét a földre szálljatok le, mert újra szükség van reátok. Atilla és Árpád után a H a r m a d i k honfoglalásra szól a trombita: Csabafiak, Csabamogerek, ti örökös előőrsök, rajta, előre, a harmadik élethalál visszafoglalásra!»

1943.

Ismét nyeregbe szállt a székely!

I.

A székelyföld rövid földrajza.

Erdélynek azt a részét, amelyen Atila fiainak pusztulása után a catalauni és szegedi végzetes csata után megmaradt királyi sereg magja, mintegy 3000 hun harcos, a hozzátartozó néppel együtt letelepedett, 1500 esztendő óta *Székelyföldnek* hívják.

Ahol Marosvásárhelytől délre, a Maros és Nyárád egybeszakadásánál : Nyárádtőtől napkeletre, a Gyimesi-szorosig ;

Északról a Gyergyóditró feletti 1515 méter magasságu Piricske-tetőtől le délre, a Brassótól keletre húzódó Bodza-szorosig való területet szállották meg Atila fiainak a seregéből megmaradtott hun harcosok, vagyis : akkor még csak a mai *Csiknak, Háromszélnak, Udvarhelynek és Maros-Torda megyének* megfelelő területet Ahonnét később, szaporodván, kiterjeszkedtek Torda-Aranyosra is.

Hegyhataírai, illetve belső nagy hegyei Székelyföldnek : Északkeleten — Moldova felől — a *keleti Kárpátok* gerincze, illetve a Gyimesi szakaszon annak keleti hegylábai, vagyis : a *Gyergyai, a Csiki, a Háromszéki* — *Havasok* ; fenn a *Baróti Hegység, a Hargita, az 1800 m. magas Galusa tetővel, a Görgényi Havasok*.

Délen szintén a *Kárpátok* gerincze a határ, Brassónál, *Havasalföld, a mai Oláhország* felől, de nyugatra már a II. Géza magyar király által betelepített és II. András ugyancsak magyar király által 1224-ben kiváltsággal ellátott *Szászföld* a határa a székelyföldnek.

Napnyúgaton az V században elfoglalt Székelyföld határvonala : a *Küküllő* s a mai Tordaaranyos megyében a *Maros-folyó vonala*.

A Székelyföld nagyobb folyóvizei : a *Maros és az Olt, Békény, Feketevíz, Görgény, Kisküküllő, Nagyüküllő, Kiismő, Gagy, a Fehér-nyikó, Fenyéd, a két Homoród,*

a Vargyas, Kormos, Baróth, Ajta, Feketeügy, Kovászna, Kászon, Uz, Veresvíz és Szépvíz.

A Székelyföld a legrégibb időkben hét székből állott. Míg a XIII. században a népszaporodatból Torda vármegyébe is költöztek székelyek, oly nagy mértékben, hogy a vármegyének ebből a részéből megalkották a nyolczadik széket. Ilyen terjeszkedésekből születtek azután a mesék — mert más vidékekre is elvitte a székelyt a kenyérkereset, hogy azok »úgy telepedtek bé Erdélybe.«

Lett tehát a Székelyföldön nyolcz anyaszék és 4 fiuszék. Még pedig: Anyaszék: Udvarhely. Sepsi, Kézdi, Orbai, Miklósvári, (vagyis Erdővidéki) Csík, Maros, Aranyos-szék. Míg, Bardocz, Keresztúr, Gyergyó és Kászon fiuszékek.

A székelyföld községei és városai.

(Beleértve a mai, nemzetiségeklakta, helységeket is.)

Csikban: (a gyergyai részen) Bélbor, Borszék, Holló, Baraszó, Tölgyes, Márpatak, Putna, Részefalva, Somlyófalva, Putnalaka, Zsedánpatak, Békás, Kőszörűke, Almásmező, Tikos, Bernát, Iványos, Domuk, Salamás, Galócás, Fülke, Kaimás, Orotva, Várhegy, Dudad, Ditró, Csutakfalva, Remete, Szárhegy, *Gyergyószentmiklós*, Tekerőpatak, Kilyénfalva, Újfalu, Alfalu, Csomafalva, Szászfalva, Bata, Tinkán, Ilona, (Felcsikon:) Balánbánya, Szentdomokos, Szenttamás, Jenőfalva, Karczfalva, Dánfalva, Oltfalva, Madaras, Vacsárcsi, Göröcsfalva, Rákos, Madéfalva, Lóvész, Ajnád, Szentmihály, Szépvíz, Kós-telek, Gyepecze, Csügés, Bükklokja, Felsőlok, Közélok, Agyagospatak, Hidegség, Gyimesbükk. (Középcsikban:) Csicsó, Borzsova, Szentmiklós, Delne, Pálfalva, Csobotfalva, Csomortán, Somlyó, (Várdotfalva) Mártonfalva *Szereda*, (Zsögöd), Pottyond, Menaság és Újfalu, Fitód. (Alcsikon:) Szentlélek, Hosszuaszó, (Alszeg, Boroszló, Poklond'falva) Kotormán, Mindszent, Szentgyörgy, (Újfalu) Bánkfalva, (Felszeg), Szentmárton, Csekefalva, Kozmás, Szentkirály, Szentimre, Oltelve, Szentsimon, Csátószeg, Verebes, Tusnád és Újfalu, *Tusnádfürdő*, Lázárfalva, Kászonújfalu, Kászonjakabfalva, Kászonimpér, Kászonaltiz, Kászonfeltiz. (108)

Háromszéken Bükkszád, (Gróf Mikes-üveggyár), Zsombor, Mikeüjfalu, *Málnásfürdő*, Málnás, Zalánpatak, Oltszem, Bodok, Zalán, Kálnok, Zoltán, Étfalva, Fotos, Gidófalva, Köröspatak, Árkos, Sepsimartonos, Besenyő, Angyalos, *Sepsiszentgyörgy*, (Szemerja), Kilyén, Szentkirály, Szotyor, Ilyefalva, Aldoboly, Kőkös, Erősd, Árapatak, *Előpatak*, Nyárospatak, Hidvég, Lúget, Dobág, Bölon, Nagyajta, Közéapajta, Szárazajta, Kakucsi malom, Miklósvár, Köpecz, Baróth, (Sámuelakna), (Baróthi akna), Bodos, Nagybaczon, Bikkfalva, Bácsstelek, Dobolló, Márkos, Lisznyó, Lisznyapatak, Sepsi-Magyaros, Szacsva, Kispatak, Kis és Nagyborsnyó, Feldoboly, Egerpatak, Sepsiszentivány, Uzon, Szotyor, Laborfalva, Komolló, Réty, Bitá, Czófalva, Barátos, Páké, Várhegy, Léczfalva, Telek, Eresztevény, Maksa, Dálnok, Márkosfalva, Albis, Alsócsernáton, Felsőcsernáton, Ikafalva, Juhászfalva, Altorja, Feltorja, Karatna, Volál, Peselnek, Szárazpatak, Kúrtapatak, Esztelnek, Csomortán, Almás, Lemhény, Bereczk, Ojtozi vám, Rákóczi vár, Sósmező, Benetúrné vára, Kézdimartonos, Osdola, Sárfalva, Szászfalu, Kiskászon, Szentlélek, Nyújtód, *Kézdivásárhely* (Kanta), Oroszfalu, (Fortyogó) Szentkatolna, Imecsfalva, Hilib, Gelencze, Hatolyka, Petőfalva, Haraly, Mártonfalva, Szörce, Tamásfalva, Zabola, Páva, Vajnafalu, Kovászna, Körös, Papolcz, Zágón, Bárkányüveghuta, Szita-Bodza, Kraszna-üveghuta-, Bodzavám, Egrestő, Bodzaforduló, Talpatak, Nyén. (136).

Udvarhelyszéken Bodog, Magyar-Hermány, Kisbaczon, Bibarczfalva, Olasztelek, Száldobos, Bardocz, Füle, Kápolna, Margit-udvar, Felsőrákos, (ásványvíz forrás) Vargyas, Homoródalmás, (H. almási barlang,) (Király földő), Szentkeresztbánya, Szentegyházsfalu, Kápolhásfalva, Homoródfürdő, Rókaváros, Lővéte, Homoród-Keményfalva, Homoród Remete, Abásfalva, Gyepes, H-Szentmárton, Kénos, Telekfalva, Lokod, Sándorfalva, Ábrahámfalva, Bágy, Bükkfalva, Recsenyéd, Homoródszentpál, Dálya, Homoródszentpéter, Városfalva, Jánosfalva, Darócz, Zsombor, Homoródujfalu, Oklánd, Karácsonyfalva, Bene. Petek, Ege, Jásfalva, Kányád, Szentlászló, Miklósfalva, Öczfalva, Bikafalva. Árvátfalva,

Patakfalva, Boldogasszonyfalva, Sós-kút, Máréfalva, Varságtisztása, t., Nagy-kút-patak, t., Bagzos, t., Küküllő, t., Oroszhegy, Héjjafalva, Szentkirály, Fancsal, Ülke, Tiborc, Szenttamás, Zetelaka. Küküllő-keményfalva, Fenyéd, Máréfalva, Kadicsfalva, Szejké-fürdő, Bethlenfalva, Siménfalva, Szombatfalva, *Székel-yudvarhely*, Lengyelfalva, Sükő, Farczád, Vágás, Hodgya, Dobó, Bitá, Felső-Boldogasszonyfalva, Bikafalva, Bögöz, Magyarós, Agyagfalva, Décsfalva, Nagy Galambfalva, Kis-Galambfalva, Betfalva, *Székel-ykeresztúr*, Alsó-Boldogasszonyfalva, Fiátfalva, Ujszékel, Magyar-felek, Szederjes, Erked, Bene, Mátisfalva, Muzsna, Derzs, Szentersébet, Andrásfalva, Új-lak, Kissolymos, Nagysolymos, Hideg-kút, Rugonfalva, Csekefalva, Szentábrahám, Kis-ke-de, Nagy-ke-de, Gagy, Medesér, Tordátfalva, Tarcsafalva, Kobátdemeterfalva, Nagykadács. Kiskadács, Alsósiménfalva, Szentmihály, Malomfalva, Szentlélek, Bogárfalva, Farkaslaka, Kecset, Csehétfalva, Felső-Benczéd, Firtos-Váralja, Énlaka, Pálfalva, Korond, *Korond-fürdő*, Kénese-fürdő, Alsó-Sófalva, Felső-Sófalva, *Parajd*, *Sóbánya*, Ilyésmezeje, Kétagora fogadó, Középsőfogadó, Nagyágfogadó, Atyha, Siklód, Kűsmőd, Szolokma, Etéd, Kőrispatak, Bözöd, Bözödújfalú, Magyarzsákok, Vécze, Székelyszállás, Csőb, Ráva, Bordos, Szent-Demeter. (165.)

Maros-Tordában: Toplicza, (Oláh telep) Mesterháza, (Oláh telepek) Rátosnya, Füleháza, Déda, Maroskövesd. Liget, Felsőrépa, Alsórépa, Magyaró, Disznájó, Maroshodák, Marosoroszfalu, Monosfalú, Erdőszakáll, Holtmaros, Idecspataka, Alsóidecs, Felsőidecs, Oroszidecs, Marosvöcs, Római tábor, Lővér, Felfalu, Magyar-Régen, Görgény-sóakna, Sós-szentmárton, Görgény-Adorján, Görgény-Hodák, Görgény-Üvegcsür, Alsó-fancsal, Felső-fancsal, Laposnya, Görgény, Libánfalva, G.-szentimre, Görgény-Orsova, Kincses, Szentmihály, Alsó-, Felső-Oroszi, Alsó-, Felső-Kollér, Nádas, Soropháza, Kakucs, Magyar-Bölkény, Héttükk, Jobbágytelke, Nagy- és Kis-szederjes, Marosjára, Telek, Magyar-Péterlaka, Erdőcsinád, Ehed, Iszló, Hódos, Vadad, Kál, Székes, Iklánd, Vécze, Bö, Moson, Köszvényes-Remete, Köszvényes, Római-Tábor, Mikháza, Deményháza, Bú-

zaháza, Seje, Kendő, Márkod, Mája, Bere-Keresztúr, Magyaros, Bere, Torboszló, Nyárad-Szentimre, Ahód, Nyárad-Andrásfalva, Nyárad-Szereda, Nyárad-Szentanna, Bigmány, Ny.-Süketfalva, Ny.-Demeterfalva, Ny.-Szentmárton, Csikfalva, Jobbágyfalva, Ny.-Gálfalva, Kis-Nagy-Adorján, Geges, Szentsimon, Havad, Szentháromság, Bedő, Szent Gericze, Havad, Vadasd, Nyárad-Szentlászló, Bálintfalva, Baczka-Madaras, Ákosfalva, Ny.-Szentbenedek, Harasztberek, Vaja, Kis-Görgény, Csóka, Somosd, Nyomád, Tompa, Szent-Lőrincz, Kebele, Cserefalva, Folyfalva, Kis-Teremi, Teremi-Újfalu, Szentmiklós, Hepefalva, Fintaháza, Lőrinczfalva, Lukácsfalva, Káposztás, Karácsonyfalva, Hagymásbodon, Agárd, Csejd, Jedd, Csija, Tófalva, Koronka, Kál, Ilyésmező, *Szováta*, Sóvár, Római állótábor, Kibéd, Makfalva, Atosfalva, Szent-István, Csókfalva, Erdőszentgyörgy, Havadtő, Gyalakúta, Kelementelke, Szövérd, Göcs, *Szászrégen*, Radnótfája, Beresztelke, Abafája, Petele, Vajdaszentiván, Körtefája, Gernyeszeg, Sáromberke, Erdőszengyel, Libáncs, Iklánd, Nagyernye, Széke, Várhegy, Udvarfalva, Marosszentanna, Maros-Szentgyörgy, Remeteszeg, Hidvég, Egerszeg, Maros-Szentkirály, Názánfalva, *Maros-vásárhely*, Medgyesfalva, Csittszentiván, Maroskeresztúr, Római-tábor, Székelysósptak, Malomfalva, Nyárádtő, Lukafalva, Vidrátszeg, Magyar-fülpös, Körtvekapu, Unoka, Toldalag, Póka, Póka-Keresztúr, Sárptak, Mezőhavas, Galambod, Mezőménes, Mező-Szabad, Mezőkövesd, Bárdos, Kis-Nyúlas, Mező-szentmárton, Bala, Pusztalőrincz, Majos, Néma, Bazéd, Szabéd, Mezőfele, Mezőkölpény, Fekete, Mezőmadaras, Száltelek, Hárczó, Mezőpanit, Mezőbánd, Mező, Székely-Uraly, Pusztafekete, Mezősámsond, Kis-lekencze, Mezőrűcs, Nagy-Ölyves, Mezőszentmárton. (221.)

Tordaaranyosban : Mezőméhes, Velkér, Mezősályi, Pusztalőrincz, Mezőgerebenes, M.-Záh, M.-Tóhát, M.-Szakáll, M.-Bodon, M.-Szenygel, M.-Kemélytelke, Nagy-és Kis-Iklánd, M.-Uraly, Székely-Uraly, M.-Pete, Székely-Sáspatak, Kerelő, M.-Újfalu, M.-Szentmargita, Dellő, Magyar-Dellő, Maros-Orbó, Magyar-Lekencze, Maros-Dákos, Maros-Lúdas, Gerend-Keresztúr, Kecze, Hadrév,

Székely-Kocsárd, Vajdaszeg, Sós-szentmárton, Gerend, Gerend-Keresztúr, Aranyos-Lána, Major, Gy.-Szentkirály, Gyéres, Mező-örke, Egerbegy, F.-Detrehen, Al-Detrehen, Mező-kók, M.-Tóhát, M.-Záh, M.-Czikud, M.-Bő, M.-csán, M.-szenitjakab, Virágosvölgy, Sósbánya, Torda, Szind, Koppánd, Magyar-Peterd, Szentlászlókútja, Indal, Túr, Komjáthszeg, Magyar-Szilvás, Hármassfogadó, Mikes, Csűrűlye, Szelistye, Szelicse, Tordaszentlászló, Kis-Fenes, Bányabükk, Pusztaszentmárton, Pusztacsán, Rákos, Csűrűlye, Léta, Resdát, Magyar-Léta, Füle, Pusztaszentmihály, Sütmég, F.-Fülehasas, Asszonyfalva, Ruha, Egres, Érczpatak, Kisbányahavas, Bojnik, Macskakő, Kakova, Kisbánya, Alsójára, Bikalat, Szürduk, Magura, Berkes, Borrév, Várfalva, Sinfalva, Alsó-Felső-Szentmihályfalva, Mészkö, Alsó-Peterd, Tordai-Hasadék, Felső-Peterd, Keresztes, Aranyos-Polyán, Major, Aranyos-Lóna, Harasztos, Székely-földvár, Veresmart, Felvincz, Inákfalva, Maros-Décse, Örményes, Alsó-Füged, Felső-Füged, Dombró, Mohács, Kercsed, Bágyon, Várfalva, Kövend, Csegezi, Székelykő, Toroczkó-Szentgyörgy, Hidas, Csákó, Gyertyános, Bedellő, Toroczkó, K.-Oklos, Runk-Lunka, Lárka, Runk, V.-Oklos, Vidály, Bélavár, F.-Podsága, Al-Podsága, Lunka, Szolcsva, Bérczes, Offenbánya, F.-Csórka, Csórai-szirt, Szartos, (Oláh telepek,) Bisztra, Topánfalva, Jégbarlang, (Hegyi oláh telepek) (147.)

Az öt székely vármegyében 777 székelymagyar város és község van. a melyek az oláh telepekkel, ha azokat magyarokká tesszük és magyar telepések kiépítik, 1000-nél jóval több községe lesz a Székelyföldnek.

Ha pedig hazatelepül a künn levő félmilliónál nagyobb számú intelligens és vagyonos székelység; ha a gazdag bányákat megnyitják; ha a világon páratlanul álló gyógyvizeikhez világfürdők épülnek s borvizei belékerülnek a világforgalomba; ha mérhetetlen erdei községi részvénytársaságok útján gyárakat és kimeríthetetlen gyapju, kender- és len-feldolgozó háziipari szövetkezeteket; vaj- túrógyárakat létesítenek: a helységek és a falusi lakosság száma megkétszereződik, a városok száma pedig megtízszereződik. Ka-

tonai telepek építésével, s katonai gazdálkodással pedig a biztonság legmagasabb fokára emelkedik a székelység s Magyarországnak legerősebb fellegvára lesz, amit a földnek semmiféle hatalma, sem fegyverrel, sem kiéheztetéssel tőle, el nem vehet soha ezen a világon!

Meg kell tehát tisztítani és erősíteni a székelységet is, vérségileg is, erkölcsileg is, szellemileg is és anyagilag is; *leginkább pedig katonailag! Ez lehet csak Atilla megmaradt hunnjainak a rövid, de örökké tartó programja!*

II.

A székelyek származása és letelepedése.

a) Bevezetés.

(Idézet Rugonfalvi Kiss István: „A nemes székely nemzet
Képe“ cz. könyvéből.)

A nacionalizmus korában minden nép fokozott figyelemmel fordult múltja felé, féltő szeretettel ápolva ködbe vesző őskorának szent hagyományait. Még az olyan nemzetnek is, melynek nem volt lelkesítő hagyománya, szent hazugsággal nagy ősoket, hagyományt gyártottak a nemzeti öntudat és hivatásérzet ápolására. Ebben a korszakban rabolták el, a tudomány bűvös tőgájában tetszelgő ú. n. tudósok, a magyar nép ősi hagyományait.

Már ezt megelőzőleg a tudomány szolgálatába állította a dicsőségesen uralkodó ausztriai ház a történetírást. Meg kellett tanulnunk, hogy legősiobb intézményeink történelmi tévedések eredményei és meg kellett ismernünk, »nagy igazságokat« hazánk történelméből (Grosse Warheiten aus der ungarischen Geschichte), hogy a magyar vitézség a képzelet szüleménye, a magyar lovagiasság költemény, a magyar nemzet a világ legutolsó, leggyarlóbb népe.

Ilyen előkészítés után nem lehet csodálkozni, hogy a magyar nemzet köztudatába be lehet csempészni azt, hogy a hun-magyar származás alaptalan mese. Amily könnyen beletörődött ebbe a magyarság, éppen olyan szívós ellenállást fejtett ki a székely nemzet, midőn hagyományait megtámadták.

Az egészséges magyar nemzeti öntudat és érzés eltűnyüléséhez hozzájárult az, hogy a magyar nép igen nagy mértékben keveredett idegen fajokkal, ami hatással

volt fizikumára és lelkére is Egyes szinfoltocskák maradtak mentek a nagyobbfoku vérkeveredéstől, ezek azonban egyre jobban elveszítették nemzetünk életében befolyásukat és formáló erejüket. Már Bethlen Gábor nagy lelki keserőséggel állapította meg, midőn a magyar függetlenség kivívásáért fegyvert fogott, hogy mennyire más a magyarság lelki világa, mint az erdélyieké — és azt részint a rosszindulatu idegen uralom, részint pedig a vérkeveredés hatásának tulajdonította. *Minél jobban hódított a demokrácia, annál jobban megszállták a pozíciókat nemzetiünk életében az idegen fajoktól átpártolt renegátok és korszok.*

Renegát, korcs német, tót és zsidó historikusok kezdték mérni a magyar történelmi igazságokat és üzelmeiket megkönnyítette egy beteges korszak, mely a tudományban is csak az újat, a meglepőt, a szenzációst méltányolta és a nemzeti hagyományok védelmezőit elavúlt haszontalanságok avas bajnokainak tekintette.

Amily könnyen napirendre tért a hun—magyar származás kérdése fölött a magyar közösség, éppen olyan hűségesen kitartott hagyományai mellett a székely nép, melyről legrégebb időkben azt jegyezték fel, hogy vére *tisztaságához*, ősi szokásaihoz és hagyományaihoz szívósan ragaszkodik. Emiatt az unió és magyar nacionalizmus dicsőségére a magyar és székely nép egységében és lelki közösségében szakadás állott be, holott a krónikás hagyomány éppen a két, egymástól elsodort testvérnép egymásratalálását és vérbeli egységét juttatta kifejezésre.

Ezt az egységet megzavarni bűn lett volna, még abban az esetben is, ha arra komoly tudományos érdekek adtak volna okot, ámde a nemzeti hagyományok ellenségeinek a működése tudományos szempontból sem állja ki a kritikát. A hunszékely kérdés irodalmunkban a feltűnési viszketegségben szenvedő illetlen ambicióktól hevített lelkiismeretlen emberek szabad prédája lett. Vajudtak a hegyek és születtek az elméletek. A »tudós« elméletgyárosok közül azonban egyik sem tanulmányozta a kérdést minden vonatkozásban, alapo-

san; az értekezések egész során lehet észlelni, szinte szemeinkkel látni, hogy szerzőik egy véletlenül támadt rögeszmét hogyan öltöztetnek céltudatosan kiragadott és rosszhiszeműen elcsavart történelmi adatokkal »tudománnyá«. Hazug elméletekkel azonban akkor sem lehet problémákat megoldani, ha az igazságnak nem akad védelmezője, mert azok mögött mindig új problémák támadnak és az igazság előbb-utóbb kiveti magából a hazugságot. Arra a kérdésre, hogy ha a székelyek nem a hunok utódai, mi lenne a származásuk, senki sem tudott elfogadható feleletet adni; pedig a belső telepítésen kezdve, végig kísérleteztek minden számbajöhető néppel. Bizonyítás közben összehordtak tücskötbogarat, így lett a lényegében egyszerű székely kérdés egyre szövevényesebbé. Akadt olyan derék írónk is, aki négyszer négyféleképpen irt a székelyek eredetéről, mindannyiszor a csalhatalanság magas igényével. Tiszteletreméltó dolog, ha valaki tévedését bevallja, de annál nagyobb bűn egy nép legszentebb hagyományát ennyire könnyelműen és készületlenül kikezdeni. A magyar történetírást igazán nem érte volna veszteség, ha a tisztelt író az elfogadhatóság színvonalához közelítő negyedik elmeszülöttével kezdte volna.

Természetesen engem, mint a székely nemzet minden tagját, igen érdekelt a kérdés. Sokszor elfogott a vágy, hogy egy nagyobb munkával részt vegyek a vitában, de ezt mindaddig nem tettem meg, amíg a legkisebb részletkérdésben is nem láttam tisztán. Most elérkezett az az idő, midőn véleményt nyilváníthatok.

Mostani munkámat nagy adatgyűjtés előzte meg. *Ismételten* átolvastam és kijegyeztem az összes forrásokat. Mig a forrásokra ilyen nagy súlyt fektettem, igyekeztem elfeledni mindazt, amit a székelyekről mások irtak. Vannak ugyan használható, komoly, becsületes munkák is, melyeket itt-ott felhasználok, de velem együtt az olvasó is a legokosabban teszi, ha egy beteg lelkű korszak beteg lelkű és erkölcsi felelősségtől mentes írójának még a nevét is elfeledi, kivéve azon keveseket, kiknek volt bátorsága a divatos örülettel szembehelyezkedni. Különös elismeréssel és tisztelettel említem meg

Orbán Balázs, Szabó Károly, Jakab Elek, id. Jósza János és az újabb generációból Hóman Bálint és Németh Gyula nevét.

b) A törvényhozó testület által alkotott és a császár által szentesített Kínai Évkönyvek, mint kétségtelen hiteli nyomravezetők a hun-székely eredet tekintetében.

Mielőtt kétségtelen történelmi igazságok forrásaihoz akarnók magunkat kalauzoltatni, először vizsgáljuk meg magukat a kalauzokat. Vizsgáljuk meg hát az ősi kínai kultúra értéktényezőit s ősi ázsiai és afrikai kultúrák égbenyúló csúcsaira felkapaszkodva, állapítsuk meg általában e kultúrák hihetetlen nagyságát és az ők maguk kétségtelen hiteles voltát.

Sőt oda sem kell mennünk, nem kell magunkat és elért eredményeinket feláldoznunk, mint szegény Körösi Csoma Sándorunknak a Lhasszába, a teljes tudomány örök titkai felé való szizifuszi küzdelmében a halálos gázövezet védő erődítményében, Dardsilingban. Egynéhányan, európaiak, olyan dokumentumokat hoztak el, amik felnyitják a szemét mindeneknek, akik akarnak látni.

Herodotosz (484—425 Kr. e.), a legrégebbi és legnagyobb görög történetíró, aki béuitazta az akkor már (vagy: még) elérhetetlen kulturális magasságban élő ázsiai és afrikai országokat, kilencz hatalmas könyvben gyűjtötte össze adatait. Ő jegyezte fel azt a sok titkot, amit Egyiptomban a kopt papoktól hallott s amit azok könyvtáraiban megmutattak neki. Megírja *Duncker* német történettudós „*Az ókor története*” című négykötetes művében (I. Az egyiptomiak. II. A sémi népek. III. Az asszirok kora. IV. A négy nagyhatalom. V. Az árják az Indusz és a Gangesz mellett. VI. Budha vallása és a Brahmánok tana. VII. A kelet-iráni árják. VIII. A médek uralma és a perzsa birodalom nyolcz részben), hogy hihetetlen magasra fejlett csillagászati tudományuk látható jelét, a 365 öl kerületű s egy öl vastagságú csillagvizsgáló arany gyűrűjüket, melyen az év minden

napjára egy négyszögöl terület volt, amelyen az év ama napjának a bolygói órák szerint fel voltak tüntetve s az ott elhelyezett drágakövekre való hatásuk mutatta minden órának a jellegét s az abban született vagy cselekedett embernek a sorsát vagy cselekedete eredményét, következményét.

Erről *Diodorus Siculus* is megírja (az Augusztus római császár korabeli római szittya tudós), hogy ez a gyűrű a Ramesszeon-hegy tetején volt. »Sir is volt a hegy tetején, egy király sírja, a kör a sír épületének a tetején volt«, melyen egy 365 ölnyi kerületű és egy ölnyi vastagságu arany kör fekszik. A körre az év egyes napjai vannak feljegyezve és mindenik mellé oda van írva a csillagok felkelése, valamint azon hatás is, melyet az egiptus csillagjósok ezen konstellációknak tulajdonítottak.

Herodotosznak pedig ezenkívül megmutatták a kopt papok a szent könyveket is, amelyekben 8000 év története van megírva, ami szól a multa is, de szól a jövőre is, mert a Föld története földtanilag is, erkölcsileg is, szellemileg is, nagyban és egészben azonos — 8000 esztendő — periodusokból, ismétlődő időszakokból áll s ugyanaz történik a világon minden 8000 esztendőben.

Kőrösi Csoma Sándor könyvei elhozták a világ első szanszkrit szótárát, amelynek segítségével a lhassai titkokat, (a mai európai találmányok pl. a távolbalátás) a lámák mérhetetlen gazdagságu könyvtáraiban ellehetne olvasni, ha egyszer nem tibeti ember ebbe a 8000 méteres magasságban fekvő kolostor-városba a lábát betehetné.

De ne menjünk ilyen messzire vissza se, menjünk itt Európában Genfbe, a megholdogult Népszövetségi Könyvtárba. A nagy világ-areopág egyik ülésén — még az angolok, franciák virágjában, — a chinai főmegbízott bejelentette, hogy országa könyvajándékot kíván adni a Népszövetség Könyvtárának. Az areopág belső mosollyal és udvarias bólintással fogadta a bejelentést, s a főtitkár útasította a könyvtárigazgatót, hogy állíttasson be a könyvtárba egy szekrényt.

Megtörtént.

Azonban nagy volt a megrökönyödése az európai műveltségű tudós könyvtárigazgatónak, amikor Mar-seillesből jelentették, hogy megérkezett Chinából egy óceánjáró gőzös, könyvrakománnyal, a Népszövetség részére. A chinai lexikon eddig elkészült 80.000 fólió alakú kötete volt a hajón. A könyvtárigazgató egész termet kellett berendeztesen a könyvek számára s izzadott, nem csak a nagy munkától, hanem a szégyentől is, az ő nagy tudománya miatt. Most magyarázta meg ugyanis a chinai delegáció főtitkára a következőket:

A nagy könyvtárak száma Chinában mintegy 300-ra tehető. Ezek között legnagyobb a császári könyvtár, Pekingben, mely már a *Leang*-dinasztia alatt (Kr. u. 502—555) 370 000 kötetet foglalt magában; pedig e hatalmas kincseket a kínaiak csak a régi tudományos művek foszlányainak tekintik, mert *Krisztus előtt 210 körül Si Hoang Ti császár (aki a hunok ellen a nagy feladat építtette)* a könyvek nagy részét elégette. Ugyancsak tűz által pusztult el a chinai császári könyvtár igen nagy része, e század közepén, a t'ai ping lázadás alkalmával.

Daczára ezen nagy és pótolhatatlan veszteségeknek, a chinai tudomány nem megvetendő magaslaton áll. *Chambeau* levelében lehetett olvasni a *Kien Long* császár által 1750 körül kezdeményezett gyűjtő munkáról, melynek neve: *Szi-ku-cziuen su* (a négy tár összes könyvei) s mely nem kevesebb, mint 160.000 kötetre volt tervezve, melyből máig már a fele, vagyis 80.000 kötet jelent meg (ez az iménti): Chinai szent könyvek 8000 kötet; klasszikusok 2000 kötet; történelmi munkák 20.000 kötet; bölcsészeti munkák 2000 kötet; katonai munkák 150 kötet; asztronómiai művek 700 kötet; fizikai művek 400 kötet; szépművészeti művek 1000 kötet; természettudományi művek 400 kötet, stb. stb. A buddhista-kolostorok pedig a régi és az újabb műveknek megbecsülhetetlen műveit, kincseit rejtik. Mekkora műveltség kell Chinában, csak az irni-olvasni tudáshoz, ha elgondoljuk, hogy a szavaknak a 24.000-et meghaladó írásbeli jelképét kell megtanulniok.

Még csak annyit jegyezzünk fel Chináról, hogy az egy bűvös kastély, amelynek kulcsa az egytagu szavakból álló nyelve. A nyelvek pedig úgy keletkeztek — s a tudós Lászlófalvi Velics Antal nyelvész, aki a chinai nyelvről magyar nyelven könyvet írt, ezen a könyvön át végigvonuló példákkal mutatja ki — hogy *ezen egytagu szavak értelmeik szerint összerakva, adják a világ minden más nyelvét.*

Chinában a császári akadémia ma is ezer számra adja ki az új műveket.

Még közelebb jöjjünk. Budapestre jöjjünk. Andrássy út 103 alá, egy csinos, egyemeletes villába, melynek park-udvarában chinai, japán és más ázsiai építményeket, szobrokat, faragványokat és tengeri csodákat láthatunk. Németországból bevándorolt egy órásszegéd, itt Magyarországon nagy vagyont szerzett s akkor világgörüli útra indult. Olthatatlan tudássloma több ízben vitte Ázsiába s mindannyiszor felbecsülhetetlen értékű művészi kincsekkel tért haza. Palotát épített s megrakta ezt kincsekkel és végrendeletében az egészet a Magyar Államra hagyományozta. Ez: a „*Hopp Ferencz Keletázsiai Muzeum*“. Az állam a Néprajzi Muzeum egyik táráként *Felvinczi Takács Zoltán*, a mi nagy tudományu turáni tudósunk és székely vérünk, igazgatása alatt működik. Ha valamit a világon leírni nem lehet, akkor ennek a Muzeumnak a hihetetlen művészettel, csodálatos anyagokból, — leginkább porcellán, vagy drága ásványokból, selymekből készült — némelyik pl. egy-egy edény egy életen keresztül, mikroszkopikus finom, virágdiszeivel — ezt nem! Van egy alma nagyságu és alaku egyetlen darab elefántcsontból faragott mű, amelynek a külső nyílásain betekinthetünk, benn ugyanilyen diszes, ilyen alaku kisebb gömb van, azon belül még kisebb s ezek kívülről vannak befelé kifaragva, oly csodálatos finomsággal, mintha tündér lehelte volna oda. És az arannyal, drágakövekkel himzett főúri köntösök! Teljesen olyanok, mint a miseruhák, avval a külömbséggel, hogy a himzéseket mestere egész életén keresztül készítette s a virágok olyanok, t. i. a minták stilusa, mint a magyar cifraszűr. Hogy

mikor onnét kijöttem, az Andrassy-út és a Váczi-utca fényes kirakatai kőkorszakbeli kezdetlegességnek tűnnek fel.

Ime, ilyen Ázsia — s milyen volt — ez érdekel most minket mindennél jobban a történelemírása Chinának, hogy hiteles, kétségtelen hitelű történelmi adatokért odamentek a cseppet sem turáni német, franczia tudósok s a cseppet sem pogány jézsuita Atyák?

Ilyen:

*A nemzet örök érdeke s az örök igazság: minden-nél szentebb az ázsiai országokban, annál is inkább, mert életük a legmagasabb erkölcsi és szellemi élet színvo-nalán mozog, megvetvén a földi, az anyagi érdekeket és kincseket. China a múltját 40.000 esztendőre viszi vissza! A történelmét a vének törvényhozó testülete írja. Letár-gyalják a történt eseményeket, megírják és az iratot egy lezárt ládának a nyílásán bedobják. A ládát a császár halála után az új császár nyitja fel s a belőle ki-vett iratokat szentesíti és a szent könyvek közé iktatja. Ezeket a történelmi könyveket *Évkönyvnek* hívják.*

Ezek hosszú évszázadokon át irnak a hiungnuokról: (a chinai nyelvben az »n« mellett a »g« nem hangzik) *a hunokról.*

Baráthosi Balogh Benedek háromszéki atyánkfia, a magyarországi turáni mozgalmak egyik legelső vezér-embere, ki többszöri ázsiai útazása után megírta a 3 kötetes „*Daj Nippon*“ (Nagy Japánországot) s azután a 25 kötetes turáni könyveit, ezeknek a turáni könyveknek XII. kötete ezen a czimen jelent meg: „*A hunok három világbirodalma.*“ Ebben a könyvben már egész seregét sorolja fel az európai tudósoknak, akik a chinai Évkönyvekből merítettek. Megírja Baráthosi, hogy az *első hun világbirodalom* akkor alakult, mikor China a világ legrégebb és legnagyobb (400 millió lelket számláló s közel 12 millió négyszögkilométert kitevő területű) *birodalma hun hódoltságban élt. A második* volt a keleti, (az egész belső Ázsia). *A harmadik* az a hunbirodalom, amelynek Turkesztán volt a központja, a királyi hunnép lakhelye.

Én is megírtam »Ősmagyar vitézség« cz. könyvecskémbe, amelyet a Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai osztályának megbízásából írtam volt, a trianoni évek kezdetén, Dsungáriának, Mongoliától s a Góbi sivatagtól nyugatra, Turkesztántól északra eső s még ma is tiszta magyar város, hegy- és folyónevekkel bíró birodalmát s két testvér uralkodó történetét, kiket a chinai Évkönyvek *Punuh*-nak és *Péh*-nek hívtak s akiket mi *Hunor* és *Magornak* hívunk. Megírtam történetét a chinai és a Méd-Nagyfalak megmászásának, hun őseink által, amelyek pedig olyan magasak voltak, hogy a nyilvánzó nem ért fel a tetejükig, de hun őseink holttestekből hegyeket emeltek s azokon nyomultak fel a falakra s hódították meg Chinát is, — a Méd-birodalmat is. Aminek az vetett véget, hogy amíg Punuh a hunok harczosaival hódító hadjáraton volt, Péh otthon nyugodalmas békepolitikát folytatott, aminek eredményeként idegenek kerekedtek felül Dsungáriában, akár Buda birodalmában, míg a testvére Atilla: nyugatot meghódította.

Hunor és Magor Krisztus előtt kb. 2000 esztendővel éltek.

A Baráthosi által felsorolt sok európai tudóst megelőzték félszázadnál több idővel is *Deguines* és *Voltair* francia tudósok, valamint *Thierry Amadé*, a párisi Institut tagja, ki Atilláról és fiairól 3 kötet könyvet írt. *Duncker Miksa* német tudós is, az Ókor történetének megírásával, de meg *Modi* is a bombayi egyetem világhírű tanára.

Modi 1925-ben Budapesten járt s augusztus 23-án és 24-én a *Magyar Tudományos Akadémia* dísztermében (magyar turáni tudósok előtt,) Kormányzó Urunk, *Imaoka Dsuicsiró* japáni tudós és a magyar királyi hercegek jelenlétében két előadást tartott a hunokról. Az Indiában lakó parszik (perzsák) főembere, kinek teljes neve: *Shams-Ul-Ulma dr. Jiványi Jamshedji Modi*, 50 esztendeig kútatta a hun-magyar kérdést s buvárkodása eredményéről 72 kötet könyvet írt s azután Európa nagyvárosaiba körútra indult, tisztázni a hun-magyar kérdést, ahol mindenütt a legnagyobb ünnepélyesség-

gel fogadták és kitüntették az államfők. Angliában a király a legnagyobb érdemrendet személyesen tűzte a mellére, Francziaországban az Institut (Akadémia) diszülésén adták át a Becsületrendet, Svédországban a király vendége volt s a legnagyobb kitüntetéssel díszítették. A heidelbergi egyetem pedig diszdoktorrá avatta. Nálunk Kormányzó Úrunk is kihallgatáson fogadta s magas érdemrenddel tüntette ki.

Modi egész Európában igazolta a hun-magyar egységet, magas öskulturánkat és a Zarathustra tanai-val azonos ősmagyar vallásunkat. (Amit egyébként Európa jobban tudott, mint mi magyarok.)

Modit *Zajti Ferencz*, az „*Aveszta*“ és a »Zsidó volt-e Krisztus?« tudományos munkák szerzője, illetve fordítója hívta Budapestre, *Erődi Harrach Béla* főigazgató üdvözölte perzsa nyelven s a *Modi* angol nyelvű előadásait pedig szakaszonként *Józan Miklós* unitárius püspök tolmácsolta magyar nyelven. Magyarul üdvözölte végül *Imaoka Dsuicsiró* japáni egyetemi tanár *Modi-t*.

Az előadásokon József Ferencz királyi herceg és Pekár Gyula elnökölt.

Modi örömmel üdvözölte „*Atilla legitim örökösseit*:" a magyarokat, kiket 36 év múlva viszontlátott. Mielőtt azonban Európába jött volna, autón végig jött az 1500 kilométer hosszúságban még fennálló Khinai Fal országútjain, melyet a chinaiak a hunnok ellen építettek. És imádkozott — mondotta — *Kőrösi Csoma Sándor* dardsilingi sírjánál, kinek a bombay-i egyetem aulájában, a világ legnagyobb tudósainak galériájában, márvány szobra van. (És szomorúan szétnézett az Akadémia aranydiszes márvány termében...) Előadását a bevezető után avval kezdette, hogy mi magyarok azért nem ismerjük őseink dicsőséges történelmét, mert a mi történetiinket is — ép úgy mint a perzsákét a görögök — mások irták.

A hunok ősei az a hatalmas *Dana-törzs*, melyről az *Aveszta* szent könyvei is megemlékeznek.

A *Sahname* (a perzsa ősmonda) szerint Feridun sahnak két fia volt: *Ereds* és *Tur*. Egyikre Iránt, má-

sikra Turánt hagyta. Ezek örökös harcza éltek és már itt sok szó esik a hunokról. Ez az *Amenehidák* kora. De még többet szerepelnek a *Szasszanidák*, a *Berangurok*, a *Teztegerdek*, a *Firuz* és a *Nusirván* uralkodóházak korában.

Ezek közül az egyik, mikor szerződést kötött a hunokkal, hogy a határt nem lépi át, megbánván, kiásatta a határköveket, maga előtt vitette s úgy támadta meg a hunokat. (Amit mi is megtehetnénk, — jegyezte meg nagy derűtség és taps között a fordító Józan püspök.)

A hunoknak is, de az egész világnak is legnagyobb uralkodója, Nagy Sándornál, Napoleonnál nagyobb volt Atilla — mondotta, szinte énekelve felmagasztoltságában, India tudósa — s szeretné ha a magyarok is annak tartanák az ők őseit!

»Az európai tudósok barbárnak festik, holott Ő és népe a legnemesebb és a legműveltebb emberek voltak. Tiszteljék a magyarok őseit, kiknek 2000 éves birodalmuk volt a Chinai faltól a Franczia határig s a mely ismét meglessz!«

Közölte Modi azt is, hogy hely és más neveinknek is meg van a magyarázata pl. a Duna: Dánu törzsfőtől vette a Danubius nevet. A magyarban a *Magfőpap*, a *jár*-barát.

Az állameszme megtestesítője volt a főpap s ennek barátai, hivei a magyarok.

Egy különös nagy uralkodó volt még Ázsiában: *Mitharagula*. Kinek neve a *Mitras* (Napisten) nevéből, kinek most Ő, (Modi), a szentélyét *Akvinkumban* megtalálta, és a *Gula*, (Gyula, fejedelem) szavakból áll. (Napisten fejedelme).

Ez a Gyula maradt fenn több magyar város nevében is.

A midőn felemlíti, hogy a lovagiasság Atilla lovasaitól származik, ősi módon, énekelve, ad áldást a magyarságra. (S olyan e pillanatban a fekete márvány

arcza, kis, fehér vászon sapkás, szakállas, fehérvászon — leple, mezitlábos ember, mint egy élő szent, mint egy ősmagyar Táltos). *Márton Ferencz* lerajzolta.)

Másnap, második előadásában először Kormányzó Urunk magas kitüntetését köszönte meg, majd az *ősmagyar vallást ismertette*, mindenben igazolva azokat a magyar etnográfusokat, akiket ez adatokért lemosolyogtak.

Fő forrásai Modi-nak a parszi és az indiai könyvek. A perzsák a *Zend Avesta* (szent fény), pehleir és zend, új, perzsa nyelvű, történeti könyvek. Az indiai források a *Visnu Purána és Kalidása* munkái, valamint győzelmi oszlopok (a sztambhák) feliratai.

Kétféle hun volt — állapította meg Modi — keleti és nyugati azaz: fekete és fehér. *Indiába Krisztus után az V. században a nyugati (fehér) hunnok nyomultak be a perszítákkal.* Ezek utódai a mai bombayi perzsák. (Kb. 200.000).

Irán és Turán népe egy valláson volt. *Ahuramazdát* tisztelték. Kiténik a diplomáciai jegyzőkönyvekből is. *Zarathuszttra* fellépésekor Iránban *Visztaszpa*, Turánban *Ariaszpa* uralkodott. *Visztaszpa elfogadta a reformot. A turániak azonban ragaszkodtak az ősvalláshoz s Ariaszpa követségben figyelmeztette uralkodó társát az ősvallás iránti hűség kötelességére.*

A szakadás azonban megtörtént s ez okozta a háborús korszakot közöttük. Ezért mondják Parszi források, hogy az Ereds és Tur háboruja *Vérháboru volt s vallásháboru.*

A fennmaradt imádságok is a fennmaradt egyvallást bizonyítják. (Egyet-kettőt el is énekelt.)

A tűzimádó ősz tanár az előadása végén is kiterjesztett karokkal magasztos énekben *megáldotta Kormányzó Urunkat és a magyar nemzetet, felhíva: adjanak gyermekeiknek magyar nevet, állítsanak Atilla Uruk-nak emlékszobrot s az ősi hit megsegíti, hogy az ősi nagyság megmaradjon.*

Pekár kijelentette: agg testvérünk intelmeit avval köszönjük meg, hogy *megfogadjuk és megvalósítjuk.*

Csak még egy katolikus papnak a Bombayben élő Meurin abbénak a tüztisztelettel kapcsolatos írásából iktatok ide egy kis részt:

»Magunk előtt látjuk a parszi tűztemplomnak a szentélyét s a keresztény templomnak a szentélyét. Mindkettőben állandóan égő lángot találunk, mely az Istennek jelenlétét jelzi. Ott: a teremő Isten mindenhatóságát, itt a Megváltó Isten szakramentális jelenvalóságát. Nem tudom szóval kifejezni azt a mélységes és megrázó érzést, amely elfogja szívemet, amint kápolnám szentélyében térdelek és a pár méternyire álló parszi tűztemplomra gondolok, melyben épp úgy folytonosan ég a tűz, mint a mi örökmécsesünknek lángjában. Ime, egyike a hasonlóságoknak, melyeket egyesek a parszi és a keresztény vallások között látnak «

Miért hozom fel ezt a néhány, nem szorosan összekötött történelmi adatokat tartalmazó megállapításokat s miért iktatom be azokat egy rövid könyvbe, amelyiknek a szorosan összekötött történelmi adatok, sőt azoknak is csak a fontosabb eseményeit kellene tartalmaznia, a modern történetírás szárazságával, mértani kimértségével és nemzetközi közömbösségével, elutasításával minden színnek, kivált a magyar színeknek?

Azért mert mi összekötők a hun-származásunkkal, elsődleges származásunkkal, a legnagyobb népekkel való rokonságunkkal, ősi nagyságunkkal, műveltségünkkel, minden más nép és nemzet műveltségét felülmúló vitézségünkkel ott állunk, a történelmi igazságok sugárzó napfényében. S ezt azoknak akik nem ellenségeink, de nem ismernek, szeretnek, de nem mernek megbecsülni, kétségtelen hitelű tényekkel és kétségtelen hitelű tényezők feltárt adataival kell bizonyítanunk hun származásunkat, ősi nagyságunkat.

Ezért mutattam reá egy-két főforrásra. Azért, hogy ne legyünk »új fiuk«.

(Mikor Klebelsberg gróf kultuszminiszter lett s a többi között meglátogatta a gyengeelméjűek Frimm-féle nevelőintézetét is, az igazgató, beakarván mutatni a legtöbbet haladt fiu tudományát, a miniszter elé állította s azt kérdezte

— »Na mondd meg fiam, szépen, ki ez a bácsi s miféle?« A fiu megörvendve a kedves, rokonszenves arcnak, széles mosollyal, éneklő hangon állapította meg: »Ez az új fiúú. . .«)

Mi az igazi kultur embereknek, és az igaz történelmet szentnek, sérthetetlennek tartó tudósok és laikus közönség elé odatárjuk ezeket a forrásokat. Azoknak is mi nem beszélünk és nem agitálunk és nem áldozunk, amint ellenségeink százmilliókat áldoztak, hogy a világ előtt, ujságokban, könyvekben befeketítettek minket.

Mi a mi ős történelmiünkre, mint nemzeti szent irásunkra reáteszünk a két ujjunkat és arra megesküszünk.

Akinek ez nem elég, avval nem törődünk. Hadd hadakozzék a sötétben, vagy tusakodjék a megismert igazság ellen, *ami bűn: Isten és ember előtt!*

c) Az őshagyományok történelmi értéke.

A tiszta nemzeteknél apa a gyermekének soha sem hazudik s a hagyományt úgy adja át gyermekének, ahogy ő az apjától kapta. Mert akkora az apatisztelet is, hogy aki ez ellen vét: bűnös, mint ahogy a chinaiaknál ma is szent törvény: az apja iránt engedetlen gyermeknek törvényes eljárással megvizsgálni a vérét s megállapítani az engedetlen gyerekekről, hogy nem az apja vérsajtjei vannak benne. (Amint nálunk is *Méhely Lajos* egyetemi tanár biológiai pontossággal kimutatja, kiben milyen fajtának, vagy fajtáknak a vérsajtjei vannak s melyikből mennyi van.) A japániaknál egyik parancsolat, ami nálunk a IV., így szól: „*Tiszteled Atyádat, Anyádat, Tanítóidat és Őseidet, hogy hosszú életű légy te és örökéletű legyen Nemzeded!*“

A nagy ázsiai és afrikai népeknél az erkölcsi és a természettörvény annyira egy életet élnek, mint az emberi test és lélek.

Igy aztán nem tapogatóznak és nem dülöngöznék az élet útjain, sem az emberek, sem a népek, nemzetek, hanem eme saját törvényük szerint tiszta, nyitott szemmel, határozottan és biztosan járók végig az évezredek.

Egy jeles magyar írónk az első világháboruban a Káma folyó partján volt fogoly, egy kis faluban. Az ottvalókkal magyarul megtudta értetni magát s azokat is megértette ő. És mikor megállapították, hogy egyfajtaból valók, azt kérdezte dr. Vitéz Varga Béla: Tudják-e, hogy messze-messze a Maros, a Tisza és Duna partján is vannak atyjok fiai, magyarok; azt mondták szomorúan és szégyenkezve és mentegetve az eltávoztakat: „Tudjuk, de azok rég elmentek s ott el is züllöttek.”

Ime! Züllés az ősi törvények elhagyása! A szakállas, ezüstgombos cigánydádé is züllöttnek tartja a primást, aki frakkban és plasztron ingben, simára borotvált arccal húzza a Dunapalotában a nótát s hajladozik ismeretlen emberek előtt.

Mikor Rigó Juncsi nőül vette Chimay hercegnőt, a hercegnő rokonsága nem vetette úgy meg a cigányprimást, mint a cigányok a hercegasszonyt.

A zsidóknak még a rabbik is megengedik, hogy politikai célból, a zsidóság érdekében, elhagyják őseik hitét, nevét, ruháját, kóser ételeit és szőrtelenítsék arcukat. De a szinpadi érdeken túl: megvetik és megátkozzák őket.

Ősi törvény, ősi törvény! Ez az életfenntartó az évezredek és az évtizezredek örök folyamatában! Ez kell az örökéletű népeknek, nemzeteknek. Enélkül minden lehet, csak élet nem. S ezeket — ismétlem — szülők a gyermekeiknek tisztán és változatlanul adják át.

Tehát a törvények is és azok története is s ezek az apáról, anyáról a fiukra és leányokra maradó szájhagyományok: fontosabbak tán még az írásnál is. Amit a zsidók mint hagyományt tanítanak, azt még a Thorában sem szabad megírniok... Mert az az igazi...

S hogy milyen kevés nemzedék kell az évezredek szájhagyományainak a fenntartásához és megőrzéséhez, Vikár Béla, a Magyar Tudományos Akadémia illusztris tagja, megállapította, hogy ezer esztendő szájhagyományának a fenntartásához 20 vénasszony elegendő.

Tehát a történelmi időszak előtti hagyományokat sem lehet lebecsülni, a tiszta népeknél, mert ezek az apák a fiaiknak nem hazudtak soha!

III.

Ősföldrajz, Őstörténet.

a) A Föld kialakulása, a turáni fajok megjelenése a Pamír fennsíkön.

A Föld valamikor, évmilliók előtt, úgy izzott, mint ma a Nap. Kezdetben gáz volt, amit az ősi szanszkrit nyelv *thohunak* mond s amit lehet nemcsak gáznak, hanem ködnek is, párának is, sőt anyagnélkülinek: »semmi«-nek, is fordítani. Ez a gáz az évmilliók folyamán lávává sűrűsödött és cseppfolyósodott, majd, mikor tovább keményedett és hűlt, fogyván a világűrbe széthányt heve és anyaga, kemény kéreg képződött rajta.

Ám ez nem ment simán, a szó szoros értelmében. A belső izzó anyag mindegyre áttört a ránczosodó burkolat falán, szétömlővén, vagy felhalmozódván s lehülepédvén a kitörési pontok körül. A Föld cseppfolyós érczeinek a legnemesebb anyaga lévén a legizzobb s miután ezt vonzotta a Nap is legjobban, leghatalmasabb tömegben ezek törtek ki.

Ezek a hatalmas kitörések akkora hegytömegekké halmozódtak, hogy abból a víztömegből, a mi időközben a Föld légkörének óriási páratartalmából valóságos általános és hosszantartó felhőszakadásként a Földre zúdult, jóformán csak ezek a hegyek emelkedtek ki.

Ez a legnagyobb és a vízből leghamarabb kiemelkedő hegytömegóriás: a 25—45 szélességi és a 60—100 hosszúsági fokok között van; vagyis: Ázsiában, a Himalája láncolata s a Pamír-fennsík tájékán.

Az első szerves élet itt jelent meg, ebben a magasságban, ezen az első »szigeten«. A Föld többi részét még víz borította, mindaddig, míg egy-egy kitörés nyomán a támadt résbe el nem sülyedt a Föld felületét borító viznek egy nagy része, — mondják a geológusok.

Ilyenformán ugyanis annyi víz eltűnt, hogy Parrot természettudós kimutatása szerint, a Föld belseje 10 millió köbméter vizet tartalmazó barlangokat is foglal magában. Pl. Angliában, Casteltown mellett, patakok, sőt folyók vannak a föld alatt s azok feneketlen sziklahasadékokban enyésznek el. Északamerikában, Lexington mellett, vagy ugyanott Warren-Counthy mellett 19 óra alatt sem lehet ezeket a barlangokat megjárni. A Missisipi mellett pedig olyan barlangok vannak, hogy azoknak a végét még senki sem érhetette el.

Hozzá tartozik tájékozódásunkhoz még az is, hogy annyira folyamatba van még ma is a Föld kialakulása, hogy az a földrengés (az izzó anyagok belső nyugtalankodásának a folyamata) mely 1755-ben Lissabont elpusztította, az a földrengés Afrikától a fezi, tripolisi, római, korzikai, svájci vonalon át Skóciáig egyetlen egységes földalatti folyamat volt.

Az a földrengés pedig, amely 1871-ben Japánországban csak emberéletet: 300.000-et szedett áldozatul s az, amit 1923-ban értünk meg, a halottak ezreivel, amikor a japáni kormány a szabadban tartotta minisztertanácsát, amikor faluk, sőt városok tűntek el a földkéreg megnyílt belsejében és amikor napokon át, a földrengés előtt, *szökőúrak* pusztították az élőlényeket, még mindig a Nap felé törekvő kozmikus erők törekvése volt. Ugy, hogy még az sem lehetetlen, hogy egyszer lepattantja magáról a Föld ezt az egész kergét s az úgy fog a vakságtól megszabadult izzó mag körül forogni, mint a »Saturnus« körül annak a gyűrűi forognak. Mert hiszen a vakság sem örökös. Pláné, mikor a Föld szemkötője oly vékony, mint ahogy a tojás héjájának a vastagsága aránylik a tojáshoz. (Tíz kilométeresnek mondják a tudósok a földkéreg vastagságát, bár ez nem pontos, mert csak 2—3 kilométerig tudtak idáig fúrni.)

Az az emberi elme azonban, amely ez elsődleges anyagból s az örök Isten fényes, tiszta lelkéből kipatant szikra, áthat, mint az X-sugarak, az idők és eszmék homályán, kötésén s az a lélek, ha csak pár mil-

lió emberben van is meg, egyesül nagyságában és hatalmában az ősök nagyságával és hatalmával.

A Himalája s a Pamir fennsíknek a Hindukusz, Karakorum, Tagarma, Karakul hegyeivel környezett fensikjén jelenik meg tehát először az úgynevezett flora és fauna.

Először a növényélet, azután az állati élet s végül maga az ember. (A homo sapiens).

A legédesebb gyermekei a természetnek minden későbbi emberek közt, akikben benne van az Isten tiszta kinyilatkoztatása.

Itt kezdődik az emberrajzás s terjed, amint a vizek levonódnak a mélységekbe, minden világtáj felé, le a völgyekbe, minél tovább mind nagyobb sugarakban terjedve szét.

A *British-Museumban* vannak azok az asszir cseréptáblák, amelyeken Mózes előtt évezredekkel feljegyezték azt a rettentő özönvizet, amelyből csak egy család maradt fenn. Sardanapal babyloni cserépkönyvtárában, egy cseréptáblára íratott s kimutatja azt a ciklon képét, ahol a tenger játsza a főszerepet. Xisuthros kapta a parancsot a mélységek Istenétől a hajóépítésre. Ezt vette át a Pentateuchos. De elfelejtették, hogy a vizözön a babyloni lapályon történt s a tenger volt a főtényező és így a bibliában két egymásnak ellentmondó elbeszélés van a vizözönről...

Delitsch német tudós, aki »Babylonia és a Biblia« című művében, amelyet annakidején II. Vilmos Császár előtt is felolvasott, írja, hogy: »Mózes öt könyve nagyon különböző forrásművekből van összeállítva.«

Miért emlitem ezt is? Azért, hogy a turáni ősnépeknek mindenféle fajta tudományban, így a természet-tudományokban és a theologiai tudományokban való elsőségére és utólérhetetlen nagyságára is reámutassak. — A babyloni cserép-könyvtár tehát azt mondja, hogy a Földet átalakító vizözön — (amelynek hegye a Pentateuchos szerint: az 5156 m. magas Ararát, Örményországban) — a 8840 m. magas Gaurizankárra, (Mont Everestre), vitte a bárkát.

A Buddha-vallás a paradicsom-kertet Ceylon-szigetére teszi. *A haza: a paradicsom.* De az embert elfogta a tudásvágy, mi van a szigeten túl? Feleségével, jóban, rosszban őt követő társával, a sekély tengerből kiálló szikladarabokon átlépegetnek a nagy szárazföldre: Indiába. Kielégítelve, vissza akartak térni hazájukba: a paradicsomba, de tengerrengés a kövek legnagyobb részét elsüllyesztette.

Itt a turáni mythologiai kép. Nem kigyó és nem asszony ejti meg — ennek felfogása szerint — az embert. Nem alsóbbrendű ejti meg a felsőbbrendűt. S a nő nem károkozó, mint Éva, hanem gondos, hűséges, önfeláldozó segítőtárs.

Az elsődleges emberfajta, mely a Pamir-fennsíkről rajzott szét, megőrizte óriási nagy körben a Föld legnemesebb anyagából alkotott testének s a Nap legerősebb vonzásának nyomán előtört lelkének ősi alaptermészetét, a Teremtőhöz való hasonlóságát.

Van egy turáni nép az emberiség mai elszaporodásában és keveredésében: Keletre, a felkelő Nap felé rajzott s amikor 3000 éves ottlakása után befogadta a technikai civilizációt: ősi lelkét (mely élő torpedókat teremt hozzá az európai technikai művekhez), és az ősi kultúrát, azt, amit lehet kulturának mondani, ma is fenntartja... Ezek: japáni testvéreink

*
* * *

De most a mi magyar őshazánkat keressük a Pamir-fennsíkon.

IV.

A hiong nuk.

(A hunok.)

a) A Pamir-fennsiktől Dsungáriálg.

A Pamir-fennsikről lerajzott törzsek közül a keletre terjedők, a chinaiak, japániak, a mongolok, mandsuk voltak; a délre tartók a hinduk, nyugatra a perzsák, északnyugatra a törökök, északra a finnek, lappok, szamojédek, osztyákok, kirgizek, tatárok, északkeletre a hiong nuk, tunguzok, jakutok.

A hiong nukról írott történelmi adatok a chinai történelmi levéltárakban vannak, a Krisztus előtti 200 körül, vagyis több, mint 2100 esztendő előtt történetekről szólnak. A begyűlt adatok a levelesládákban, a törvényt vált, szentesített Történelem az Évkönyvekben.

Ugyanezek a székely hagyományokban, mondákban, regékben és népmesékben is élnek.

A chinai nyelvben az »n«-nel előforduló »g« nem hangzik. Így tehát a »hiong nu« szó, ahogy a chinai évtapok és Évkönyvek nevezik, a szomszédjukban, Dsungáriában lakott és őket is uraló népfajt, hionnu-nak, a mi nyelvünkön; vagyis a mi mostani kiejtésünk szerint »hun«-oknak hívták.

Az 1914—18 iki világháboruban, a nagy és kis antant hatalmai és társult hatalmai a németeket kemény csapásaikért hunok-nak, barbároknak, a magyar bakákat, piros nadrágos magyar huszárokat ugyanezért szintén ezeknek és vörös ördögöknek nevezték.

Trianon első éveiben a budapesti japáni követet *Kumatarónak* hívták. Chu, lágyan ejtve: hun; keményen: Kun. Mataró pedig magyar. A mogyoró is, amelyet a székely magyarónak mond, »mag«-ot jelent s a Magornak az első szótagját. Az or pedig úr. Tiszta nyomok!

A Balkás-tótól keletre, hová őseink a Pamir-fennsík-ről lerajzottak, az Ūr-ungu, vagyis az Ung-úr folyó völgyében van egy akkora ország, mint a történelmi Magyarország. Ennek a neve akkor is Dsungária volt, mikor a hunok ott laktak s ma is az.

Ennek urai: a hiong urak, a hun urak, hungárok, vagyis az ősmagyarok voltak. Akkor is kis számu nagy népek uralkodtak nagy számu kis népeken, mint a most elmúlt századokban például az angolok.

Dsungária, a Pamir-fennsíkről leszármazott hunoknak jól védett anyaországa volt.

Három felől: északról, nyugatról és délről, hegyek környezik, keletről tavak és dombok.

Délen: a Tien-sán, Ala-tán, északon a Tar-Bagota; északkeleten: a Szajáni hegyek.

A keleti tavak és dombok a mongol testvérek ellen ugyan nem sokat értek, de azokkal úgyis fegyvertársak voltak s együtt száguldoztak végig a Góbi sivatagon, a chinaiak meglátogatására. (Amíg a Nagy Falat azok meg nem építették.)

A szabad szépeletet szerető, harczias fekete hunok, kik Dsungária déli síkjain laktak, nem szerették a dombjai közé húzódó, leskelődő, közönyösséget teltető chinai rokont, a »vén tudósokat«. De nem szerették az északi magas hegyek közt élő fehér hunok sem, akik, mint karvaly, úgy csaptak le a magasból, a Ghar-val (Karvaly, Kurul, Turul) hegyből s a fekete hunokkal együtt rohantak táltosparipáikon az ellenségre.

A *Huang-hó* sem volt nekik akadály, — mondják az évlapok — sima, lassu habjain, úgy úsztattak át, mint a sirály s az *Ordos*-pusztaságon átrobogva, ha *Pekingtől* északra a mongolok ellen kellett is felvonulniok, nyugatról a fővárost kétszeresen is védő *Huang-hó* második kanyarulatán is átúsztak s keletre vonulva, *Pau-ting* (A székely patingnak hívja azt a bikabőrből készült szíjjat, amellyel a jármot a szekérrúdhhoz erősítik) felől fenyegették a fővárost.

S a chinai *Tanjó*, az Ég Fia, a Mennyei Birodalom ura, a vének Tanácsának eszélyességéből a leghetetlenebb követeléseiket is tudta teljesíteni.

Ilyen volt az az eset is, amikor a Hun-Hadnagy, (a hadvezér) egy selyemfonó-gyárat kért áttelepíteni *Dsungáriába*, száz selyemfonó leánnyal, akik az ők hun leányaikat tanítsák meg a selyemfonásra is. Nagy diplomáciai tárgyalások után, mikor vissza küldték a hunok őket s a chinaiak nem akarták visszafogadni. avval a kifogással, hogy hunokká tették őket, a hun küldöttek megmagyarázták, hogy a hunnak sem kell feleségül az idegen leány, mert még ha évekig van távol a hun a hazájától, akkor is megtartja hűségét és tisztaságát.

Vagy amikor férfikémek kezdtek *Dsungáriában* bajszipedrőt árulni, amitől a hun katonák úgy elaludtak, hogy ágyuszóval sem lehetett volna felébreszteni s a kémeket karóba húzták a hunok, akkor kiderült, hogy maláji rabszolgákat küldtek a chinaiak, megrontásukra. Egy sem volt chinai köztük. Ezek voltak az első diplomáciai »eszmecserék«. S most jött a katonai készület.

b) Hunor és Magor.

Előre Pekingig!

Ült *Kuldsában* (Az ország erősségeinek a kultsa) *Péh*, a hunok fejedelmének, *Urungunak*, az idősebb fia s *Urum-Ceuban* *Punuh*, a fiatalabb fiu. Tehát egyik hun fővárosban *Hunor*, a másikban *Magor*.

Az öreg *Urungu*, (*Nimród*) elvonult a kopasz-Hegyre, *Tar-Bag*-otára, a hegyek atyjának nevezett kedves helyére, hogy onnét figyelje, mintegy az égből, hogyan fogják kormányozni fiai *Dsungáriát*, amikor Ő már nem lesz az élők között.

Élőhalott lett.

Urungu megtanította fiait arra, amit ő is apjától tanult s apja is a nagyapjától, hogy az Isten még a legkisebb bogarat is küzdelemre teremtette. Legfőbb kötelessége tehát az embernek, s nekik, mint úr-nemzet fiainak a kisebbbrangu fajokat uralmuk alá és védelmükbe venni.

Tanította, apái tanítása és belső meggyőződése nyomán a hun- király, hogy ha az ember az úr a földön, akkor a Föld lakóit a legerősebb, a leghatalmasabb

vezesse s ha nem akarnak utánna menni, maga előtt hajtja!

Megmútatta a chinaiakat, akik szintén az elsődleges fajtából valók, hogy ezt a kötelességüket nem teljesítik, nem mozdulnak döntő lépésre, hanem erejüket gyűjtik, mignem fölöslegesen halmozzák azt, avagy szétfoszlik minden hatalmuk.

A perzsák építkeznek, a törökök pihennek, az északra szétszéledettek apránként belevésznek részint a szibériai pusztaságokba, a nyugatról keletre hullámszó népek fodraiba is, délen az árják, a sémieket nyomják északra a turániakat, keleten China belemerült egészen a tudományba, művészetbe, iparba, kereskedelembe, hogy azzal hódítsa meg a világot. Japán beéri kis szigetországával.

Pedig a míg a farkasnak záros foga, az oroszlának borzalmas ereje és hangja, a bölénynek csontfeje, a vadkannak rettentő agyara, az elefántnak iszonyuan sújtó orrmánya, a karvalynak királyi karma, a sünnnek tüskéje, a viperának méreggel telt nyelve, s a darázsnek fullánkja van, addig az emberek közt az lesz az úr, akinek vitézség van a szívében, lángész a koponyájában és fegyver a kezében és azok működnek!

Ha aztán egy úr lesz a Földön és minden faj egy műveltséget szolgál: az isteni, a lelki kötelességet, azt, amire az Isten az első turáni embergyermekeket a *Pamir*-fennsíkron megteremtette, akkor pihenhet a fegyver, de akkor is — a kézben!

Az Isten, a mi Öregistenünk bennünk van, fiaim, Ő mozgat minket, mert Benne élünk, mozgunk és vagyunk! Ő az Akarat és Bennünk él az Akarat!

Nem mondom, hogy ti lesztek, személy szerint, vagy a gyermeketek, az unokátok a megtestesítője és a megvalósítója az isteni akaratnak. De hordozói és fenntartói és nemzedékről nemzedékre továbbadói kell legyetek ennek a szent akaratnak s kell legyenek ivadékaitok is, ha évezredek át is tart és a fenntartás, megtartás, és továbbadás, a míg el nem érkezik a megvalósulás....

Most a ti személyszerinti kötelességeitek ez:

Előre Pekingig I

* *

A chinaiak már 100 esztendeje, hogy vetették a téglát, hányták a követ a kőbányákból s hordották a teherhordók százezrei a véghetetlen birodalomból északra, Peking felé, s keletről nyugatra, a határ hosszában a Pecsili-öböl tájától a Szu-csön tájékaig.

Az erdők télen-nyáron tele emberrel, hegykoszorukat teritenek le, sziklahegyeket bontanak szét és hordanak el, hosszában, a megjelölt helyekre, ösrengetegekben, tar pusztaságokon faluk keletkeznek, emberek ezrei, tíz és százezrei, milliói, igavonók, teherhordók, ökrök, lovak, bivalyak, tevék és elefántok ordítása, bőgése, nyerítése, sürgése-forgása az állatok százezreinek, ostopattogás, bambusznád-csattogás, káromkodás, a munkavezetők csengetése, külülése örült zsvájában és hangkáosságában. Rézüstök, trombiták szóllása, harangok zúgása. A munka zenéje harsog!

A folyók megrakva tutajhidakkal, szállítják rajtuk a követ, téglát fát, szürkot, meszet, aszfaltot, élelmet, embert, állatot. A zsilipek közül szivattyúzzák a vizet és ássák, erősítik a folyók medrét s a határon keresztül menő folyók fenekébe fundamentumokat sülyesztenek le.

A mészkőhegyek alatt égigérő lángok lobognak, égetik a meszet, a szurok forrásokból óriási vastagságu kender és jutaköteleken csbrekben huzzák fel, simán forgó csigák a szürkot s a daruk rearakják a 8 bivalyos szekerekre, az elefántok, a tevék csordáinak a hátára.

Nemzedékek milliói töltötték életüket kőfaragásban s az a faragott kő hosszában van a határmentén rakva, mint valami végeláthatatlan óriási hegyláncz, a honnét a mellettük álló daruk százezrei átfogják adogatni azokra a pontokra, ahol az építőmesterek megcsinálták a helyüket s ahova azokat az emelőművekkel leeresztetik. S a 100 esztendeig tartó emberfeletti előkészítő munka, most, a mikor a héber kém az Urungu öskirály parancs szavát, hogy:

„*Előre Pekingig!*“

megvitte a chinai császári udvarba, a császár is kiadta a parancsot népe millióinak :

„*A f a l a k r a !*“

* *
S az emberek millióinak és az erőművek száz-
ezreinek félelmetes országvédő munkája: a falépités
megkezdődött, 3000 kilométer hosszúságban, három-
szor olyan hosszú vonalon, mint Nagymagyarország
hosszában, mint Gyimestől Pozsonyig. Hegyeken, völ-
gyeken, sziklákon és folyókon, mindenem keresztül
emelkedni kezdett a Fal, olyan szélességben, hogy a
tetején, hosszában, 4 szekér mehetett el egymásmellett ;
mert kettős országút vonult rajta végig s bizonyos
távolságokban beszálló fogadók épültek, egy-egy bástya
szerű kiszélesedő erődítményen, kilátó toronnyal,
35.000-rel. A chinai Falnak az aljától a tetejéig a nyil-
vessző nem ért fel.

Mire a hunok ugyancsak hosszú évekig tartó elő-
készületeiket megtették : a China elleni foglaló-had-
járatra, a zöld erdők lombkoronái közül már kibonta-
koztak a félelmes falak szürke kötömegei és tornyai.
Kiderült, hogy az alfalak már évtizedek óta épültek,
szakaszok készültek el belőlük, kivált az erdőségek
között. Imitt-amott egy-egy hatalmas kővár is látszott,
mint különálló épület. Ezek évtizedekről évtizedekre
mind sűrűbbek és sűrűbbek lettek és mind közelebb,
közelebb egymáshoz, sőt Peking közelében kettős
bástyarendszer épült, s ezeket most egy-két esztendő
alatt falakkal össze kötötték, úgy, hogy egyszerre a
hun portyázók csak azt látták, hogy a szörnyűséges
falak összekapcsolódnak, kezefognak, s valamig ők
lovagolnak, mindenütt, dombon, völgyben, mocsáron,
erdőn, patakon, folyón, hegyszakadékon, mindenem át,
egyetlen egy, kérlelhetetlen, véget nem érő, iszonyu
»világvége« mered előttük, kapu nélkül, hágó nélkül,
mereven, hidegen, ridegen emelkedve fel a szédítő
magasságba, az Öregisten felé.

»Ezt Ahrimán építette, Ármány, a gonosz szellem...

A hun sereghadnagy azt mondotta, amint lovával megállt egy falbástya aljában :

»Ha a chinaiak Ármánnyal szövetkeztek, szövetkeznek ellenünk, akkor mi a chinaiakkal és Ármánnyal fogunk szembe szállni s mindakettőt megverjük! Mert velünk pedig az Öregisten van, mint Atyánk!

A chinaiak Szibéria mérhetetlen területeinek lakóit összegyűjtötték, megszervezték, kiképezték, felfegyverezték, mint szélsőséges fajtát, amelyik vagy a beteg állat lomhaságával hever, vagy bogaras fejjel kering és élővel, holttal összetűz. Ezek fejjel fognak menni a falnak, mondotta Hunor. A mongoloknak is eget-földet ígértek, hogy melléjük álljanak.

Eget ígérhetnek — mondotta a hun sereghadnagy — mert övék a Mennyei Birodalom, de földet csak annyit, ahova tömeg sirjaikat megáshatják.

A sereghadnagy a Becsülettvörvény első parancsát idézte, mely úgy szól, hogy: „*Minél nagyobb úr valaki, annál bátrabbnak és vitézebbnek kell lennie!*“

Az öreg Urungu már nem szólt semmit, mert megmondotta, hogy Őt már úgy tekintsék, mintha halott volna.

Megláthatta életében, mi következik halála után.

c) Dsungária.

Urumcsi-ba gyűltek össze, a két fejedelem köré, a vezérek és a nemzetségek fejei.

A két uralkodó fejedelemmel összesen 9 vezér jött össze. Minden vezér alá 12 nemzetség tartozott, vagyis összesen 108

A két fejedelmen, Hunoron és Magoron kívül, a vezérek a következők voltak :

Kurasár,	Kobdó,
Turfán,	Uliássutai,
Barkúl,	Lepsén,
Jusid.	

Ezek az ősi nevükről nevezett városokban tartották székhelyüket, hová mindeniket *Urungu* fejedelem személyesen ültette be a székükbe, rendelve, hogy ama város legyen a székhelyük.

Ezek a városok körben öveztek *Dsungáriát*: *Karasán*, *Turfán*, *Barkul*, a déli szélén, a *Tien-sán* hegy lábainál voltak. *Uliassutai* és *Kobdó* északon, a *Csagán* folyó völgyében; *Jusid* tovább északnyugatra, a *Bijelükabag* (Fejér-Hegy) havassai között *Lepsén* pedig az *Ala-tan* hegyek északi lejtői és a *Balchás-tó* közötti mély lapályokban.

Urumcsi, a főszékhely, benn feküdt az ország belsejében, éppúgy, mint *Butun-Thokoi*, az öreg *Urungu*, az *Ata-Khán*, az atyakirály városa. De már *Kuldsza*, a fejedelmi fiú, az országőr székhelye, megint csak az ország szélén, egyben a legkényesebb helyen, mintegy kulcsául az északi határhegyeknek, mely azonnal bezárulna, mihelyt a *Balchás-tótól* védett *Lepsén* elveszett.

Péh-Magor előadta és felolvastatta a külországok izeneteit. A jókat is, a rosszakat is: a vezérek kitörő lelkesedéssel fogadták.

A Nemzetségfők hideg komolysággal vették a kihirdetett izeneteiket s mint a népnek teljes jogu megbízottjai, sorban mind kinyilatkoztatták, hogy mindent hajlandók áldozni.

Ekkor a haditanács megkezdte a haditerv tárgyalását, az ország megbízottja pedig külön helyeken a háborúhoz szükséges hadianyagról és élelemről való gondoskodó törvények életbeléptetéséről szóló parancsok kihirdetését.

Már a tanácskozás ideje alatt hirnökök mentek a város közelében óriási körben felállított szálfákhoz, a *Lármafákhoz*, amelyiknek a tetején elhelyezett rézdobokat megvervén, mindenik száldobos hírül adta az ő sugarában a hozzá legközelebb eső *lármafán* ülő száldobosoknak a *hadiparancsot*.

Még abban az órában az egész 1000 kilométer hosszú, 1000 klm. széles, hegyes, völgyes, a *Balchás-tótól* a *Góbi-sivatagig*, Keletturkesztántól a Dél Szibériát elzáró, 3352 m., *Altai* hegységig terjedő *Dsungária*

tudta a hadbaszállást. A parancs azonnali nem teljesítéséért halálbüntetés járt.

Azonban ilyen az egész *Dsungáriában* nem volt.

A férfiak hadiszerszámokkal felszerelték magukat. Az asszonyok a szép, nagy virágos ládából, amit gyermekségük óta fontak-szöttek, a téli és nyári ruhá-neműt, fehérneműt; lebontották a magas ágyakat, szekerekre rakták a rengeteg ágyneműt, a lisztes zsákokat, a füstölt húsokat, a túrót dézsákban, gyümölcspálinkás hordókat; faedényekben a gyümölcs-ízket, zsákokban az aszalt-szilvát, körtét s más gyümölcsöket, a herbatéának való szárított gyógyfüveket, végekben a sebkötöző gyolcsokat, a kérőnek nevezett s pamutszövetből kifejtett puha szálakat (a vatta őset), a vérállító és sebbforrasztó uruságokat, a mindenféle íreket, pópiumokat; kulacsokba az erős cseppeket, miktől a halott is feltámad.

Az aczélbuzogányokat, fejszenagyságu rézfokosokkal, pallosokat, gerelyeket, ijjakat és a nyilvesszők kévéit rézkerekű szekereken vitték a csatába induló hadak után, minden háztól.

A férfiak 10 esztendő kortól 80-ig megmozdultak. Ezekből a 15 esztendőn aluliak a szállításhoz, a 70 esztendőn felüliek ezeknek a szállításoknak a kormányzására mentek. A 15-től 70 esztendősig valók fegyveresen a csata-csapatokba gyülekeztek, a lakóhelyükhöz legközelebb eső városok mezőin s ott sátraikat vertek, beterítve a földet, még nyáron is, bundákkal. Azokra hívták az alvezérek a hadinépet, hadikészületre, mint később a szittyák is.

Az élelmiszerszekerek után tejelő és vágómarhákat kötöttek s csorda juhokat hajtottak a kövekből készült országúton.

A hadiszert szállító szekerek egyúttal harcziszekerek is voltak, mert kétoldalt előre álló hegyű kaszákat szegeztek, a melyek ha egy embertömegén átméntek, kétoldalt rendeket vágtak belőlük.

A városok körül összegyűlt hunseregek a máglya, az áldozati szent tűz fellobbanásakor már hadirendben álltak. A főáltos a táltosok seregével — mert min-

dentűt a harcosokkal táborozott a nemzeti vallás pap-sága — az áldozati tűz körül a legbelső körben állott.

Aranyvirágokkal s a mitráján a sugárzó Arany-nappal varrott nehéz fehérsejtem főpapi diszruha a dombtetőről szerte ragyogott, mind az egész seregekre, mind a legkülső körig, a szekértáborokig.

Mikor pedig a Főtálos után az egész hadinép a „*Munkálkodó és Győzedelmeskedő Szent Napisten*“ -- legfőbb és legszentebb imádsága mind az egész tábor ajkán felzúgott, meglobogtak tőle a város tornyai a 100 fehér lónak a farkából kötött zászlók is. Megtörtént a bonczok késbeszúrása is a fehér ló szügyébe.

Közben a daru madarak hozták és vitték a rovásos írott parancsokat és híreket, egyik városból a másikba s azokat a tálosok azonnal kihirdették.

S amikor jelentették *Urumcsiba*, hogy minden készen van, akkor *Hunor* parancsára a két főváros és 7 város hadai megindultak a Délkeleti határok felé. (Az ősmagyar szent szám a 9 volt.)

Magor országörzésére kisebb őrsereggel *Kuldsában* maradt. Onnan voltak kormányozandók, a többi városok és a telephelyek népeit is, az ott maradt helyőrségek segítségével.

A szertartásokat a határon is folytatták. Ott kötötte fel a főtálos *Hunor* jobboldalára *Hadúr* kardját is. A balján lévőt, hogy forgassa a maga szent személye, a jobbán lévőt a hun nép hatalmának a terjesztésére. Kihirdette a leölt állat belső részeiből megállapított jóslatot is: *Hadúr* elfogadta az áldozatot s megáldja hun népe harczát.

Egetverő harczizaj zúgott fel s amint a harczisipok elkezdettek sikoltani, a kürtök harsogni és a rézdobok döngeni, a Nagyfal egész hosszában felállított seregek és a falakon egész hosszában sűrűn álló chinaiak között megkezdődött a harcz. A hunseregek a *Napot* elsététítő nyilvesszőket eresztettek fel a magasba, a chinaiak tengere forró szúrkot, kátrányt és olvasztott ércnek sístergő fergetegét zuditotta a csatornákon és csöveken a mélységben hemzsegő táborba. S ahogy a magasból tömött sorokban fordultak be — testükben nyilvesszővel — a

chinaiak, a fal egész hosszában, úgy dőlt az összeégetett hun-nép a faltövében. De a vízipuskák is működésbe léptek, a hun-seregek mögött s a felhőszakadásként zuhogó vízfergetegek az égő fáklyákat mind kioltotta. A kicsi mokány lovak is odahúzták hosszú lánczaikat, azokra gazdáik villámgyorsan reaaasztották az elesett hun katonákat s minden ló füzérben hordta hátra a halottakat és a sebesülteket a számbavevő helyekre, a kötöző helyekre s a meszes gödrök mellé.

Másik embersereg a chinaik testéből szedte ki a nyilvesszőt s az utánpótláshoz hordották.

Egy harmadik sereg közelből és távolból odavontatta a chinai holttesteket, ahol *Hunor* állt, szemben a fővezér chinai herczeggel s hegyet raktak a fal mellé, a fal felé lépcsőzetesen emelkedőt, embertestekből.

Ugyanezt a falalján óriási, végeláthatatlan hosszú-ságában, minden vezér hadiszállásánál megcsinálták. Valamelyiken csak feljutnak a falra...

S még jóformán meg sem kezdődött *Hunor* harcza az óriási Fal tövében, *Magortól* felháborító hirt hozott a lóhalálában érkező futár.

Az édestestvérnép, a török, mely szintén hun volt, de más uralkodó alatt, — Lepsény határvárosnál megtámadta *Magor* katonáit, akik Szibériából érkezett idegek ellen védik a várost.

Azt is hírtül adta *Hunornak* *Magor*, hogy ő is riadót fúvatott. s Lepsény védelmére indult.

— Hújj! Hújj! — evvel a csatakiáltással indult el *Magor*, kuldsai 9 tornyos, százló-farkas palotájának óriási udvaráról testőrserege, a törökök ellen. Mert csak azokat találták Lepsény alatt. A szibériai hordák elhordták magukat már a törökök oldaltámadására.

Magor Lepsény megvédésére 5000 embert küldött. A saját testőrségéből. A többi helyőrségekből 5000 az *Ala-tau* hegy lábához ment s megszállotta az *Ili* völgyét. A harmadik 5000-et vezényelte *Magor*, az *Ala Kul*-torkolatához, a tó mellé, az ötödik 5000-rel körülvétette *Buthun-Thokojt*, a hatodik 5000 hun harczos a *Csagán* völgyet szállta meg.

Szájszán hadnagyot, gyermekkori játszótársát, édesapja: *Urungu* úr kedvenczét az *Ata-khán* az *Atya Fejedelem* védelmére küldte *Magor*, megparancsolván *Szájszán*-nak, hogy mint a szemevilágára, úgy vigyázzon minden hunok *Ata-khánjára!*

Teljes erővel tartott a felvonulás, amikor *Tien-Sán* felől félholt futár érkezett ismét:

— Felséges Úrunk — jelentette *Magor* úrnak — nem csak a perzsák... a hinduk es... jönnek... — fuldokolta a futár és kilehelte lelkét...

Többet nem tudhatott meg *Magor* úr. De nem is kellett!

Úgy ragyogott a király arcza, mint a felkelő Nap:

— Hála legyen a Fennvalónak, az Örökkévalónak, a mi Teremtőnknek, a mi Fenntartónknak, a Ragyogónak, a Dicsőségadónak, Öregistennek: elismernek minket, hunokat, a legnagyobb népnek, akkorának mint a világ többi népe együtt a mekkora, *hogy valamennyi ellenünk jó!* Hála Neked Hun-Magor Néped dicsőséges Istene: Hadur! Megkaptuk, megadtad legnagyobb dicsőségünket, azt: *amikor mindenki ellenségünk!*

Szusszant, azután kiáltott:

— Futárom rohanjon *Urungu* Édesapánkhöz, jelenteni, hogy már életében megjutalmazta Öregistenünk, *a világ legnagyobb dicsőségével, az egész világnak tőlünk való félelme dicsőségével! Ez szent!*

V.

A Hunok meghódítják a 35 000 tornyu, 3000 klm. hosszúságú fallal védett mennyei Birodalmat. Magor honnmarad, Hunor további hódító hadjáratokra indul.

A *Tanjó*, az *Ég* fia, a 4000 esztendeig uralkodó, *Mandsu-dinasztia* fia: a császár, a százesztendő körüli bölcsek tanácsára mozgósította 400 milliós birodalmát a hunok ellen s a száz esztendőnél tovább épült 35 000 tornyu 3000 kilométer hosszúságú falakra védőőrséget állított. A nép a Sárga-tengertől a Himalájáig — mindenfelől a falak felé — amely a főváros, az 5 millió lakóju Peking tájékán kétszeresen huzódott kelet—nyugati irányban, a főváros északi felén, míg attól északnyugatra háromszorosan.

Isten legyen, aki ide bójó!

Mert nemcsak forró szurok, aszfalt és olaj és kénsav fecskendők fogadják, hanem a Fal belső vonalán összehalmozták mindazt a rengeteg kötőrmeléket, amit százhusz év munkája ott hagyott s a mikor a fecskendőkbe már forró lúg sem jut már, akkor az óriási vettető gépek ezt a mérhetetlen kőanyagot fogják átszórni a falakon az ellenségre, a keményfából tutajmódra épített és a magasba emelt óriási táblákról, a mint azok a Fal magasságába érnek s a billentő szerkezet átfordítja és kivetteti a Fal külső oldalára, amikor a falakon egész hosszában sorban álló kallanokból kifogy pokoli tartalmuk s az óriási ládákából az irtózatossárgásbarna halálpor... amiket a felfelé igyekvők szemébe szórnak...

De nem került sor nemcsak kőhegylánczok kilövdözésére és kiszórására, de még a fal belső peremén tartott vasketreczek állatainak veszettségméreggel való beoltása s a falraérkezettek közé bocsátására sem.

A fecskendők katlanjai még bőségben voltak for-

tyogó és patogó fekete tartalmukkal, s a kutyák, farkasok, medvék, vaddisznók, bikák, oroszlánok, tigrisek, párducok és elefántok békésen szundikáltak ketreczeikben, — amikor a hullahegyeken át elől az élő fáklyák, utánnuk a többi hun katona, hét helyen felérkezett a Fal országútjaira és sáncaiba.

Biboros hajnal volt, amikor az utolsó kénköves tüzes eső éjszakája után *Dün-csu* irányából a *Hu-anq hó* tengerszéles áradatán keresztbe átáradt hun seregek az Ordas pusztaságon sebes szélvészsként átnyargalva, felnyomták a Fal alatt harczoló hunokat a hullahegylépcsőkön s a Falról befelé leszórt chinaiak nyomán, onnét a magasból üdvözölték és hódolták és imádták meg: a »Munkálkodó és Győzedelmeskedő szent Napstent!«

Mindjárt tűzáldozatot tartottak. Benn, a mennyei Birodalom földjén.

Isten legyen, aki ezeken a falakon által jő! — mondták a chinaiak. És a hunnok által mentek.

A főtáltos vezetésével a táltosok serege volt az első, a mely megmászta a falat s leszállt a szent chinai földre. Azt tehát azonnal felavatták szent tűzáldozattal az Öregistennek s szent Fiának *Had-úr*nak.

A *Huanghót* nyomban átlépő és a *Mongol*-pusztaságon utánnuk loholó, a chinaiak által szövetségeseknek megnyert *Mongol* hadak sem segíthettek a chinaiakon.

A Nap mind nagyobb és nagyobb ragyogása s a madár-postával érkező hirnek, a mongolok jövetelének a hire se tudta *Pau-Ting*-nak a *Tanjó* legidősebb fiának, fővezérnek, az elsőtétült lelkét felderíteni. Láta, hogy az a sok segítőeszköz, amit műveltségük tudománya, művészete részükre, javukra felhalmozott, az mind hitvány pótanyag. egy nép veleszületett, de elmellőzött, vagy elveszített erényeinek, javainak a pótlására.

Megállapította a tudós fővezér, hogy az egész emberi művelődés sem egyéb, mint az emberekből hiányzó képeségek pótlása.

Oktató tábornoka, fejét koczkáztatva megjegyezte :

»Bocsássa meg nekem leendő uralkodóm, de katonának nem szabad így beszélnie.« A herczeg mosolygott.

»Leültetem önfejemet is, ha másnak, mint a vezéreimnek, így beszélek. De nekünk, a vezérkarnak tisztán kell látnunk!«

A chinai csapatokat a falak ormán vezetett, rejtett rézhuzatokon *Ning-Vil-be*, a *Sang-Khan-Hó* völgyébe rendelték.

A hadianyagot is összevonták.

A huncsapatok az egész vonalon bevonultak China területére.

Az utánuk jövő mongol csapatokat a Fal alján megsemmisítették s védővonalat állítottak a Fal tetejére végig.

A Falon kívül pedig tartaléktáborokat ütöttek a Dsungáriából még mindig mind nagyobb és nagyobb csapatokban érkezőkből, egy-egy vezért állítva *Tcsungárban* és a nyugatra elterülő tavakig tartó tartományokban.

Magor ezalatt fenn északon *Dsungáriában* tenger ellenséggel állott szemben. 20.000 embert a perzsák és hindúk ellen indított, akik 100.000 es seregekkel közeledtek, 30.000 magor-hun az északi és keleti határokon állott. A hindúk és perzsák, — hozták a hírmondók a híreket — által jöttek az *Amu-Darja* és az Indus völgyén s már a *Tarim* száraz medrein vágtnak köpczös lovaikon kelet felé.

Hamarosan kitudódott, miért van ez az általános, világfelkelés. Ha a világ minden népe össze nem fog a hiungnuk kiirtására, külön-külön, vagy kisebb nagyobb népcsoportok, sorban, mind elpusztulnak a hiungnuk kezétől.

A hunvezér a tavaknál kiadta a parancsot, hogy támadják meg már Dsungárián kívül a hindukat és perzsákat s megparancsolta, hogy minden katonának 50 orrot kell beszoigáltatnia a hindúk és perzsákból. Az alvezéreknek 100-at s ha ő 1000-t nem szerez, nyársalják fel a katonái.

Magor a lepsényiek megerősítésére még újabb

5000 embert küldött, ő maga 10 000 emberrel ielállt a *Tien-Sán* nyugati lejtőin.

A Lepsény alatt álló törökök, ugylátszik, csak vezetői voltak a szibériaiaknak, mert nagy tömegeik vad lármában ott hömpölyögtek a *Gobi* sivatag nyugati terein. Nem kisebb számban voltak a perzsák és hinduk sem.

A hadvezér neve olyan a katonáknak, mint a madárnak a szárnya. Repíti őket keresztül a világon!

A világ legnagyobb csatáit nevek nyerték meg, a legendás vezérek nevei. Ilyen név volt a *Hunor* és a *Magor* neve is.

A nagy hadvezér földön járó Isten.

A hinduk és a perzsák félmilliónyi serege egyszerre támadtak aközben is csak 30—40.000 emberre szaporodott hunokra.

A *Balchás*-tó keleti csücskénél kisebb tavak között állottak a hunok, mikor az egyesült perzsa és hindu hadak, átkeltek az *Ili* folyón. Lepsény várostól északra. A félmillió sereg a Lepsény és az *Ala-Tau* közötti mély föld felé tartott, hogy az *Ala-Kul*-tónál bevonuljanak Dsungáriába.

A hun hirmondók ezt megjelentették *Magor*-nak. Ellenben az egyesült hadak azt hitték, hogy a hunok zöme China ellen ment, s otthon csak gyenge helyőrségek vannak. Tehát úgy vonúltak keletre, mint a viharfelhők.

Amint azonban elérték Dsungária első nyugati városa alá, a hunfősereg a tavak közül lenyúlt a *Balchás*-tó délkeleti sarka felé, azután délre nyúlt, úgy, hogy Lepsénytől nyugatra való sik területen tovább nyújtotta déli szárnyát egészen az *Alá-Tau* hegység északi dombjáig, a hová akkorra már Kuldsából is lejött észak felé a hun helyőrség s egyesült a főseregekkel. De Buthun Thokoj városából is lejött délnyugatra a tavak közé a város helyőrsége; és Kobdóból, Dsungária legészakibb városának a helyőrsége is délfelé vonúlt, az északkeleten lévő *Uti-Assutai* város katonasága délnyugatra, a *Turfáné*, a *Barkulé* északnyugatra, a *Karasé*, *Bagrácsé*, *Kuldsáé* északra vonúlt, a kiűritett

Lepcsényt elfoglalt és kis helyőrséget visszahagyva Dsungária közepének sík alföldjére nyomuló egyesült perzsa, hindu-had teljesen bezáródott a hun óriási körbe.

Es most köteles katonai tervszerűséggel kezdték az egész Dsungáriát körülövező gyűrűt összevonni, mely gyűrű ott volt a legerősebb, mert hiszen ott volt *Magor* főserege, a hol a félmillió sereg Dsungáriába, a tavak és az *Ala-tau* lejtői között ellenállásra nem találva, fergetegként vonult be *Urungu* örökébe.

Ugy a hindu, mint a perzsa seregek, mikor látták tökéletes bekerítésüket, megadták magukat és hun-sereg kíséretében követeket küldtek haza hazájukba, váltságdíjért és adóért. Gyorsan ment mint a villámcsapás.

A kincseket szekértáborok hozták, az állatokat és a föld termékeit pedig végeláthatatlan és hetekig tartó bevonulásokban hajtották és fuvarozták *Dsungáriába*.

Magor, illetve Dsungária háboruja — az ő tervei és katonáinak az óramű pontosságával s mintaszerű hun fegyelmezettséggel rövid idő alatt végetért.

Magor tehát — felosztván a kincseket a vezérek s a többi javakat katonái között, gondtalan napokra rendezkedett be.

* * *

Hunornak és millió s hadseregének nem kellett semmit küldni, mert azok hódító hadjáratukban bőven ellátták mindennel magukat.

A chinai birodalom elfoglalása hosszú évekig tartott, míg az ügyes diplomaták megnyerték *Hunor*-t és vezérkarát, hogy békét kössenek és olyan adót fizesse, amilyent a hunok kívánnak. Önként felajánlottak két császári hercegnőt is a két hun fejedelemnek, a feleség-ajándékot azonban csak az otthon nagy fényben és pompában berendezkedett *Magor* fogadta el, már csak a tenger kincsért is, amit a *Peking*-ből, a legmagasabb kulturájú világvárosból a hun udvarba vitt

Hunor-Punu a további hódításokra használta fel a mérhetetlen adót s nyugati hadjárat tervét készítette

el, vezérkarával. Ami mindennél egyébből állott, mint szarvasüzésből.

* * *

Krisztus előtt 2000 esztendővel, amint azt Degvines francia tudós a chinai Évkönyvekből kiírta, a hiungnuk, kiknek birodalma az Amur és Irtis vizeitől Chináig terjedett, nagy birodalom hatalmas urai voltak s fejedelmeiket, kikkel Chinának sok háboruja volt, éppugy mint a chinai császárokat, Tanjó-nak írják, Ég fiainak. E krónikák 22 hun-fejedelem, tanjó uralkodása történetét írják le, amit több —, a XIX. század legelején magyarul is megírt történelmi könyvekből ismerünk.

Itt most felsoroljuk, a 22 hun-fejedelem nevét avval, hogy uralkodásuk és birodalmuk története nagy történelmi könyvekben megvagyon írva magyarul is.

Tehát: az 1. hun tanjó: Teuman (A hunok Döm-jénnek hívták.)

a 2. hun fejedelem	<i>Meteus</i>
a 3. »	<i>Laokám</i>
a 4. »	<i>Kiu-tsi</i>
az 5. »	<i>Itsi-zi</i>

(Aki már nem fia, hanem testvére: *Ku-tsinak*.)

a 6. hun fejedelem	<i>Ugoeius</i>
a 7. »	<i>Usul</i>
a 8. »	<i>Kiulik</i>
a 9. »	<i>Stitihe</i>
a 10. »	<i>Holoku</i>
a 11. »	<i>Hójent</i>
a 12. »	<i>Hiul és</i> <i>Ujerkut</i>
a 13. »	<i>Thits</i>

(aki Asztrachánba tette át székhelyét.)

a 14. hun fejedelem	<i>Hoán</i>
a 15. »	<i>Fotsulojvótius</i>
a 16. »	<i>Tejemis</i>
a 17. »	<i>Teicusotseus</i>
a 18. »	<i>Nagytsiazu</i>
a 19. »	<i>Utsulioczius</i>

- a 20. hun fejedelem *Hienlé*
 a 21. » » *Juus*
 a 22. » » *Punuh és Péh.*

Urungu, Nimród fiai, Hunor és Magor, kik közül Hunor hódító hadjáratokra indul, Magor megmarad a chinai Birodalom szomszédságában s miként apja Urungu, Nimród visszatér a pátriárkális igazgatáshoz

VI.

Hunor népe nyugatra jő. A Volgáig.

A médek is falat építettek a hunok ellen. Azonban *Hunor* és népe többé már nem akart délre menni, hanem nyugat felé fordult.

A *Balchás*-tó északi tartományaitól egészen az *Aral* tótól északra elterülő tartományokig az *Ural* vidékéről leszármazott szláv törzsek laktak. Ezek a világszerte félelmetes nevű harczos nép közeledtének hírére ismét északra kezdtek húzódni, a *Tobol* és az *Ob* közötti tartományokig, oly erővel, hogy az ott lakó turáni osztyákokat is felnyomták Szibériába.

A turáni kirgizek pedig, akik az *Amu-Darja* és *Szir-Darja* mellékein laktak, a *Balchás*-tó és az *Aral*-tó között, szomszédjaik lettek és testvéri egyetértésben éltek velük.

Az idők folyamán, már *Hunor* fia: *Bor* idejében a hatalmukat egészen az *Adil*, vagyis a *Volga* alsó folyásáig, *Asztra-Khánig* és feljebb északra *Czárivzin*-ig (»Sztalingrád«-ig) s feljebb, ugyancsak a *Volga* partján *Szaratovig* terjesztették, a gótok földjéig.

Hogy a hunok báránybőr-sapkát, schyttát viseltek, az akkori görög történet-írók, a hunokat, a kiknek jeles emberei a görögöknél tanulták az európai tudományokat, — schyttáknak nevezték, a mit a hunok szittyának mondtak. A görögök ugyanis a kik vezetői voltak Dél Európa és Előázsia, a türkok, örmények, georgiaiak magas műveltségének, azt a *Kazár-Teu* gerig, (a Káspi-tóig) elvitték, miután ők Egyiptomból s Ázsia nagy ős népeitől megszerezték a kelet-római és nyugat-római műveltséget, a mit a kereszténységen keresztül a zsidók is közvetítettek.

A scythákról, kik közül a 7 görög bölcs között

is 3 volt szittyá, 57 görög író ír, mind a magasztalás hangján Krisztus előtt és utáni időkben, mintegy ezer esztendőn keresztül. Még pedig:

Görög írók a scythákról.

1. Heziod	Kr. e. 700.
2. Aleaeus	» » 600.
3. Auacreon	» » 559.
4. Hecataeus	» » 549.
5. Aeschyl	» » 525.
6. Pindar	» » 521.
7. Cratin	» » 520.
8. Herodor	» » 515.
9. Sophocles	» » 497.
10. Hellanicus	» » 495.
11. Herodot	» » 484.
12. Achaeus	» » 484.
13. Euripides	» » 480.
14. Choeril .	» » 472.
15. Andokides .	» » 468.
16. Hippocrates	» » 456.
17. Thucydides	» » 456.
18. Ctesias	» » 446.
19. Aristophanes	» » 444.
20. Xenophon	» » 444.
21. Isocrates	» » 436.
22. Plató	» » 429.
23. Antiphanes	» » 407.
24. Dinó	» » 400.
25. Ephorus	» » 388.
26. Aristoteles	» » 384.
27. Clearch .	» » 350.
28. Theophrast	» » 312.
29. Agathó	» » 301.
30. Megasthenes	» » 300.
31. Hymphodor	» » 300.
32. Theocrit . . .	» » 281.
33. Rhodusi Apollonius	» » 230.
34. Phylarch	» » 210.
35. Polybius	» » 204.
36. Apollodor	» » 140.

37. Alexander Polihistor	Kr. e.	82.
38. Scymnus .	» »	80.
39. Nicolaus Damascenus.	» »	74.
40. Strabó	» »	66
41. Diodor . . .	» »	40.
42. Flavius Josephus	Kr. u.	37.
43. Plutarch	» »	50.
44. Arrian	» »	100.
45. Lucian . . .	» »	120.
46. Ptolomeus Claudius	» »	138.
47. Appian .	» »	146.
48. Dio Chrisostom	» »	155.
49. Pausanias	» »	180.
50. Laerti Diogenes	» »	180.
51. Alexandriai Kelemen	» »	200.
52. Philostrat	» »	210.
53. Origenes	» »	220.
54. Pisander	» »	222
55. Aelian . . .	» »	225.
56. Dionysius Periegetes	» »	300.
57. Maximus Tyrius .	» »	360.

* * *

Ebben a Scythiában, Szittyá országban az uralkodókat *zoltánoknak* hívták, úgy amint a hunnok másik törzse, a törökök is *szultánoknak*. (Amit később a törökök a perzsáktól vett padisah névvel is fel-fel cseréltek.)

Bor-nak a Hunor-énak, az első zoltánnak az uralkodása után a következő zoltánok uralkodtak Szittyá országban :

2. Dava	11. Csanád
3. Keve	12. Budli
4. Keár	13. Bestúr
5. Beler	14. Mike
6. Kádár	15. Miske
7. Othmár	16. Ompud
8. Farkas	17. Kuiche
9. Bondofárd	18. Levente
10. Buken	19. Leel

20. Zaul	25. Berend
21. Zambur	26. Kadicha
22. Bolog	27. Opus
23. Bulcsu	28. Éthei
24. Zulta	29. Kámen.

Itt Hun őseink, mint szittyák, közösségenként ket-tős vagyonrendszer szerint éltek: köztulajdon és magántulajdon rendszere szerint. És fajilag és erkölcsileg olyan tisztaságban, hogy még a másik hun szittyák közösségből sem vettek feleséget.

És úgy a páros emberek, mint a legények, ha évekig távol katonáskadtak otthonuktól, tisztaságukat úgy megőrizték és hűségüket úgy megtartották, mint az otthon maradt fejérnépek. *Ezt ógörög írók írják többen.*

Mikor már Szittyák-ország sem volt elegendő a szapora szittyáknak s a kirgizek is terjeszkedtek észak felé, és a szlávok is kezdték visszaszivárogni és erkölcsüket megrontani a »jó törvényű és keménytölkű« (koponyájú) szittyáknak, amint a görög írók jellemezték.

* * *

S most nézzük a szittyák életének és jellemének — ógörög író története nyomán — egy jelenetét:

Szittyá barátság.

Dandamis és Amizók.

I.

A szittyá tábor aludt. Eget ostromló ereje szárnyát eresztve pihent a Tanais két partján, mely ma Don néven hömpölyög bele, magával sodorva Déloroszország fekete földjét, az Azovi s azután a Fekete tengerbe.

A szittyá tábor aludt. A száraz nádkévék és a berbécsek faggyas csontjai, mik nem sokkal előbb még, a magas éjig lobogtak, most hunyorgó parázssá válva, elszürkültek a lassan-lassan behúnyva szemüket, a hideg éj tündöklő csillagaira bízta a vigyázást, az alvó tábor felett.

Az illatmáglyáknak is páraszerű, gyenge kék füstje, betakargatta az alvó vezéreket, királyi urakat és kalaposokat, kik a mámorító illattól megrészegeedve, heves kendentáncz után leroskadtak a földre s alva végig terültek azon.

A szekerek alatt pedig nyolczlábuak, vagyis azok a szittyák, kiknek mindenike két ökör és egy szekér gazdája vala, hortyogva aludtak.

Még a vízi madarak is szárny alá dugott csőrrel gubbasztottak a nagy alföldi csendes éjszakában... De egyszerre csak sötét fellegek kerekednek a párás éj-aljon s nyomban rá lódobogás, nádzizegés, törtetés, fojtott zsivaj támad, úgy, hogy a vizimadarak csattogva röpködnek szét a hirtelen kerekedett forgatag elől.

S mintha a tömegesen felröppent madársereg nőne óriásává, úgy jelenik meg nyomában egy beláthatatlan repülő csapat: a szármáta lovasság.

Mint a felvert vadkan, úgy ugrik elő a szekér alól, a máglyamaradék mögül, minden szittyá. Iszonyu ordítás, fegyvercsattogás, nyilsütítés, fokos-kalapálás árasztja el az előbb még csendes éjszakát.

A szittyá pillanat alatt józanná lett, hogy a másik pillanatban már a harczy mámor bódító ereje fogja el ismét.

Tiporják az ellent, mintha csak száraz nád-erdőn gázolnának át. De az orozva való támadás ellen minden vitézség hiába való. Az agyonvert lovakon, lovasokon át hatalmas, nehéz gyalogságra hágnak, mely nehéz szekereiről dőf lándsát az előretörő testbe.

A Tanais tulsó partjáról is átjött már a másik szittyá sereg, meg is virradt, talpon is áll a legtávolabbi harczos is, de a 10.000 szármáta lovas helyett 30.000 szekérharczos lepi be a tájat s az elesett szittyák ezreit, kik között csak most kezd rend fejlődni, amikor a vezérek visszavonulást parancsolnak.

A seregek nem akarnak hátrálni, a lestámadás iszonyu elkeseredést szül a felvert táborban. Azonban a vezérek megragadtatják az engedelmeskedőkkel az engedetleneket s hatalmas sodrást csináltatva velük, visszasodorják őket a folyóig s ott a tömlős hidakra taszigálják és a hatalmas kenderkötelek a hidak százait áthúzzák a tulsó partra...

II.

Túlfelől is lecsillapodott a harczy zaj. A szármáta seregek vezérei hagyják az átúsztatókat futni, azokat bilincseltetik meg, akik a sodrás, a parancs ellenére is a csatatéren maradtak.

Ezeknek inkább kell vagy pusztúlni, vagy náluk maradni, mert ezek igazi vitézek. Az ilyenek fogyjanak a szittyák közül.

Zsákmányoláshoz fogtak hát. Amint lefegyverezték, vagy leölték az ott maradt szittyákat, kirabolták a sátrakat, elfoglalták a szekereket, a rajtok levő asszonyokkal, leányokkal, öregekkel és gyermekekkel. Ott az asszonyokat a szittyá férfiak szemeláttára ölükbe húzták, borral itatták, déligyümölcsökkel kínálgatták, majd halálra kinőtták.

Vérben forgó szemekkel nézték ezt a szittyák. Sokan öreikre rohantak, fejükhöz vervén bilincseiket,

mások a szekerek kerékagyához verték saját fejüket. De egy szúrás és vége volt a tehetetlen lázadónak, mig aztán lassan-lassan elcsendesedett minden...

Csupán egy éles hang zengett még végig a tábor és a folyó felett.

— Dandamis! Dandamis! — A kiáltó Amizók, egy sápadt, vérvesztett ifju volt, kit bilincsbe verve kergettek a táboron át, a szármáta katonák.

— Dandamis! — kiáltotta Amizók torka szakadtából. — Emlékezz a serlegre! A vérszövetségre! Dandamis!

És ekkor a túlsó parton egy hatalmas, oroszánkölyök természetű szittyá kirántja magát társai közül s beleugorva a folyóba, hatalmas karcsapásokkal úszni kezd az ellenség táborra felé. Halántékain kidagadnak az erek, arczára a lelki hevület pirossága ül, a vízimadár sima gyorsaságával halad át a fodros, hullámos vizen. Nagy csapat katona fut szembe a part felé, hogy a vakmerő legényt ártalmatlanná tegyék s a hársfából való hajítódárdák tömege úgy várja, mint valami óriási sün. —

Már repülésre mozdúlnak a hegyes fegyverek, amint a parthoz közeledik az úszó, amikor elfúló hangon elkiáltja, Amizók hűséges barátja, Dandamis:

— *Zirin!*

A varázshatású szóra lehullanak a dárdák a kezekből, mint a korhadtt galyak a fáról, s a szármáták a víz szélére óvakodva, kezüket nyújtják az utolsót szusszanónak, a vad harczosnak, aki a varázs-szó elhangzása után többé már nem ellenség, hanem vendég. Mert a „*Zirin*” szerényt, megadót, kegyelemkérőt jelent.

Kivezették a víz széléből a lihegő legényt, szemét bekötötték s a faszekerek között áthaladva, a rézszekerekhez értek, amelyeknek a körében, a középen, aranszekéren szőke szakállu, szelid kék szemű hadvezér ült.

A kiváltót eléje vezették.

— Atyád, testvéred, vagy fiad akarnád kiváltani, szegény ember? — szólt a seregek ura kegyesen.

— A barátomat, Amizókot, kérem, add vissza nekem őt, oh vitéz vezér!

— Van-e aranyad? Ezüstöd? Mit hoztál váltságdíjúl?

— Mindenemet amim volt, elraboltátok, de ha képes vagyok szegénységemben valamit tenni, kész vagyok alávetni magamat s parancsolj tetszésed szerint. Ha pedig akarod, tarts meg engem barátom helyett s úgy bánjál velem, amint neked kedves.

A vezér elnyomta meghatottságát s hidegen szólt:

— Neked oly világot érő kincseid vannak, hogy annak egy kis részével is megvehetnél országokat. Ha hajlandó vagy ebből egy kis részt is adni barátodért, ám legyen!

Az ifju nem érté a beszédet s mondá:

— Egészen odaadom, amim van, vedd el... Itt vagyok magam...

De a szármáta vezér felemelte ujját:

— Semmiképen sem szabad téged visszatartanom, mivel „Zirint“-kiáltva jöttél, hanem tedd le vagyoned egy részét s vidd el barátodat.

— Mit adjak hát, oh nagy úr? — kérdezte *Dandamis* nedves szemmel.

— Szemeidet.

Mindenki lehajtotta fejét, csak *Dandamis* nem. Oda lépett a vérző szívé *Amizók*-hoz, kit már odahoztak, végtelen szeretettel szemeibe nézett s azt mondta:

— Fogadd.

Majd visszafordult a vezérhez:

— E két vizgolyót kéred?

— Azt.

Dandamis sajnálkozva mosolygott az igénytelenségen:

— Vegyétek ki.

S jöven a szemkiszúrók, pillanat alatt elvégezték dolgukat.

IV.

Amizók remegve, lesütött szemmel, bíbor arczal, ment oda, hogy barátja kezét megfogván, elvezesse őt.

De amint szembeállt vele, látszott, hogy valami gondolat megnyugtatta, felemeli és boldogítja. Büszke, felemelt fejjel távozott vele.

Átúszták *Dandamis*-sal a *Tanaiszt*. Mikor pedig átértek, egy őrizetlen pillanatban *Amizók* is kiszúrta saját szemeit.

V.

Óriási lelkesedés támadt a csüggedt szittyá táborban s az első katonától az utolsóig nem vala senki az egész népben, ki a szittyá sereget többé legyőzöttnek gondolta volna.

Sőt a szármáták sem hitték ama pillanattól fogva annak s még azon éjjel összeszedelőzködtek, marháik legnagyobb részét elhagyták, szekereiket felgyújtották s fulva távoztak a *Tanais* mellől...

A szittyák pedig *Dandamis*-t és *Amizók*-ot közvagyonukból tartották el, holtuk napjáig.

* * *

Mikor már szittyá ország sem volt elegendő a szapora szittyáknak s a kirgizek is terjeszkedtek észak felé, és a szlávok is kezdettek (visszahúzódn) visszahúzódn és erkölcsieket megrontani, a jó törvényű és keménylökű (koponyájú) szittyák, amint a görög írók jellemezték, *Kamen* Zoltán fiának: *Turda*-nak uralkodása idején, a *Turda* fiának: *Bendeguznak*, a vezérlésével felkerekedtek és átkeltek mindenestől az *Adilon* (*Adil* nagyfolyam, innen kapta Atilla is a nevét,) vagyis a Volgán.

A turáni kalmükök földjén át és a *Tanaisz*-on, a *Don*-on át a *Meotisz* ingoványain lakó alánokkal a *Donecz* és a *Dnyeper* között lakó osztro-keleti gótok földjére értek, átnyomva azokat a Borysthenesen (a Dnyeperen).

S amikor a keleti-gótok átkeltek a Dnyeperen, az ott lakó vizi-nyugati-gótok is átmentek a Dnyeszteren.

Az osztrogótok hatalmukat északnyugat felé szármát (szláv) országra sőt Scythiára is kiakarták volt terjeszteni, így kellett menekülni nem csak a Dnye-

peren, hanem a Fekete-tenger északi részén lévő összes folyókon is át.

Mikor pedig a gótok kegyetlen királya: Hermanarik, a jólelkű hunokhoz húzó népekből még a csecsemőket is keresztire szegeztette s a rokszolán törzsfőnök íeleségét, Szanielt, lófarka után köttetve tépette szét, a hunok elkeseredve, nem hagytak fel üldözésükkel, királyukat megölték, mire azok megadták magukat.

A vizigótok vezére: *Athanarik* a *Porata*, (*Pruth*) mögé vonúlt vissza s mikor ez s az itt veretett *Karógát* sem védte meg őt, a *Montes Bastarnici*, (az Erdős Kárpátok) hegyeibe vonúlt s hűséget esküdve *Válens* keletrómai császárnak, kérte Válenst, hogy engedje át őt az *Isteren*, (a Dunán).

Ugy *Dsungária* északi vidékeiről a fehér hunok, mint a délről a fekete hunok, együtt mentek s most áthatolva a hegyszorosokon, a feketék a Dunáig meg sem álltak, a fehérek a hegyeket tisztogatták meg és foglalták el.

A keletrómai császár átengedte az esküdözőket, de már a dákoktól elhódított római provincia: *Dácia* is tele volt hunnal.

A keleti Kárpátok hegyeiből pedig az odamene-kült népek észak felé húzódtak.

Ekkor a szittyák megszállották az Aluta (Olt) völgyét és a Mons Caucási-t (a Hargitát). (Király Pál: Dacia provincia Augusti. I. k.)

VIII.

Atilla Urunk és kora.

a) A hunok a világtörténelem homlokán tombolnak.

Thierry Amade francia tudós aki Atilláról és fiairól 3 kötet könyvet írt, ezzel kezdi:

»A római Galliáról írt munkáim folyamában foglalkoznom kellettén Atillával és a Rajnán át 451-ben történt berohanásával, némileg akaratom ellenére bizonyos kimondhatatlan tudvággal állapotodtam meg a Hunkirály idegen és rettentő alakja előtt s hévvel fogtam tanulmányozásához. Mellőzve azt a közönségesen elfogadott képzelgést, amely Atillából csaknem az egész világ előtt sokkal inkább mesés, mint sem történelmi személyt csinált, az ember lelkéig akartam hatolni s őt valóságában akartam festeni, ha nem is úgy, amint a kortársai látták, de legalább úgy, amint a távolból látnunk engedték. E vállalat előttem se lehetetlennek nem látszott, se nagyon merésznek, hála érte *Priscus* becses töredékeinek s az V. század több krónikájának, melyek igaz s egyenes világot vetnek a nagy bárbarábrázatára. Az volt előttem a feladat, hogy vonásait az életből s ne azon tündérképről vegyem, mely a századok porfellegében a történelmi alakok, és a késő kor között mindig lebegni szokott s melynek varázsa tökéletesebb volt Atillára, mint bárki másra nézve. Itt biztos kalauzum volt *Priscus*. Tudjuk, hogy e tudós görög, kit II. *Theodosius* a 449-ben Atillához követül küldött *Maximinus* mellé rendelt, bejárta a Duna-meléleti Hunniát, időzött a hunok közt s igen közelről szemlélte Atillát és nejeit, és hogy azon követség leirása, melyben maga is részt vett, csaknem egész kiterjedésében fennmaradt a római követségekről szóló érdekes tudósítások gyűjteményében. De a világ azt nem-igen tudja, hogy *Priscus*, ez az eszes és szellemű ember, ez a fáradhatatlan és ügyes figyelő, ránk

épp oly mulattató, mint tanulságos elbeszélést hagyott, mely bizonyoságul szolgál, hogy azon tulajdonok, melyek *Herodotus*-t halhatatlanná tették, nem haltak ki az V. századi utazók között. *Priscus* volt tehát e tanulmány kiindulási pontja.«

»*Priscus* kivonatai« — folytatja *Thierry* és *Prosper Aquitanus* és *Idatius* igen rövidre vont krónikái után legelső sorban jó *Jornandes*, a vizigót eredetű ravennai püspök, ki az 550-dik év körül írta honfiai, a góthok történelmét, melyben bő tért szentelt a hunok és királyuk festésének Ez már más nézpon, mint a *Priscus*-é s más színben tűnik fel az ember és kora. Atila így, hátratekintőleg, egy század távolából és a góthok már erősen költőisített hagyományain keresztül véve szemügyre, nem nagyobb, ha szabad e szót használnom, hanem vadabbnak, erőltetettnek s szinpadiasabb barbárságban tűnt fel s történelmi valóságából sokat vesztett. A *Jornandes* adta képnek mindemellett is megvan a maga különös becse a történelem szeme előtt s ez abban áll, hogy észrevéteti azt a rejtett munkálkodást, mely ettől fogva a germán hagyományok kebelében lefolyt s mely az Atilláról szóló német költemények cyclusában volt végződendő.

Ezen német költemények és a latin legendák teszik a keletről jött hagyományokkal együtt Atilláról való értesülésünk harmadik forrását. A latin népek csaknem mind egyházi legendái nagyon messze vinnének bennünket a történelemtől, ha ezeket fogadnók kalauzainkul Atila történelmi szerepének becslésében. A hun király úgy tűnik fel ezekben, mint a gondviselés által rendelt személyiség, mint a fájdalom és rombolás Messiása, ki a rómaiak bűneinek fenyítésére küldetett. E vallásos rajongási szempont annyira uralkodik, a tényeken, hogy Atillában az ember elenyészik, hogy egy jelképnek, egy hitregénynek adjon helyet, mely ebben áll:

Isten ostora!

Atila személyét *Thierry* így jellemzi:

»E név: *Atila*, az emberiség emlékezetében *Nagy*

Sándor és *Caesar* neve mellett vivott magának helyet. Ezek dicsőségüket a csudálatnak köszönhetik, Ő a rémületnek; hogy azonban bármelyik érzelem, csudálat, vagy rémület, mely egy férfiúnak halhatatlanságot ad, bizonyosok lehetünk, hogy ezen érzelem csak lángészre vonatkozik. Igen hatalmasan kellett megrendülni az emberi szív húrjainak, hogy hullámvásuk századokon át így átöröklhessen. Atila balhíre azonban nem annyira azon a rosszon alapszik, amit tett, mint amit tehetett s a mi a világot megdöbbenetett. A világ pusztítóinak, fájdalom, igen bő névsorában több oly férfiú találkozik, kik többet romboltak, mint ő s kikre mégis, mint rá, a századok örök átka nem nehezedik. *Alarik* intézte a halálcsapást a régi polgárisultságra, megtörve azon sérthetetlenlégi varázst, mely Rómát hét század óta fedezte; *Genzerich*-nek a rombolás eme szabadalmi közt kiváló szabadalma volt, t. i. Rómát és Káthágót kirablani. *Radagais* a legkegyetlenebb teremtmény, melyet a történelem emberek közé osztályozott, fogadást tett volt, hogy bálványai lábainál két millió római fojtat meg; s e rombolók neveit mégis csak könyvekben találjuk. Atila, ki Orleáns előtt kudarcot vallott (?) kit Atyáink Chalonsnál megverték (?) ki Rómát egy pap könyörgésére megkímélte s ki egy nő keze által veszett el, népszerű nevet hagyott maga után, a rombolással egyértelműt Ezen feltűnő ellentmondás meglepi az embert, ha a rettentő személyiséget tanulmányozza. S észrevesszük, hogy a történelem Atillája éppen nem a hagyományé, s hogy ezek kiegészítés, vagy legalább kölcsönös felvilágosítás végett egymásra szorúlnak, s hogy emellett még meg kell különböztetnünk az eltérő hagyományok forrásait: a román (római) hagyományt, amely Atillának a barbár fajok iránti viselkedésére vonatkozik és végre a nemzeti hagyományt, — (t. i. a magyart, a Káspi-tenger melléki és különösen a székely mondákat) — »mely még máig is fenntartja magát hunvérű népek közt, különösen Európában. E különböző hagyományoknak, bár a történelembe nem olvadnak is, melyet megzavarnak s mellyel gyakran ellenkeznek, mindamellett is meg van a magok határozott helye a történelem mellett, az Atila jelleme

fölötti komoly tanulmányban. Hogy ezen ember lángeszét és hatalmát valódi értékekre becsülhessük, nem kell elválasztanunk történelmét az arra következő eseményektől. Atilla élete, melyet egy véletlen csapás talán éppen a roppant tervei teljesítésére szánt pillanatban metszett ketté, csak egy megszakadt dráma, melyben a hős eltűnik s a megoldás gondját mellékszemélyekre hagyja. Ezen megoldás a nyugatrómai birodalom vége a Európa felének daraboltatása Atilla fiai, helytartói, védenczei és titkárai közt, kik császárok, vagy királyok lőnek. A néma személyek művéhez mérhetni a hős nagyságát, így tettek a vele egykoruak is. Mielőtt azonban az elbeszélést megkezdeném, ki kell előbb fejtenem, kik voltak a hunok és gótok, e két ellenséges nép, kiknek a barbár világban a *Don* és *Dnieper* partján megkezdett küzdelmei a római világban a *Marne* és *Loire* partjain folytatódtak s legfőbb okává lettek a *Caesárok* birodalma feldaraboltatásának. «

Thierry ezt 1856 körül írta. Ismerni kell az akkori helyzetét Magyarországnak, hogy ennek jelentőségét kellően értékelhessük. Az állampolitikai abszolútizmus korát élte Magyarország, azt a mely 48—49-iki szabadságharczunk után 67-ig reánk sötétedett.

Erről írja, amit nem lehet eléggé kiemelni:

„Ez a nemes magyar nép, bármily levertnek látszik is, még tele van léttel és erővel, szerencséjére Európa népének. Ő az, aki Európa és Ázsia kapuján őrködik; legyen is annak hü őre! Rossz és balvégzetű politika volna egy polgárosult és katolikus német hatalmasság részéről elnyomni akarni egy olyan nemzetiséget, mely véd-erő azon oldalról, hol a hóditás telhetetlen szenvedélye forrong, a barbárságra támaszkodva. De bármi történéjék is, Magyarország élni fog azon rendeltetésekért, melyeknek edényét a gondviselés nem akarta összetörni. Egy nép sem ment keresztül keserűbb viszontagságokon, a tatárok által elfoglalva, a törökök által földülve, bel-meghasonlás által számtalanszor elnyomva, s nem egyszer saját fejedelmei által is megrontva, minden romlásából erősen és önbizalommal emelkedett fel.“

Thierry, a nagy történetíró, kit *Gibbon* és *Marulay* fölé emelnek, a megállapításait így fejezi be:

»Ez az eleven életerő, mely a hunfajta népeket tizenöt század óta annyi ellenők esküdt törekvések daczára a Tisza és Duna partjain fönntartja, a magyarnak lelke mélyében fekszik és még megtört büszkeségében is kitör. *Szent István*, *Nagy Lajos* és a *Hunyadiak* nemzete bebizonyította, hogy tud tűrni, hogy bevárja a dicsőség napjait.«

És mielőtt Atilla élete és tettei kerülnének sorra, előbb még szóljon *Vikár Béla*, a Magyar Tudományos Akadémia egyik legillusztrisabb tagja, aki Atilla Úrunk cz. és a legendák s *Thierry* Atilla életrajza nyomán írt 3 kötetes történelmi regényről írt jelentésében a többi közt a következő, a hunokról való történetírás módjáról szóló eme véleményét terjesztette elő:

»Ez a könyv egy magába mélyedő, új és a mai sorstragédia mérlegeléséből a múltra visszakövetkeztető nemzeti világszemlélet megalapozásaként fogant, mint egy új magyar evangélium beharangozójául.

Már címével megragadja figyelmünket. »Atilla Úrunk« — nem Attila Úrunk« és nem Atilla — »Úrunk« nélkül. Tehát szakít merészen az akadémiai hagyományos olvasással és a székely kiejtés alapjára helyezkedik.

Erre alapos oka van: székely, tehát hunutód álláspont.

Már a cím mintegy eszményt jelöli meg az »Isten ostorát«. És a megjelölést a mű igazolja széles történeti háttérével. Atilla, mint a becsület és igazság őre, mint a romlott emberiségnek a tisztább erkölcs útjaira erőszakkal is rákényszerítője, s mint lángeszű államférfi és hadvezér: eszményi magaslatra emelkedik e műben.

Legfőbb érdeme, hogy Atillát a magyarság egyenes őséül állítja be. Szerintem evvel fején is találja a szöveget. A legújabb tudományos kutatás a honfoglaló hunok és magyarok etnikai egységének alapján áll. Ugyanez a felfogás, melynek hódolt a kor legalaposabb ismerője. *Thierry* Adamé, aki a hunn, avar és magyar honszerzést

egyazon nép művének vallotta S ezzel a magyarság történelmi elsőbbsége mai — nagymagyarországi — hazájára tudományosan is helytálló módon lép előtérbe.

Az én álláspontom, melyet a hadifogolytáborok tanulmánya során érleltem meg, tökéletesen megegyezik ezzel. Csak az a különbség, hogy én a székelyeken és elszlávosodott »hadi ugorokon«: a bolgárokon kívül a kaukázusi avarokat is Atilla egyenes utódainak tartom. (*Bol*=hadsereg az ő nyelvükön, bol-ugar=bolgár, blgár. Bol hadsereg, v ő magy. boly: hangya-boly=hangyahad)« — (Én is! — Sz. B. B.)

»Atilla kivételes nagyságát a mű kellően kidomborítja. De a hunok és a nagy uralkodó műveltségének rajzából kár, hogy kimaradt a kínai dinasztiaival történt kapcsolat. Az akkori világ egyik első műveltségi gócpontja nem ment volna be Atilla és a kínai hercegnő frigyébe, ha Atilla műveltségileg nem áll a kínai udvar színvonalán. Atilla ősenek első névjegyzékét is ugyanez az udvar állította össze, s e jegyzék alapján igazolódott be újabban a magyar tradíció hitele e ponton is. A keleti fejedelmek házasságához abban a korban hozzátartozik az idegen feleség népével megkötött szövetségi szerződés. Így nálunk egészen az Árpád-házon végig. Ebből folyólag érthető, hogy Atilla hunnjai között kínai csapatoknak is kellett lenniök.«

Vérbeli történetíró tehát a hagyományt a történelemmel összekapcsolja és így teljesíti ki az igazságot. Az etnikumot és a hagyományt nem lehet a történelemírásnál kikapcsolni. A vérbeli történetíró, mint *Thierry*, még ha nem ahhoz a néphez tartozik is, melynek történelmét megírta, nem tesz és nem tehet másképen.

Atilla korában, az V. században, a nagy és hatalmas, nemzeti római birodalom, a nemzetköziségtől aláásva, végnapjait élte. A római császárok, kiket nemzeti östörvényeik valóságos Istenek gyanánt imádtattak, elvesztették nimbuszukat s már csak külsejükön fénylett a vont-arany-ruha és ékszer s a hajukon csillagott a reá-hintett aranypor. Belsejükben csak a gög maradt meg, mellyel lenéztek — még most is — és lesajnáltak min-

dent és barbárnak nevezték még a világ legmítveltebb népét: a kinaiakat is s a többi turáni népeket, azoknak császárait, királyait, fejedelmeit, vezéreit is. Így Atilla Urunkat is. *Skríbák* stilusaik hegyére vettek minden, a római birodalom határain kívül lévő művelt nagy nemzetet és hadvezért s viaszlapjaikba csak gúnyt, lenézést véstek bele. Ezekből azután, a birodalom bukása után, a romjaiból épült kulturák, a saját agitációs legendáikba foglalt irigységük, gyűlöletük és bosszujuk várait, katedráit és iskoláit alkották meg: s csináltak a nekünk szent Atilla Urunkból is szarvas ördögöt és rablóvezért.

Kegyetlennek, vadnak, vérszomjasnak festik, olyanak, aki egész életében nem tett egyebet, mint karóba húzatott, keresztre feszítettett ártatlanokat. T. i. olyan ártatlanokat, amelyeneket például Üdvöztünk korbáccsal vert ki a jeruzsálemi templomból.

Azt nem írták a skribák, hogy Atilla nem húzatta karóba, nem feszítette keresztre, sem szent *Leót*, a nagy pápát, kinek kérésére *Róma* alól visszatért, megmondván a szent férfiúnak, kivel mint barátjával találkozott, hogy neki: *Krisztus* utódjának kell Krisztusi tisztaságában visszaállítania és megtisztítania szent örökségét, ő pedig — kinek pogány törvényei szerint az ősöknek szelleme is, porai is szentek, — tiszteli és szentnek tartja a *Rómában* porladó szent *Péter* és szent *Pál* apostolok csontjait. Tehát Atilla keze által ezek — a szentek — mentik meg *Rómát* a végpusztulástól.

Ez historiai factum!

Ilyen factum az is, hogy Atilla nem fogta ostrom alá és nem pusztította el *Lutetiat*, (*Párist*), — ama *Szent Geneve*, *Genovéa*, és tiszta honleány és asszony hős társainak érdemeiért, akik akkor, amikor a bűnös városnak még a fiatal katonaköteles férfiai is elfutottak, a hunok közeledtére, ők, a nők, a templomba összegyűlekezve, imádkoztak, hogy az Isten vagy a veszélyt vigye el a városról, vagy nekik adja a vértanúság koronáját.

Történelmi factum az is, hogy három, — *Krisztus* szive szerinti, — pap, úgymint: Anianus, a hőslelkű orleansi püspök, *Szent Lupus* troyesi és *Szent Nacasius*

rheimsi püspökök, Atilla Urunk galliai hadjáratában neki jó barátai voltak.

Igy festenek a történelmi igazság napfényében, a »rablóhadjáratok« s azok nyomán a porba ontott városok, felégetett falvak, a ledöntött tornyok, a kiirtott népek tetemei s a mezőkön fehérlő emberi csontok...

Ellenben: Crassus római tábornok a bastarnókat (a Balkánról felvándorolt vlachok, oláhok őseit) asszonyokkal, gyermekekkel beteretlette, katonáival, egy óriási erdőbe s a katonaság kordonjával körülvett erdőt felgyújtotta. Akik mégis el tudtak menekülni, egy barlangba húzódtak be, amit *Crassus* befalaztatott.

Marcus ugyancsak római hadvezér a legyőzött kvádokat, kotinokat mindegyszálig kiirtatja.

Hermanarich, (»a gótok Nagy Sándora«) »egyik vezérének feleségét: *Sunhildát* lófarkához kötteti s úgy szaggattatja szerte.

Vultulf, *Hermanarich* unokája, Atilla elé járult békét esd tőle s azt a nagylelkű Atillától megkapja. És ezt a békét arra használja fel, hogy a tőle szintén békét kért és kapott szláv ankokat megtámadja, leveri s 70 főnöküket felakasztatja.

Mikor *Balambér* a Káspi tenger mellől megindul s a Volgától a Donig lakó szlávok, akik nem menekültek még északra — nyomják a tőlük nyugatra lakó gótokat s ezek a Duna völgyében szintén felkerekednek s nyomulnak tovább nyugatra, maguk előtt tolva az összetorlódott menekülőket s ez az irtózatoss népvándorlás, a Rajnáig, majd Párisig, Orleánsig, le Spanyolországig, mind gyújtogat, mind rabol és fosztogat: ezt, mert a hunnok elől menekülnek, ezt mind a hunnok gyalázatául jegyezik fel.

Mert: a hunnok Európa homlokán tombolnak, az ők homlokukra sütik a gyalázat bélyegét.

A keletrómai császárság fővárosában, az akkori *Bizantiumban*, a későbbi *Konstantinápolyban*, a mai *Istanbulban* (Isten várában) — az udvarban *Magister Officiorum* alakul.

Ez gondoskodott a maga pontos szervezetével *Roff*, *Réva*, valamint *Oktár* hun királyok meggyilkolásáról; kik közül az elsőt, *Révát*, a burgundok mérgezték meg.

Ez a *Magister Officiorum* küldi az orgyilkosokat Atilla megölésére, amit Atilla a maga pszichológiai tehetsége folytán pontosan tudott s amit engedett érni addig a pillanatig, amig tette került volna a dolog. Ilyen adminisztráció küldte *Hildegundét* is. *Illdikót*, amit azonban nemcsak érni engedett Atilla, hanem véghezvinni is — szótartásból.

Atilla Úrunk ugyanis a ki a római udvarban tanult és nevelődött — cserében Aetiussal, a későbbi nagy hadvezérrel, catalauni ellenfelével — hitt a praedestinatio-ban; aki a táltosok, a hun bölcsek tudományát is teljesen ismerte, haruspexi és a csillagvilági természettudományokkal egyetemben; aki a császári udvarban előadást tartott 10 esztendő korában.

Atilla Úrunk ismerte az eleve való elrendeltséget, Atilla engedte magát megsebeztetni és elvéreztetni, csak azért, mert szavát adta *Hildegundénak*: »Itáliai hadjáratom után nőül veszek«. Tehát, hogy adott szavát megtartsa, mely szó olyan volt, mint a szentírás, vállalta az előre tudott halált. És nászéjszakáján feláldozta magát a női vámpirnak.

A *Pó* mellett táboroznak a hunok. A rosszfejérnépeknek rajai lopóznak be a szekértáborba. Amit a hun katonákkal ezek művelnek, azt a nyugati hagyomány úgy tartja fenn, hogy: »egész hun hadseregek pusztulnak el az ázsiai erkölcstelenségek« miatt...

Hogy a császárok, vagy hadvezérek nyiltan, hivatalosan miket rendeltek el, azokból ezúttal csak kettőt nézzünk.

Theodosius római császár a lázadó thessaloniaiakat békefnyulatságra hivatja meg a Circusba s ott helyben 7000-et kivégeztet.

Atilla Úrunk egyetlen egy embert orvul el nem pusztított. Sem alvezérei. Sem hun hadinépe. Mikor a pápa fogadta, a pápa testőrei közül egy azt kérdezte a kistermetű, szélesvállu hunok egyikétől:

— Catullus tu, (te kölyök), nálatok a gyermekeket is sorozzák?

Mire villámot vetett a hun legény szeme, felállt a nyergében, a pápai testőr mellé ugratott s úgy vágta pofon az óriást, hogy lefordult a lováról. Halál volt a büntetése, amit a pápa személyes kérésére sem engedett el Atilla alvezér fia: *Dengezits*. Azt mondta: »Szent Atyám! A törvény: törvény.« Nyíllal keresztül lőtték a vendégségi törvény megsértőjét, de mint a nemzeti becsület megvédőjét és hőjét, katonai diszpompával temették el — otthon.

Csak felemlítjük ezt az egy-két esetet és csak azért, hogy lássa, akinek szeme van a látásra s hallja, akinek füle van a hallásra, hogy ilyen volt a művelt Nyugat Atilla Urunk korában...

S ha szemünket ebből a lidércfényes kísértetjáró éjszakából keletre fordítjuk, felragyog a Nap Fia, Atilla Urunk, ama világnagyságok legnagyobbja, kik egy egész nagy nemzet lelkét, törvényeit egész természetét és öröksorsát hordozzák magukban, mint annak a nemzetnek Istene küldöttjeként való megjelenése!

Lássa meg a hajnal imádkozója az ő egész lényének hordozóját, sorsának zálogát, lássa meg ki volt ő, a maga otthonvalóságában s milyen erő emelte és vitte a szent Turul szárnyait, országokon, népeken, fegyvereken és farkasvermeken keresztül, államszervező nagy munkára és küzdelemre, hogy aztán gondolja át minden született és magyar Génusz-ihlette magyar, vajjon le kellett-e azokat a szárnyakat — amint *Kézay* Simon krónikája megállapítja — vágni, hogy megtarthassuk, amit Atilla is Baján is, Árpád Urunk is avval tudtak meg- illetve visszaszerezni.

Hogy milyen erkölcs volt, amely azokat a szárnyakat emelte? Ilyen:

Atilla Urunk magyar úr volt; utólérhetetlen diplomata; lángeszű hadvezér; a keleti és nyugati tudományok tudósa; rettenthetetlen hős és páratlan jó szívű,

nemes, fennkölt gondolkodású; de szigorú, igazságos, gondos uralkodó; ragyogó szónok, aki mindenkit magával ragadott. Mind e tulajdonságokat és értékeket isteni harmoniában egyesítette magában a legnagyobb magyar úr; a világ legnagyobb királya: Atilla Úrunk!

Szive teli szeretettel. Semmiből nem lehet ezt úgy megállapítani, mint abból, amit *Priscus*, az idegen történetíró is feljegyez: családja, feleségei, gyermekei, rokonai, udvari emberei, szolgálói, katonái mind rajongva szerették.

Maximinus, a nagytekintélyű római követ, kit az udvarban lévő »Becsületesek Listája«-ról szemeltek ki és küldtek Atillához, lelkére beszél *Onegesius*-nak, Atilla nagyrabecsült miniszterelnökének: legyen békítő, sőt — ők elfogadják — legyen döntő bíró a hunok és rómaiak közötti vitás kérdésekben. Nagy erkölcsi jutalom illetendi meg, ha megteszi s a római udvarba megy.

— „Nagyon csalatkoztak, — feleli a főember a kísértőnek. — Inkább szeretnék szolgálja lenni Atilla Úrunknál, mint nagy úr és gazdag a ti birodalmatokban.“

Erre a szeretetre mutat az is, mikor *Budának* idegen Istenek imádata miatti halálát az egész nép helyesli s az idegenek intrikája által támasztott lázadást maga a nép nyomja el, agyonvervén sorban az Atilla ellen intrikálókat, a lázadás-szítókat: Veronai Detrét és társait.

Igazságos Atilla, aki kívül a nép elé a szabadba és ott oszt igazságot személyesen, meghallgatva a legnyomorultabbat is.

Gondja van a népre, annak jólétére. Jól tudja és át is érzi, hogy egy egyszerű embernek az anyagi gondok mindennél előbbvalók, hogy jóformán azok kormányozzák az életét. Nem szóval táplálja Őket, hanem gazdag élelemmel s a legjobb ruhával látja el, vagyis: legnagyobb gondja, hogy ezt mindennél előbb szerezzék meg. Egy az ő népével abban, hogy a koldusság szégyen: az egészségesnek, épnek, magára nézve; a tehetetlennek: hozzátartozóira nézve. De ilyen nincs is.

Sem Sarlósboldogasszonykor, a gabonarész — kiosztáson, sem ősszel a közös gyümölcsöskertek ter-

mésének betakarításánál, mikor a tehetetlenül otthon lévőek részét is úgy kiosztják és úgy hazaviszik, mint a magukét

Úgy a közös mezők szántását, vetését, aratását, cséplését és őrlését, mint a gyümölcserdők gondozását, a termés betakarítását, izek főzését, gyümölcsök aszalását, italok szüretelését és főzését; azt az öntöző-rendszerű zöldségtermelést, melyet ma Európában a turáni bolgárság még elszlávosításában is fenntart, — mind közösen gondozták, munkálták és takarították be.

Mert amit még magyar írók is írnak, hogy őseink vad nomád nép voltak, kiket szántani is Európában barátok tanítottak meg, s hogy a nomád életről csak az európai civilizáció szoktatta le, *egy szó sem igaz!*

Amint nem volna igaz, ha a XXX. században azt írnák, hogy a XX. században Európában Európa népei is nomádok voltak, mert állandóan útban voltak egyik országból a másikba, hadi rablásból éltek. S a tréningkatonaságot és szekereiket, nomád-bandáknak s rablóhordáknak írnák. És a lövészárkot alája becsülnék még a sátoros cigányok lakásának is.

Atilla Úrunk a birodalma gazdasági életének vezérembereivel is mindig személyesen tárgyalta le az évi munkatervet.

Szigoru, mert szigorúság nélkül egy családot sem lehet fenntartani és vezetni. Rendet tartott, mert rend nélkül nincs fegyelem, fegyelem nélkül országkormányzás, hadsereg; hadsereg nélkül: állam.

Keresztre feszítetteti az árulót, karóba húzatja az ellenszegülőt, — nem vérszomjusból, mert hiszen titokban fejet hajt még a bűnösért is és magányában könnyet ejt érte. — De kell a példa! Egyet-egyet mindig feláldoz a milliókért.

Szigoru önmagával szemben is! Mikor a kata-launumi csata döntés nélkül megáll, Atilla beveszi magát a szekérvárba, nyeregből égiségő máglyát rakat, hogy azon áldozza fel magát, ha hibájából Aetius serege be tud jutni a szekérvárba.

János érsek esete szintén szigoru igazságosságát

jellemzi Atilla Úrunknak. A ravennai érsek a pápai udvarral konfliktusban volt. Mert a római császároktól kapott palástot akarták az érsekek viselni, míg a pápák vissza akarták vinni őket hatalmuk alá.

Ez az ellentét tovább terjedt városról-városra, főpapról-főpapra. A pápák és a főpapok egymást eretnekeknek nyilvánították, s ott kerestek szövetségeseket, ahol éppen találtak. János ravennai érsek oly remek apologiát tart Atilla és táltossai előtt, a Szentháromság tanáról, hogy megnyeri őt pártfogójának. Így az érseknek alkalmá nyílik arra, hogy a pápát vituperálja a hun király előtt, ki erre fegyverrel akarja kényszeríteni a pápát, hogy Krisztus igaz hiveit ne kényszerítse igazságaik elhagyására. Azonban Atilla előbb személyesen beszélt a pápával. Leó pápa, kezében a niceai symbolummal, fogadja a világhódítót s kimutatja több, mint 300 főpap határozatával, hogy János érsek az eretnek, aki fellázadt az Egyház Feje ellen.

Szörnyen felháborítja Atillát, hogy valaki a törvényes felettese, az Isten helyettese, a Világegyház Feje ellen mer lázadni: János érseknek fejét véteti s kihirdeti az egész világon:

»Igy jár pedig mindenki, aki a Törvény, a Tekintély, a Fej ellen emeli kezét.«

De a pápától is a fej-vétel után elfordul. Aki miatt ezt tennie *kellett*.

Róma alól is azért tért vissza, mert mint az őskeresztények szentként tisztelő pogány, szenteknek tartotta a Rómában nyugvó szent Péter és szent Pál csontjait. Egyházi írók a pápa ékesszólását jelölik meg okul. Amikor a pápa és udvara az arany pápai jelvényekkel ékesített fehér selyem sátrából — amelyet Atilla emeltetett — a szemben lévő dombon emelt, aranylapokból készítettett turulos fejedelmi sátor elé vonult, Atilla a legnagyobb tisztelettel és szívbéli szeretettel a pápa hóla alá nyúlt és megcsókolta a pápa halászcipőjét s bevezette sátrába. Itt elmondották beszédeiket mindketten az apostolok csontjairól.

Tehát az ősiség tisztelete térítette vissza Atillát.

Priscus leírja, hogy a követek lakomáján a hunok örjögve ünnepelték Atillát. Faja minden ösztöne, gondolata, vágya, törekvése, egész lelke benne volt Atillában s önmagukat: a fajtájuk, örök nagyságát szerették benne.

— „*Uram és Urad: Atilla parancsolja, készíts szálást neki, mert jó!*“ kelet- és nyugatrómai követek egy időben ezt az üzenetet vitték a bizánczi és a ravennai császári udvarokba, a keleti és nyugati római birodalom császárainak.

»Uram és Urad: *Atilla*.« Minden hun, ki ezt hallotta, Isten fiának érezte magát. És csak akarnia kellett volna Atilla Úrunknak, sőt csak engednie, hogy Istenként imádják, mint a római, vagy ázsiai, afrikai császárokat. De ő nem engedte. Egy túlbuzgó skáldot, aki ilyen énekkel akarta magasztalni, megbüntetett, hogy az Égben lévő egy igaz Istent akarta káromolni, földi ember imáadásával. Ez volt Atilla. Az ember, a politikus, a diplomata, a tudós...

S a hadvezér?

Mindig centrumot támad. A derekát törí el az ellenének, hogy aztán a végtagokkal könnyen elbánjon. (Mint, ahogy a favágó székel a fának a »bögjába« vágja a »fészit.«)

Atilla e miatt az ősmagyar taktika miatt nem nyerte meg a csatát *Catalaun* mezőin, mert Aetius, a nagy ellenfél, ismerve Atillának ezt a taktikáját, a szárnyakra helyezte a főerőt, amik Atilla gyengébb szárnyainak a támadását visszatudták verni.

A vitézebb támad! Ez volt a jelszava s ha veszített volna is, erkölcsileg nem érezheti vala magát legyőzöttnek. Ha védekező harcot folytat és veszít: elveszett minden.

Egy szentséget ismer: a becsületet. A hazugságot a legnagyobb gyávaságnak és aljasságnak tartja. Minden bűnnek ez a szülőanyja. *Theodosius* keletrómai császárnak szemére veti, mikor hazugságon éri: »Nem szégyelli magát egy császár annyira lealacsonyítani, hogy hazudjék?!«

Mikor az orgyilkosságra készítõ követeket leleplezi, arra, akit hazugságon csipett, ezt kiáltja:

»Gaz állat!«

Semmi sem hozta úgy ki a sodrából, mint a hazugság. Semmit sem rombolt úgy, mint azt.

Felperzselte a kéjlakokat, hol perverzus üzelmekeket folytattak fényben és pompában s lakóit selyembe bújt barmoknak nevezte.

Végezetül szóljunk egy csodálatos képességéről: Lánglelkü szónok volt *Atilla Úrunk!*

Magávalragadó ékesszólása jellemzésére, de nekünk szólló szózatul is elevenítsük fel hát a haruspexek és a táltosok által is egyaránt eredménytelennek jósolt katalaunumi csata előtti szavait s azután nincs is mit írni a világ legnagyobb királyáról, hadvezéréről, lángeszű államférfiáról

»Oly sok győzelem után — midőn a világot akarjuk meghódítani« — mondotta katonáinak Atilla Úrunk — nevetséges lenne buzditanom titeket, mindha nem tudnátok, mit tesz harcolni. Ez csak gyakorlatban hadvezérnek és tapasztalatlan hadseregnek való. Ti nem hallgathattok, én pedig nem beszélhetek hiábavalóságokat! Nem szoktátok-e meg a harczot egész életetekben ál? A bátornak mi lehet édesebb, mint fegyverrel a kezében venni bosszút! Megbecsülhetetlen áldása tehát a természetnek, hogy lelkeinket bosszu-szomjjal töltötte el. Támadjuk meg az ellenséget merészen, mert mindig azok a vitézebbek, akik megkezdik a harczot! Vessétek meg ezt a gyülevész népet — hiszen a közös védelem már a félelem jele! Már remegnek, holott még meg sem támadtuk őket, — a magasságot keresik, elfoglalván a dombokat, pedig később a síkságon fognak futni! Azt tudjátok, hogy a rómaiak nem értenek a fegyverforgatáshoz; leroskasztja őket már az első seb, sőt a porfelleg is. Ha rendekbe egyesülnek és a paizsaikból bástyát formálnak, számba se véve, hagyjátok ott őket, rohanjatok az alánokra, csapjatok a vizigótokra! Ott kell győznünk, azon a ponton, ahol a csata sorsa fordul. Ha elvágják az inakat, a tagok

elernyednek, s a test sem állhat meg, ha csontjai összetörtek. Legyetek tehát hevesek s előre bátran, úgy ahogy szoktátok! Múttassátok meg — hunok! — elszántságotokat, múttassátok meg fegyvereitek erejét; a sebesült törjön ellene halálára, a sértetlen fürödjék az ellen vérében! Akinek élnie kell, nem találja el semmiféle fegyver, akinek pedig hálnia kell, azt ágyában is eléri végzete! Vajjon miért adott volna a sors a hunoknak annyi győzelmet, ha nem azért, hogy örüljenek a harcznak? Miért nyitotta volna meg őseinknek a Meotis századokon át elzárt ösvényeit? A vég tisztán áll előttem, mert ez az a csatamező, melyet annyi jel ígért nekünk, mert ez a vaktában összegyűjtött nép egy pillanatig sem állja ki a hunok tekintetét. (Felemelt hangon:)

Én vetem az első kelevézt Elleneinkre, és aki nyugton maradhat akkor, amikor Atilla harczol, az a halál fia!

* * *

b) Árkosi Benkő József, világhírű székely tudós a székelység hun eredetét bizonyítja.

Arkosi Benkő József „gyűikerés székely” tudósunk könyvéből vett idézetekkel is megerősítjük a székelység történetének régebbi és újabb eseményeit s azok forrásait, Ezúttal a székely nemzet eredetéből idéziünk, magyar biblia-szerű könyvéből, melynek czime ez:

AZ ERDÉLY ORSZÁGI

N e m e s

SZÉKELY NEMZETNEK KÉPE,

m e l y

Aleg hitelesebb Historikusoknak Irásából

L e g f ő b b - k é p p e n p e d i g

A HAZA TORVÉNYEIBŐL

és az ORSZÁG Gyűléseinek

V é g z é s e i b ő l

B e n k ő J ó z s e f

**A Hárlemi Tudós Társaságnak Tagja által összeszedetett,
És most a tsekélyebb Tudományu**

Hazafiaknak kedvéért
 Magyarra fordított,
 És némi nemű Toldásokkal
Meg-bővítettett

L. S. K. által (Léczfalvi Sipos Károly á)

Ez a világhírű Imago volt a Nemes Székely Nemzet Képe, mely latinul 1791-ben jelent meg. — Nézzük:

»III.-dik TZIKKELY.

Minthogy tehát a Székely Nemzetnek Eredetét a leghitelesebb iroktól vesszük és tanultuk, legelsőbben is az Éjszaki Hunnusok a Tatároktól nyomattatván és Ásiai Scithiából Európa felé lassan lassan közelegvén a Volga vizén által jöttek és abban az alánusokat meggyőzvén és magokhoz hódítván, végtére pedig őket magoknak hadakozó társul vévén, ugyan az ő Tartományokban a mely a Volga vizétől fogva a Tanais — (t. i. A Don) vizéig kiterjedett, le-telepedtek, a hol is, bizonyos ideig maradván, minthogy olly nagyon elszaporodtak volna, hogy azon a sovány földön tovább élniek nem lehetett, 180 ezren a Bálámber (ki a Kádár nemzetségéből való) vezérsége alatt 374-dik Esztendőben a Tanais vizén által jöttek. Innét Európának Nap-keleti szélein úttyokat folytatván Dáczia-ba, a mely Moldovát, Oláh országot (Latin eredetiben Valachiam) Erdélyt és Magyarországot a Tiszáig magában foglalta, a 376-dik esztendőben bé-ütöttek, és azt egészen az ott lakó Gottusokat és Gepidákat, kiknek nevek és hatalmok alatt több aprobebb paraszt nemzetek is, úgy mint Dácusok, Géták, és Rómaiak valának, meggyőzvén de el nem törölvén, oly módon foglalták el, és hódították meg őket, hogy a most említett Lakosokkal egyetembe azon tartományokat bírnák; nagyobb részét mindazonáltal a Dácusoknak a Vezéreikkel Phritigernussal és Alarikussal együtt a Dunán túl üzték.

Továbbá azután a Hunnusok a feljebb megírt tartományokból lábaikat és fegyvereiket mozdítván a Jászoknak és Szarmatáknak, vagyis Metanastáknak a kik a *Toth* nemzetből valának, földjüket amely a Tisza és Duna vizek között helyeztetett, 377-dik esztendőben

el-foglalták, az, hol-is, noha ugyan ideig óráig lakni kíváncsoztak, mindazonáltal a *Tóthokat*, a kik nekik adóztak, a magok lakó földjőkről ki nem kergették.

De ott is meg nem nyugodván, mingyárt azon vagy a következő esztendőben a Duna vizén által szállván, Pannoniát is, különb különbféle Nemzeteknek lakóhelyét a melynek észak, és napkelet felé az említett Duna vize a határa, el-foglalták: az hol-is, minekutánna a Rómaiak ellen *Thrázia*-ban a Gottusokkal magokat öszvekapcsolván, 379-dik esztendőben, ő töllök t. i. a Rómaiaktól meg-győzöttettek volna, a legnagyobb ütközetet Budától nem messze Potentia — »Visegrád« — Várossánál, a mely a Rómaiaknak leg-első lakóhelyek vala Pannoniában, oly nagy dühösséggel tették meg, hogy a Magyarok közül száz-huszon-öt, a Rómaiak közül pedig két száz-tíz ezren (a mint állítatik) estek légyen el 380-dik Esztendőben. Így tehát a hunnusok, vagy-is magyarok, ezenn nagy és kisebb ütközetek után Dáciában, azaz: Oláh országban, Erdélyben és a szomszéd Tartományokban a magok lakásokat helyheztetvén, a Jászságban pedig és Pannoniában Uralkodásokat meg-állítván, és erősítvén, a földmivelést és barom-tartást szorgalmatosan folytatni kezdettek, és magok közt Köz-Társaságot (Rempublicám) állítottak fel.

Ezalatt a hunnusoknak első Vezérek, t. i. Bálámber 387-dik Esztendőben meghalálózván, a következő Vezérek, kik Királyi hatalommal birtak, s ugyanazon okból a Historikusok által a Hunnusok Királyainak is neveztetnek, uralkodtak tudni-illik:

Második *Karaton*, mint-egy 400-dik Esztendőig.

Harmadik *Uldin*, vagyis Huldin, a kit 411-dik Esztendőben Stilikó Radagaizus Olasz Országba kihitt vala.

Negyedik *Bendeguz*, Bálámbernek a fia, a ki 426-dik Esztendőben sok számos Hunnusokat Rugila, vagy-is Roila vezérlése alatt Konstantinnápolynak vivására Theodozius Császár ellen küldött vala, ahol is nagy égi háboru támadván, Rugila Vezért a Menkő

megütötte, alattvaló Hunnusoknak pedig nagyobb része pestis által el-veszett.

Ötödik *Oktár*, vagy Uptár, és Ruas, Bendeguznak Testvérei, akik 428-dikban a Bált yok után Vezérek ké lettek. De 431-ik Esztendőben Oktár meghalál o zván, az egész Vezérségnek terhe Ruásra mar adott.

Hatodik *Etele*, az Hunnosoknál, a Deák és Görögök előtt pedig Atilla, (a görögök Attilasnak írták s ezért ma is Magyarországon »hivatalosan« Attila.) A Testvér Öttsével, Budával, másként Bledával, mind-ketten Bendeguznak fiai 434-ik Esztendőben Uralkodni kezdettek, a kik közül Atilla, a ki az Öttsét Budát 445-ik Esztendőben megölte, mennyit a Nap-keleti és Nap-nyugati tartományokban a maga alatt való Hunnusokkal, és sokszor a Gepidákkal, és más meghódított Nemzetekkel egyetemben hadakozott, és alkalmatlankodott légyen, tsak a nem tudja a ki a Historiákat nem olvasta. Ezen Atilla 454-dik Esztendőben meghalál o zván, az ő három Fiai születések rendje szerint utánna uralkodtak. Tudni-illik: Hetedik: *Ellák* az Attya életében a Fekete-tengernél az Akatirusoknak Királya; *Dengezits*: és *Irnák* (vagyis *Chaba*, *Kaba*, *Csaba*) kiknek a különös uralkodásra való vágyódások és egyenetlenségek azon Nemzeteknek, a melyek az Attyok Atilla hatalma alatt valának, a szab adulásra alkalmatosságot nyújtván, a Hunnok, vagy-is Magyarok jármát a nyakukból kivetették

Ardarikus nevezetesen a Gepidák Királya volt legelső, a ki Pannoniában Ellákot megölvén, mintegy harmiczezret a hunnusok közül el-vesztett és Dáciát s a Jászságot a Gepidák hatalma alá vetette. Melly időben a Gottusok is a Pannoniát visszafoglalták. *Ellák* után az Ötse, Dengezits lett a Hunnusoknak, vagy is Magyaroknak Vezére, a ki a Gottusokkal 455-dik Esztendőben Szirmiumban« (A Zimony melletti nagy városban, amely et 441-ben Atilla vett el a gepidáktól) »és 457-ben a Rómaiakkal szerencsétlenül hadakozott; végtére pedig 469-ik Esztendőben ugyanő, Dengezits, öszveszedvén a megmaradott Magyarokat, kik a Duna mejjékin megállapodtak vala, vitte őket megint a Gottusok ellen, utolsó szerencsét akarván próbálni: de meggyőzettel-

vén, Pannoniának Bassia« — (Passau) — »nevezetű Városánál gyalázatosan visszaveretett, és midőn nagyobb része Trátzián által a Fekete-tenger felé az Ásiai tartományokba vissza menne, Anagasztussal, aki akkor az odavaló hadakozó seregnek Előljárója vala, véletlenül összejővén, általa Dengezits Vezérek megöletett és Martzelliusnak bizonyossága szerint, a feje Konstantinápolyba vitetett, s így a Hunnuszok uralkodásának szerencsétlenül vége szakadott.

IV.-dik TZIKKELY.

A fellyebb elől hozott sok rendbeli hartzok után a Hunnuszoknak akik az Ütközetekben megmaradtak, egyrésze Trátziában, Méziában és Illiriában, Marténa Váránál; más része Európai, másképpen kisebb Schithiában, a Fekete-tenger környékiben Irnák« — (Csaba) — »Vezérjekkel együtt telepedtek le. A harmadik része Tatárországban helyeztetett Meotis taván túl való Tartományba a honnét t. i. a Hunnuszok leg-először Európába kijöttek vala, ment vissza. *A negyedik része pedig, kiknek a székelyek valóságos maradéki, Erdély Országának Nepkeleti szélében, a melly földet a Nemes Székely Nemzet mái napig is különös, örökös jussal bir, maradott meg.* Mely eredetét a Székely Nemzetnek, nem tsak a leg-hitelesebb Hazánk Históriái régi Eleink hagyományával együtt, hanem Nemes Magyar Horváth, és Erdély Országának Törvénye is, amely Verbötzi István által Királyi Parancsolat mellett 1514-dik Esztendőben öszve szedetett, s II. László Magyar Ország Királya által, ugyanazon 1514 ik Esztendőben helyben hagyatott, megerősítettett, és Deák nyelven Decretum Tripartitumnak neveztetik, mellyel is mind a Magyar Orzági Felséges Királyok hitek alatt, mind pedig az alatta való, Magyar, Horváth és Erdély Országok megtartani köteleztetnek, leg-világosabban erősíti: nevezetesen pedig a most említett Tripartitum Decretum 3-dik részének 4-dik Tzikkelye, a melly ezeket szóról-szóra foglallya magában: »Továbbá vagynak Erdélyben Székelyek, kiváltképpen való Nemesek, kik a Magyaroktól azután származtak, hogy Schithiából Magyar Országba bėjöttek, kiket mi paraszt mó-

don Székelyeknek hivunk, és ezeknek mindenestől fogva különös törvények és szokások vagyon Az Hadi dolgokban bölcsek, kik örökségeket és Tisztet Nemzettségnek ágazattyára osztanak magok közt.»

Arkosi *Benkő* József ezekhez a perdöntő idézetekhez jegyzetben még a következőket hozza.

»Ezen eredetét a Székely Nemzetnek Turótzai János a Magyarokról írt Historiájában, Heltai Gáspár és többek valóságosnak állítták.

Vagynak ugyan többek, kik a Székelyek eredete iránt a most elé hozott Historikusokkal meg nem egyezvén, úgy mint Timon Sámuel, Fasching Ferencz, Práj György azt állítván rész szerént, hogy a hunoktól származtak légyen; de ezek, noha ugyan nagy hitelű írók légyenek, mindazon által a Székely Nemzetnek mivoltát, és annak Privilegiumát elegendőképpen nem esmérík, és külömben is igen tsekély fundamentumon, tudni-illik, hogy három-ezeren a Magyarok, kiktől a Székelyek származtak, a Gottusok, és Gepidák közt, mint ellenségek, meg nem maradhattak volna; építeni láttzanak.

De hogy ezeknek állítások helytelen légyen, mind a Historiákból, mind pedig a legrégibb adomány levelekből (Diplomákból) bizonyos; sőt azoknak megtzafolására mi kívántatik több? mint az ugynevezett Verbötzianum Decrétum«, — (Ez valóban olyan, mint a császár által szentesített törvényerejű kínai történelmi Évkönyvek. — *Sz. B. B.*) — »amely az egész Magyar Országának, és annak dicsőséges Királyainak szavai és ítélete, melyet is Verbötzi István korántsem a maga fejéből, hanem valójában az Ország Leveles Tár-Házában találtatott irásokból, és a Nemes Székely Nemzet Polgári Rendtartásának fundamentumából, az Ország és Király meg-eggyezett akarattyából dolgozott ki és szedett öszve; Ő pedig világosan megmutattya, hogy a Székelyek minnyájon Privilegiatus Nemesek, azoktól a Hunnusoktól, vagyis Magyaroktól akik legelsőbbben Magyar Országra kijöttek, származtak légyen. *Igy tehát Törvény, Király, és az Ország ellen tusakodik, és a Privilegiumoknak megvetője az, a ki az annyiszor említett Székely Nemzetnek eredetét másképpen állíttya és magyarázza.*«

IX.

**További kétségtelen hitelű, kimeríthetetlen források
a Székelység Hun származásáról, régi könyvekben.**

Egy régi könyvnek a czimlapját
tesszük ide, a fejezet bevezetőjéül :

H i s t o r i a l
É R T E K E Z É S
a
N e m e s
S Z É K E L Y N E M Z E T
E R E D E T É R Ő L
H A D I É S P O L G A R I
I N T É Z E T E I R Ő L
a régi időkben.

—

Készítette
KÁLLAY FERENCZ
Pensionált kapitányauditor

N A G Y - E N Y E D E N
Nyomtatott a Ns. Ref. Kollégium betűivel
FRIEDLER GOTTFRID által 1829.

Ebben a közel 300 oldalas könyvben mint Kállaynak másik hatalmas könyvében, a Pogány-Magyarok Vallása címűben is, olyan hihetetlen bőségben tárja fel Kállay Fezencz a hazai és idegen, régi, ősi forrásokat, hogy az a tudás, erő és szorgalom, a mellyel ezt a beláthatatlan anyagot összehalmozza, szinte emberfelettinek látszik. Pedig nem úgy szedte össze, ahogy találta, se nem tépte, se nem kaszálta a haza és a nagy világ mezőiről, hanem évszázados dísz-kertek és herbáriumok, drága, nemes fái, bokrai, fűvei és virágai közül s még onnét is gondosan, hozzáértéssel és végtelen szeretettel s a legtisztéletreméltóbb igazságérzettel és lelkiismeretességgel válogatta és szedte össze káprázatos gyűjteményét.

Adatai, megállapításai, következtetései mind teljesekek, tökéletesek, kétségtelen hitelűek: komolyak.

Legnagyobb érdeme pedig az, a mi Kállaynak a munkáját maga is felbecsülhetetlen értékűvé tenné, hogy feltárja eltemetett magyar kincseinket, miket idők, korváltozások és eszmeáramlatok a Szahara vastag homokrétege alá temettek.

Könyvének 1. §-a a rövid Székely Föld hegy- és vízrajza. S most adjuk a 2. és 3. §-t szószerint:

2. §.

Vélekedések a Székelyek Eredetéről.

Honnan s mikor szállotta meg a Székely nép a mai lakta földét — különböznek az értelmekek. Aranyos-székről diplomatikai bizonyságaink vagynak a XIII. századból, nem így a többi székekről, ha az első megtelepedés idejéig fel-akarunk menni s a még vitatások alatt lévő dologban hasonló meghatározottsággal szólni. A régi történeteket, kivált a költözködő Nemzetek Böltsőjét vastag homáj fedezte el, melyet Thunman, Gatterer, Schlötzer s utánnok Engel nem hozhattak egészen tisztában

Azonban nekünk Magyaroknak is szabad megszólamlanunk, mert mi a' Nemzet nyelvét s belső alkotmányainkat jobban esmerjük, mint az idegenek. *Bod Péter, Benkő, Felmer, előttök Deseritzki, Joannes Pisto-*

rius és mások nyilván állítják a székelyeknek egyenes származásokat a Hunnusoktól, kik Atilla alatt egész Európát megreszkettették. *Timon, Fasching, Pray, Palma*; a németek közül *Schlötzer* más értelemben vagynak: nevezetesen *Fasching* és *Pray* azt állítják, hogy a fellelőbb megírt székely föld lakossai IV. Béla szállítmányai a határ széleken, még pedig *Fasching* szerint Jász és Philisteus nép fajokból, *Pray* szerint Paczinácitákból. — Ezekről eltávozva *Schlötzer* Kun nemzet maradékának mondja lenni a székelyeket, kik magyar nyelvet és szokást vettek fel. (Közli Kállay a »forrásokat« is.)

„*Fasching* és *Pray* megczáfolására felhossa *Benkő* in Transilv. Generáli T. I. pag 388 Aranyos széknek IV. László által adott és 1289-ben 17. September költ Szabadság Levelet, melyből kitetszik, hogy a kézdi Székelyek már IV. Béla alatt a Tatárok ellen, vagyis helyesebben a Mongol pusztitáskor jelesen viselték magokat. (Nro. 2-do.) említi továbbá a II. Andrástól nyert Szabadság Levelét a Szászoknak 1224-ből, melyben a Székely földről emlékezet van téve. *De vagynak ezeknél régibb oklevelei is a Székelyeknek p. o. Lőrincz Milkoviai Püspök levele a kézdi, orbai, sepsi Praesbiterekhez 1096-ból, melyben a Székelyeket a püspöki templom felépítésére segedelemért kéri, mondván, hogy az a püspökség érettek s régi Elejeikért állittatott fel.* Milkovia P. I. p. 55.) *Theodoricus Cumanus Püspöknek van más levele ad Decanos Zekelios 1228-ból, melyben ez a hely fordul elő: Mit árt néktek a név változtatás (t. i. a Milkovia és Cumania) nemzetetek eránt a püspökség régi erúnya s munkássága megmaradt: nem helyesé, hogy Christus Urunk Ecclesiájában a Farkas és Bárány együtt legeljenek? így a székely a Cumanussal s Oláhval (Olachus) (Milkovia P. 116.) A csiksomlyói Klastrom régiségére mutat az a kő, mely a falban van csinálva, hol az úgy nevezett Lábas házból a sütőbe mennek, mely kőre fel van metszve cc. s alatt 1208. az az conventus csikiensis, mely azt mutatja, hogy ott már 1208-ban és azelőtt is szerzetesek laktak.*

A somlyai barátok.

A csiksomlyói szentferencrendi szerzetesek története nélkül a székelység története nem lehetne teljes.

Bár már a XI. században sem volt pusztahely Csiksomlyó, az ott lakó és működő Szent-Ferenc-rendi barátok maguk 600 esztendőre visszamenőleg ismerik a nagy kegytemplom, a hozzáépített zárda s a fölöttük emelkedő kettős szent-hegy, a kisebb és nagyobb félkörben ivelő, csodaszép Kis- és Nagysomlyó eposzszerű történetét.

Ezt a történetet, mely nem annyira vallási legendából, mint az ősi székelység izzó és mégis józan hazafias érzésvilágából s az azok által létrehozott munkából, és küzdelemből adódik, bár főbb vonásaiban ismernie kell annak a székelységnek, amelynek önfiai, a vérükből és lelkükből való ferencrendi barátok e tetteket véghezvitték.

A somlyai barátok nemcsak barátjai voltak a Székel-földnek, hanem atyái, testvérei és fiai is.

Nándorfehérvárnál — amint *P. Hajdu Leánder* mai somlyai házfőnök írja — Kapisztrán János lángszóró szavára verték szét az előrohanó székelyek és magyarok a török tábort. Mohácsnál *Tomori Pál*, Szent Ferencz katonája, a büszke vezér, szállott szembe 26 ezer halálra-szánt magyar vitéze élén a törökök százezzeivel. De Budán is, *Savoyai Eugén* felszabadító serege élén, kereszttel és karddal a két kezükben, Szent Ferenc magyar katonái vezették a meredek úton felnyomuló vitéz hadakat.

Csiksomlyón a ferenczrendiek 1352-ben jelentek meg. Agyaggal megtapasztott fenyőfa épületekben kezdték meg működésüket s száz esztendeig kellett imádkozniok, tanítaniok, dolgozniok a búzamezőkön és harcolniok a harcok mezején, míg pápai bulla érkezett a havas hegyek közé, Szent Ferencz forrószívű követőihez, akik szívük hevével olvasztottak jeget a Hargita aljában. De akkorra már Csiksomlyó külföldön is híres búcsujáró hely lett. A búcsu kegyelmét nyerték a római pápától. Szántottak, vetettek és tanítottak a mezőn is, a temp-

lomban is. Sanyaru időkben Csíkmegye papjai a ferenczrendiek voltak. Volt idő, amikor az egész Erdélyben a katolikus papot ők jelentették. Amint azt későbbi századokban is látni fogjuk.

»Hogy a székelység nem IV. Béla vagy más magyar király szállítványa, azokon kívül, melyek alább következnek, kitetszik abból is, hogy különben valami Adomány Levelének kellett a szállitmánynak lenni földjéről, mint van Aranyos székről a kézdi székelyeknek, ugy a szász telepeknek II-dik András királytól, a Bissenusoknak — (besenyőknek) — »kunoknak és más orosz, német telepeknek Magyar Országban, de ilyen adomány levélről a legrégibb krónikák sem emlékeznek. Különösen ki kell itt ereszkednem Schlötzer vélekedése ellen, kinek több méltatlan vádjai a székelység ellen magok helyeken megérintve lesznek« — folytatja Kállay Ferencz.

»Schlötzer semmivel sem bizonyít, hogy a székelység eleinte szolganép, kun maradvány, és későbbi szállítása valamelyik magyar királynak, honnan tudja azt is, hogy régi kun nyelvét és szokásait elfelejtette, a magyarokét pedig felvette? Ellenben bizonyos, hogy a székelyeknek legrégibb időktől fogva Cumanusok, Oláhok, Szászok voltak szomszédjaik, kiktől magyar nyelvet és szokásokat nem tanulhatott a szállitmány (mert a kunok is Schlötzer szerint tatár fajuak voltak). Más az: hogy ily változás kevés idő alatt nem eshetett meg: de már Mátyás királyunk idejéből elkezdve ellene mondhatatlan okleveleket és régibb írók bizonyosságait, lehet olvasni munkámban arról, hogy a székelyek velős szép magyarsággal irtak akkor is, nem csak, hogy magyarul jól beszéltek, mely jelenetnek okát, kivált ha a székelység Schlötzer szerint későbbi szállitmány lenne, bajos lenne megmagyarázni.

E mellett, ha nem volt székelység még 1089-ben, mint Schlötzer mondja, l. e. p. 508. ugy később is kellett a szállításnak meg esni. Elhallgatom az 1096-béli oklevelet, melynek Schlötzer nem akar hitelt adni, de maga hoz fel 1211, 1213. 1222-ből okleveleket, melyekben Miklósvár és a székelyek általján fogva említetnek, melyekről régebbi megtelepedésekre lehet kö-

vetkeztetni a székelyeknek. Ugyanis Wilhelm Erdélyi Püspök 1213-ban teszi a határozást, hogyha a német rendnek adott Bártzasági földön magyarok és székelyek telepednének meg, ezeknek Dézmáit magának tartja fenn, az egyéb jövevényektől való Dézmák a Rendnek maradjanak: ennek természetes oka nem más volt, hanem az, hogy a magyarok és székelyek úgyis az országban laktak régtől fogva, kiknek átplántálásával a Bártzaságra a Német Rend magának nem szerezhett érdemet, melynek az adomány levelek szerint kötelességül tétetett, a nekik adott földek megnépesítése, de nem az országban már bennlakókkal, hanem idegenekkel, jövevényekkel (*coloni hospites advenal*) mert különben az országnak ereje semmit se nevedett volna, s így cél nélkül lett volna az egész adomány is: másik fő kötelessége volt a Német Rendnek a kumanusok bécsapásai ellen oltalmazni azon határszéleket a töllök béhozandó coloniákkal, s alkalmasint is hihető a mit Schlötzer se látszik tagadni, hogy erre az időre esik a Barczasági Szászok bėjövetele az országban; valamint más részről Wilhelm Püspök rendelkezéséből következtetni lehet, hogy azon sok magyar faluk, melyek kivált a régebb időkben a Bártzaságon voltak (III. szakasz §. 6.), székelyföldről önkéntesen átszállongolt telepések voltak. »— (Itt a csángó szó eredete: a csángáló. *Sz. B. B.*) —« telepek voltak, kik, (mint a hogy a székelység rég lakván már a Székelyföldön, és mindenkor szapora nemzet lévén (§. 4. III. szak.), mint új rajok a szomszéd Bártzasági földre veték magokat. Ilyen értelemben vagynak magok is a Bártzasági magyar faluk: Apátza, Krizba s több: lakossai, mint azt panaszos írásokban az árendátorok sanyargatásai felett 1744. körül emlékezetben is hagyták, melyet *Benkő* Kézirati Gyűjteményeiben meg lehet találni Hogy a székelység hasonló rajokat eresztett ki kebeléből Moldva országban és Torda Aranyos földjére is: világos az I. szakasz 11. §. és a 4. szakasz 5-dik §-ból.

Azt kérdem most már: hogy ha a székelység 1089-ben még nem volt, ha az kun fajú szállitmány, mely időre

esik annak megtelepítése? Schlötzer még quid, pro quo se határozza el az idejét: úgy de minden Historikusok megegyezése szerint 970., 1087., 1124., 1239. azon évek (mert későbbi időkről nints miért szólni) melyekben először Petsenégek — (Patzinákok) — « és Bissenusok » — (Mind a három bolgár. — Sz. B. B.) — « majd kunok jöttek bé a magyar földre lakni: Schlötzer értelmé szerint 1087-ben még nem kell székelységről gondolkodni, és így 1124-ben esik a megtelepítés! — De ki hinné azt már, hogy az új szállítvány 1211-ig úgy megszorodott, hogy nem csak megszállott nagy kiterjedésű földjét megnépesítette, hanem rajokat is ereszthetett ki kebeléből? Ki hinné azt, hogy kun nyelvet és szokásait ezen kevés idő alatt egészen elfelejtette? Hiszen *Lófő Pethus Fija* és *Buthus* (a Botosok ma is élnek) már 1291-béli oklevélben említettnek (§. 5. II-dik Szakasz) hiszen a Halom, *Örlütz, Jenő, Meggyes*, sat. Nemek és ágazatok (§. 3. II-dik szakasz.) tős-gyökeres elnevezések a székelységnél Sigmond és Mátyás királyaink idejéből igen régi nemzetségi felosztását bizonyítják a székelý földnek: hiszen az 1451-beli Constitutióban *Consuetudo ab antiquo tempore adprobata* (A régi időből való szokás bizonyítva van) kifejezés van, sőt könyvemből világos az is, hogy nem hogy régi nyelven és szokásain feladott volna a székelység, de azokhoz minden időben erősen ragaszkodott és sajátságait nyelvében, szokásaiban, törvényeiben mindenkor leghűségesebben megtartotta, magoknak, magyar felekezeteiknek bizonyításaik szerint a legrégebbi időkből, kik jobban esmerhették a székelýeket, mint Schlötzer, kinek a *Nemzet belső alkotásáról, sat. nem volt, de nem is lehetett tiszta esmérete.*

A Milkoviai Püspökök leveleit 1096., 1228-ból miért tartja Schlötzer költötteknek, okát nem adta; hiszen *Benkő 1408-ban költ hités más után közli a legrégebbet, s nincsen azoknak foglalatokban semmi csuda, a mi az akkori környüülásokkal egyben nem férne; pusztá tagadás pedig nem segíthet az ily dolgokban.* Ekképen *Thurótz*i, Béla Jegyzője és más régi krónikáink bizonyításait teljességgel megvetni nagy hirtelenség, annyival

is inkább, minthogy látom, hogy Schlötzer is itt-ott ezen kútfőket némely állításainak megerősítésére használja, a mit ha azok teljességgel megvetendők, nem kellett volna tenni: de a mellett ex professo és kritikai kidolgozással nints is még egyiknek is hiteles volta eddig elé ledöntve, *oraculum*i módon pedig (*vox auctoritatis*) minden más nemzetek kronikáját letiporhatjuk mi is.

Végre méltán kérdehetjük azt is, hogy ha a székelység Kun maradék és szállitmány, hogy esik, hogy a Kun székelyek felekezeteik ellen vitézkedtek? (§. 5. IV. Sz.), hogy esik, hogy véllek, mint akkor hatalmasabb féllal egyben nem kötötték magokat? S mivel bizonyítja Schlötzer, hogy ők soldosi voltak V. István, IV. László, III-dik András királyainknak? kik nem hogy zsoldot kaptak volna, hanem az oklevél szerint még lovakkal is felsegítették a megszorult Királyt: de ha soldosok lettek volna is, mi tartotta őket az elpártolástól, ha oly iromba vad népek voltak, melyeknek akarja Schlötzer tenni őket, egyszóval az eredeti oklevelet leheté pusztá állítással megczáfolni?

Engel s utánna más magyar Historiát íróink megismerik a Székelyek Rokonságát a má-i magyar Nemzettel, kik együtt jöttek ki Lebediásból Atelkuzba, vagy-ís Moldovába, Bessarabiába, Oláhországba, kiket osztán a Petsenyégek s Bulgárok ezen utolsó Tanyáikból a mái Székely föld s moldovai hegyek közé szoritottak, míg a Nemzet nagy része Arnulf mellett Svatoplug ellen hartzolt: mely állítás szerint 893-tól fogva laknak a székelyek a mái Székely földön stb. — (Ezt állítják Engel és társai).

Kár volt evvel Kállay Ferencznek is foglalkoznia. Ismételjük amit előbb írt, hogy *idegenek a mi dolgainkhoz nem értenek*. Ők csak válogassanak abban, amit, mint a kufárnék a hullott gyümölcsöt, összeszedtek s válogassanak bennük, mint a tót a vaczkorban.

3. §.

Hazai Írók Bizonyosságai a Székelyek Hunnusi eredetéről.

A Székely Nemzetnél köz hagyomán, mely az atyákról fiaikra száll, hogy a Székelység Hunnus maradvány.

Atilla idejéből »— (Minden nép maga tudja legjobban a maga dolgait. Sz. B. B.) —« Tudom én azt, hogy minden nemzet szerette homáljos eredetét vagy az Istenekhez felvinni, vagy valami rendkívül való, világszerte esmeretes Epochától elkezdni, de mind amellett is figyelemre méltók a Székelység katonai s polgári öszve szerkesztetéseiben előforduló különösségek, szokások és nyelvek, melyek őket Árpád több magyarjaitól kivált a régibb időkben oly igen megkülömböztették, melyekről írott hagyományaink vagynak, és ha a Hunnus eredetét el nem fogadjuk, úgy azon Jelenetek bővebb felvilágosításra várnak.

A Nemzetnek egész öszve állását, mint hadi népnek, az ebből kifolyó polgári alkotmányaival együtt lejjebb elő fogom terjeszteni, megemlítvén itten csak az írott hagyományokat, melyek a Székelység hunnus eredetére mutatnak, vagy legalább béké bizonyítják, hogy már a régibb időkben a Székelység Árpád magyarjaitól megkülömböztetett. *Thuróczy Krónikája* nyilván állítja a Székelység Hunnus eredetét, a hely így van benne:

Azon Hunnusokon kívül, kik Chabát kísérték, 3000 férfi a Hunnusnemzetből a Hartz veszejéből szaladás által mentvén ki magát, Pannoniában maradt, a Csiglamezején megszállott (Nró. 3.), de félvén a napnyugoti népektől, kik Atillára haragudtak, Erdélybe, Pannonia határszéleire mentek (Nró. 4.) s hogy meg ne esmerjék őket mint Hunnus maradványokat, nem Hunnusoknak, vagy magyaroknak, hanem Székelyeknek nevezték el magokat a magok nyelvén. Senki sem kételkedik az én időmbe is, hogy ezek a Székelyek az először kijött Hunnusok maradvékai, idegen vérrel nincsenek is elegyítve, s a földek felosztásában is sokat különböznek a többi magyaroktól.
P. I. C. 24.

A Nró. 3-hoz megjegyzi Kállay Ferencz, hogy ez a Csiglamező (a melyet az ő korában is és ma a máni nap is nem képesek a tudósok elé teremteni) ez a Csiglamezeje a máni Czepléd, némelyek szerint Paulus de Chygula Vajda ítélőmester előző már a XI-dik századbéli Tordai metalis levélben. Mikor a székelyek Csikba jöttek, az egész Olt melléke csigolyával (kosárfüzzel) volt tele.

Hogy Pannoniának nem csak a Dunántúlt hívták, hanem az egész Alföldet, egyebekközt abból is megállapítható, hogy éppen az idézett *Thurotzi* krónika rész írja, hogy: (a Csíglamezőről) *Erdélybe. Pannonia határszéleibe mentek a hun maradványok.* Tehát Pannonia Erdély határszéleig terjedt s nemcsak a Dunántulból állott. Nahát ha pedig abból állott, akkor Csíglamezőt nem kell keresni a Dunántúlon, hanem az a Duna-Tisza közének a közepén volt, *Chygula Vajda, Itélőmester uradalmán, a mai Czezléd vidékén.* S itt megkapják a krónikából a feleletet azok is, a kik Csíglamezőt *Erdélyben* nyomozzák. Itt tisztán meg van írva, hogy Csíglamezőről „*Erdélybe, Pannonia határszéleire mentek.*“ *Erdélyből mentek Erdélybe?*

Onnét aztán Erdélybe. Amint K. F. a 4. számú jegyzetében írja: „*Erdelev, Erdevveelve, Erdőelve, vagy Erdőeleje,* úgy Havasalföld iratott Havaselvének, azaz Havaselejének. Heltai Krónikájában szélrtire irattatik Havaselvő Vajda, Havaselvvődföld, Havaselvvöd támadnac egymásra.“

Kállay Ferencz tovább azt mondja, hogy a legnagyobb nehézség e krónika-rész adatainál, hogy annyi tenger ellenséges nép között 3000 ember hogy maradhatott fenn s még szaporodott is.

Először is a mi őseink mindig szekértáborok kíséretében mentek harczba. Azért hívták »nomádoknak.« Ott tehát Czezléd tartományában is, a Hargita környékén is, a 3000 ember csak a harczos volt. Hozzálatozóikkal s azokkal akik Erdőelvén honnmaradtak volt, százezerszám voltak. Ez nem volt kisebb nép Európa akkori népességéhez képest, mint a mai magyarság, Európa mai népességéhez képest. Hát az azutáni székelység is a Hargita körül hogy maradt meg a népvándorlás, a tatárok, törökök és mindenféle fajta vajdák beözönlései és beütései között? Hogy maradt meg a madéfalvi veszedelemből a Bukovinába, onnan a Bácskába telepített, a Csikból Bukovinába *elcsángált* magyarság, nyelvében, vallásában, ruhájában, ősi szokásaiban? (Mikor Husvétkor a falu legénysége a Jádzó-

kertben »laptázik«, a ki félre üti a labdát, hogy ne tudják kifogni, azt kiáltják: »Ne csángálj!« — *Sz. B. B.*)

A korábbi történelmeket a későbbi történelmek is igazolják, mert, amint köztudomásu, a történelem mindig megismétli önmagát. Nemcsak nagyban, mint az Egyiptomi tudósok 8000 éves ciklusai, hanem kisebb népeknél még a századoké is.

Felveti *Kállay* Ferencz is, mint sok más történet-tudós, hogy talán vagy a krónika kéziratába, vagy a nyomdai könyvekbe valami hiba csúszott K. F. itt megemlíti, hogy Horvátország történetirójának volt egy igen jó kéziratja, melyet a Vaticanumi könyvtárba tett bé, melyet összevetvén a kinyomtatott krónikával, úgy találta, hogy egész szakaszok vagy hiányosok a nyomtatásban, vagy értelmet rontó sok hibákkal rakva van.

Kállay Ferencz még ezt írja a *Thuróczi* krónikájáról:

»A felhoztam hely *Thuróczi*ből legalább arra mutat, hogy már az ő idejében s az előtt is közönséges vélekedés volt a Székelység Hunnusi származása, mert *Thuróczi* is régi krónikákból szedte ki a maga *Historiáját*, mint *Lambeczius*, *Joannes*, *Lucius* és *Bél Mátyás* állítják. K. F. ehhez a szakaszhoz a következő jegyzetet fűzi:

»Nró. 6. In diario itineris Cellensis, Segm. XXXI. 60., 61., 62., additam 11,267, így szól *Lambeczius* a Császári könyvtárban meg van most is valamely névtelen írónak pergamen kéziratja in folio a Spanyol és Déák kéziratok közt 456. mely 1358-ból való; a nézést nagyon megérdemli, aranyozott betűkkel van felékesítve, melyből vette *Thurótzi János* két szakaszait. *Lucius* is így ítél l. c. I. III. p. 169.«

A *Thurótzi* két szakaszai: a 3000 hun harczos letelepedéséről idézett 3. és 4. szakasz.

Ezek után sorra veszi *Kállay* Ferencz a többi belföldi Krónikát „*Kéza Simon*“ — írja — a XIII. századból I. I. C. 4. azt írja: azok a székelyek, (*Zekuli*) Hunnus maradványok, kik megtudván, hogy a Magyarok

újra visszajöttek Pannoniában, a visszajövőknek Ruthénia határain eleikbe mentek.

Béla Király Jegyzője »(t. i. Anonymus) — « is emlékezik a székelyekről, mondván előbb Atilla Király népei voltak, a magyaroknak békeségesen elejikkbe mentek, s a sereg előtt az első had Lineában lovagoltak, Menomorath ellen az avant Gardeba voltak *praecedentibus Siculis in prima acie. Collect. Schwandtner* c. 50 p. 39. Werantz Antal Esztergomi Érsek a XVI.-dik században ilyen tanubizonyságot tesz: *Szokásainkban, törvényeikben, Életmódjukban kivéven a vallást, egészen különböznek a magyaroktól, még nyelvekben is, melyen Elejőknek szokása szerint beszélnek: ugyancsak ez az Író mondja Siculus autem Hunnorum genus esse nemo ambigit* „— (Abban pedig, hogy a Székelyek a Hunoktól származtak legyen, senki sem kételkedik. — Sz. B. B.) — *Kovachich scriptores Rerum: Hung. minores Rudae* 1798. I II. p. 106).

Székely István a Világ Krónikájában (Cracoviae 1558.) így ír: Erdélyben a Moldvaság felett szállanak meg, hol-ott mind a mai napig lakoznak, és nem Magyaroknak, hanem Székelyeknek hivatnak, kik még most is különböznek a többi Magyaroktól Törvényekkel és Írásokkal.

Oláh Miklós Érsek Atilláról irt könyvében éppen úgy beszél, mint *Thurotzi* s azt mondja, hogy a Székelyek idegenekkel nem szeretnek vérségben jöni, erkölcsökben, szokásaikban, törvényeikben nagyon különböznek a több — (többi) — magyaroktól.

Bonfinius L. I. Dec. I. A Székely népek a nemes Scitháktól származnak le — (Ezt 57 görög író is igazolja, 1000 éven át. Láttuk, hogy kik. — Sz. B. B.)

Istvánfi L. IV. A Székelyek, kik Erdélyben Olytoz (Aytossum) körül laknak, mely Moldvát elválasztja, a régi Scythák maradványaiknak tartatnak.

Werbőczy ki a maga idejében nagyon tanult Ember volt, Trip. P. III. I. 4-től így szól: Erdély részeiben laknak a nemes privilegizált Székelyek, az először béjött Scythanépnek sarjazati.

Erre mutat az 1506-ban készült *Agyagfalvi* Constitutióban előforduló kifejezés is. Hogy így az igen nagy Scythiából reánk maradt tökéletes hivségnek dicsérete köztünk megmaradjon: mert meg kell valani, hogy a Székely Nemzet máig is sokat tart Atilla hunnusaitól való származására.

Most még fel kellene hoznunk a mohácsi vész utáni decretumokat, amiket Erdélynek Magyarországtól való elválása után Királyok, Fejedelmek, Országgyűlések az erdélyi Gubernium adtak a székelységnek s magát az elébb említett *Agyagfalvi* Constitutiot a maga teljességében, azután fel kellene sorolni az ősi törvények és szokások különbözőségét magyarok és székelyek törvényei között, a mi abból állott elő, hogy a magyarság sokban áthasonult a nyugathoz, míg a székelység megmaradt az ősi ázsiai törvények és szokások mellett, mik közül pl. az írás, és az ehhez fűződő kultúra ősi és magasabb a latinnál. S hogy pl. a könyvnyomtatás, a mely a tulajdonképpen megindítója volt az újkori európai kultúrának, a székelységnek, illetve az ázsiai kultúrának nem volt novum és korszakalkotó, mert a könyvnyomtatás — amint azt kifogjuk mutatni — évezredekkel előbb ismeretes és használatos volt.

A mohácsi vész utáni kor történetéhez hagyjuk a Mátyás király 1473. évi Decretumát; az 1555-iki Fejérvári Ország Gyűlése Végzését; II. *Rákóczi* György 1636. évi Privilegiumát; I. *Lipót* utódait: I. *József* és VI. *Károly* francia király elvi nyilatkozatát, továbbá

Mária Terézia II. *Lipót* és II. *Ferencz* királyok konfirmációját; az Erdélyi Főigazgatótanács (Gubernium), stb. dokumentumait. Ha pedig az életmodjukat akarók ismertetni szittyaöseinknek, csak az a mit *Télffy* János 1000 esztendő görög íróinak a munkáiból összegyűjtött, — úgy mint a *Télffy* gyűjteménye, — egy külön könyvet tenne ki.

»Ennyi sok tanubizonyság után« — (fejezi be *Kállay* *Ferencz* ezt a részt) — a leg régibb időkben, mikor a magyarok talán jobban esmérték még a székeleyeket, mint ma, mert a régibb időkben a született magyarok édes-kedves testvérének tartotta a vele egy törzsből fakadott székeleyt,« — míg az újabb időkben domináló lett — különösen szlávból és zsidóból lett magyarok, — szláv fajukhoz sorozva a Balkánról a Vardar völgyéből, származott oláhokat is — ezek veszélyes konkurencziát látnak a francia egyenlőségi (egalite) elveknek alávetett magyarok, a turáni magyaroknak tehát a székeleyeknek bármi terén való működésében.

— »Bajos egykönnyen — folytatja *Kállay* — eldisputálni az Idegeneknek a Székeleyek hunnus származását azoktól, kik vagy a nemzethez tartoznak, vagy köztök huzamos ideig lakván, szemmel látott mindennapi tanúi voltak régi eredeti színeknek, testi lelki erejeknek cselekedeteiknek, és képzeteknek.«

X.

Atilla fiai és utódaik: a székelyek, útat nyitnak az avar és azután a magyar honvisszafoglalásnak.

a) Atilla fiainak harczai.

(*Thirrey Amadénak: Atilla fiairól és Király Pál*
Dácia provincia Augusti cz. munkája
és a székely hagyományok nyomán.)

Atillát legvitézebb katonái, kik megjárták vele a világot, letették a Tisza fenekén ásott sírjába, melyet még életében elkészítettek.

Ez három öl mélységű, minden oldalról egy öl vastagságu, faragott gránitból rakott oldalu, fenekű és boltíves födelű építmény volt. Belül még szurokba főtt, faragott tölgyfával bélelték a sirkamrát.

Azután ahogy a záróköveket beillesztették a boltívbe s ólomréteggel födték, a föléje épített vízmentes tornyot feltöltötték ugyanolyan anyaggal, a milyen a Tiszafenék közelben volt s lebontották a tornyot, a mely már csak egyedül állott egy pár fával magasra meg-rakott, zátonyra került hajó között észrevétlenül.

Még egy halotti bús nótát dúdoltak a legvitézebb katonák, aztán e közben közrefogták az összes szolgálkat, jól megetették, erős borokkal megittatták, azután meglánczolva, a hajókra terelték s nyomtalanul hagyva a helyét a sírnak, lehajóztak a szolgálkával a Tiszán, ameddig hajnalig lehetett, akkor azután az utolsót is súlyos lánczgolyóval a folyóba dobták, azután a hajókat egymásután elsülyesztve, az utolsó hajóval lementek a Dunára, ott az utolsó legvitézebb katona is, miután hajója, melyet fejszecsapásokkal meglyukasztott, kezdett

súlyedni, ő is mint útközben a többiek: a hajó kemény tölgyfa falába verte a fejét s miközben a Duna hullámai összezsaptak a hajó fölött, az utolsó hű katona is szétroncsolt fejfel merült el a többi halott között.

Többé senki sem tudta, hol nyugszik Atilla. A fiai sem. (E könyv megírása után olvasom, hogy divinációs látomány után, varázsvesszővel megtalálták Szeged mellett nagytömegű kincznek a lelőhelyét, egy tápéi udvaron. De még nem tárták fel az Atilla szelleme által Atilla sirjának mondott helyet. (Függetlenség, 1943. január.) Ha száraz földön volna is ma, az nem változtat az első temetés való voltán.

Enying pedig nagy pompával szekerekre rakta a királyné és többi testvére holttestét s elindult velük — Ázsiába.

Atilla fiai és leányai messzire elkísérték Enyinget, *Rika* királyné testvérbátyját s hosszas könyörgéseikre, a fiuk ígéreteire, a leányok sirására aztán megtette, hogy ideiglenesen Hunniában temette el. De kiválasztotta a legmagasabb hegyet, hogy bármikor jő, vagy bárkit küld, könnyen megtalálják.

Keresett annak a hegynek is a nyugati aljánál, amaz út mellett, mely kanyargósan megy fel a meredek hegyre, keresztül az óriási tetőn, keresett és talált a Hargita aljában egy óriási sziklát, az alá eltemette a hun királyné vértanu testét s a követ *Rika* kövének, a hegyrészt pedig *Rika* hegynek nevezték, mely vagy on Udvarhelymegyében.

Aztán elbúcsúztak.

Amint *Ellák* testvérei hazajöttek a temetésről, a hat fiu azonnal családi tanácsot tartott, a főtáltos részvételeivel, aki a királyi családhoz tartozott, mint a királynak, a nemzeti szent törvények legfőbb őrének és hordozójának a helyettese.

Először megállapították a királyi szék ünnepélyes elfoglalásának az idejét és rendjét, fenntartván, mint minden törvénynél a Nemzeti Tanács jóváhagyását.

Még be sem fejezték tanácskozásukat, mikor jött a hír a lármafákon s azt az udvarban lévő egyik láрма-

fáról, örtoronyról, tiszték hozták *Ellák* Úrhoz, hogy a gepidák Hunnivár felé közelednek s nyomukban vannak az osztrogótok is.

Ellák azonnal a jelenlevő Ardarikhoz, a gepidák királyához s Valemirhez, az osztrogótok (osztrákok) királyához fordult.

Ardarik gög mögé rejtette a felelet elől való kitérést.

Nem is birt magával. A foga is vaczogott még mindig. Vámpir ügyességgel egyeztette össze a kettőt.

— A temetésen megmondottam, hogy tettel bizonyítom elveimet. Arra kérlek, adj nekem erre időt és alkalmat, *Ellák* Ur! — mondotta.

Valemir halálilig tagadta az ellenséges szándékot.

— Elém jöhet valami kíséret — mondotta — a lármázók rémeket látnak.

Hanem a királyfiak nem ültek fel a kétszinű beszédnek és »tett«-nek, sereget rendeltek a Dunához s *Ardariknak* és *Valemirnek* »védelmére« is, kinek öccsei *Theodomin* és *Videmir* vezették a gótokat s már Pannonia alsó feléig jöttek. Az összes többi gótfajta vazallusoktól kísérve, követte Atilla két legcsúszó-mászóbb hűbéres fejedelmét: *Ardarikot* és *Valemért* a hitszegésben. Lihegve jöttek — özönlöttek a gepidák és osztrogótok.

A gyorsan odaérkezett huncsapatok, miket maga *Ellák* vezetett, meggátolta a Dunán való átkelést, bár napról napra végeszakadatlan sorban követték egymást a nyugaton fellázadt őrzöngő népek, kiknek királyai Atilla előtt gyermek módjára, falevélként reszketve álltak, le nem vévén róla szemüket, hogy még a gondolatát is teljesítsék, mielőtt kimondotta volna.

Ellák testvérei ezalatt sürgősen gyűjtötték a csapatokat, bátyjuknak és apjuk országának védelmére. *Ardarik* és *Valemir* leginkább a testvérek viszályára számítottak s erről való híreket terjesztettek is népük és a többi, megnyerendő vazallus-nációk, sőt maguk a hunok között is.

Ott már teljes erővel dolgoztak kémjeik, papjaik, minnesingereik, scáldjaik és druidáik, felhasználván még a pápa által küldött szentségeket is az izgatásra.

Ardarik és *Valemir* látva, hogy a testvérek nemcsak nem veszekednek, sőt seregeket gyűjtenek bátyjuk és az egységes Hun-birodalom védelmére, megszöktek, feladva a reményt, hogy egyik-másik hun-királyi herceget még egyenesen a maguk szövetségeseikül is megnyerhetik.

Megszöktek, amit a hun-királyfiak és a hunok nem nézhetvén tovább őket, szemet hunyva engedtek, remélve, hogy a harctéren bánhatnak el velük.

Rika bátyja (T. i. *Enying*) hű embereire bízva halottjait, visszatért, s visszaíndítván seregeit és otthon újabb sereggyűjtést rendelve el, jött az alánokkal.

Atilla fiai utánpótlást rendeltek a temetésre összegyűlt hun seregeknek s egy-egy hadtestnek az élére állva, a Dunához mentek.

Egyikük, *Dengezits*, a Szármátákat hozta.

Lejöttek az óvatosabb gót fajok közül is némelyek a Kárpátokból s a hunokhoz csatlakoztak.

Itt a lázadó vazallusok s a hunok és a hozzájuk hű maradt alánok, sarmaták farkas-szemét néztek addig, míg mind a két fél megkapta azok segítségét, kikét várta, vagy meggyőződött, hogy többre nem számíthat.

Ardarikéknak most jók lettek volna az összeontani segített római birodalom császárainak a segítőcsapatai is. Hiszen a bizantiumi gót tábornokok láthatták, hogy nem kell összeomlania Rómának, már addig megmérkőzhetnek esetleg a hunokkal s ha már ők Hunnia urai, akkor Róma többé nem számít.

Ellák és testvérei a törököktől, perzsáktól is üzenetet kaptak, hogy tartsák apjuk birodalmát, ők is segíteni fognak nekik Európa elfoglalásában.

Hát Róma mit csinált? Megindult a birodalom bomlása, miután többé *Aetius* lángeszére nem volt szükség, halott lévén Atilla, aki ellen minden józanon gon-

dolgozó rómainak, így tehát, *III. Valentinus*-nak is, ez a nagy ember volt mégis az ütőkártyája.

A császár, a ki csak kénytelen-kelletlen tartotta *Aetius*-t s aki miatt — kivált az asszonyoktól — sokat szenvedett *Valentinus*, fellélegzett és rugni szerette volna nagy Hadvezérét...

Mikor aztán tovább csürni-csavarni nem tudta az *Aetius*-nak tett ígéret beváltását s az követelte *Gaudentius*-nak *Eudoxiá*-t, megtelt a császár pohara. A büszke és hazudozódásait Atilla módjára arczába vágó fellépésére *Aetius*-nak, még egyszer jóképet vágott, aztán meghívta *Aetius*-t terveik megbeszélésére s császári czinkostársaival bekerítettvén Róma legnagyobb fiát, sajátkezüleg leszúrta.

— *Boldog vagyok, hogy ezt megérhettem!* — mondotta a szerencsétlen nagy ember fülehallatára, barátainak, *Valentinus*.

Egy év múlva aztán az is boldog lett, aki őt — megmérgezte.

Nem is volt utánna a nyugatrómai birodalomnak komolyan vehető császára több, hanem csak ideig-óráig uralkodó kalandorok. Ezeket hol emelték, hol letették, hol megölték. De már nem a rómaiak, hanem az *Ardarikok*, *Valemir*-ek, *Genzerik*-ek, a kidülledt szemmel feltóduló s most már egyszerre az Atilla által összeontott, az ő életében még gránitnak talált, a ma már teljesen semmibe ment Rómát is felfalni akarók. Azok akik eddigi védőgazdájuknak, Atillának árván maradt, de hős gyermekeit s azok vitézi szerzeményeit is szét akarták szedni, megakadályozva az igazi emberiesség terjedését, a fennsőbbiséges fajok vezetését, ígérettel operálva, emberi jóság, tisztaság, erő és boldogság helyett. Faj- és ember-pusztító kegyelmet.

Germánia, míg egyik kezét Hunnivár felé nyújtotta, a másikkal az Alpokon lecsúszott Itália felé.

Rossz ajándékot kapott hát *Oresztesz*, mikor megkapta Atilla halála után *Neposz* császár hadainak parancsnoki jelvényeit. Rosszat, habár akkora hatalma volt, hogy letette az őt ily nagy rangra emelt császárt s a saját

fiát, a kis *Romulus*-t, *Augustulus* (a kis Augusztusz) néven Római császárrá teszi!

Rosszat, mert a rúgok, scyrek, türkilingek azt követelik a római fővezértől, *Oresztesz*-től, az egykori »viaszművész-től«, (tintanyalótól), hogy ossza fel köztük Itáliát.

Vitt Oresztesz hunokat is, Itáliába, hogy jutalmazza a széthúzás munkájában érdemeket szerzetteket, ha egyelőre nem is volt eredménye annak.

Ezeknek *Odoaker* a vezére. Ez aztán Oreszteszt is cserben hagyja, vagy Atilla szelleme jár a hazulról elvetődött hunok között? — hajlanak a felhívásra, Itáliát háromfelé osztják.

Odoaker Itáliának harmadát kapja. A császári címet, mint »agyrémet«, eltörlik s az Itália királya címét veszik fel.

Mig *Teodorikh* orozva meg nem öli *Odoakert* s az osztrogót *Teodomir*-nek a volt hun királyi kapitánynak a fia lesz az *Odoaker* utódja... De hirtelen mi történt?!
Ellák átkelt a Dunán!

Utánna testvérei, valamint az alánok, szármáták, Atilának a fekete-és Káspi-tengerektől északra terülő óriási síkjain nőtt, kitűnő lovas és mindig hű szövetségesei is át — s megtámadták a lázadó vazallusokat!

Ellák is atyja katonai törvényét vallotta:

— *A vitézebb támad!*

A Netád pataknál volt az ütközet, a Duna—Dráva szögében. *Rettenetes volt a csata.* A hunok és szövetségeseik elkeseredetten rohantak az ellenségre. Ugy még a Kárpáti germánok is a hűtlen germánokra, hogy a fajtájuk híres erényét ily gyalázatosan megcsúfolták.

A gótoknak ki is volt a szemük duvadva, hogy felülkerekedhessenek megtorolni a sok csúfságot, a mit mint csak legutóbb Ellák királytól is, el kellett viselniök.

Az elkeseredett harcz rémes erővel folyt s már a hunok áttörték az *Ardarik*-had centrumát (*Ardarik* is Atillát utánozva, centrumra állott), amikor egy amazon-csapat kerül a hunok elé

A csata megcsappan.

Ezalatt a kétfelé szakított vazallusok oldalba támadják a hunokat s bekerítik Ellákot.

Ellák emberfeletti erővel küzd. A hunok is érte. Holttesthegy emelkedik körüle.

De végre mikor már mindenki elesett mellette, egy germán dárda szíven találja s hős társai közé hull a fiatal hun király, Atilla fia...

Később testvérei odatörnek, de késő... Ellák halott.

A csata elveszett.

Negyvenezer hun maradt a csatatéren.

A lázadó vazallusok urai lettek a helyzetnek s a többi hun herczeg minden hősiessége nem tudta fenntartani a nyomást...

*
*

A következő évben a királyfiak megismétlik a támadást. Ismét veszítenek. — Lehanyatlott a hunok szerencsecsillaga... A táltosok is... megjósolták.

Ekkor már *Ardarik* Hunnivárig ment.

Atilla fiai a Dáciai hegyekbe vonúltak vissza, hogy várják és készítsék örökük visszaszerzését. S úgy ők, mint utódaik, készítették is, dicső harcokban...

E hősi harcokban esett el Dengezits is, a legvitézebb királyfi.

Fejét a bizantiumi czirkuszban kitűzték — csúfságra. A szétomló Róma plebsének a szórakoztatására.

Egész Európa ellenük volt a hunoknak. Végük volt Atilla fiainak, az ifju hősöknek...

*
*
*

Ott táboroztak a hun katonák a sötét éjszakában, csak csillagok világítottak s a tábortűz, melynél szalonnát sütöttek az öregek s példálózva tanították a fiatalokat, készítve a hajnali harcokra, ha megjelenik arany piros harczyi szekéren az erdős hegyek ormán a Nap.

Feljött a Hold.

Nagy tányérjának fehér fénye szétterül a földön.

— Csaba Úrunk! — mondották a katonák. — Atilla Úrunk fényessége ragyog rajta, ki a Föld túlsó oldalán ragyog s a ki jó felénk! Milyen fényes még halála után is!

S Irnák (Csaba) haladt Bizantium felé Honoriával, ki magát Csaba anyjának mondotta.

Ellák és Dengezits üstököse már az Eget bevilágító fénnel lefutott...

Irnák az esthajnali csillag fényénél, annak útján, nyugatra ment, a germánokhoz, kik törbe ejtették, kinek nevével a hunokat megtévesztve, azokat másodszor is megverték s Hunnivárt elfoglalták.

Ortliebet germán anyja *Thorismunda*, mérgezte meg, mert tagadta anyja vérért...

Aladár maradt csak s a *Dengezits* által Dácia hegyei közé hozott hun királyi szék helyéül kijelölt Tordán székelte. Ott a hol édesapja a Szent Maros partján született, közel édesanyja: Rika királyné sirjához, mintegy előrsétül a szent és sérthetetlen sirnak, mely asszony testével bár, de férfiúi lélekkel őrizte *az ősiességet, a legszentebb és leghatalmasabb erőt a mi a világon van: a fajszeretetet.*

A rózsás kert még régi szépségében viritott. Gondozták, ápolták azt székely asszonyok, leányok, hozzáértő, szerető kezekkel

S termettek a nemes gyümölcsfák, mik az úri házakat erdők módjára körülvették.

Ért az eljövendő avarokra s későbbi magyarokra várva a hegyek közt székelő hun királyi nép maradékainak gyümölcse, a j ö v ő . . .

A hajnalcsillag pedig, melyet *Aladár Úr* népe az északkeleti Égbolton lesett és imádott, szemüket Verczke és a keleti Kárpáti szorosok felé fordítva tartotta, várva az eljövendő ázsiai vezér kürtszavát, hogy mire megzendül, ott legyenek levelezni őket az Alföld rónáira, a *Szent Tiszához.*

S az őrtüzek a hegyek tetején és a lármafák mind az eljövendőkre várakoztak, fogadni, irányítani őket, az eljövendő nagy kelő Nap hirnökeit.

Urkán, a főtáltos, jósoló istentiszteletet tartott a kőoltár lángjai körül.

A szent beszéd után *Aladár Ur* az oldalán levő *Hadúr* Kardját felemelte s ezt mondotta:

»Minden csepp véremben rokonaink lüktetnek a szívem felé! Hü őre leszek a sötét éjszakában az ősi szent hun hitnek, hogy a népünkbe visszaállott ősi Szent Lélek, melyet hódításra kiszóllított volt és Édesapámnak, Atilla Úrunknak, a testébe lehelt Hadúristen, odaadván neki kardját — népeink újra birtokukba vegyék a miénket!

Mert azt mondta a furulyaszó, mintha egy élő szív szava lett volna:

— Tárógatóhang lesz bús furulyaszóból,
Duna lessz, tenger lessz, megint a kis Oltból,
Szemünk mély álomra örtüznél szenderül,
Mire kinyilik: már szent Napfényre derül,
Mert ki a világot rengette sarkában,
Aki császárokat tartott a markában,
Akinak szolgálai mind királyok voltak,
Ki előtt püspökök mind földig hajoltak,
Kinek érkezését Páris be sem várta.
S ki elé kivonúlt a római pápa:
Szent Atilla Úrunk nem hagysz Te setétben,
Kell, hogy a te néped mindörökké éljen!
Éljen! Éljen! Éljen!

Ez a Szent Lélek eljő ismét! Örööm a hitet, hogy ismét nagy hunokba adja Isten ezt a Szent Lelket s azok megszabadítják az embereket a gonoszoktól, népünk javára és dicsőségére! Ez *Szent*!

.... S az örtüzek lobogtak a havasok ormain... A Hargita örök fehér teteje beleveszett a felhők homályába, a pattogva égő fenyőtönnök világa nem ért el a Tisza tájáig, hol az ismét embertelen emberek karmai közé kerültek az ott maradottak. De a Maros, Olt, Küküllő, Nyikó és Nyárad vizei mellett a furulyaszó e pattogástól élemedett meg.

Atilla Úrunk udvarát még a *Niebelung*-ének is a birodalom határain kívül élő népek nagyjainak az egyesülés helyéül tünteti fel:

„Etel király uralma oly messze terjedett,
Hogy egész világon legjobb vitézeket
Ő gazdag udvarában látták sok más előtt,
Pogányt úgy, mint keresztényt.
Körüle udvarában — példátlan egyebütt
Keresztény hit, pogányság mi jól megfért együtt.
Mindenki azt követte, a mit hite kívánt,
Mert a király kegyelme mindeneké egyaránt.“

Jordanes is megírta Hunnia pusztulását, lényegében így: Atilla halála után eltűnik a példátlan nagy, a világtalálkozó udvar s eltűnnek a békésen megférő idegen nagyságok is s a hat királyi herczeg maga marad, azokat Atilla legjobb barátja és tanácsadója: a gepida *Theodorik* támadja meg. Ő támadja elsőnek Atilla birodalmát, s fiait. S felkérven a többi germán törzs is, két óriási tábor alakul ki. Egyik oldalon azok, kik egyben akarták tartani az egész roppant birodalmat, hogy úgy szerezzék meg azt. Ezeknek volt a vezérük *Theodorik*, a többi germán törzsszel, ezekhez csatlakoztak azok a megtévesztett hunok is, akik *Thorismund*-nak, Atilla germán özvegyének, a hun *Ortlieb* anyjának elhitték, hogy a hat hun herczeg részére akarják egyben tartani Hunniát. A másik oldalon azok a hunok, akik a királyi herczegek közt akarták volt *Ellák* főkirálysága mellett felosztani a birodalmat. Hozzájuk csatlakoztak a hunok vérokonai: az alánok, jazigok, kazárok, stb.

Pannoniában, a Netád-folyó mellett vonúltak fel Európa és Ázsia népei élethalál-csatára, ahol az egyik félnek pusztulnia kellett.

Azt írja *Jordanes*, az alán történetíró, hogy: »mint a fejét vesztett testnek egyes tagjai, marcangolták egymást s örült harczra keltek a népek, melyek csak akkor találhattak emberükre, ha egymással szállottak szembe. *Ellák*, a hunok és szövetségeseik vezére, a vitézség csodáit művelve esett el — s vele együtt 30.000 ember földte a kelet és nyugat — a germán és töröktár népek — csatájának színhelyét.«

A győzők, *Theoderikék*, *Marciánust*, a római császárt kérték fel békebíróul és hogy jelölje ki a népek lakóhelyét.

A császár a keleti, az osztrogótok lakóhelyétől *Vindobonától* (Béctől) Szirmiumig (a Szerémségig, Zimonyig) az Ister (a Duna) jobb oldalát jelölte ki. (Zömbében Osztrákiát.) Aközben a hunoktól elpártolt jazigok felső Moesia (A Balkán) nyugati részét kapták szállásul. A szintén hűtelen satta-*garok* és alánok Alsó Meosiában, a Duna alsó folyásának déli felében (Jordanes nagyatyja: az alánok királyának, *Kandaxnak* volt a jegyzője, azért tudja az unoka olyan jól a történeteket.) A rugiak települési helye *Thrácia* lett. A régi *Thráciát* egész terjedelmében a gepidák szállották meg.

Hun őseink elvonultak a Duna északi részére, le a Feketetengerig, *Hunnivár* lett az új hazának a neve, fővárossa pedig *Szeged* és *Pusztaszer* táján, ahol Atilla Űrunk óriási faragványos, 9 tornyos fapalotája) állott.

Mikor itt megállapodtak s a régi magasfoku mező-, erdő- és kertgazdálkodáshoz s a nagy ázsiai tudományok további műveléséhez fogtak, megújították velük az összeköttetést és a testvéri viszonyt, a Káspitenger és Volgamelléki honn maradt hunok is, készen arra, hogy Atilla felbomlott birodalmát újból helyreállítsák.

Azonban ehhez nem volt már — Atilla.

Ellák hősi halála után *Dengezits* volt Atilla fiai közt a legkiválóbb, erélyes, merész, vállalkozó szellemű, de Atilla lángesze hiányzott belőle. *Irnák*, (*Csaba*) a harmadik fiu, békés jellem, óvatos, ki nem szerette a merész kísérleteket. *A hun énekesek dalai ihlették meg, hogy évezredek múlva is eljő a hunok szent lelke s az visszaszerez mindent, meghódítja és megjavítja, széppé és boldoggá teszi a világot.*

Egyszer a testvérek mégis berontottak a Római Birodalomba, de csak *Valamer* népeit támadhatták meg, a gótok visszanyomták a Dunán át, Hunnivárba.

Ezután a kísérlet után visszavonultak a nagyarányu hadjáratoktól s csak ha megtámadták, üzték vissza a támadó bandákat határaikon.

A német anya fia: *Ortlieb*, egy darabig *Theodoriknál* talált menedéket, ahol csendben, békében élt és úgy is halt meg. Csak fia, Atilla unokája élt kalandos életet, akit a rablók királyukká is választottak s kalandozásaiban még Bizantiumba —, már Konstantinápolyba is eljutott, — hol a halódó Róma császára: *Jusztiniánus* udvarába fogadta *Mundót*, mint lézengő herceget és heruljait. Meg is hálálta a császárnak, mert a czirkuszi lázadáskor a palesztinai *Belizár*, a császár főudvarmestere és hadsegéde, *Mundó* mentették meg a császárt. Azután még provinciát is bizott a császár *Mundóra*, s a rómaivá lett fiára: *Mauritiusra*, Atilla dédunokájára, de *vérontó csatában mind a ketten elesetek s így Atilla emez ágának magva szakadt.*

b) Európában. Az avarokat behívják a longobárdok.

A gepidák nem tudták tűrni, hogy az óriási hun birodalomból csak egy kis rész lett az övék, folyton beütöttek még a római birodalomban lévő szállásokra is.

Jusztiniánus erre a longobárdokat hívta a gepidák megfékezésére, hogy megbénítsa mindakettőt.

A longobárdok 546-ban megérkeztek.

Ekkor germán szokás szerint a két nép fejedelme párbajra hívja egymást, keztyűdobással.

A császári udvarban állt egymással szemben a két fejedelem. Előbb azonban a longobárd *Alboin* kemény beszédet vágott ki a császár előtt; felhívta, hogy egészítse ki az ő együgyű barbár szavait az ő bölcsességéből s álljon a katolikus császár a katolikus longobárdok mellé, szemben az áriánus gepidákkal.

Másnap a gepidák királya beszélt. Finoman, ügyesen, de így is az ellenkezőjét kívánta, amit a longobárdok. Szirmium miatt támadják őket a hongobárdok mondotta, pedig azt ők nem foglalták el, azt a császár adta nekik, az a császárré.

Jusztiniánus az ügyes diplomaták érvei közül a longobárdokét fogadta el — hisz ő hívta — s 10.000 lovast és 1500 herult adott segítségükre.

Közben a gepidák sietve szövetségeseket kerestek s sikerült megnyerniök a kuturgurokat, kik római alattvalók lévén, *Jusztiniánusz* ezek ellen az utigurokat állította.

S mikor pedig a párbajvivók kiállottak, mindakettő csak a saját népét látta maga mögött. Semmi segítség nem volt velük. *Néhány napig tehát farkaszemet néztek gepidák és longobárdok, aztán 2 évre békét kötöttek s hazamentek.*

Az időt segítséggyűjtésre használták fel, amit úgy koronázott a gepidáknál siker, hogy a kuturgúrok királya *Kinialkh* nemcsak igérte a segítséget — a jó zsákmány, a dús legelőjü biztos lakhelyek reményében, — hanem 12.000 emberrel megérkezett *Gepidiába* *Thorizin* király segítségére, a longobárdok ellen.

A harcz megint elmaradt, mert *Jusztiniusz* a kuturgurokra új ellenséget zúditott, mire *Kinialkh* király otthagya a gepidákat s seregével hazament.

Azután a római császár is meghalt, *Alboin* és *Thorisin* is meghaltak s merőben új helyzetek állottak elő. Az új longobárd király, fejedelem székének elfoglalása után, nagystilű politikába fogott.

Az avarokhoz fordúlt segítségért, Ázsiába.

Alboin követei a következőket mondták *Bajánnak*, az avarok khagánjának, mindenható fejedelmének:

»Ha a longobárdokat élénk vágy lelkesíti a gepidák elleni háborúra, ez azért van, — mondák *Bajánnak*, — hogy megakarjuk győngíteni *Jusztiniánusz* az új római császárt az avarok halálos ellenségét, ki tőlük a fizetést megvonta s gyalázatosan bánik velük. Fogjanak kezét az avarok a longobárdokkal s a gepidák kétségtelenül ki lesznek irtva; akkor a nép kincsein, valamint földjein közösen meg fognak osztózni. Azután az avarok, mint egész *Skithia* urai, nyugodt és boldog életet élhetnek; semmi sem lesz könnyebb, mint elfoglalniok *Thráciát*, kirabolniok minden tartományt, sőt egész *Konstantinápolyig* nyomúlni». De hozzátevé még, hogy az avarok, ha elfogadják a szövetséget, siessenek,

különben megelőzik őket a rómaiak. Ekkor a rómaiak ellenségeik lennének s kiüldöznék őket a világból. A követek előadván szónoklatukat, megvalának győzödve, hogy *Baján* két kézzel kap a kedvező alkalmon s kész lesz azonnal megtenni minden előkészületet a háboru megindítására.

Nagyon megcsalódtak.

— »Nem látom tisztán, hogy mit nyerhetne népem e hadjáratlalt.« S a hongobárd követeket magánál marasztotta, hogy a teljes és végleges választ meg fogja adni.

Mikor aztán telt-múlt az idő, a követek még mindig nem vihették uruknak határozott választ, elfogyott a türelmük és elbocsátásukat kérték.

Most aztán *Baján* megadta a határozott válaszát.

Üzente *Baján* khagán *Alboin* fejedelemnek, hogy megindul a gepiák ellen, de át kell adni neki *Alboin* népe egész marhaállományának tizedrészét. Ha győznek, az egész zsákmányt is s közös ellenségeik egész országát.

Alboin kész volt mindenre, mert tudta, hogy ha szigoruak is a feltételek, de őszinték s csalódás nem fogja érni, mert a győzelemért, ő és népe megmentéséért, *Baján* a hun-avar-becsülettel áll jót.

A megrémült gepidák *Justiniushoz*, az új római császárhoz, fordultak segítségért. A császár mindent megígért, de semmit sem tett.

Az új gepida király: *Kunimund*, a császár biztatására, sietve összeszedte minden erejét s megrohanta a longobárdokat. De alig mozdult meg, keleten átlépte a határt az avar repülő lovasság, s összetörtek, mint a zúzós fergeteg, mindent és mindenkit, a mi és a ki útjukba került. A két tűz közé került gepida király előbb a longobárdokkal akarván végezni, reájuk rontott s oly véres csata után, a milyen a netádi volt, éppen

kétszer akkora számu gepida maradt a csatatéren, mint a Netádnál, a mennyi hun, vagyis: 60.000. Köztük az *Alboin* által elejtett *Kunimund* is, a gepida király.

Ez 567-ben volt s azután elenyészett a nevük is, mert töredékeik meghódoltak az avaroknak.

Atila ázsiai utódja, megfizetett a gepidáknak, árulásukért.

XI.

Baján avar khán és népe: jó.

a) Visszaszerzi Atilla Birodalmát.

Baján, miként Atilla, Szeged vidékéről uralkodott avar birodalmán, uralma alatt tartván, az először kijött hun maradékokon és az avarokon, mint királyi népeken kívül, a hódolt törzsrokon bolgárokat és a különböző szláv törzseket. Innen hívta ki, vagy támadta meg fél Európát s beszélt Konstantinápoly uraival, oly vérfagyasztó hangon, hogy azok már úgy kezdetek rettegni tőle, mint Atillától. *Legendák keletkeztek, hogy Atilla feltámadt*

De nem csak Európán tartotta *Baján* a kezét, hanem a kaukázuskörnyéki, a Káspi tenger körül lakó és a Volga-menti törzsrokonokkal is a legszorosabb kapcsolatban volt.

Nagy ázsiai és Ázsia-utazó európai tudósok, a parszi *Modin*, a japáni *Imaoka Dsuitsirón*, a baskir *Taqán Galimdsánon* és a török tudósokon kívül az európaiak is, mint *Paulus Warnefriedus: De gestis Longobard cz. munkájában*, (L. C. 27.) megírja a hun-avar egyfajuságot („*Alboin cum Avaribus, qui primum Hunni, postea de regis proprio nomine Avarēs appellati sunt foedus perpetuum inīit*“ Vagyis: *Alboin* az avarokkal, kik régebben hunok voltak, s később saját királyuk nevére Avaroknak neveztettek, szövetséget kötöttek)

Megírja a zsidó *Vámbéry* ázsiai utazó, s megírja és kimutatja a mi székely atyánkfia: *Baráthosi Balogh Benedek*, ki Ázsiát háromszor utazta be s mintegy 10 esztendőt töltött tudományos kútató munkában Ázsiában.

De hunoknak nevezik az avarokat az ógörög írók is, mint *Prokopius, Menander Protector Theophi-*

laktus, Simocatta, Thophanes, a 6., 7., 8. századból. A latin történetírók: *Paulus Diaconus, Warnfrid, Georgius Ravennas, Gregor Turanensis*; amint Kállay Ferencz írja, említett és idézett a székelyek eredéről szóló forrásmunkájában. Ezekről és a következőkről, szószerint ezt:

»Az Avarokat is Hunnusoknak nevezik, így a magyarok is Hunnusoknak tartották s neveztettek, mert mind a három nemzetet atyafiaknak vélték *Reginó és Ottó Frisingensis* is, mint *Pray* (Dissert I-ma in annales vet. Hunnor. Avar. et Hungar, Vindobonal 1775. p. 3—4) és *Budai Esaiás* (Magyarország hist. I. D. p. 43—44.) *Horváth István* (Rajzolatok a magyar nemzet legrégibb Történeteiből. Pesth. 1825. lap. 105.) előadják. „*Bayer, Fischer és Pray Siegfried Bayer, Fischer, Pray és a németek is — írja ugyancsak K. F. — nem tartják lehetetlennel, a Hunnusok, Avarok, Magyarok valaha egy törzsökből származtak. Cornides pedig (De religiona vet. Hungarorum Viennal 1791. p. 35.) azt mondja: A Hunnus név, mint az Scythia hajdan sok külömb népeket foglalhatott magában, kik szokásokra, vallásokra, hazájokra, nyelvökre nézve külömböztek egymástól s meglehet, hogy a magyarok a szélesen kiterjedt Hunnus névnek valamelyik szakaszát tették; de úgy hiszem, nem lehet megfordítva minden Hunnusokat magyaroknak tartani.*“

»Én se gondolom azt, hogy ez a sok nép, melynek Atilla lett végre fejévé s amelynek Ő, a Volgától elkezdve, Europa dél és napnyugoti részeinek parancsolt: egy nyelvet, hazát esmért, s egy szokást követett volna; de lehettek közöttle nemesebb csapatok, kik éppen olyan iromba tudatlan fejűek nem voltak, mint sokan tartják. (I. *Deseritzkyt* I. c. T. I. p. 53.) az is könnyen megeshetett, hogy éppen ezen nemesebb classisu Hunnusok fogadták el a keresztyén vallást, s ezek a Hunnus birodalom elromlásával nem kívánczoktak visszamenni előbbi lakhelyekre, hanem a mái Székelyföldre vették magokat. (li. 2. §. II-dik szakasz) hol mint keresztyéneket nem is háborgatták a Moldvának, Havasalföldnek s Erdélynek parancsoló gepi-

dák: mert, hogy hunnus maradvánok laktak a Gepidák mellett, azt Jordanes bizonyítja *De rebus Geticis* c. 52 ki 552 körül írta a maga historiáját, s megnevezi az Utzingurokat, Angiscirokat Bitugoren Bardoren, kiket hunnus népeknek mond lenni. Ugyanis Atilla megholt 454-ben Dengezik, vagy Csaba 468-ban, de az Ő halála után az uturgurok és Cuturgurok Hunnus birodalmot formáltak még a Fekete tenger mellett, hol fő lakhelyek a Dunának belészakadásánál Hunnivár volt Jornandes szerint.« — (Ez a Tiszának a Dunába szakadásához közel, Szeged és Titel között volt, nem a Duna hármas torkolatánál, a Fekete tengernél. Sz. B. B.) »Ezen a Hunnusokon, kiknek néhány ágazata a Tisza Eszaki részén napnyugotra a Dunáig« (Ugy-e, hogy a Duna-Tisza-köze a központja Hunnivárnak, Sz. B. B.) — napkeletre pedig Erdélyen keresztül bé Moldováig ki terjedtek, ugyancsak Jornandes tanubizonyosága szerint, később erőt kezdtek venni a Bulgárok, akikkel össze elegyedtek, hanem még Prokopiusnál az Uturgurok és Cuturgurok mint Hunnus népek említetnek a VI. században is, nevezetesen 548 és 550 körül még 12 ezer Cutrigurokat hívnak segítségül a Gepidák a Longobárdusok ellen, míg nem *Agathias* író idejében 594 körül a hunnus név egészen elkezdett enyészni, mikor már az Avarok nagyon is lábrakaptak, mert ők 568 körül már elfoglalták Magyarországot egy részét, 557-ben pedig azelőtt a Gepidák uralkodásával is véget vetettek, úgy, hogy nem minden ok nélkül hihetjük azt, hogy a Hunnus maradvány Székelyek Erdély napkeleti részein a Maros s Olt vizek mellett, sem a Gepidáktól, kiknek még inkább rájuk szükség volt a Longobárdusokkal folyt háboruban, sem az Avaroktól nem háborgattak, kik többnyire magok is Hunnusoknak vagy Hunnóavaroknak neveztetnek a Historikusoktól. A frank évkönyvek szerint az avarok a hunok utódai; a verduni szerződés Avar-iát: „avar, azaz hun“-országként jelöli meg.

Az Avarokat *Thierry* Amadé sem magasztalja úgy, mint az Atilla hunjait, sőt a dúrvaság és fénytűzés furcsa vegyületének írja. Nem tudjuk, hogy e két tu-

lajdonság, mely élesen elüt nemcsak a hunok, de minden a Pamir fennsíkról származott turáni népek, az Isten elsődleges teremtményeinek a jellemvonásaitól, honnét tapadhatott rájuk; a sár, rozsdá: a szinaranyhoz; megkeveredtek-e alsóbbrendű népekkel s akkor már új vegyület állt elé? De ha *Thierry* mondja, el kell hinnünk neki. Azt írja, hogy: Kapkodtak a szép öltözetben, az arany és ezüst edényeken s kánjaik selyem szövetekkel borított, metszett művű ágy. de egyúttal trónnak is használt, mennyezetes, arany kereveken heverésztek. *Baján*, a khán, ruháit Konstantinápolyból szerzi be, avagy egyenesen a császárt szólítja fel, hogy udvari szabóival szkitha szabásu öltönyöket készíttessen neki. Máskor drága kerevetet is készíttetett ott, de mert nem volt elég káprázatos, visszaküldte az aranybafoglalt elefánttal együtt, amivel együtt küldte a tenger drágaságát neki *Tiberius* császár.

Úgy lehet tehát sejteni, hogy az arab, zsidó és görög kereskedők fényűző és a minden erkölcsi és szellemi értéktől irtózó, azokat lenéző, az anyagiakban és az érzékiekben tobzódó bizáncziak tündöklő pompát és feneketlen romlottságot szállítottak volt az avarokhoz, ezeknek a kereskedőknek az áruival.

A fényűzés aztán magával hozta a fajtalan életet, a nő elzüllését, a részegeskedést, a szerencsejátékokat, az ideg- és a tisztátalan betegségeket. Hogy a főnőkök az alattvalóik feleségeit is magukénak foglalták le, szülte azt a helyzetet, amikor téliszállásra a falvakba vonult be a tábori nép, a falvakból a férfiakat kiűzték a hómezőkre, ők pedig lefoglalták maguknak házaikat, javaikat és feleségeiket, leányaikat. Ezt Nestor is megírta.

De írja azt is *Király Pál*, a kolozsvári egyetem tudós történettanára a *Dácia provinci Augusti* cz. munkája II. kötetének 604. oldalán, hogy *Baján* népe, honfoglalásakor, jelentékenyen megfogyván, elégtelen lett volna hadereje nemcsak hódításokra, de főhatóságának fenntartására is, ha nem vehet föl törzsrokonai

közül új és új elemeket, részint önkéntes, részint pedig diplomáciai úton eszközölt új csatlakozások által.

Baján — írja *Király* Pál — megkezdte alkudozásait a *Káspi* melletti és Volga-menti hunokkal. De csak a Volgaiak fogadták el a meghívást. A továbbiakra nézve a helyzet önként adódik. Másfajta, félig vagy egészen szolga-népeket szerződtek a kereskedők, akik úgy járnak az országokat, népeket, mint a lókupeczek az országos vásárokat.

Baján először az austrasiai frankokat verte le, kikkel nyomban hálán alapuló szerződésben szövetséget kötött *Sigisberttel* s mindjárt utánna — nyugatról biztosítva lévén — 582-ben reárontott a Keletrómai birodalomra, melynek császára *Tiberius*, akkor halt meg.

A diplomáciai gyakorlat akkor az volt az udvaroknál, elsősorban Rómában, hogy az elhalt császár szerződéseit érvényüket veszítették.

A trónváltozás alkalmával *Baján* azt kívánta *Mauritiustól*, az új császártól, hogy az eddigi 80.000 arany adófizetést szaporítsa fel 100.000-re. A rómaiak számítottak erre s éppen azért felkészültek a háborúra. Megtagadták az adófizetés szaporítását, egyuttal *Szirmiumot* megerősítették.

Erre *Baján* átkelt a Dunán, egy csapásra megvette Singidunumot (Belgrádot) Vimináciumot (Kostolácot,) a kis Augusttát és sorban a többi megerősített castrumot, táborhelyet.

Innen átcapott Moesia Inferioron (Bulgárián) s a Fekete tenger mellékére zúdult néptengere áradatával. Mezembra és a mai Várna menekültek meg, a többi város romhalmaz lett.

Megérkeztek a császár küldöttei, hogy alkudozzanak. De csak a szándékait puhatolták. *Baján* rettentő haragra gyulladt s azt mondotta a követeknek:

»Látom, hogy alattomos módon a szándékaimat kútátjátok! Nos hát tudjátok meg a szándékomat: Lelombolom a hosszú kőfalat, mely mögé elbújtatok!«

Erre Mauritius 100.000 aranyra szaporította az aranyfizetést. Azonban mielőtt sor került volna az aranyzsákok átvételére, a szlávok is betörték hemzsegő hadseregeikkel a római birodalom Dunamenti határtartományába. A szlávokat a római hadak kiverték a birodalomból, még mielőtt valamire reátehettek volna a kezeiket.

De alig, hogy ez megtörtént, a császár, Mauritius, börtönbe vetette a pénzre várakozó avar készültséget, Bajánra pedig reá sütötték, hogy hitszegő. *Bajánt a cinizmus rettenetesen felingerelte s az Aldunától délre fekvő összes városokat földig romboltatta és főserégét Konstantinápoly ellen indította.*

Adrianopolisnál (Drinápolynál) azonban döntő vereséget szenvedett a római hadaktól. Vesztesége mind a két félnek akkora volt, hogy mind a ketten könnyen álltak reá a békére.

A rómaiak is, az Avarok is visszavonultak s a következő éveket hadikészülődésre fordították.

Mauritiusnak háboruja lévén a Perzsákkal is, azt is befejezte s felkészült, hogy ő fogja személyesen megtámadni Bajánt.

Baján elküldötte követeit a Dunától északra, a keleti tengerig s keletre a Fekete és Káspi tengerek körüli vidékekig és az Uralig s mindenütt izgattak, kértek, követeltek, fenyegettek s majdnem mindenütt eredménnyel jártak.

Igy tartott mind a két oldalon, a Dunától délre, délnyugatra s attól északra és keletre, öt esztendeig.

Akkor a Khagán óriási hadával megindult a római birodalom ellen. Sorra vette meg Baján a római városokat, míg aztán Mauritius fővezére: Priscus, a Baján által megjelölt hosszufal mögé volt kénytelen visszavonulni.

A rómaiak a Nyugatnak a Kelettel szemben mindig használni szokott praktikájához folyamodtak. Egy római császári futár engedte magát elfogatni, amikor is előkerült egy császári pecsétetes levél, amelyben biztatja Mauritius vitéz tábornokát, hogy csak tartson ki, mert

Konstantinápolyban már mindennel elkészültek, hogy halálos csapást mérjenek a Baján hatalmára, a Dunán pedig már megindult az új flotta, amely egyenesen az Avar király szállása felé tart, hogy rabszjira fűzzék feleségeit s tizenegy fiát.

A khán titkárai járatlanok lévén a hamisítványok s költött okiratok felismerésében, a levelet valónak minősíték. Baján tehát házitűzhelyét kezdi féltetni s békét ajánlott Priscusnak. Ezt újból megkötötték 593 tavasszán.

Csakhow az avar király által felizgatott északi szláv törzsek, a megígért gazdag zsákmány reményében tolongva, mérhetetlen tömegekben érkeztek le a Duna mellé.

A türelmetlenebbek, az éhesebbek sereghadnagyaik ellenére átszállottak a kompokon a Dunán.

A császár hajói oda érkeztek. Ekkor Mauritiust felszólította Baján, hogy hagyjanak fel előkészületeikkel s a balpartra ne merjenek átkelni, mert az a föld az avaroké, a szlávok pedig az avarok szövetségesei s mint ilyenek, bele vannak foglalva a békeszerződésbe.

Mauritius azt felelte, hogy ő avval visel háborút, a kivel neki tetszik.

Baján kénytelen volt 3 éven át tűrni, hogy a rómaiak hogy dúlják országát és szövetségeseit.

Végre Baján türelme elfogyott s meghívta a Volga-melléki bolgárokat is segítségül. Azok el is indultak s megis érkeztek az Aldunához.

Itt-a mai Bulgáriában — a római császárnak egyik öccse fogadta a bolgárokat, megtámadta, de rövid csatában a bolgárok megverték a római császári herceget.

Ez a támadás újból feligerelte Bajánt s követet küldött Priscushoz, hogy a békeszerződés csak úgy tartható fenn, ha a rómaiak kiűritik a Duna balpartját, mert övé az, egyszersmindenkorra.

A tábornok haraggal és dűrván feleli az avar követnek:

— »Mióta merészel a kegyelemből befogadott szövökény birodalmunknak határt vetni?»

Baján felelete az volt, hogy azonnal megtámadta Singidunumot (Belgrádot) s bevette.

Priscus erre átkelt a Dunán s Pannonia superiorra rontott. A magyar Alföldre, Hunnivár felé.

Baján nem vet ügyet sem, *Thráciába* ront s vérbe fojt, lángba borít mindent. Nem kimél semmit, iszonyu haragjában, a mi a rómaiaknak szent.

Ekkor a rómaiak »bosszulló Istene« reájuk küldi a fekete halált s az egyetlen éjszaka, mint valami egyiptomi csapás, — *Bajánnak* hét katona fiát ragadja el, a 11 közül. *Baján* örvöng fájdalmában s a midőn *Priscus* követeit a békeajánlattel eléje vezetik, az okmányt, oda sem nézve, írja alá s azt örvöngi: Isten ítéljen köztem és *Mauritius*, az avarok és rómaiak között, mert Ő tudja, ki szegte meg a békét.

Ez a legújabb kötés is oly rövid életű volt, mint a többi.

Bizánczban már Atilla életében akkora volt a romlottság hogy a mikor Atilla nem fogadott el akárkit követnek, az udvarban lévő „*Becsületesek listájáról*“ választottak ki követet, azon pedig alig volt egy néhány becsületben megőszült ember, a többiek már fiatalkorukban erkölcsi defektust kaptak.

A római császár ezt a békekötést sem tartotta meg. Amig *Bajánt* mérhetetlen fájdalommal teljesen megbénította, a római hadak az Alduna északi felén anynyira előre hatoltak, hogy mire az avar csapatok erejét oda irányították, már a hegyekig hatoltak északra s felhatolva, nyugatra fordúlhattak be a Maris (Maros) völgyén *Viminaciumnál*, a Vaskapu sziklái között, a Római úton felhatolva.

Baján, életben maradt, 4 katona fiút küldte *Moesiába*, hogy nyomába álljanak a római seregeknek s hátba támadják azokat, azonban mire a Duna völgyén felmentek, azok már a Maros völgyén messzire behatoltak a Tisza alsó folyása felé, *Baján* székhelye felé.

Az avar herczegek erőltetett menetben utól érték a római seregeket s megtámadták.

Az apa is villámgyorsasággal ért oda a Tiszától s öt rettenetes csatát vívtak meg a közrefogott rómaiakkal, de mert a szlávok és gepidák megadták magukat a rómaiaknak, így elveszítette mind az öt ütközetet Baján s a fekete haláltól megmenekült 4 derék és hős fia is ott maradt, piros halált halva, a vértengerben.

* * *

A Duna Tisza között még egyszer irtózatosszerű erőfeszítéssel összeszedte Baján minden erejét, de ismét veszített s őt magát is csak lovának gyorsasága mentette meg a pusztulástól.

Baján 565-ben lett az avarok khagánja s 36 esztendeig kormányozta népét, nagy szerencsével, nagy dicsőséggel. Birodalma és hatalma Atilláéval vetekedett s mi lett 36 év múltán; Látnia kellett rettenetes pusztulását birodalmának, házának és hatalmának!

565-ben tőle rettegett a hajdan hatalmas római világbirodalom s 600-ban már neki: *Bajánnak!* kellett rettegnie még családi tüzhelyéért is. *Sesostris* diadalszekerére gondolhatott Baján, nagy chagánunk, melynek kerekeire egy vendég figyelmeztette *Sesostrist*... *Tizenegy sebbel szívéen fordúlt a kerék aljára*... Még utódja sem maradt, mint Atillának, akik küzdenek örökségéért... Szívének tizenegy sebe vitte sirjába.

b) Baján utódai.

Bajánnak, az avarok legnagyobb királyának a sírját éppen úgy nem tudjuk, hól van, mint az Atilláét. Sőt halála körülményeit és idejét még úgy sem.

Az a hatalmas birodalom, mely a nagy *Baján* alatt a Dontól az Ennsig és a keletrómai birodalomtól, Kisázsziától a Balti tengerig ért, *Baján* napjának leáldozása után kezdett összezsugorodni.

Baján temetése után, 602 után, 8—10 esztendeig titokban, újra szervezkedő csendben éltek az avarok,

mert tudták, hogy a frankok elérkezettnek tartják az időt, hogy B a j á n birodalmát, ki elsőnek őket verte le, bejövetelekor, Atilla fiainak felbomlott birodalmát — elfoglalhassák.

A római császár, *Phokas*, aki *Mauritius* után következett, avar területekről visszavonta csapatait, sőt elődjei adófizetését is megsziporította. Aminek az lett az eredménye, hogy amikor 609-ben a longobárdok becsaptak a római birodalomba, az avarok is segítettek a longobárdoknak és csapataik gazdag zsákmánnyal tértek onnan haza.

B a j á n királyi utódját — kinek nevét sem ismerjük — ez a siker arra ösztönözte, hogy 610-ben személyesen vezessen hadat a halódó hatalom területeire, még pedig a longobárdok nélkül, mint azoknak is ellensége. A harcban, melynek Friaul megvétele volt az első eredménye, a longobárd herceg *Ghizulf* elestével, a vár az avarok kezébe került, rettenetes csapást mértek a rómaiakra is, a longobárdokra is. Ott volt az egész hunavar nép s a B a j á n veresége után elpártolt szövetségesek mindenike is. A hanyatló római birodalomnak évezredek alatt felhalmozott kincsei izgatták még a legutolsó és legsemmirevalóbb szláv törzseket is.

Elfoglalták az avarok *Forum Juliit* is. Itt már az asszonyi szenvedély is segített. *Ghizulfnak*, a hősi halott várúrnak az özvegyét, 8 gyermek anyját, a *Forum Juliiba* zárkozva, »az ifju khán szerelmére ellenállhatatlan vágy szállotta meg és önfeledtségében túltéve magát mindenén, férjének gyilkosságát éjszaka, titkon bebocsátotta a várba, hogy átadja az erősséget és megtartsa menyegzőjét.« Amit az ifju avar vezér elfogadott, »betöltte a féktelen asszony vágyait, de reggel eltaszította s oda veté testőreinek, utóbb pedig kivégeztette.«

Az elfogottakat, köztük *Chizulf* fiait is, rabszíjra fűzve, elindították Hunnivár felé. *Chizulf* négy fia útközben megszökött, mire a többi fogoly is fellázadt. Erre az avarok valamennyit kivégezték. S a királyfiak-

nak sem sikerült rokonaikat az avarok ellen felizgatni. Ugy, hogy azok nagy diadallal és nagy zsákmánnyal tértek haza.

Már *Herakleus* volt a keletrómai császár. Követei *Athanazius* patricius vezetésével várták Hunnivárban a hun-avar királyt, hogy békét kérjenek. Az ifju khán szívesen fogadta vendégeit s kijelentette, hogy őt roszszul ítéli meg a császár, kinek nagy tisztelője. »Szándékom — mondotta — uratokhoz menni, hogy személyesen beszéljek vele az általa ohajtott új békéről, amelyet én örökkössé ohajtok tenni.«

El is ment a khán *Herakleába*, a hová *Heracleus* elküldötte minden pompáját, hogy Bizáncz fényével elkápráztassa és lenyűgözze a »barbárt«. De a khán nagy lovassereggel ment *Herakleába*. Mire a római császár visszamenekült Konstantinápolyba s bezáratta fővárossa kapuit, mert látta, hogy az avarok elakarják fogni.

Nagy elkeseredést szült a birodalom fővárosában a khán szándéka, de megbosszulni még sem tudták, mert még mindig tartott a perzsákkal való vitájuk s új háborura készültek a Szent Kereszt elrablása miatt.

Herakleus ismét békejavaslatot küldött az avar khánnak, amit az el is fogadott és alá irt.

* * *

622. Husvét napján a görög hajóhad készen állott indulásra a perzsák ellen. Azonban úgy félt *Herakleus* az avarok szerződés-szegésétől, hogy nem mert elindulni. A császár kérő levelet ír a khánnak, becsületére hivatkozik, lelkére beszél, fiát az ifju Konstantint, védelmébe ajánlja. Azt írja: 200 000 aranyra emeli az évi adófizetését s avval fejezi be levelét, hogy: »A császári családnak és a birodalomnak leendő szolgálataid nem fognak jutalmazatlanul maradni.« S garanciául s úgy a saját családjából, mint Konstantinápoly parancsnokának a *Bonus* családból válogatott kezesekeket küldött a levéllel egyidejűleg.

A khán ezúttal is örömmel fogadott mindent. De más szövetségeshez fordult segítségért a rómaiak ellen.

Ez a más éppen a perzsa sah volt. 626. júliusára kért a khán hajóhadat is.

Herakleus a tervet megtudván, jelentékeny erőt küldött haza.

Juliusban a perzsák csakugyan megérkeztek. Az avar khán is összeszedett minden összeszedhető népet, közelből, távolból, a döntő hadjáratra, a római impérium ellen

»Ott volt« — írja a krónikás — »a szláv a hun mellett, a scytha a bolgár mellett, sőt még a médek is bajtársaikká lettek a scytháknak. Az európai parton ott volt a rettenetesen zúgó Scylla, az ázsiai parton a Charibdis, örvényeivel és vészeivel.«

A görögök azonban élet-halál harcukban összeszedték minden végső erejüket s a khán kénytelen volt óriási seregeivel visszavonulni. De a római városok kapui előtt hírnökei a következőket kiáltották ki: »Rómaiak! — Ne gondoljátok, hogy a félelem tűz el innen; kifogytam az élelemből, de rövid idő múlva visszatérek s százszorososan lakoltok azokért, amiket rajtam alattomban elkövettetek.« (Az élelmük és vizük megmérgezéséről volt szó.)

Azonban 630-ban meghalt.

Herakleus apró országokat alapított a birodalomban s azokat felszerelte az avarok elleni küzdelemre. A diplomáciai sakkhúzás fényes eredménnyel járt. Róma végképpen mentesítette magát az avaroktól, úgy a miként Atillától is elődeik a ravennai udvar papi diplomáciaja útján. Az avarok hatalma akkor érte volt el tetőpontját, amikor 630-ban megszállták Dalmáciát. Utánna már megkezdődött a hanyatlás. A meghódított kisebb népek felszabadították magukat. Így: az északnyugati szlávok egyrésze, kik *Samo* frank származásu vezérük alatt (627—662) az avar igát lerázták. A Karintiában és Krajnában lakó rendek hasonlóan felszabadultak. *Herakleus* császár felszólítására, (vagy anélkül) horvátok, vagy szerbek költöztek be mai hazájukba és Dalmáciába. 634-ben *Kuvrát* a Don melléki bolgárok

khánja is felszabadítja népét a szolgaság alól és *Herakleussal* köt szövetséget az avarok ellen. Kevesebb szerencse kísérte a Pannoniában lakó bolgárok törekvéseit, ezeket az avarok újabban legyőzték és Pannoniából elűzték. *A bolgárok erre Dagobert frank király oltalmát kérték. Az menedéket adott nekik, de egyetlen éjszaka az egészet legyilkoltatta.*

Most már az avarok hatalma egyre fogy s a történelem már khagánjaik nevét sem akarja feljegyezni. Mig a VIII.-ik század aztán meghozta a teljes bukást, miután még a longobárdokkal is megharcoltak s felűlták *Grimoald* beneveti herceg országát is, a kivel 8 év múlva szövetkeznek — *Grimoalddal* — s együtt dúlják fel *Friault* és ejtik el *Lupus* herceget.

De ezek már csak portyázások, apróbb ellenfelek tartományaiban.

c) Az avarok s a frankok.

A frankok a hanyatló római birodalomnak a lehangyatlását várva s jó szemmel nézve, hogy az avarok harcai érlelik, — most már evvel párhuzamosan kívárták és megérték a gyengítő, — Avaria — elgyengülését is. Ők azalatt erősödtek és nyugodalmasan felkészültek mindakét nagyhatalom romjainak az elfoglalására.

Az avarokról hallgat a fennmaradt keresztény krónika. Az ők kronikáik némák, mint a sir.

A görög, római császároknak soha sem jutott eszükbe a hunoknál, avaroknál a hittérítés, pedig olyan türelmesek voltak — mint a magyar ma — hogy bátran megtehették volna. Amint Atilla udvarában békés egyetértésben éltek pogányok és keresztények, *Baján* udvari embereinek is egyrésze katolikus, más része többistenhívő, alattvalóinak egyrésze ariánus, saját népe sámánista. Mégsem gondolt soha üldözésre, vagy tiltó rendszabályokra. Utódjaik sem. A nyugati népek — a bajorok pl *Szent Emmeramot* — s a hittérítőket megölték.

Rupert atya aztán mégis hozzáfogott a hittérítéshez. Akadálytalanul járt a hun avarok s ezek alattvalói: a szlávok és gepidák közt. A khán szívesen látta. A baj aztán abból keletkezett, hogy egyháza székhelyét nem otthon, bajor földön, jelölte ki. Ezzel egyházuk az avarok szemében elvesztette semleges jellegét, *függetlenségüik sérelmének tekintették, hogy alattvalóiknak, — ha csak lelkiekben is — idegen országból parancsoljanak.* Nem tudták elképzelni, hogy Hunniában és Aváriában egy alattvalónak is, más mint hun király, az avar khagán parancsoljon.

Ez a támadás haragot keltett a hunokban, avarokban a kereszténység iránt s mikor a táltosok és sámánok is felizgatták a népet, megrohanták a bajor fővárost, *Lauriacumot* s lerombolták.

A bajorok erre háborút indítottak az avarok ellen, de bár 20 esztendeig tartott s felhasználták, amit 50 évnél tovább felhalmoztak, 20 év után háborujukat abba kellett hagyják.

Mikor *Nagy* Károly hatalmát Franczia országra, felső Spanyolországra, az alpesi tartományokra s Itália felső részére is kiterjesztette, Avariának közvetlen szomszédja lett. Bajorország hercege: *Thassiló*, a szászokkal, a keleti római birodalommal, (az is, hogy megakadályozza a nyugati császárság újraébredését), a longobárd herceggel, az itáliai elégedetlenekkel és a Károly élete ellen leselkedő orgyilkosokkal is összefog *Nagy* Károly ellen. S a midőn 782-ben *Nagy* Károly *Paderboruban* Rajna-jobbparti vazalussait országgyűlésre gyűjti össze, a Szászországban és Westfáliában fenyegető forrongás eligazítására, ott megjelentek a dán és avar küldöttek is. A khán ugyanis *Thassiló* határvillongásait akarta elintézni. A frank birodalom tényezői kémkedésnek vették a dán és avar követek megjelenését. *Thassiló* kielégítő választ adott a khánnak, értekezett a dánokkal is s azokat is megnyugtatta.

De még el sem oszlottak, a szlávok betörték *Thüringiába*, *Wittekind* fellázította a szászokat. *Thassiló* Konstantinápolyhoz, az avarokhoz és Itáliához fordult

s szerződéseket kötött velük. Mire azonban felvonultak a seregek, a sok állhatatlan és kétszínű nép és uralkodó közt senki sem tudta, ki a barát, ki az ellenség, *odavesztek az avar seregek.*

A zűrzavart és a váratlan harcokat Károly a khánnak tudta be, ezért a wormszi országgyűlésen *790-ben bejelentette a háborút a khán ellen s azt 791-ben megüzente.*

Két sereggel indult keletre. Az egyiket a Duna jobbpartján Ő maga vezette, a másik a balparton ment. Középen az élelmet szállító hajók úsztak lefelé.

Bár Baján, a ki nemcsak nagy hadvezér, hanem kiváló diplomata is volt, a míg a hanyatló római, konstantinápolyi hatalommal szemben nem kellett defenzívára gondoljon, a nyugatrómai birodalomnak a saját részükre való feltámasztásán munkáló és arra készülő nyugati nép-konglomerátumnak a törekvései ellen a hun-avar birodalomnak is fel kellett készülnie. Készültek is a Baján hadjáratai utáni csendes, néma időkben.

* * *

Egy várrendszere volt az avaroknak, a mely könnyen előállítható voltánál, olcsóságánál, abszolút biztonságánál fogva páratlanul állott az egész világon.

Ez a várrendszer az avargyűriük várrendszere volt.

Egy csodálatos, primitívnek látszó volta mellett is mestermű, bevehetetlenebb a Kinai-falnál, a két öl vastagfalú lovagváraknál, a moszkvai Kreml-nél, a Maginó-vonalnál

Óriási tölgy- vagy bükkfa törzseket ástak be sűrűn egymás mellé, ebből kört építettek, kapukat is hagyva rajta. Evvel körpárhuzamosan nagyobb körű kemény fa-falat is építettek vagy 10 öl távolságban, e köré. Most a két párhuzamos körfal között köröskörül feltöltötték kövel és agyaggal 4-5 öl magasra s ennek a tetejét és az oldalait beültették tuskés cserjékkel, sűrűn.

Ez volt a legbelső kör, ahová belől királyi és udvari épületeket emeltek s a föld alá kincstárakat.

Következett a második, a nagyobb gyűrű, e mellett a legbelső mellett és körül. Ennek a köze a test-örsége volt. Egész katonai táborok fértek el benne.

A harmadik: a főuraké volt s itt is az épületek alatt kincses kamarák, katakombák voltak.

A negyedik annyira bő volt s annak köre már olyan óriási volt, hogy egész városrészeket lehetett építeni belé.

Az ötödikben falukat; gyümölcsfa erdőket, legelőkkel

A hatodikban a katonák százezreinek lehetett táborát ütnie.

De voltak kilenczszeres falmenetű avargyűrűk is. Itt voltak a nagybirtokok.

Ezek voltak a történelem híres avargyűrűi, amelyeknek lakói trombita-jelekkel értekeztek a nagy világ fülehallatára s mégis amazoknak érthetetlenül. Kétszáz esztendőn keresztül ezekben az avargyűrűkben halmozták fel az avarok, ami rengeteg kincset hadjárataikból hazahordottak.

Ezeket az avar lakóhelyeket a német krónikások *Hringus*-nak (Hring, Ring gyűrű) nevezik s a latinok *campus*-nak (mező, bekerített térségnek és tábornak is írják).

Győr, Diósgyőr és Szolgygyőr nevét szolták ilyen Hringus, azaz gyűrű (avargyűrű) emlékének tartani.

Biztosan tudjuk, hogy e bekerített táborok egymástól mintegy 80—90 kilométer távolságra 9 ilyen Hringusok volt az avaroknak s a főtábor, ahol a kha-gán is lakott, a Tisza vidékén volt. Pusztaszer táján. Hiszen ideérkezett harmadik nagyurunk udvara is, *Árpád fejedelem Úr.*

De a világ minden erősségébe ember kell, a fizikai erőeknek megfelelő erő: nagy lélek kell! Minden gátra legény kell!

Az avar már keveredett. Nem volt olyan nagy, mint a hun. Már a métely belopózott soraiba.

Az első erősség, a melyet Nagy Károly elért a Kamp folyónál, a második *Comagene* városnál, egyik a jobb, a másik a balparton került a kezébe.

A győztes seregek közül a jobbpárti a Rábáig, a balpárti a Vág torkolatáig haladt előre.

* * *

Károly zsákmánya, amiket az avargyűrűkből összeszedett, mérhetetlen volt. Annyi arany került a kezére és forgalomba, hogy az ára az eddiginek kétharmadára szállott le.

795-ben folytatta a háborút. Ekkor az avaroknak hármas kormányzójuk volt. A khagán, a jugúr, és a tudun. Ez volt a vesztük. A tudun vezette a hadjáratot s hárman meghasonlottak egymással és Károly előbb Győrt, a Tiszavidékinél is erősebb avargyűrűt, hódította meg, úgy, hogy 803-ban a Tiszáig vihette hadait.

Az avarok között megjelentek a keresztény papok, mire azok sorra megkeresztelkedtek és meghódoltak. Evvel függetlenségüknek vége volt s a kikkel már előbb megkezdtek a vérkeveredést: beolvadtak a frankokba és szlávokba. A ki megmaradt hunnak, az visszament keletre, Dáciaiba, Erdőelvére és a Fekete és Káspi tenger partjaira.

805-ben az avarok keresztény khagánja: Károly császárhoz fordult, engedje meg, hogy Sabariában (Szombathelyen) letelepedhessék nejével. — Letelepedett.

825-ben pepig avar küldöttség jelenik meg Jám-bor Lajosnál, ajándékokat, adót vive neki. Hódoltak.

A nyugati kincstárakba, vagy a föld alá kerültek a hun-avar kincsek.

A Magyarországon talált sirbeli kincsek, avar sirleletek rendkívül értékesek. Aranypénzek, aranykeretbe foglalt gránátkő ékszerek, boglárok, hajtűk és ezüst karpereczek, edények kincstárai. Csattokat is találtak, mely a Fibula helyébe lépett már akkor. Ami azt bizonyítja, hogy nem gypju, hanem bőrruhákat viseltek.

Ezeket Kunágotán (Csanád megyében), Szentendrén (Pest m.) Szegeden, Keszthelyen, Ozorán (Féjér m.) és Némethvölgyben (Moson m.) találták.

Ozorán találtak egy hun-avar találmányu lószerszámot is, kengyelt.

Hiszen megírta *Cholnoky* Jenő világhírű tudósunk, hogy őseink már zsinóros és aranycsattos diszruhában és sarkantyus csizmákban jártak és pompás ételeket ettek, mikor a nyugati népek még szvetterben jártak s kagylókat feszegettek a tenger partján.

Őseinkhez — s ezt az avar sírokból is megállapították — a sirba hozzájuk temették, miként urukat, teljes diszben, a lovaikat is, teljes lószerszámjaikkal, ércből és csontból készült tárgyakkal, karddal. lándsával, nyilak vasrészeivel, törökkel, ékszerekkel. A kardok szélesek, egyélűek és kissé görbék. Kengyelvas, zablá, csattok, a legfinomabb mivű acél és réz mind. A ruha gombjai, a boglárók is a legfinomabb és a legdrágább ötvösművek. Az ónnal beöntött bronzpitykék csodaszépek.

Annyi kincsük volt az avar uralkodóknak, hogy a mikor az ellenség 796-ban a Tiszáig haladt s Hunnivárt, az Atilla palotája helyén épült avar palotákat, lerombolták s kincses tárházait kifosztották, nem kevesebb, mint 15 szekér aranyat, egész szekérsor selymet (kinai selymet) és ezüstöt vittek el. A hová avarokat telepítettek, Szombathely vidékét, ahol a behódolás megtörtént, a németek Hunalant-nak keresztelték el. A kincseket felrakták dunai hajókra s vitték Bajorországba, melyhez Pannoniát Nagy Károly oda csatolta.

A székelység leglelkesebb s mégis legjózanabb, mérhetetlen tudású történetírója: *Rugonfalvi Kiss* István, a debreczeni *Tisza* István-Egyetem tanára, volt Rector Magnificus, 3 kötetes nagy munkájának, a »Nemes Székely Nemzet Képe« I. kötetének 63. oldalától kezdve a hun-avar-székely-magyar egy és ugyanazon voltáról 1939-ben a következőket írja :

»A hun nép sok törzsből állott; a hun szót olyan fogalomnak kell tekintenünk, mint a *germánt.* vagy a *szlávot.* Az avar nevű hun törzs — természetesen más rokon törzsekkel együtt — visszaállította Atila birodalmát. Európa csakhamar megtudta, hogy a hun és avar között csak névbeli különbség van. A longobárd származású *Paulus Diaconus*, aki az avarok viszonyait az avarlongobárd háborúval kapcsolatban igen jól ismeri (hivatkozik is a háborúban résztvevő longobárdok elbeszélésére,) — írja, hogy az *avarok tulajdonképpen hunok voltak, avarnak egyik királyukról nevezték őket.* Ő is és más történetírók is emiatt általában hun név alatt emlegetik őket. Több irónál előfordul ez a kifejezés: *Avari qui et Huni*, vagy megfordítva. Közludomású dolog az is, hogy a görög császárnak az avar követek előterjesztését hun tolmácsok tolmácsolták. Semmi okunk sem lehet tehát kétségbevonni a hunok és avarok szoros vérségi kapcsolatát. Bármennyire okosak vagyunk, még sem tudhatunk ebben a vonatkozásban többet, mint az egykorú és közeli történetírók. Az avar-hun nép azonossága mellett tesznek bizonyosságot az említett *Paulus Diaconuson* kívül *Johannes Longus de Ypra*, aki szerint *Wari sive huni* azonosak. (Gombos II. 1930. I.) II. Jenő pápa 824-ben levelét Hunnia quae et Avaria dicitur — fejedelmeinek írja.) (Hager: *Annales Behemorum* I. 384. I.) *Hermannus Contracius Chronicon Salisburgense*, *Annales Allemanni*, *Fragmentum Historiae Francicae*, *Liber monasterii s. Wandregisii*, *Vita sti. Gudilae Nicephoros* életrajza *Johannicus episcopus* stb. munkái mind ezt bizonyítják.

Az avaroknak nevezett hunok erejét köztudomás szerint *Nagy Károly*, illetve fia *Pipin*, 8 évi kemény háború után megtörte. Sokan úgy vélekedtek, hogy evvel az avarok el is tűntek a föld színéről, ámde több megbízható forrásból tudjuk, hogy az avarok fejedelmei közül több áttért keresztény hitre (*Thudun*, *Theodor*) meghódolva *Nagy Károlynak*; egyes telepeik csak 861—864 között tértek át. Akik hajlandók voltak meghódolni, azokat *Nagy Károly* az Enns folyótól keletre (*Poeta Saxó* III. könyv) *Noricumban* telepítette

le mondjuk közérthetően, Ausztriában és Nyugatmagyarországon, — a nyakasabbak pedig átlépték a Tiszát és Dáciában telepedtek meg. A frank birodalom hűbéres avarok országa (*Regnum Avarorum idest Hunnorum, sen Hungarorum*) akkor, mikor Lothár fiai között felosztotta birodalmát, (843) V. Lajosnak jutott.

A szorgalmas *Pray* (*Annales I. I.*) az avarok történetét csak 827-ig tudta nyomozni, de ma már történetüket egész a magyar honfoglalásig felderíthetjük. Az említett *Conversio Bogoariorum* c. munka 885-ben azt írja róluk, hogy földjüket a mai napig adófizetésért birják. Megemlékezik róluk Nagy Alfréd angol király földrajza és Konstantinos görög császár is, aki a hun *és avar* szintén egy népmek tekinti.

Reánk nézve ebből az a fontos, hogy a frank háboru után az avarok egyrésze Dáciába vonúlt, ahol miként a hunok idejében — volt legalább annyi avar katona, amennyi elégséges volt az avar uralom helyi biztosítására és a keleti törzsekkel az összeköttetés fenntartására. Erről bizonyosságot tesz *Ravennai* Guidó a VIII. században, akinek állítása szerint Dácia lakói *Uni qui et Avari*, azaz hunok, akiket avaroknak is nevezünk. Miként a hun, az avar birodalom főereje is Dunántúl tétélezhető fel. Mindkettő világuralomra tört, és ezért bázisát nyugatra helyezte át, mindkettő ereje ott tört meg, de mindkettő dáciai és Dácián túl fekvő telepei épen maradtak. Az avarok egyrészének Dáciába költözése csak erősíthette a rokon székelyek biztonságát, mert egyrészük a székelyekhez csatlakozott. Csodálatos, hogy azon divatos felfogással szemben, mely szerint az avarokat Nagy Károly kiirtotta, *Orbán* Balázs feljegyzései szerint a marosszéki székelyek megőrizték annak emlékét, hogy a szék egyrészében (Mezőbánd, Geges, Igmány) avarok laktak s ezt a hagyományt az újabb régészeti kutatások igazolták. A honfoglalás korában még három avar telep volt hazánkban: az egyik Erdélyben, érintkezésben a székelyekkel, a másik Dunántúl Noricumban, a harmadik Konstantinos szerint a fehér horvátok között. A feltűnő hasonlóság, amely a dunántuli (Komárom és Somogy vidéki) és

székely nyelvjárás között van, az avarokra vezethető vissza. A két nyelvjárás hasonlósága vezetett arra a hibás következtetésre, hogy a székelyeket Dunántúlról Szent László, sőt valamelyik XIII. századbeli király telepítette Erdélybe.

A hun és avartelepek csatlakozása nélkül a honfoglaló magyarság nem lett volna képes Pannoniát és Dáciát meghódítani és olyan erőt kifejteni, mely nevét ismertté és rettegetté tette az egész Európában. Érdekes, hogy több külföldi krónika egyhanguan azt állítja, hogy a honfoglaló magyarok az avarokat elűzték. Ez a hibás állítás egy ősforrásra vezethető vissza. (Sajnos még nem tudtam megállapítani, melyik krónikás tévesztette meg a többit.) Érdekes megfigyelni azonban, hogy ugyanazon krónikás is, aki ezt a téves állítást átvette, később hirt ad arról, hogy a magyarok hunokkal és avarokkal együtt pusztítják a nyugati államokat. A tényeknek legmegfelelőbbben a késői, de forrásait jól megválogató és lelkiismeretesen felhasználó *Aventinus* ír, aki megállapítja a hunok és avarok csatlakozását a magyarokhoz és azt, hogy ettől kezdve eltűnt az avarok és hunok neve. Ez utóbbi állításában mégis van valami tévedés; nem tűnt el nevük, de ettől kezdve hun vagy avar név alatt magyart értenek. Ismételten átnéztem lelkiismeretesen az összes külföldi forrásokat: ezek nemcsak azt tudják, hogy a hun avar és magyar azonos nép, hanem valósággal rátukmálják a magyarokra a hun, vagy avar (*avarens*) nevet. Akad olyan középkori krónikás is, aki a hunokat, vagy avarokat virágzásuk korában is *Hungarus* néven emlegeti, de olyan adat, amely a három nép azonosságát kétségbe vonná, nem maradt korunkra « (De itthon másképp szól a zsidó tudós a Pallas Lexikon 1893. évi II. kötetében: Azt mondja: »Ami a hunok, az avarok és a magyarok közötti rokonságot illeti, annak sem nyelvészeti, sem történettudományi tekintetben elfogadható alapja nincs.« Nem olyan ez, mint a »*Roma locuta, causa finita?*«

Sz. B. B.

»Hun, illetőleg székely örökségünkől kifolyólag nemzetünk boldogabb idejében Magyarország keleti határa a Szereth folyó volt, — és avar örökség, hogy a nyugati határt az Enus folyó öntözte.

Kétségtelen dolog, hogy a Dáciai és moesia hun telepek és székelyek, mint ugyanazon nép tagjai testvéri összeköttetésben állottak az avarokkal. A bázisát a Dunántúlra áttett avar birodalom keleti érintkezésére a székely szorosok nyitottak kaput. Az avar birodalom szerencsétlen frank háborúival egy időben egy másik testvérnépet, a magyart kezdette nyugat felé sodorni a történelem titokzatos hulláma. Útja megpróbáltatásokon, szenvedéseken át vezeti a dáciai testvér-néptöredékek felé. Elkerülhetetlen volt, hogy hazájában (etelközi), mely a Szerethig terjedt, érintkezésbe ne jusson a szomszédos székelyekkel, akik a Szereth jobbpartján legeltették barmaikat. Ennek emléke megmaradt a régi források alapján dolgozó *Abulfeda* arab író munkájában, mely szerint a magyarok földje a székelyek és besenyők között volt.« (Tudománytár 1842. II. 81. Kurz. Magazin II. 256., Wiener Jahrbucher XXVIII. 80.)

Ezzel időben is, tárgyban is, elérkeztünk a nyugatra kirajzó turáni fajtának: a hunoknak harmadik raja megérkezéséig, a magyarok bejöveteléig: *Arpád Urunk honvisszafoglalásáig.*

Árpád Úrunk visszafoglalja Magyarországot.

a) A székelység elébe megy, csatlakozik hozzá és segít a honvisszafoglalásban: „az első hadliniában hadakozik“, „az avant gárdában“ amint a kronikások írják:

Árkosi Benkő József idézetével vezetjük be a magyar honvisszafoglalást, az „*Erdély Országi Nemes Székely Nemzet Képe*“ cz. művéből.

VI.-dik TZIKKEIY.

Ily módon felállított Társaság (Respublica) a Székely Nemzetségekből való vezérek, és Elöl-járóik alatt állandóul megmaradt egész 553-dik esztendőig, a melyben másodszor Scithiából a Hunusok és Avarusok a Székely Nemzetnek mind származásokra, mind pedig nyelvekre való nézve atyafiai, *Kágános* nevezetű Vezérek alatt Dáciába kijöttek és ottan a Gepidákat meggyőzvén, s magok hatalma alá vévén, mind Dáciát, mind pedig Pannoniát elfoglalták. Kik *Kágános* Vezéreknek 588-dik esztendőben történt halála után, Pannoniát, és Dáciának némely részét, ugyan a magok Nemzetekből való Vezérek alatt egész 803-dik esztendőig, a melyben őket Nagy Károly Frantzia Országnak királya, a maga hatalma alá vetette, — birták. Aztán pedig a 9 dik századnak vége felé, a kik közüllök megmaradtak vala, azon Magyarokkal, a kik Éjszaki Ázsiából ki ütöttek, a Frantzia járom alól magokat fel-szabadították; ezen esztendőnek tehát folyása alatt a Székelyek a Hunnus és Avarus Attyok fiaival, a meddig t. i. ezek szerencsésen hadakoztak, öszve kaptstolt Atyfiságos Társaságot, és háborukat tartván, minden szomszéd Nemzeteknek, a kik által azelőtt nyomattattak vala, félelmétől felszabadítottattak.

VII-dik TZIKKELY.

Minekutánna végtére harmadik versben a sok háboruk által nevezetes, és híres Magyarok, mintegy 210 ezered magokkal 862-dik esztendő táján, Dáciába ki-érkeztek, és ottan az oláhokat s azoknak hadakozó társait meglörvén, és azon századnak vége felé Svatoplugot a Tótok királyát meggyőzván, Magyar Országot is megszállták volna, különösen mind a Magyarok; mind pedig az Erdélyiek a magok Vezérei által igazgattak, egész Sz. István Magyarok első Királyáig, miglen t. i. 1002-dik esztendőben Sz. István, az ő Onokája Gyula közt, a ki Erdély Országának Fejedelme vala, a Keresztény Hitnek gyűlölsége miatt villongás támadván, Erdély Országáa a Magyar Országi Koronához nem kapcsoltatott. Így tehát a Székely Nemzet is, mely azelőtt a Hazabéli Vezérek által igazgattatnak, Sz. István Apostoli Magyar Király, és az ő Succesorainak — (utódainak) — »hatalma alá adta magát, Zápolya Jánosnak pedig halála után Erdély Országáa Magyar Országtól el-válván, a Székelyek is azokat a fejedelmeket esmerték többnyire magok Ispánjának a kik egész Erdély Országát János Sigmond Hertzegnek halála után kormányozták.«

* * *

Azután e helytt közöljük a Csiki Székely Krónikának ezidőből kezdődő verseit, a melyet 1533-ban irtak s a melynek teljes czime ez :

A Székelyeknek eredete és a vitéz Uraknak s Csik Gyergyó és Kászon szék Főnépeinek viselt dolgaik 1533-ban jegyzette ki s hozta le Má t t y á s András, Csik Széki Nemes Székelyek Veress Deák, Gy ö r f f y Má t t y á s és I s t v á n Gábor előtt 1695-ben Martius 14-én ujra leirták Veress Péter és Bors István Csik Széki Nemes székelyek Erdélyben. Ennek mását leirta F a r k a s János Nepomuk világi pap 1796. melyből fordittatott.«

Akik evvel a hitelesítéssel zárják a 47 versből (szakaszból, részből) álló krónikát:

»Ezen írást szóról szóra maga originalissából leirtuk igazhitünk szerint, All Csik Széki mostan Taplotzán lakó Veress Péter Nobilis, Fell Csiki Széknek hitös Assessora és ugyanazon Széki Sz. Királyi Bors István Nobilis, All Csik Széki hütös Assessor in hoc Annó praesenti 1695, Die 14 a Marty Csik Szereda Privilegiata várossában.

Veress Péter mpr.
nobilis

Bors István mpr.
nobilis

Ego quoque Copiam hanc fideliter ac consientiose, absque ulla additione vel diminutione transupsisse, pro notitia pretiosae Antiquitatis testor, Ao 1796. Die 18-a Novembris in aedibus meis Somlyo

Joannes Nepom. Farkas mpr.
presbyter saecularis.»

Közzöljük — szemben a székely ősiességet cinikusan tagadó idegen lelkű történetírókkal, a történetírás szentségével visszaélő ellenséges ágensekkel, a kik, miként éppen erről a krónikáról is egész könyveket írnak s a bérencz vakmerőségével gyalázva meg annak íróit és másolóit, még pedig a magyar nemzetnek legfőbb és felsőbb tudományos foruma nimbusával. Ezeknek idegen neve arra sem méltó, hogy megemlítsük. Aki könyvet ír annak a székely nemzetnek a részére, a melynek hely-, hegy- és folyó neveit sem tudja magyarul leírni. Arra kérem a székely és a való igazat író nem székely történetírókat, ne foglalkozzanak a pénzért, vagy idegen faji elfogultságból hamisító, műkedvelő történetírókkal s tudatlan firkászoknak a tücskeivel, bogaraival; nekünk elég: állani kétségtelen-hitelű történelmi adataink bázisán és tanítani arra a mi népünket és az igazságra törekvő nem székely, nem magyar népeket is. A mi Östörténelmünk: a mi Ötestamentumunk.

T e h á t :

1-s ő V E R S.

A Havasi Dácia Atilla birodalmának felfordulása után foglaltatott el a legvitézebb emberektől, a Székelyektől; egy nemes, nagyszivű és hadi mesterségben gyakorlott nemzettől; mely az idők viszontagságai miatt megapadott. Ezek az örökségeket és hivatalokat Tribusok szerint az Halom, Eurlik, Jenő, Megyes, Adorján és Ábrán Nemek s ezeknek ágok szerint osztják egymás közt.

2-d i k V E R S.

Azoktól a Pannoniában elébb bėjött Magyaroktól származván és a havasos földet magok fegyverekkel nyervén s azt magok között Tribusok, Nemek és Ágok szerint felosztván, Árpád idejéig egy Rabanbán, főigazgató vezér alatt valának Rabon-bán-úr, nem a rabokon, a szolgálkon, hanem az alattvaló népen, kit egyezett akaratból választottak.

3-d i k V E R S.

S végre, hogy a külső nemzetek ellen hadi vezérek légyen, hogy a scythák Nabou Fileimjétől az Anakharzistól megtalált szeretsendió kellyhe pohár által, melly változtatva, de most is meg vagyon, egyházi és polgári törvényeket szolgáltatasson ki, a közönség végezésait kihirdesse, azoknak általhágóit megbüntesse s ezek az ő lakhelyében előtte ketté vágattassanak.

4-d i k V E R S.

A Rabanbánnak lakhelye Budvára a mellyet régi Rabanbán Buda Nábu fileim még Atilla birodalmának elromlása előtt épített volt és ebben az anyavárosban szolgáltatnak vala ki a Nemzetgyűlésében a Székelly Nemzetnek minden törvényei a Fő Rabanbán által Zándir hám fő Rabanbán idejéig.

5-d i k V E R S.

Ebben az időben jöve el a Hunnusoknak másik Nemzetsége Árpád Álmos fia vezérlése alatt és Zándir Hám — (Sándor khán) — »követeket küldvén eleibe, azt a nemes Nemzetet elfogadá» — (t. i. fogadta) —

»Mint az Urunk házában ma is meglévő levelek és régiségek bizonyították.«

6-dik V E R S.

És eládván a Hatkő-vér kövekre metszett Törvényeket s Bud-varában a Rabanbánnak módja szerint áldozatot tévén, minekutánna a köveken lévő törvényeket megolvastatolna, azokból ezeket szabá a maganemzetére:

Hogy a Pannon földön a főhatalom senkire ne szálljon, hanem csak a ki az ő Törsökéből fiu ágon származott.

A mely földet ki maga kezével keres, a mellyet pedig közérővel keresnek az a szerzők szerint egyaránt osztassék fel. A közönséges dolgok pedig a Nép közakarattal végeztessenek.

A ki Előljárójához hitit megszegi a fő Rabanbán áldozatya alkalmatosságával fejét, jószágát veszesse

A ki a Rabanbán méltósága ellen dolgoznék, számkivetésbe küldessék.

A ki a fő Rabanbán áldozatya nem menne, derékba keresztül szúratassék.

7-dik V E R S.

Melleyeket megolvastván, magára szabván, és a Rabanbán kellyhéje felibe tévén, mindnyájan mintegy vérrel könyvező szemekkel sirának örömeiben és jól ivának rája.

8-dik V E R S.

Árpád pedig annak emlékeztére, hogy törvényeit a mi Székely Nemzetünkől vette, a Székely Nemzetnek a maga Tribussából ajánllyá Rabanbánnak a három fiuval ékeskedő Oupouletet, Oupourt, és Uogrount. (a Sándor, az Apor és az Ugron házak fiait) — »s ezeket végezvén, felméne Munkácsra és áldozván s a törvényeket megnyitván, bémene Pannonföldre.

9-dik V E R S.

Az Uopoulet feleségének pedig, Sarlounnak, a Nabou Karszaib Chán leányának egy hassal három gyermekei levének, mellynek emlékeztére a Zándir Hám felesége az Uopoulet anyja a Zaporí Mágor nemzet-

ségéből való 888-ban a Törökök földin, a Hét Erdők Havassai megett, a havasok szájában, Rákos véginél, nem messze az Olttól, Vacsárkban, az Oláhok földin túl a Rabanbán áldozattyához illő házat építe.

10-dik V E R S.

.. Azután csakhamar a Nemzet egyetértéséből a földet fiai között felosztya Végre átalvivén a kelyhét, melyet Anakharsis philosophus Görög országból hozott, aki midőn azzal a hazájába görög módon áldoznék, amint mondatik, a testvérétől megölettetett. »(A művelődéstörténeti híres hét görög bölcs között többen voltak Scythák; — így hívták őseinket Asztrakáni finom perzsa sapkájukról. Ilyen volt Anackharsis is, aki különösen híres lett azzal, hogy a midőn egyszer Athénben veszedelmes járvány ütött ki, hogy úgy hullottak az emberek, mint ősszel a legyek, ő a város fő emberéhez menvén, azt arra kérte, bocsátaná rendelkezésére amit ő kér s a járványt megszünteti. Bort kért. Amit a város ura rendelkezésére bocsátván, avval fellocsoltatta Athén utczáit s a járvány megszűnt. Sz. B. B.) A mint Radágia Gothus királynak írásaiban, melyek reánk jutottanak, és a mi urunk házánál vagynak, iratlik, mikor azzal áldoznék a maga házánál, Vacsárk földin meghal és a több vezérektől a Nemzet egyetértésével *Butsu* » — (a Bots nemzetség feje) — « tétetvén fővezérnek.»

A 8: versben mondatik, hogy: Arpád (az Asszirok így irták és mondták Krisztus előtt több mint 3000 esztendővel Királyi herczegük nevét: Arpád. És ime, a Csiki Székely Krónika is így írja! — Sz. B. B.) — pedig annak emlékezetére, hogy törvényeit ami Székely Nemzetünktől vette — ehhez a passzushoz ide idézzük a Vérszerződés Törvényeit teljes egészükben:

1. *Mig Arpád Nemzetsége él, mindig abból legyen a Nemzet Vezére, fejedelme.*

2, *Amit közös erővel szerzendenek, abban mindnyájan igazságosan részesüljenek.*

3., *Miután a főnökök szabad akaratból választották Arpádot s utódait a Nemzet Fejedelmévé, sem magok sem*

utódjaik soha ki ne zárassanak a fejedelem tanácsából, az ország kormányából.

4., *Ha maradékaik közül valaki hűtelenné válna a Fejedelem iránt, vagy viszályt támasztana közte s vérrokonai között, a bűnösnek vére foljon, mint az ő vérök folyt az esküinél, melyet Árpáddal egyetemben végrehajtottak.*

5., *Ha a szerződést valaki akár a Vezér, akár a Főnőkök utódai közül valaki megszegné, örök átok essék reá.*

6., *Aki a nemzeti gyűlésekre megjelenni nem akar, ketté hasíttassék.*“

«E szerződés pontjai — írja Horváth Mihály — melyeken mint első alapköveken fejtett ki utóbb a nemzeti alkotmány, egységet s evvel együtt nagyobb erőt hoztak az eddig laza kapcsolatu nemzeti testbe; Egyszersmind fényes bizonyítványai elődeink szabadság és rendszeretetének».

Azt is hozzá fűzi e pontokhoz a tudós történetíró, hogy: »Az öt első pontot Béla névtelen jegyzője írta le, a hatodik Székely Krónikában (A nemes székely nemzet constitutioi. Pesten 1818. I. 277.) létezik, mely különben az 5 első pontra nézve teljesen meg egyez a névtelen jegyzővel. (Lásd e krónika hitelességét erős okokkal bebizonyítva Szabó Károly által az 1854-ki Uj Magyar Muzeumban A szerződés e hatodik pontja így áll a székely krónikában: *Signis Vero ad sacrificium supremi rabonbani non comparuerit per media viscera transfigatur.*«

*

A harmadik honfoglaló — Atilla és Baján után, — a visszafoglaló Árpád fejedelem volt.

Kiss Bálint református esperes és táblabíró, Szentesen a XIX. század első felében írt »Magyar Régiségek« cz. könyvében ős asszir (szumir) — magyar szótárt is közöl, mintegy 2300 évvel ezelőtti időkből. (Kr. e. 1400—1200) tájáról s ebben körülbelül 800 szót jegyezett fel, amelyek egytől-egyig nemcsak alakilag, de tartalmilag is tökéletesen mai magyar alakuak és jelentésűek.

Onnét és ebből az időből való az Arpád név is. Így: Arpád. A jelentése pedig: fundamentum, köalap. (*Kiss Balint* a szavak értelmét latinul is visszaadja).

A székely nép, úgy a köznép, mint az intelligenzia, Atillát is Átillának mondja, (illetve mondták a trianoni megszállás előtti nemzedékek). Így lett Arpád is Árpád.

A hét magyar vezér egyike Álmos. Csaba fiának: Ednek, az Ed fiának: Ugeknek, Ugek fiának Eleud (Elődnek) a maradéka: Álmos. Ki Édesanyjának: Emese szent asszonynak a szavára hetedmaga vezérletével, a *hét magyar, a hetu mogur, Hunor utódainak a nyomán megindultak Magor utódjai is, nyugatra, Atilla és Baján örökének a visszafoglalására.*

A hetumogurok, a hét vezér, kik között Álmos volt a fő, a primus inter pares, (első az egyenlők közt.) vagyis: Anonymus szerint (Álmos, Előd, Kond, Ond, Tas, Huba és Tuhutum), a Fekete tenger északi vidékeiről megindult hét hadsereggel az északkeleti és keleti Kárpátok hét szorossa felé.

Álmos a Vereczkeihez, amit megirt Anonymus. (A többi szoroson való benyomulásról való krónika nem ismeretes.)

Lebediában 890 táján vezéreink a besenyőket, miután a keleti kunok, vagy hunok nyomták őket, a besenyők megmozdították Magor utódait is és nyugatra nyomultak Atilla és Baján öröke felé, az ott maradt hun-avar-magyar maradékok a székelyek felé.

Tudatában voltak annak, hogy e két világverő hadvezérnek még annyi maradványa van a Maros, Tisza és Duna völgyeiben, hogy összerendezve erejüket ősi hadszervezetük kötelékeiben, őket is kiemelik szórva-nyyaikból s hegyek közt való'elszigeteltségükből s magukat is mentesítik a se élni, se meghalni nem tudó, elrongyolódó néptöredékek kalandjaitól s vissza állítják régi, magasabb rendű államrendet és páratlan hadszervezetet magában foglaló ősi birodalmukat. Ők maguk is apró vajdaságokban éltek itt s a folytonos külső és belső apró-cseprő harcok miatt tengődő s fajuk vi-

lágtörténeti hivatásának meg semmiképpen nem felelő beteges, máról-hólnapra, múltjukhoz nem méltó, jövőjük feladatait csalóka álommá tevő életet éltek.

A hetu-mogar vajdáknak meg kellett teremteniök magukból is egy nagyobb egységet, hogy azután a nyugati őshazában még szétforgácsoltabban élő testvérek egységbe foglalásával, ismét régi fényes hivatásukhoz méltó jövő nagyságukat is megteremtsék.

A turáni fajtának, az Isten elsődleges teremtményének mindig lelkében élt a magyarság tudata s annak fenntartása iránti vágy és belső parancs.

Hat vezértársának, kikkel eddig, is testvéri szövetségbe volt Álmos, a szájából vette ki a szót, mikor a régi nagy huni-avar, székely-magyar birodalom feltámasztása eljövételére való felkészülésre hívta fel vezértársait.

Az első teendő az, — nyilatkoztatták ki történelmi fontosságú szövetségi gyűlésükön, amelyet azonnal egyakarattal államtanácsá alakítottak át, — hogy egy kézbe tegyék le a Mogur nemzet hatalmát, olyan nagy és hatalmas államalkotó vezérlő Fejedelmet választván, mint Atilla, vagy Baján, akinek keze elég izmos és erős, hogy azt az isteni hatalmat, ami az Isten kardjában van, elbirja és a hová avval vág, ott országot teremtsen!

Az ősi, a világon páratlan haditudomány és csodálatos hadi szervezet keretei készen voltak a vezérek és alvezérek fejében és kezében, a régi hatalmas isteni láng is az elsőtől az utolsóig a nemzet minden egyes fiában, sőt a harcosokat szülő és nevelő asszonyoknál is, — elhatározták, hogy Fejedelmet választanak.

Választó országgyűlést hívtak egybe s megkésztvén a törvényeket a táltosok s megszerezvén az Isten kardja kézbe adásának nagy méretű és ragyogó pompájú ünnepét, Álmos fővezér udvarában gyűltenek össze.

Minden főúrnak és közrendűnek meg volt az egyetlen-egye, akit maga felett akart látni, a kinek engedelmeskedni, aki után menni, akárhová, a halálba épp úgy, mint a diadalba, a szenvedésbe egyképpen, mint az

örömekbe. Volt valaki, egy fiatal harcos, akit, mintha álmaikban az Isten mutatott volna meg nekik, úgy fordult feléje minden mogurnak a szeme: Akinek esze, tanácsadó bölcsesége és vitézsége mind arra való, hogy Atilla és Baján újra felépülő faragott kőalapú és faragottfa, kilencz emeletes, fejedelmi örökségének a szeglet köve legyen!

Ez a fiatal harcos: Árpád volt, a fővezérnek, Álmosnak, a fia, a mélyen barna és jóságos, tiszta tekintetű, szép homlokú, sima bajusszu és szakállu, felséges tartású, komoly gondolkozású, derűs kedélyű, gyönyörű nemes Dalia! A megtestesült magyar. A turáni őstölgy szépséges hajtása.

A hegyek rengtek, a puszták hálaénekét süvitettek a csillagos eget felé, mikor az óriási néptömegek a legpompásabb ünnepi díszben, amit China és Konstantinápoly pazar bőséggel szórt szét a harmadik új világbirodalom hajnalhasadására.

S a bibor hajnal felragyogott a zöld dombra, melyen a szent oltárkőn az áldozati tűz lobogott s amely előtt, kelet felől állott Árpád, szürke harci gúnyjában, fején a kerecsen-tollas sisakjával

Most a szent nyírfák közül éneklő imádság hangzott fel, a Naphimnus, Napdicsőítő ének. S a puszták végtelen távolából a bibor párák közül kiragygott a szent Nap arany sűgara.

Felemelkedett az ősz főtáltos éneke, s madarak trillái kísérték, mint az orgonának hegedű, fuvola és sip hangjai. S már zűgott a hatalmas énekszű az egész óriási tömeg ajkán melynél szebbet Istennek, Jézus Miatyánkjaig, még nem mondtak a földön, mint ez az őssasszir-imádság. . . Hallgassuk . . .

»Munkálkodű és gyűzedelmeskedű Szent Napisten, ki a pusztulásból új életet teremtesz; Ki legyűzűd az Égi-állatkűrnek kártékony jegyeit, Ki szent áldásod sűgarait a Fűld közelsűgből s a Fűld távolasűgből, a halált okozű forrűsűgből, s a halállal fenyegetű fagyból újból és újból visszavezeted, Ki az életűnket a Nappallyában hordozod« — (most a remegű hangű fűtáltos még emeltebb hangon, kissű kítárt kar-

jait a felkelő Nap felé még jobban kitárva:) — »Dicsőség Neked Nagy Isten, ki a legforróbb csatában legyőzöd az Oroszlánjegyét s ki alvásodban, mikor messze vagy a Földtől, sem feledkezel meg rólunk!« (Legmagasabb hangon, karjait teljesen kiterjesztve:) »Szent Nap Isten, dicsőség és hála Tenéked!«

Mely után a főtáltos leszállott a nyirfa koronája közül s a megvizsgált és megáldott fehér csikóval elvégezte az áldozati szertartást, a bonczok által kezébe adott késsel jelképes szúrást ejtven rajta. Az új fejedelem csatalovává avatván.

Ekkor a legerősebb hangu főtáltos a kööltár mellől, hatalmas nyirfa-tölcsérből, melyet több táltos tartott, a végeláthatatlan népnek felolvasta az összes hun-magyarokra, avarokra, székelyekre, — kik csak vannak keleten és nyugaton, északon és délen, akiket mind egyesíteni fognak magokkal, — kötelező erővel életbe lépő új és öröktől fogva való és mindörökkön szentté és sérthetetlené lett alkotmányt.

A táltosok felemelték a csiszolt gránitkő-lapokat, 5 darabot, amelyeknek mindenikére egy-egy pontját vésték rovás írással a Szent Vérszerződés szövegének. (A vérszerződés pontjait előbb már leirtuk.)

A végeláthatatlan nép, melynek legtávolabbi, párába veszett rétegei, a kikhez még a hatalmas hangon elmondott szavak értelme sem jutott el, de a kik lármafákról már mind tudták, mi van a megújított alkotmányban, — végeláthatatlan nép, a mint a főtáltos elvégezte a hirdetést és férőbb állott, aranyhimes ruhás fő táltosoktól körülvéve, a fő táltosok legfőbbje: az Isten láthatatlan fő emberének helyettese, állott az avatandó fejedelem elé.

Az Isten láthatatlan főembere az Istennek volt a helyettese s kilencz emeletes, gula alaku szent palotájának, a legfőbb templomnak a kilenczedik, aranyból való, emeletében ült s akihez csak a helyettese mehetett fel és az az ezüst szövésű, kínai fehérselyem ruhájú kilencz ártatlan leánya, kik szolgálói valának.

Mikor pedig az Isten láthatatlan főembere a ha-

talmas kardot, melyet Isten kardjának neveztek, magasra emelte, hogy a teljes pompájában felkelt arany Nap, az Ő nemzetének Ura, fénnel szentelje meg, az uraknak és a népnek százezrei, mint a vihartól tomboló tengerzúgása, úgy riadtak fel az égig, hogy aztán végig zúgjon szerte a világon, míg csak a további szertartás tartott.

A mi atavisztikus őserő az Isten elsődleges teremtményéből nemzedékről-nemzedékre betöltötte őseink kivételes lelkét, agyuknak minden sejtjét, minden csepp vérét, minden finom idegszálát, az most az étheren át, mint napsugarak, mint villanyszikrák s mint tűznek, víznek és levegőnek minden félelmetes ereje áradt, hullámozott, süvített, e sok erőnek és hatalomnak a fejedelem felé, hogy benne egyesüljön az öröktől fogva való és örökkévaló fajnak, nagy nemzetnek a hordozójában, megtestesülőjében, az inkarnációjában.

Ebben a most már meg nem szünő, és meg nem gyengülő, hanem folyton és még félelmetesebben erősödő tombolásában az ős magyar léleknek és államalkotó örök őserőnek: az Isten láthatatlan főemberének a helyettese Árpád Urunknak felkötötte drágaköves, színjátékokat játszó övére, jobboldalára az Isten kardját, arra az övre, amelyen baloldalon a fővezéri harczikard volt. Ekkor Álmos Úr és vezértársai elébe járultak, egyenkint fejet hajtottak, velük Árpád kezét fogott, megrázta vezérei kezét, amely után Árpád a szent ősköre, az úgynevezett *ős-küre* lépett, ősei lábanyomára, amelyen esküt, *ős-küt* tettek, avval, hogy vérrel áldoztanak.

Az Isten láthatatlan főembere helyettesének most egy főtáltos kezébe adta a nagy diszművű arany edényt, a hasonló diszes késsel, ki a kést Árpád Úrnak nyújtotta át, megáldván azt. Másik két táltos levette a fejedelemtől a szürke harczy ruhát s arany fonatu ruhát tartottak kezükben. Ugyan így a táltosok a vezérekről is levették szürke harczy ruhájukat s különböző színű díszruhákat, dísz-magyar atillákat és mentéket vettek kezükbe, hogy feladják.

Most Árpád a jobbkezében tartott drágaköves arany-nyelű kést ökölbe fogott és kinyújtott balkarján végig húzta s a kiomló vért a Szent Edénybe csorgatta. A bonczok főtáltossa azonnal vérálltató és sebforrasztó füveket tett reá és vásznakkal elkötötte.

Ugyan úgy a Szent Edényekhez járult Ősz Álmos Úr is és vérét eresztette abba. Utánna pedig a többi Vezér is.

Mikor pedig a sebek mind be voltak kötve, a főtáltosok és táltosok feladták a fejedelenre és vezéreire a Szent ruhákat.

Árpád Úrra széles aranszegélyű bibor bársony palástot kapcsolt reá az Isten láthatatlan főemberének a helyettese, az arany fonatu fehérselyem atillája fölé. A többi vezérre a törzsnek megállapított színe szerint. Álmos Úrra meggyeszinűt.

Őseinknél s mint a mai székelységnél is ősi tisztaságában megmaradt mai magyar népeinknél, a göcsejieknél, sárköziaknál, kalocsaiaknál, szegedieknél, kalotaszegieknél stb. *a ruha formanyelv volt. Törvényerejűen megállapították, ki milyen ruhát köteles viselni és kinek milyent szabad viselnie.* (A Székelyföldön ez fennmaradt, egészen a trianoni oláh megszállásig. De akkor elpusztult s ma a felszabadulás után sem látom fel-támadni többé, hiába tüntetnek egyesek magyarságukkal, hogy még piros-zöld sinort is varrnak a fehér harisnyára. A régi székely szokástörvényeknél fogva, mely törvény az irotnál is állandóbb és folytonosabb és erősebb volt, mert annak minden egyes székely, személy szerint is ellenőre és bírása volt. Csikban a fehér harisnyán piros sinórral és vitézkötéssel jelölték, hogy viselője huszár-részen való, vagyis lófő családból származik. A gyalogos részen levőnek a harisnya szárának a varrásába vékony kék posztó volt belé varrva. A többi aztán, az olyan mint az udvarhelyszéki, ahol a fehér harisnyába vastag fekete, vagy sötétkék, harisnya posztóból való szegőt varrtak belé, vagy Háromszéken, sőt egyesek, »eluriasodott«-székelyek, itt Csikban is szürke harisnyában, fekete, vagy szürke sinórral kezdtek járni,

az már nem székely dolog volt. Mignem most már sötétszürke daróczból oláh bricsesz lett, kivált az alattok felnőtt fiataliságnál, amit okvetlenül el kell tüntetni a Székelyföld színéről!

Amikor pedig valamennyien ittak az arany kupák-ból vért és bort öntvén azokból s tévén búzakenyeret is a lobogó máglyatűzbe, a vezérek paizsaikon, amiket a hét vezér Árpád Ur köré állva, lába elé raktak, felemelték válluk magasságáig s míg a pupság diadaléneket énekelt s a harsonák szóltak és a rézdobok döngöttek, az új, a minden hunok, avarok, székelyek, magyarok egyetlen fejedelmét maguk fölé emelték,

Árpád Ur pedig dicsőséges arczal, miként ha ott lett volna szemében őseinek nagysága és hatalma, mintha oda elhozta volna a ragyogó Nap égető sugara, a néplélek vihara, fajtája tengerének elemi ereje, s a benn keblében felforrt ősi magyar vér minden nagyságukat és dicsőségüket, — Árpád Úrunk dicsőségtől sugározva állt a magyar vállakon nyugvó paizsokon s Isten kardját magasra tartva, a világnak négy tája felé vágva vele, kihirdette, hogy, fajtáját, népét, nemzetét megvédi mindenfelől jövő ellenség ellen s kiterjeszti neki a lakóföldet és az életükhöz való termőföldeket a világnak mind a négy tája felé!

Mostanáig tartott volt a néptenger viharának zúgása s most, mikor az új fejedelem ajka szólásra nyílt, teljes csend lett s e szent csendben hallgatták és itta lelkük, vérük a feltámadás isteni szózatát s a régi földeken való örök élet megszentelt ígését

Az áldomásnak, mely 3 napig tartott, keletre a Hargita aljáról küldöttség indult Csikból, kik a hunok, avarok maradákaiból az Olt, Maros, Kükküllők, Szamosok és Körösök völgyeiben tömören, da a Tisza völgyeiben és a Dunán túl is kisebb telepeken és szórványokban vissza maradtak a hunok és avarok harczai után. Ezek valamennyien egységre jutva, Álmos Urhoz és vezértársaihoz küldöttséget menesztettek, hogy jöjjenek s szabadítsák fel Atilla úr. Baján úr földjeit, ők vele küzdenek utolsó csepp vériükig.

Ide, Etelközben, a székelyek küldöttsége a fejedelem választására megérkezett már előbb, úgy, hogy a 6-ik törvénykö elkészítésén kívül minden egyébben részt vettek. Azt azonban a rabonbánjaik csak a székelyeiken készíttethették el.

A másik küldöttség, a görög, VI. Leon görög császártól, amely szintén hívta az Etelközi hun-avar maradékokat nyugatra, szövetségeseeknek, az ünnepek után érkeztek. Ezek az Al-Duna mellett lakó Bolgárok ellen hívták a magyarokat.

Árpád nagy tanácsulést tartott a vezérekkel s megvizsgálván a nyugati helyzetet, amelyet a görögök is ismertettek, de a székelyek még legbizalmasabb részleteiben is pontosan, hiven és élénk színekkel ecseteltek: *inkább a székelyek sötétebb színeit találták hihetőbbnek, mint a görögök bizakodóbb, derűsebb színeit.* Árpád, a fiatal, de ősz apjához hű és engedelmes viselete folytán bölcsességben hozzá, szellemi éleslátásban Emese nagyasszonyhoz, apai nagyannyjához igazodván, valamennyien, a vezérek is a székelyekkel való szerződést, az ők törvényüknek a magyar testvérekéhez való beigtatást mondták ki legelső teendőnek, vagyis, *hogy a teljes nagy hun-avar-magyar-székely egység, úgy, amint azt már a 7 törzsnek egy fejedelem alatt való egyesülésekor elhatározták volt, hogy ebbe az egységbe bevonják a bárhol lakó ős testvéreiket is, amire most már a fejedelmet az Isten kardjának a négy világ táj felé való vágásával a fejedelmi törvény is kötelezi.*

A görög követeket tehát biztató ígérettel, a felkészülésre időt kérve, bocsátották el, a székely testvérekkel pedig megállapodtak, hogy ők elviszik a Hargita aljába főrabonbánjuknak a kőbevésett törvények mását, hogy ők, a székely testvérek is, alkossák meg azt a kőbe vésett törvényt, a mely ezeket elfogadja, magáévá teszi és velük egységben fognak hozzá Atilla és Baján birodalmának a visszaállításához.

Árpád Úrunk a Bolgárok ellen hamarosan, 984-ben, elküldte, — szövetségben a görög császárral, — legidősebb fiát — a görög írók írása szerint Liuntint.

— a Dunához, ahol a ifjú hadvezér három csatát vívott meg a bolgárokkal, nagyszámu foglyott ejtett s azoknak váltságdíjával és nagy zsákmánnyal tért vissza, Atil-, vagy Etelközbe, a folyók közé. De a bolgárok boszúra szövetkeztek, Etelközre törtek 895-ben, mint Árpád maga északon a rakonczátlankodó szlávokat leczkértette, s a védelem nélkül honn levő népet és nem régen épített városaikat, falvaikat elpusztították, állatsordáikat elhajtották, élelmükből, különösen a kenyérgabonáikból kifosztották. Ekkor esett el bolgár-
verő Liuntin is, de az ősz Álmos is, Árpád édesapja, kik kis csapataikkal szembe szállottak a bős bolgárok és a zsákmányolásra felbízott bessenyők sokszoros túlerejével.

Árpád Úrunk ellen az oroszok a kunokat kecskérték fel s együttesen támadtak a magyar csapatokra, hátukba pedig délről a bolgárok, keletről a bessenyők állottak, úgyhogy nem volt értelme, hogy Árpád úrunk az elpusztított tartomány felé előre törjön, kitért dél-nyugatra és az északkeleti és keleti Kárpátok felé vette útját, ahol már várták, felkészülten székely testvérei.

Előbb azonban az oroszokkal, akiket megvert, bár a vitéz kunok, (hun-utódok, illetve testvérek) segítettek, az orosz fővárost, Kisenevet ostrom alá fogta és megvette s a kunokat Kiseneven túl üldözte, — az oroszokkal a magyar fejedelem békét kötött, miután az oroszok kötelezték magukat, hogy Kisenevért 10.000 girát fizetnek, és a magyarok hadinépét a szükségességekkel ellátják. Leányaikat és fiaikat pedig biztosítékul adták szerződésük megtartására. De a puhább oroszok maguk is a magyarokhoz csatlakoztak.

Árpád maga, a fősereggel Lodomérián és Galicián keresztül a Kárpátok északi lejtőjére ért, a többi vezér pedig Kisenev, Besszarábia fővárosa felől a keleti Kárpátok szorosai felől nyomultak előre.

A székelyek Halicsban, főrabonbánjuk, főembereik vezetésével »szép kiválogatott sereggel egész Oroszországik elejekbe mentek«. A 6. törvényt pont köztáblájával várták a testvér magyarok fejedelmét, *jelentve, hogy*

lóra ült az egész Erdély székelysége, kiverni a Tisza-Duna síkjairól és dombjai közül az idegen népeket.

Zandirhám főrabonbán köszöntötte Atilla unokáját — amint beszédében mondotta — s mint az egész-székely és avar nemzet vezére, Atilla Úrunk unokáját az egész nemzet nevében fővezérüknek fogadták.

A székely válogatott sereg Árpád főparancsnoksága alatt a magyar sereghez csatlakozott, a székely-főurak főrabonbánjuk vezetésével visszamentek a Tegled (Székelyudvarhely), városa mellett, a Küküllő partján épült nagy kővárba, Budvárba s nagy törvényhozó gyűlést tartván, úgy, mint már idéztük a csiki Székely Krónika »6-ik versét« „*Hat Kő-Vér* kövekre metszett törvényeket“ s a Rabonbánok módja szerint Budvárában áldozatot tévén, minekutánna a köveken levő törvényeket megolvasta volna, azokból ezeket szabta a maga nemzetére:

(És itt következik a Hat vér kövekre metszett törvény, amelyet miként az etelközi magyaroknál az Isten láthatatlan főemberének a helyettesse, a budvári székelyeknél a főrabonbán, az áldozati vérral is megszentelt. De amely törvényhelyeket előbb teljes egészében felhívtunk.)

Árpád Úrunk 895-ben a vereczkei hágón, a Laborcza folyó mentén, Bereg megyében, a mai Munkács tereire érkezett.

Az első az volt, hogy a fejedelem várat építtetett. Közben tovább ereszkedett le az Ung völgyén, amelyet az ott talált Földvárral együtt Ungur-nak, Ungár-nak, Ungvár-nak, nevezett el maga a szláv nép, amely a szorosokban már várta őket mindenütt, zsúpánjaikkal az élükön, amely »polgármesterek«, amint az a szláv fajú népeknél szokásos volt, *szalmatekeressel a szájukban hódoltak az ellenséges vezéreknak.* Árpád hadai, a fősereg is a munkácsi térekről nyugatra fordult, az Ung völgyén leereszkedett sereggel, amely Ungvárt ostrom alá fogta — a segítségre és az avval való egyesülésre.

Itt, a Kárpátok vonalán és azoknak az alján Zalán bolgár fejedelem helytartója, Laborcz, kormányozott, s Ung várában székel. Amint a hágókból visszavonta hadait, ő maga is Zemplén várába húzódott s zárkózott, mely erősebb volt a többinél

Laborczot a magyarok Zemplénvárában elfogták és megölték. A várat birtokukba vették.

Igy tehát ahhoz a haditervhez, amelyet Árpád Kievben vezéreivel együtt csinált, a kulcspontok, Munkács, Ungvár és Zemplén a kezében voltak. Kinyitván a Kárpátok medencéjének közepén főkő ajtaját: Tisza-völgyét, síkjait, itt a helyszínén diplomáciai és hadászati alapon dolgozták ki Magyarország visszavételének taktikáját, a legapróbb részletekig, mivelhogy azt távolról az akkori földrajzi, néprajzi, politikai és hadi nemzetközi helyzetek ismereteinek, berendezéseinek közlekedési és hírszerzési, felderítési segédeszközeinek hiányában csak főbb elvekben lehetett kidolgozni. Sok idő ez az otthonlevőnek is, a védekező harcra való felkészülésre. A támadó szándéku sereg és hadvezér, ez alatt, ha készül is, felvonulásainak ideje is a védekező előnyét szolgálja.

Árpád és vezérei már általánosságban azt a haditervet csinálták Kievben, hogy a tojásdad Kárpát medencét a közepén szakítják kétfelé, úgy, amiként a világ legnagyobb hadvezére, Alilla Úrunk is a derekát törte el az ellenségnek, hogy a végtagok ernyedten lehulljanak.

A fegyveres erő kifejtést azonban mindig megelőzte a diplomáciai sakkjáték. Árpád Úrunk is tehát, kipuhatolandó a Tisza-Duna-köze birtoklójának: *Zalán* bolgár fejedelemnek Bolgár-Fejérváron (Belgrádban) székelő nagy felső uralkodónak az erejét és szándékát, követeket és kémeket küldött Bolgár-Fejérvára és a Duna-Tisza közére, hogy megcsinálják a Kárpát-medence hadászati tervét.

Vagy egyességgel, vagy fegyverrel megszerzik az ország közepét: Duna-Tisza között s így elvágják annak nyugati felét a keletitől és így az erősebb ke-

leti rész, a Tisza-Dunaközi magyar területtől a Maros felső folyásánál lakó székely területig közre kerül. Így az egész terület amely a Mátrától Máramarosig, a Tiszától a Tátráig s a Duna-Tisza közét, mely később a bolgár fővárosig terjed, — magyar uralom alá kerül.

A 3-ik szakasz, (mert az első a három kulcsváros megszerzése volt; a második a Duna-Tisza köze lesz) a 3. még mielőtt Zalánnal és felső földjeivel végezne, magát oldalt biztosítandó, előnyomul táborával Hegyaljáig.

4. A Tisza, Kőrös és Maros folyamok között a Kazárok egyik ura: *Mén-Marót* uralkodik a vlach nevű népeken, a Bolgár-Fejérvár alatti hegyek közül, a Vardar völgyeiből felnyomott és nyájaival Erdélybe felvándorolt szláv népeken.

Ha szép szóra nem engedi vissza Atilla örökét, a Tisza és Kőrös közé, akkor úgy ezt, mint Gyula vlach hordavezernek Marosvölgytől északnyúgra fekvő erdélyi uralmát is megtöri s a földet visszaveszi és megteremti a székelyekkel az összeköttetést és meg a keleti szorosokon bejött magyar vezérekkel is.

5. A felső Duna balpartja az Ipolyig *Szvatopluk*, a nevezetes morva fejedelem birtokában volt. *Arnulf* német király rég ellenséges viszonyban volt a morva fejedelemmel, mert nem akarta elismerni az ő felsőbbségét s már 892-ben hadat vezetett volna *Szvatopluk* ellen, ha akkor a magyarok, kiket a görög császár hívott volt be Etelközből, a Duna torkolatához, ha akkor *Arnulfnak* — ki szintén a magyaroktól kért segítyt *Szvatopluk* ellen — nagyobb segítséget adhattak volna. Most a Mátra alól 3 hadosztályt fog küldeni Árpád a Garam felé, hogy *Arnulffal* közre vegyék *Szvatopluk* panyit. Nyitrát be kell venni s a tartományt a Morva folyóig terjeszteni ki.

6. Azután Árpád Pusztaszeren, ahol Atilla és Baján székhelye volt, felosztja a visszaszerzett területek birtokait vezéreinek és azok nemzetségeinek úgy, hogy mindenik bírja azt a várat, amelyet megvett, vagy amelynek vidékét megvette. Mindenik vezér e várak védel-

mére fegyveres erejének egyharmadát rendeli. Itt országgyűlésen szabják meg az ország törvényeit, a Fejedelem és a Nemzet jogait; a bevándorlottak és meghódítottak közt levő viszonyt; itt szervezik meg az igazságszolgáltatást; itt szabják ki a büntetési fokozatokat.

7. A foglyokkal, idegenekkel szemben is intézkedik a Fejedelem. A meghódított urak birtokait viszzaadja, de kötelesek fiaikat, leányaikat magyar urak udvarába adni neveltetésre.

8. A sereget a fővezér Bolgár-Fejérvár alá vezeti azt megveszi és Simon alsó bolgár fejedelmet megtöri.

9. *Kelen* hegyéből *Szent Látóhegyet* építenek és alkotnak. (T. i. a mai Gellérthegyből).

A Fejedelem a Vezérek és a többi urak családjainak Csepel szigetén palotákat építenek, gyümölcs- és vetemény-ültetvényeket rendeznek be s a családok odaköltöznek.

10. Most a seregek a Tisza balpartjára nyomulnak s a Tisza, Maros és Duna között uralkodó *Glád* fejedelmet támadják meg, aki szintén a bolgárok vazallusa. A székelység kötelezte magát örök fegyverszövetségre. *A székelység biztosítja Erdélynek a Tiszáig való teljes visszaszerzését s Erdélytől nyugatra a Kőrös-Maros közti vidéket is.*

Ha Keve várát is megveszik, mely a legnagyobb erősségük, a keleti hadjáratot befejezik s a székelység lesz az északkeleti, keleti és délkeleti határok őre, és önálló, független, szabad nemzetként, főrabonbánjuk vezetése mellett, saját törvényeik és kiváltságaik alatt, örök testvéri fegyverszövetségben a magyarokkal, bírák Atilla és Baján örökét.

11. Az ép tojás kerektségéhez kell hasonlónak tenni a Kárpát-medencét. Nyugaton, a Dunántúl visszahódítása akkorra marad, amikor középen, és keleten már minden rög magyar kézen van.

12. A Dunántúl a frank-német királyok és császárok felsőbbsege alatt: *Bratiszláv* szláv herceg uralkodott. A seregeket Etel várban »Eitzelburgban« (Óbudán) kell összpontosítani s a három sereg indul nyugatra.

Az egyik, az első, Sóskútra, Bakonyvár felé, a második Veszprém felé, a harmadik a Vértes-Pannonhalma vonalán Rába, Rábcza és a Fertő vidékéig nyomul nyugatra.

A megvalósítás.

1. Árpád követeket küldött *Zalán*hoz, s azt izente neki, hogy bár a Kárpátok medencéje Atilláé és Bajáné volt s őt mint unokájukat mint örökség illeti s jogosan birtokba vehetné, mégis kéri Zalán urat, jelenlegi birtoklóját a Tisza és Duna közének, a Kárpátoktól le Bolgárfejérvárig, (Belgrádig), ő, Árpád, a hunok, avarok maradékainak, a magyarok uralkodója és az *ikertestvér* székely nemzet rabonbánjának örök fegyvertársa és szövetségese, egyelőre mégis megelégszik avval, ha Zalán úr e vidéket átengedi a Sajóig és tulajdonjogának jelképes elismeréseképpen a Dunából egy korsó vizet, Alpár mezejéről egy nyaláb fűvet küld neki. Ő pedig barátsága jeléül tizenkét fehér lovat küld a fejedelemnek ajándékba.

2. *Zalán*, Árpád fejedelem kívánságát teljesítette s az átengedett földet Árpád elfoglalta a Mátrától Máramarosig, a Tiszától a Tátraig s előnyomult seregeivel a Hegyaljáig és avval biztosította magát oldalról, a körülötte lakó ellenséges indulatu népektől.

3. Árpád *Mén-Marót* fejedelmet is felszólította, hogy engedje át szépszerével az ő örökölt ősi területét, amely a Tisza és Körös között fekszik. Mén-Marót ezt megtagadta. Erre Árpád, úgy, amint vezéreivel a haditervet és az egyes országrészek vezérei megállapították:

Szabolcs, Tas és Töhötöm vezérlete alatt egy-egy, azaz három hadosztályt küldött Ménmarót ellen a Tisza és Körös közé.

A vezérek gyorsan teljesítették a parancsot, áthaltak a tartományon, három irányból előtörve, a Menses-hegységnél találkozott a három hadosztály.

Ménmarót elmenekült. Népe megadta magát.

Töhötöm engedélyt kért, darumadárral, Árpádtól, hogy tovább mehessen Erdélybe, megcsinálni az összeköttetést a székellyel és a keleti szorosokon bejött magyar vezérekkel, Árpád megadta a megbízást, közö-

sen elfoglalták *Gyalu* vlach szláv-oláh »fejedelemtől« Erdély északi részét, Szilágy-Szatmár, Ugocsa, Szolnok Doboka, Besztercze Naszód és Máramaros-megyék akkori területeit: Erdély egész északi részét.

(A krónikások nem jegyezték fel a keleti szorosokon bejött vezérek és e harcok székely vezéreinek nevét. Ezt székely Történelmi Társulat fogja tisztázni.)

Szabolcs és Tass a Meszes-hegytől visszafordultak s a Körös mellett indultak vissza Árpádhoz, amikor Ménmarót a Meszes mögé rejtett seregével előjött s hátulról megtámadván Szabolcsot és Töhötömöt, kemény csata fejlődött ki köztük. Ménmarót a Sebes Körös mögé húzódván, annak balpartján egy darabig még tarthatta magát, míg a jobb partot a magyar vezérek megtartották, megerősítették és Árpádnak jelentették, amint hozzá visszatértek.

5. Most a haditerv szerint az Ipolyon túli tartomány, *Szvatopluk* morva fejedelem tartománya, következett, — Nyitra várával. Árpád Úrunk ekkor Eger magas várában székelt. Innét indította a Mátra aljából *Huba*, *Zoárd*, *Kadocsa* és *Bars* vezéreket Szvatopluk ellen, a Garam irányába. Szvatoplukot megverték a Garam mellett, Léva mezején. Innen a magyar vezérek Nyitrára törtek. A várost heves ostrommal bevették, Zobort, a Szvatopluk vezérét, megölték s a tartományt egészen a Morva folyóig birtokukba vették.

6. Árpád, ki Egerből ezalatt folyton Zalánon tartotta a szemét, értesült, hogy Zalán, *Simontól*, alsó Bolgárország fejedelmétől kért és kapott segédelmet. Az értesülés pontos volt, mert nyomban jött az üzenet Zalántól, hogy csak vizet és földet adott Árpád fejedelemnek, de a korsó viz nem a Duna, és a nyaláb fü nem Alpár mezeje. Azok elidegeníthetetlenül az ő birtokai. Felszólítja Árpádot »takarodjék ki« a Tisza jobb partjáról és a Duna bal partjáról.

Árpád seregeit megindította Zalán ellen, ki Titel felől a maga és Simon fejedelem erős seregeivel jött. A két hadvezér és a két hadsereg Alpár mezején találkozott.

A csata rettenetesen heves és véres volt és nem Árpád takarodott ki a Duna-Tisza közül, amint azt

szláv fennhéjázással neki üzenték, hanem Zalán takarodott ki, még pedig futva. (Vörösmarthy : Zalán futása.)

Árpád Zalánon teljes diadalt aratott.

Pusztaszeren azután úgy, amint a tervezetet — mint Egerben Zalán diplomáciai manővereit — szemmel tartották s viszonyait, terveit és készületeit felde-ritették és törvényjavaslataikat a tanácsadók elkészítették, míg a birtokok felosztása és az egyes tartományok hadvezéreinek a beosztása valamint a visszafoglalt területek népének az igazgatási tervezete elkészült, — vagyis : amit Egerben határoztak, most annak a Duna-Tisza közére és a Tátrától Titelig érvényes részét végrehajtották Pusztaszeren.

7. A foglyokkal, idegenekkel szemben is végrehajtották e birtokbavett területen az Egerben elkészített s Pusztaszeren törvényerőre emelt tervet. Tehát a meghódoltak előkelőbbjei megtarthatták visszanyert szabadságuk mellett birtokaikat is. A magyar törvény feltételét, hogy : az előkelőségek fiaikat és leányaikat magyar úri házakhoz adják nevelni, nemcsak hogy teljesíthetőnek, de miután a magyar előkelő házakban és udvarokban olyan magasfoku műveltséget tanulhattott ifjú, öreg egyaránt, amilyent itt más fajoknál nélkülöztek, megtiszteltetésnek is tartották a nem magyar előkelőségek, ha ifjaik és leányaik magyar úriházaiban nevelődhetnek.

A magyarság e ponton is diadalt aratott.

8. A seregeket a fővezér : *Lehel, Bölcsű és Bontod* vezérletével elküldötte a Dunán s azok az alsó Duna-melléki bolgár tartomány székvárosát : Bolgár-fejérvárt, megvették és így az alsó tartomány fejedelmét : Simont is megfosztották fellegrvárától, hegyen épült s a hatalmas Duna által védett fővárossától. Pedig Simón úr erős sereggel jött Havasalföldről Fejérvár felé, s megis ütközött, kétszer is, először a nyílt mezőn, azután Fejérvárból kitörve, *de a magyar vezérek mind-a-kétszer megverték.* Másodszor benn a várban fogták el, ahol békéért könyörgött, amit meg is kapott Árpád Úrunktól, oly feltétel alatt, hogy Zalánnak többé

soha pártját nem fogja, évi adót fizet és fiát túsul Árpád Úr udvarába adja.

A vezérek, most »programmon kívül«, Árpád Úr engedelmeivel délnyugatra fordultak és Horvátországon át egészen a tengerpartig hatoltak, bevették Spalatót, Zágrábot, Pozsegát s az előkelők fiait túsokul hozták magukkal.

Ez alatt Árpád fejedelem a Tisza és Duna közt levő népeket eskette hűségre s ennek a tartománynak a közigazgatását is megszervezve s a birtokügyet mindenek megelőzésére, a nyugati népek földbirtokpolitikáját évszázadokkal megelőzve, elrendezte.

Azután Csepel szigetére ment, a maga és a főurak családi tulajdonjogainak az elintézésére.

9. Árpád fejedelem családját a mindenfelől jól védett Csepel szigetre telepítette le. Pompás palotákat építettek úgy ő, mint a példáját követő főurak, ahol kelet és nyugat minden művészi szépségét, kényelmét és ragyogó kincseit összehordták, felhalmozták és bemutatták.

Innét kezdett fejlődni a rómaiak hajdan fejedelmi jelentőségű Aquincuma is, amelynek nagyszerű építményei már romokban heverték. A budai hegyekre szállót ültettek s keletről és délről hozott drága gyümölcsfákat és melegházi disznóvényeket. Küküllő-Szeben-Hunyad,- Alsófehér-Arad,- Temes-Krassószőrény és Torontál megyéket, Brassó, Kisküküllő,- Háromszék,- Csík,- Udvarhely,- Maros-Torda,- Tordaaranyos,- Besztercze-Naszód,- Szolnokdoboka,- Szatmár,- Szilágy- és Kolozsmegyéket a székelység már birta.

A bánati és erdélyi déli részek tartományán Glád fejedelem, — egy másik bolgár vazallus, — uralkodott.

Erre a bánati területre a síkság visszaszerzésére, Árpád Úrunk Zoárd, Kadocsa és a kun Vojta alatt egy hadosztályt küldött. A székelység Háromszékről ment Fogaras felé, Torda-Aranyosból Alsófehérbe. Mig Kolozsból Aradmegye keleti részén át Hunyadba. Ugy, hogy mire Zoárd, Kadocsa Temest és Torontált visszafoglalták s Vojta pedig Arad nyugati sik felét, a szé-

kelyek már jelentették, hogy Atilla és Baján örökét Erdélyben az erdélyi havasokig, a Brassó-Orsova vonalig terjesztették ki. Ugyanigy Kadocsa és Zoárd vezérek is Torontál és Krassószörény megyében a Dunáig mentek. A Dunán és a folyó völgyeken és szorosokon át azonban, Bolgárországba, sem a magyarok, sem a székelyek ez alkalommal nem léptek át, hanem a székelyek jelentették Árpád Úrnak a feladat elvégzését s a Kolozsból jött székely sereg a birtokba vett Hunyadból és Keleti Aradból benyomult Krassószörénybe, Temes, és nyugati Aradmegyébe.

Glád a Temesnél állott és keményen ellenállott. Azonban a három vezér, Zoárd, Kadocsa és Vojta három felől közrefogták és seregét tönkre verték, ő maga délre a Duna felé menekült, Keve várába, Gyurgyevóba, Rádayfalva akkori várába. De a Krassó-Szörénybe nyomult egyik székely csapat ostrom alá vette a várat, mire Glád békéért könyörgött s ígérte, hogy Árpád Úr felsőbbtségét elismeri, ha tartománya birtokában meghagyja. Árpád a fejedelem kérését teljesítette s vazallusává tette Gládot.

A székely seregek hazavonultak s ott várták a további intézkedéseket.

Árpád Úr azonban, a székelyek főrabonbánjával úgy egyezett, hogy Zandirhám (Sándor khán), a főrabonbán, és utódai birják saját székely nemzeti többségük alatt Atilla és Baján örökségéből a mostanig birt Észak- és Középerdélyt, a most visszaszerzett Délerdéllyel egyetemben. Glümetz-től (Gyimestől) a Rézhegyig, a Királyhágóig, a jablonkai hágótól (Körösmezőtől) a Vöröstoronyi szorosig Székelyföld lett ismét! Az egyezés szent volt!

11. A Duna északi partján lefolyt és teljes diadallal végződő harcok után Zoárd és Kadocsa vezérek átke tek a Dunán s a görög birodalomba rontottak, ahonnan nagy zsákmánnyal visszatérvén, a Dunától délre lakó szlávok közt telepedtek meg.

Árpád Úrunk, hogy a tojásalaku Kárpáti medencét a vele örök testvéri szövetségben levő Székely-

földdel és a Dunántúllal teljessé tegye, most felkészült, a Dunántúl megtelepedett hun és avar maradványu székelyekkel is megteremtven az összeköttetést, megindult három sereggel a szép és termékeny, gazdag országrész visszafoglalására.

12. Itt, a Dunántúl Bratiszláv hűbéres szláv herceg uralkodott, a frank-német császárok és királyok fennhatósága alatt.

Árpád Úrunk most már minden seregét összegyűjtötte Soroksárnál, s a Rákosmezején, vagyis a Duna balpartján, a Pestnek nevezett tégláégető kemencék mezőin s a Kelen-hegynél átkelven a Dunán, ünnepélyesen bevonult Etelvárbá, amit a németek Etzilburgnak neveztek, a hegyek alatt a Duna-parton Óbudára, a korábbi Aquincumba. Itt három hétig diplomáciai ügyeit végezte el, s mikor követei, kémei és más futárai és hírszerzői jelentették — s mind jó híreket jelentettek és az Isten láthatatlan főemberének a a helyetese, az első főtáltos is jó jóslatokat terjesztett eléje: — Árpád Úr Hunnivárból Százhalomba táborba szállott.

Százhalomban a fejedelem seregét három részre osztotta, déli, északi és középső részre.

A déli sereget *Ete* és *Vojta* vezérekkel Baranyavár felé küldte a fejedelem, az északi sereget *Öcsőb* és *Öse* vezérekkel Veszprém felé indította meg. A harmadikkal pedig ő maga Sós-kútnál szállott táborba. Rövid idő múlva délről is, északról is jó híreket hoztak a parancsörtsztek.

Ete és Vojta Baranyavárt bevették s azután az egész déli vidéket a Dráva mentén meghódították és felfegyverezték azokat a hun-avar-székely-maradványokat, kiknek ott telepeik voltak.

Északon *Öcsőb* és *Öse* hadai Veszprém német őrségében kemény ellenállásra találtak. Azonban a heves ostromnak a kemény védősereg is csak tíz napig tudott ellenállni. Akkor az is megtört s a Dunántúl legnagyobb erőssége — szabad elvonulás feltételével — megadta magát. A magyar vezérek a feltételt elfogad-

ták, a német őrség Veszprémből elvonult, még pedig gyorsított menetben, s a végén, a Lapincs közelében már futólépésben, mert a lovass csapatok folytatták előnyomulásukat az osztrogótok utódai, az osztrákok földje felé és utólérték a menekülő őrsegeket.

Most már Árpád Úrunk is megindult Sós-kútról Pannonhalma felé, amint vette úgy e dunántúli híreket, mint a székelyek hiradását, hogy ők nem várva magyar testvéreik érkezését, Mén-Marót hatalmát megtörni a bihari tartományban, ők maguk, maga *Zandirhám fő-rabonbán vezetésével, megtérve az Erdélyi Havasokból, Kolozsváron át Biharváráig nyomultak s Öcsőb öccse és Velek, a Kőrös vidékén álló seregeivel megostromolták Biharvárárt s tizenkét napi harc után bevették.*

Mén-Marót, ki Bihar várában, Nagyváradon, székelte, amidőn hírét vette, hogy Zandirhám a székelyek seregeivel a Rézhegységen átjött, bár a Kőrösnél csapatai keményen ellenállottak a magyar vezéreknek, — elhagyta a várat s családját, kincseit összeszedve, kis sereggel, rejtett úton a Felvidékre, a mai Aranyos-Marótra menekült. Midőn pedig Zandirhám Biharvárára kitűzte a Nap és Hold lobogóját az Árpád turulos lobogójával, *Mén-Marót* követeket küldött ajándékokkal és túsokkal, ezek között legszebb leányát is, hogy ne fosztaná meg tartományától, ő felajánlja életében legszebb leányát, a fejedelem fiának: *Soltnak*, feleségül, halála után pedig országát.

Árpád Úr ekkor már a Rába, Rábca és a Fertő vidékét vette birtokba s vévén fia, *Zoltán*, értesítését, — ki Pusztaszeren őrizte atyja országát, — és a fiu kérését, hogy ígérettel bocsájthassa haza Marót leányát, azt izente, hogy Solt is, Marót is jöjjön és leánya is, Csepel szigetre, ő is feltéven a nyugati határon zárókövét Atilla, Baján új magyar-székely birodalmára, oda-siet és fia, Solt, megtarthatja *kézfogóját* (ami pogány őseinknél maga a házasság ténye volt).

Árpád Úrunk tehát az osztrogót-határnál ország-újraalapító művét 898-ban befejezte s visszatérvén Csepel szigetére, az eljegyzés nagy ünneppel megtörtént.

Árpád Úrunk most már minden idejét országa rendezésére fordította, ami egy esztendeig tartott.

899-ben, hogy fegyveres ereje hírét fenntartsa és új szomszédjai előtt félelmissé tegye, azért vezérei be-be csaptak a szomszéd tartományokba.

Atilla és Baján birodalmának a Kárpátok medencéjében való berendezését úgy a görög császári udvar, (hiszen hívták is őket), mint a sok apró izegő-mozgó szláv államocskák, vagy kalandor vazallusok fészkelődéseinél, akikkel a német-frank császárok és királyok nem tudtak mit csinálni, jobb szemmel nézték.

Az egész nyujtat az egész magyar-székely honvissza-foglalás alatt egy mozdulatot, egy sakkhúzást nem tett, kivéve az egy Veszprém német őrségét.

Árpád Úr azonban ezekben sem bizott. Fegyverei erejét és félelmes voltát tovább is fennakarván tartani, vezéreinek, kik égtek a harcz és szerzés vágyától, be-be csaptak az északi és déli határgrofságokba és foglalásokat tettek s a mai Ausztriában és Karintiában nagy győzelmeket arattak, szabad kezet adott s így pld. Bajorországban is, kivált az olaszországi Brentánál, ahol Berengár király seregéből húszezer ember maradt a csataterén, vezérei harcoltak.

Árpád Úrunk, a harmadik hun-honfoglaló, a maga személyében visszafoglaló, husz évi uralkodás után 907-ben halt meg s ősi szokás szerint patak mellé temették el, ahová később a keresztény Árpádok (1301-ig) nagyszerű templomot is emeltek. A legnagyobb magyar király, aki a király címet azért nem használta, mert a Král szláv szó s az is csak fejedelmet jelent, — a Khán cím pedig az ő ősi nyelvén egyeduralkodót, császárt jelentett, ami szintén nem akart lenni, az ő tökéletes nemzeti alkotmánya mellett, úrnemzete felett A hosszú évszázadok rombolásai föld alá temettek mindent, ahonnet csak újabban kezdik kiásni: a régészek és a nemzet kegyelele Árpád teljes dicsőségét.

A magyar-székely honvisszafoglalás jellegére és természetére nézve pedig, miután sok történetíró és kormányzat megszerelte volna fosztani a székelységet,

úgy hun- és avar ősiségétől, mint attól a történelmi dicsőségtől, hogy döntően segítettek Árpád Úrunknak a honvisszafoglalásban, — anélkül, hogy azt állítanók, hogy Árpád Úrunk és a vele jött magyarság e segítség nélkül nem lettek volna képesek a Kárpátok medencéjét a főhatalmaktól és azoktól az apró-cseprő vazallusoktól visszafoglalni, akikkel 15 csatát vívtak s mind a 15-öt megnyerték, akiket soha, sehol, senki meg nem vert: — ide iktatjuk a történelmi igazság kedvéért Rugonfalvi Kis István a mi nagy székely történetbúvárunk és történetírónk klasszikus megállapításait:

»A kiváló szervező és hadvezető Árpád vezér csak a székelyek és avarok útmutatásával és segítségével láthatta meg a lehetőségeket, régi testvéri törzsek töredékei, megpróbáltatásokkal teljes történelem törmelékei, gazdag tapasztalataikkal nyitják meg az utat Árpád vezér előtt, Európa szívébe. Hunok, avarok, székelyek együtt harcolnak a magyarral, Atilla örökéért, egy diadalmas birodalomért« — (Ez szent! — *Sz. B. B.*) — »Az előbbieket nyomtalanul beolvadtak a magyarságba«. (T. i. a hunok és az avarok. De azoknak is csak a nevük kellett beolvadjon. A vér ugyanaz volt. — *Sz. B. B.*) »Ettől kezdve eltűnt a hunok és avarok neve — Aventinus szerint —, de megmaradt a székely név és nép. Az Árpáddal harcoló székelyek közül ugyan itt-ott leszakadt egy-egy csapat, és elhelyezkedett az ország másik szélén: Pannonia nyugati részein, de a néptömeg zöme megmaradt szeretett hegyei között. Mert az elmúlt századok a pusztai hunivadékot lélekben is hegyilakóvá alakították« — (Hegylakók voltak a hiungnuk is Dsungáriában.) »Csak hegyilakó tudja azt, hogy milyen gyógyíthatatlan fájdalom elszakadni a hegyektől, völgyektől és csörgő patakoktól! Aki mégis kénytelen elszakadni, úgy érzi, hogy lelkétől vált meg, és lelkében nincs is gyermekeiben folytatása. Ez ad a pusztainak maradt magyar testvérrel szemben különleges szint a székely népléleknek!«

Abban is igaza van Rugonfalvi Kis Istvánnak, hogy Vereczkén, Árpád Úrral magával is sokan jöttek, a se-

regeiben, székelyek. Mert nemcsak Erdélyben voltak nagyobb tömegben hun-avar maradékok, hanem a mai Moldovában és Besszarábiában is. Hiszen Szent László korában még magyar városok, templomok, a temetők sírkövein magyar felírások, magyar nevek voltak, sőt ma is, a trianoni évek alatt, *Balla* Péter tanár ezeket írásban és fényképekben mind megállapította. Moldovában, Milkóviában székely-katholikus püspökség volt, még hamarabb, mint Magyarországon.

Tehát amint Rugonfalvi Kiss István írja, mikor a besenyők évszázados izgágaságai, az északi szlávok alattomos ellenségeskedései miatt s mert Álmos Úrunkat hívták a székelyek is, a bolgárok is, a görögök is, sőt a nyugati népek is, szívesen vették jöttüket és Kievből elindult nyugatra a hét vezér, Árpáddal az élén, akkor Moldova, Besszarábia, vagyis: a nyugati Etelköz északi részeiből sokan csatlakoztak a magyar honvisszafoglaláshoz s Vereczkén jöttek be a fősereggel, a vezérlő fejedelemmel, míg a déli részeken lakó fegyveres népe a többi magyar vezérrel és saját vezéreikkel a keleti Kárpátok szorosain jött.

Az ott bejött moldovai, besszarábiai hun-maradékok pedig mindig a fősereg, a fővezérfejedelmi seregének a kötelékében harcoltak.

*
* * *

Valamennyi pedig *Pusztaszeren* tartotta az első magyar országgyűlést.

XIII.

A hun-avar-székely-magyar műveltség: Árpád korában magasfoku.

A magas színvonalu turáni ősműveltség, amint érintkezésbe került a nyugati kultúrával, attól kezdve halálra volt ítélve.

Történetíróink panaszkodnak, hogy XIII. század előtti történetéről a székelyeknek milyen keveset tudnak Nemcsak keveset, hanem ugyszólván semmit.

Nem írták-e meg, vagy nem írhatták meg, az akkori székely krónikások, vagy nem hozták, vagy nem hozhatták nyilvánosságra, avagy eltiltották, megsemmisítették, — nem tudjuk.

De ha tudjuk, hogy temették el élve a táltosokat, hogy égették meg a nagy ázsiai, afrikai őssasszir, babiloni és egyiptomi műveltség iratait, márványba és gránitba, aranyba, ezüstbe, nemeskövekbe véssett, selyemre írott, himzett és festett vallási, bölcsészeti, történelmi, földrajzi, földtani, természetrajzi, természettani és főleg katonai és csillagászati, soha a földön semmiféle nép kultúrájával utól nem érhető ősmagyar műveltségét, könyveit, művészi alkotásait az megérti, ha a székely nemzet Árpádkori műveltségéből mást nem ismerhet, csak a sok évszázadok bújdoklásai között is fennmaradt rovásírást s újabban egyik hazánkfiának Dalmáciában, Zarában — ahová III. Béla királyunktól kezdve több magyar király vitt az ősmagyar bújdokló-műveltségekből töredékeket — Zarában felfedezett ősmagyar műveltségi kincsek között az ősmagyar szavak természettudományi és művészi formanyelvbeli értelmének megfejtését s magát a művészi formanyelvet.

a) *Rovásírás.*

A rovásírásnak már Priscus Rhetor római diplomata és krónikáiról, — ki nyolcz könyvben írta meg a bizánczi

birodalom V. századbeli történetét, benne az Atillával vívott harcaikat — Atilla udvaráról s az ott megismert őshun — kultúrával kapcsolatban ismerteti. Az áltáji törökök ugyancsak rovásírással leveleztek a bizánczi udvarral, amint azt több bizánczi író megírja s amint azt tudjuk, egyebeken kívül *Neumann Asiatische Studien* című művében.

Mantuanlit kínai történetíró mind a hun, mind a turk (török), — hiszen egy volt a kettő — írásmódot *Hu* írásnak nevezte és megírja, hogy ez kezdetben 14 jegyből állott s a *mágusok írásának tartották*. Vagy amint más tudósok »feltételezik«: a kínaiaktól ered. »Feltételezik«, mikor kínai és hun: egy turáni anyaméhből született!

A Káspi, Fekete, Földközi-tenger mellékén scytha néven ismert őseinknél ez az ábécé 16 betüből áll s ez az, amely Görögországba — és a scytha tudósok révén — Etruriába is elkerült, ahol ma is megvan és egyezik a finn runákkal.

A szibériai kösziklákon, nevezetesen pedig Strahlenbergben látható táblavésetek, szintén egyeznek ama *csikszentmiklósi rovásírással*, mely az ottani, 1498-ban épült és 1772-ben újra épített róm. kath. templom, valamint az 1668-ban épült enlakai (Udvarhelymegyei) unitárius templom falán levő vésetekben ismeretes. De egyezik az ottani székely népnek botokra és galamb-búgos kapukra rótt, a kivárott, vagy tojásra írott betűivel, és jeleivel is, hogy mily régiek mindezek, mutatja a legrégibb írott nyelvemlékünk: a behistuni felirat, amely tudvalevőleg Perzsiában van s amely három nyelven vésetett kőbe: óperzsa, babiloni és scytha nyelven.

Erről az írásról, vagyis a *rovásírásról* emlékeznek meg európai létünk 1000 esztendeje alatt krónikásaink és tudósaink s bizonyítják annak elpusztíthatatlan létét, holott I. István környezetétől kezdve, kik minden, az ősmagyar műveltségre vonatkozó eszmét, elvet és objektumot kérlelhetetlenül eltiltottak és megsemmisítettek, — I. András parancsáig, ki szintén fej- és jószág-

vesztés terhe alatt tiltotta és pusztította el a még mindig meglévő szittya ősiséget — halálra volt ítélve.

Kézay Simontól kezdve, Thuróczyt keresztül Bél Mátyásig, a krónikások, mikor tárgykörüikbe kerül, mint meglévőőről írnak az ősi rovásírásról.

Veith Goliel, I. Ferdinánd erdélyi hadseregének titkára 1555-ben ezt írja: »Der szekler ihre Sprache und Kleidung ist ungarisch, in ihrer Schrift haben sie eigene Charaktere, von denen einige ein ganzes Wort, oder eine Satz bedeuten.«

Oláh Miklós esztergomi érsek azt írja a székeleyekről, hogy amellet, hogy más nemzetek betűivel is élnek, a maguk lapálczikákra metszett írásjeleiket használják.

Thuróczy is megírja, hogy Erdélyben az ő idejében úgy leveleztek, hogy az írásjeleket fába rótták.

Weranz Antal érsek szerint, »hogy a hunusok székeley betűkkel éltek, mindenki tudja a hazában.«

Kézay már megtéved és a rovásírást cyrill írásnak gondolja, amit pedig a székelyek nemcsak nem ismertek, de nem is láttak soha. De evvel is bizonyítja, hogy nem latin betűkkel irtak.

Szamosközy írja a XVI. században: »fennmaradt még a székelyeknél Erdélyben valami honni írásmód, amelyet igen-igen régi Szittya őseiktől tanulván meg, a maradék Napkeletről Európába hozott«. Másutt így folytatja: »csak a székely írás nem tartja meg ezen törvényeket, mert az felülről kezdvén el, indul, lefelé halolván a betűk s oly jó foglalással ragadnak egymáshoz, hogy kevés betűvel sokat kifejeznek.« — (Összevonás útján).

»A tenta helyett késheggyel élnek, stilus helyett, mellyel hosszukás darabokban, vagy négyszögű, kismittott botocskákban metszik be a tömötten álló betűket, mely bemetsző írásmód a régi betűk jegyeivel ma is fenn van nálók és divatos.«

Ezt Bél Mátyás 1718-ban közli s arról is tudósít, hogy: ez még az ő idejében sem ment ki a divatból, sőt azokat a forrásokat alkalmá volt a Turóczmegyei

nyirfakéreg és a finn, hasonló rovásírásokkal — (t. i. runákkal) — összehasonlítani. Amiről 1840-ben a Tudománytár augusztusi füzete is részletesen beszámol.

S ha még felemlítjük, hogy a sepsiszentgyörgyi „Székely Nemzeti Múzeum”-ban megvannak a falapokból készült rovásírásos kalendáriumok, valamint azt, hogy külön Hold -- időszámítása volt őseinknek, tizenhárom oldalra faragott botokon, melyről az »Ösmagyar vallás«, cz. munkában van ismertetés és hogy a jeles *Fadrusz János* szobrászművésznk a *Tur Mihály* magyar gazdember rovásírás ábécéjét egy-két jelentéktelen különbséggel egyezőnek találta az etruszk (Olaszország őstörzsű turáni népének) ábécével s ha rámutatunk *Ödönfi László* mérnök rovásírás tanulmányaira, befejezhetjük igen komprimált visszapillantásunkat *Telegdy Jánosnak* 1592-ben írt igen tartalmas értekezésének azon döntőfontosságú megállapításával, hogy az ő idejében, tehát a XVI. század végén, a rovásírást a székely iskolákban tanították!

Gyarmathy Sámuel pedig még 1792-ben is a rovásírást úgy említi, mint általánosan ismert dolgot.

*
*

Vargyassy Márton írja a budapesti Székelységben: (IV évfolyam 3. szám) »Ezen írásnak más és más nevet adtak a krónikások, történetírók és tudósok. Az olasz *Bonfini*, *Thuróczi* és *Szamosközi*: *skythiai*, *Verancescs*, *Telegdi*, *Otrokóczi* és *Lakatos*: *hun*, *Bél* és *Dezeritzky*: *hun-skytha-magyar*, a legtöbbben azonban hunszékely írásnak nevezték azt el. Tagadhatatlan, az igaz, hogy ezen írást az utóbbi századokban csak a székelység ismerte, mely elszigetelve bérczes honában, egyéb ősi szokásaival együtt századok hosszú során át ápolta és fenntartotta kebelében, fajunk ősi honából magával hozott hajdani műveltségünk e legfényesebb bizonyítékait!

De ha tudjuk, azt, hogy ezen írást az őshazából hoztuk, semmi kétségünk sem lehet aziránt sem, hogy a magyarok is, mint ugyanazon nép, az ősi korban ne ismerték volna ezen írást. Csakhogy a székelyek el-

szigeteltségükben az idegen befolyásnak kevésbé voltak kitéve, mint az Alföldön lakó magyarok.

A keresztény idegen papok a pogány szokásokat irgalmatlanul üldözték és így történhetett az, hogy míg a magyarországi népeknél még az ősiírást is kiirtották, addig Erdélyben az fennmaradt. A ránk maradt írás-maradvány nem sok, *de éppen elég arra, hogy annak ősisége és hitelessége megállapítható legyen.*

Arról, hogy már a hunok is tudtak írni, először *Priszkosz Rhetor* munkájában olvassuk, ki 449-ben Atilánál volt követségben.

Menander Protektor 569-ben a Turkoknál, tehát a magyaroknál volt követségben, amikor is Dizabolus fejedelem ajándékokat és skytha betűkkel írt levelet küldött *II. Jusztin* császárnak.

Ibn Foszlán arab történetíró Kr. u. 921-ben a Volga-melléki bolgároknál járt és leírja, hogy a halottak sírja fölé bükkfakarót helyeztek el és arra ráírták az elhaltak neveit.

Ibn Abi Jakub-El-Nadin szerint a hunok fára rótták írásaikat és könyvében hoz is egy hun írás-mutatványt, melyet azonban tudtommal ezideig még nem fejtett meg senki.

Magyar vonatkozásban az Árpádkori latin krónikákban olvassuk először, hogy a keleti határhegyek közé szorult székelységnek valami sajátos, a magyarságétól elütő, írásrendszere van.

Thuróczy János 1488-ban megjelent krónikájában azt írja, hogy a hun-skytha eredetűnek tartott erdélyi székelység az ősi skytha írást még nem felejtette el s jegyeit nem tintával írja papíroson, hanem pálczákra metszve, rovás módjára használja.

Bonfini azzal toldja meg *Thuróczy* állítását, hogy kevés fára rovott jeggyel sok tartalmat lehet kifejezni.

Megemlékeznek az ősmagyar rovásírásról még *Oláh Miklós* esztergomi érsek, *Veit Goliel*, *I. Ferdinánd* erdélyi hadseregének titkára, *Verancsics Antal* esztergomi érsek, *Szamosközy István* a *Báthoryak* és *Borskay* történetírója és mások.

Szamosközy jelzi először, hogy a rovásírást kezdik tintával is írni, ő maga is ír rovásírással, de azt már mint titkosírást használja.

Szamosközy azt állítja, hogy a székelyek rovásírása felülről lefelé halad, Említi, hogy Florenczben, Etruria nagyherczegének könyvtárában talált egy nagyon régi írást, nilusi papiruson, és az felülről lefelé van írva. Azt mondja, hogy ez a könyv nem tollal van írva, hanem nyomtatva volt és azt állítja, hogy a könyvnyomtatásnak a feltalálói a skythák voltak. *Ujabban már tudjuk, hogy a könyvnyomtatás a turáni népek Gutenberg előtt már több mint egy évezreddel felfedezték. Ez az, amit már említettem. Ez az etrusiai írás. A turáni etruszok maradványa ez az ókori nyomtatvány.*

A toskánai herczegi könyvtárban lévén rovásírásos könyvről már megemlékezik *Antonius Magnus*. Azonban *Töppelt Lőrincz* hazánkfia már eredménytelenül kutatott a flórenczi könyvtárban a székelybetűs könyv után, azt már nem találta és máig sem került elő.

Hogy az ősmagyar rovásírást mi keletről hoztuk azt nemcsak a Thuróczy, Bonfini, Oláh Miklós, Verancsics Antal, Szamosközy István és *Baranyi Decsi János* leírásaiból, hanem a róvás-szó eredetéből is megállapíthatjuk. Ezen szó a finn és cseremisz nyelvekben az ír, írás betű pedig a török nyelvben fordul elő.

Rokonaink közül középpázsiai ótörökségnek és a régi ujjgoroknak volt rovásírása.

A turk nyelvben a bit-bet szó bemetszést, bitig: írást, biti: írni, ígét, bitiklik: írástudót, bicsik: könyvet, bitikcsi: írat, bicsak pedig, íróeszközt, kést jelent. A csuvasz: ír, az ógörög szúr ige jelentése: rajzol, ír. A magyar ír, iratos szó pedig tulajdonképpen: czífrára festett bevágásokkal, faragásokkal czífrázottat jelent. *A székely a botot, a guzsalyt most is: megírja. A nóta szerint: »N. N. István kincsem, írj guzsalyt nékem.« »Irnék biz én kincsem, De nincs író-késem.«*

A székely csak akkor бүтүз, ha valaminek a végét levágja, megbүтүzi, megbүтүли, бүтүvel, metszéssel ellátja. — (Csikban a betüt: бүтүнөк mondják. De a

kert, ház stb. vége is: annak a bütüje). — Az ősmagyar rovásírás nagyon hasonlít a *vogulok és osztjákok*, rokonaink, 2 soros rovásához.

A Középtenger mellékén három írás-rendszerről van tudomásunk és pedig az egyiptomi képirásról, a szumir eredetű babiloni ékirásról, és a phöniciiai írásról. A phöniciiai írás legrégibb emléke *Meta* moabi király emlékköve a Kr. e. IX. századból. A phöniciiai írásból alakult ki a latin és a görög írás.

A phöniciiai görög rovásírásból alakult ki a germán runa és az arameus írás. Az arameus írásból keletkezett az összes indiai írás. Tudjuk, hogy az örményeknek is mily sok évezredes magasműveltségük volt az írástudományban is.

Az arameus írás és annak többféle változata a turk és sémi népeknél is elterjedt. Ahol a hatalmi viszonyok azt kívánták, hogy írásaik kíséretében a kínai fordítást is közöljék, *létrejött a felülről lefelé való írás*. Ilyen az ujgor, mongol, kalmük és mandsu írás, szóval függőlegesen írt és rajzolt írásrendszer.

Benünket az ujgorok írástudománya érdekel.

Ez a nép annak a nagy hunfajta hiungnu, hun nemzetnek volt egyik tagja, amely ellen a kínaiak a Nagy Falat felépítették. Midőn írástörténeti szerepük megkezdődik, Mongolország északi részeiben laktak. Közvetlenül mellettük, az Altáji hegység és a Bajkál tó közti területen, különösen jenisszei folyam felsőfolyásánál és a Szaján hegység lejtőjén egy turk nevű középázsiai-ötörök nép birtoka terül el. E két hadnép a Nagy Falon túl s a kínaiak előtt egészen ismeretlen befolyás alatt nagy műveltségre tett szert. Egy Kr. utáni VI. századbéli chinai kútfő azt említi meg, hogy »nincs írásuk« (t. i. mint a chinaiaknak), hanem, ha szerződést kötnek, bevágásokat csinálnak, fatáblácskákra. A *Tong-dinasztia* VI. századbéli évkönyvei szerint az így metszett jegyek a *Hu* nép írásának betűivel azonosak. Mivel az előző századok chinai forrásaiban a *Hu* név a hiungnuk utódait, vagyis az ujgorokat jelentette, hivatkozhatunk még egy másik VI. századbéli

chinai hivatatos feljegyzésre is, mely megemlíti, hogy az ujgerek Hami nevű földjén a chinai íráson kívül a Hu írás is divatban van. Szóval az ujgerek régi írása szintén róva volt.

A VI századbéli teleróvott botok és fatáblácskák éppen úgy elpusztultak, mint a phönicziaiak, héberek, arabok, görögök etruszkok, latinok, és ősgermánok mindennemű emlékei.

Azonban az *Orkhán*, *Szelenga* és a *Jenisszei* folyók mentén a VII. és VIII. században az ó-török, úgynevezett *Szökturk* népek már több emlékkövet állítottak fel s azokat televésték rovásírással szöveggel.

A finn és orosz tudományos körök nagymennyiségű ékirásos követ gyűjtöttek össze és annak megfejtését tűzték ki célul.

Thomsen Vilmos a koppenhágai egyetem tanára fejtette meg ezen köre vésett rovásírásokat, és 1893. XII. 15-én mutatta azt be a dán tudományos akadémiának.

Thomsen megállapította, hogy ezen emlékkövek ó török írással vannak írva és 38 betűt, illetve írásjegyet talált.

Az ősmagyar írásnak ez ideig 32 jegyét ismerjük. Még mielőtt *Thomsen* az Orkhon- és Jenisszei-menti feliratokat megfejtette volna, *Nagy Géza* hazánkfia szóval tette, hogy az ó-görög eredetűeknek látszó székely rövásjegyek azon jegyekhez nagyon hasonlítanak.

Mikor pedig az ó-török jegyek hangértékét megismerte, egy rendszeres tanulmányában megállapította, hogy a hasonló jegyek legtöbbször még a jelentése is meglepő módon egyezik. (A székely írás eredete 1895.) Ugy az ősmagyar, mint az ó-török rovás tehát ugyanazon forrásból ered és pedig a phönicziai görög írásból az arameus és örmény íráson keresztül.

Ezek rövid előrebocsajtása után rátérek a fennmaradt ősmagyar rovásírás hiteles emlékeinek ismertetésére.

A csikszentmiklósi felirat.

A legrégebbi rovásírással emlékünknél 1501-ből. Az erre vonatkozó adatok *Deseritzky Vincze* történelmi művé-

nek II. kötetében jelentek meg. A feliratot az erdélyi kir. tábla tagjai fedezték fel és *Szilágyi Sámuel* táblai ülnök másolta le és küldötte meg *Gróf Lázár János* elnöknek és *gróf Battyányi Lajos* nádor fiainak. Ugyancsak lemásolták a feliratot: *Bél Mátyás*, *Simoncsicz Incze* kegyesrendi atya és *Horváth Benedek*. Megtalálták a marosvásárhelyi gróf Teleki-könyvtárban is az 1503/b jegyű kéziratban.

Miután Sebestyén szerint a másolatba hiba csúszott be (?) ő kijavította.

Tehát akkor, mikor Európában csak a szerzetesek, főpapok és főurak tudtak írni, Erdélyben az iparosok még mindig használták a turáni fennsíkról hozott hun-török írásaikat.

A konstantinápolyi felirat.

Ezen feliratot 1515-ből való és azt *Derschwan János* naplói őrizték meg, aki 1553-tól 1555 években Kiszáziát és Törökországot utazta be.

Ezen feliratot a követségi szállás istállójának falán találta és habár nem érintette, vagy talán mert nem értette. lemásolta. A feliratot Naplójának függelékében hozza és fölébe ezt írta:

»Konstantinápolybanegy nyilvános szálláson, mely alapítójáról *Ali basáról* van elhelyezve és ahol a királyi követ urak hosszabb ideig elszállásolva voltak, az istálló külső részén, a fal alján a föld mellett egy hosszukás fehér követ találtunk, amelybe a következő három sor írás volt bevésvé olvashatóan, de senki által nem érthető betűkkel: »ezen a helyen régebben keresztény egyház állott, de Ali basa földig lerombolta«. Romjaiból építette azután a szemben lévő, a nevérol nevezett másik török templomot, a fennebb említett szállással egyetemben.

A lemásolt szöveg alatt pedig ezt jegyezte meg: »Ilyen betűk vannak *Oláhus Magnus Goth* krónikájában «

Ezen feliratmásolat három helyen: Augsburgban, Prágában és *Wolfenbüttelben* van meg, mert *Derschwann* kéziratai le lettek másolva. Érdekessége ezen feliratra, hogy balról jobbra van írva.

Bolonyai emlék.

Marsigli Alajos Ferdinánd gróf 1690 évben, a *Thököly* kiszorítása után járt Erdélyben. Emlékirataiban megemlíti, hogy a Székelyföldön egy fadarabot talált, amelyre a mozgóünnepek naptára volt ráróva. De nemcsak megemlékezik a székely rovásírásról, hanem azt a rovásos írásosfára vésett székely naptárt egész terjedelmében le is másolta, emlékiratainak 669–686. lapjára és hazavitte Bolognába.

A másolat címlapjára olaszul ezt írta:

»A Székelyföld régi szittya lakói nyelvének fára faragott gyűjteménye, mely a katolikus hitre először áttértek használatára a mozgóünnepek naptárát tüntette fel, s amelyet ugyanazon fadarabról magam gyűjtöttem s küldtem el olaszországi gyűjteményembe akkor, amikor Erdély szorosait elzártam.«

Ezen írás eredeti voltához tehát kétség nem férhet.

Ezen rovás a XV századból való, tehát fiatalabb az 1501-iki csikszentmihályi és az 1515-iki konstantinápolyi felirtnál.

Ezen rovásírást már maga *Marsigli* megfejti és pedig *Telegdi János Rudimenta* c. munkája alapján.

Sokáig nem értették meg a tudósok, hogy *Marsigli* miért nem vette sorrendbe az ünnepeket.

Utólag lett megállapítva, hogy a rovást bustorfedon alakban írták, amit ő bizonyára nem tudott és az egy vonalban írt sorokat másolta egymásután, holott a kigyóvonalat kellett volna másolnia. Itt említem, hogy a magánhangzók, különösen az e betű majd mindig ki van ugorva, — ami a szöveg olvasását kissé megnehezíti.

Régebben nemcsak a magánhangzókat ugortatták ki, mert a hagyomány szerint kevés jellel sok tartalmat fejeztek ki.

Telegdi János:

Nevét egyetlen műve, a pár levélre terjedő, latin nyelven írt és kéziratban maradt *Rudimenta* őrizte meg.

Ezen munkához előszót írt *Baranyai Decsi János* marosvásárhelyi főiskolai tanár, kinek *Telegdi* tanítványa

volt. A Rudimentát Telegdi a Baranyai Decsi Jánosnak 1598 III. 5-én kelt levelével együtt ki akarta nyomtatni, de ez nem sikerült. *Telegdi János ezt a munkát azért írta, hogy a már-már teljesen elfelejtett skitha örökséget megmentse.*

Habár nyomtatásban nem is jelent meg, a könyv több példányban le lett másolva, mert az nemcsak a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában van meg, hanem megvan a marosvásárhelyi Teleki könyvtárban (a Teleki-Tékában), a giesszeni és a hamburgi könyvtárakban.

c) *Berzeviczy* Albert 1820-ban Rómában talált egy Rudimenta másolatot.

A giesszeni másolat a legrégebb, mert az 1607—1614-ig terjedt időben lett másolva.

Nyomtatásban a Telegdi-féle betűsor 1703-ban Oxfordban jelent meg az angol *Hickes György* munkájában. *Hickes György* a betűsort 1678-ban *Harsányi Jánostól* kapta.

Komáromi Csipkés György debreczeni tanár és predikátor Telegdi János Rudimentája után ismertette a székel rovásírás mibenlétét. Azonban az ABC.-t nem közli.

A debreczeni főiskola könyvtára őrzi *Kismarjai Veszelin Pál* Emlékkönyvét, amelynek 241 lapjára *Komáromi Csipkés György* 1653. március 12.-én ezt írta: »Elég én nekem az Isten kegyelme, te esmérd meg magadat.« Ugyancsak ezen Emlékkönyv 297.-ben lapjára *Miskolczy Gáspár* ezt írta: »Légy hű mind halálig és te neked adom az életnek koronáját.«

A Rudimenta a debreczeni főiskola könyvtárában is megvolt, de a debreczeni nagy égés alkalmával elpusztult.

Bél Mátyás 1718-ban szintén kiadja a rovásírás abc-t, de nem a rovás, hanem az írott emlékek után kutat.

Az ősmagyar		=o
rovásírás		=ö
ábécéje:		=p
		=r
		=s
		=t
		=u
		=ü
		=v
		=z
		=sz
		=cs
		=ny
		=gy
		=ty
		=ly
		=zs

A székely rovásírást igyekeztek még terjeszteni és az utókor számára megőrizni:

Otrokocsi Flóris, 1693., Lakatos István csikkozmasi plébános., Kaposi Sámuel gyulafehérvári főiskolai tanár, Dobai István, Dési, Kájoni és mások.

Érdekes megemlíteni a Rudimenta marosvásárhelyi másolatát.

A másoló ugyanis azt hitte, hogy kilenczféle székely rovásírás van és nem vette észre, hogy az az elrontott Telegdi-féle betűsor kézre adott eltorzítása és így kilenczféle betűsört közöl.

Van a székely rovásírásnak egy 1669-ből származó és ma is meglévő emléke, melyet báró Orbán Balázs 1864 március havában fedezett fel, az énlaki, udvarhelymegyei, unitárius templom mennyezetén.

Szabó Károly, a felirat megfejtője, a következőkben kíséri a megfejtést: »A csikszentmihályi feliratnál több mint másfél századdal ifjabb ugyanaz az énlaki felirat, de felfedeztetése mégis nagyfontosságú eseménynek mondható a magyar írás ügyére nézve, amennyiben ez tudtunkkal a hun székely írás egyetlen emléke, amely a Székelyföldön a mai napig fennmaradt. Árkosi János latin szövegű feliratokkal iratta tele a mennye-

zetet, míg *Muzsnai György*, aki a templomot festette, az ő székely betűivel is megörökítette tudományát és nevét.

»Egy az Isten, Georgius Muzsnai deák Enlakán «

::1JHt::AMAZO:AYAYAY::1JH
 ::1X4B:3XK3YI:4B4I:YKH
 ::1YA43H:H4M34:3YXΛ:Λ3J41
 ::1YA43H1YB0NA:H1A8'X4B

Kájoni János ferenczrendi szerzetes a csiksomlyói kolostorban organista volt. Később rendfőnök Mikházán és Szárhegyen. Összegyűjtötte a régi latin és magyar nyelvű egyházi énekeket. Meghalt 1687 április 23-án. *(Az utolsó tudunkkal, aki még ismerte a székely rovásírást és azt számunkra meg is mentette.)*

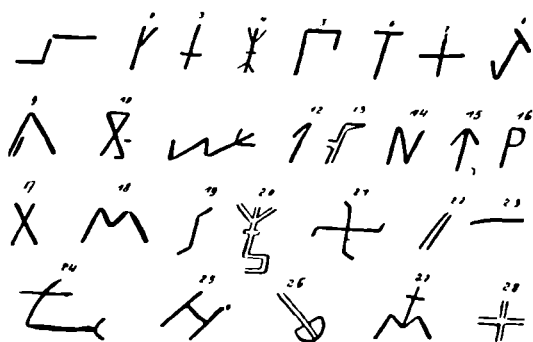
Jellemző, hogy az ő írása eltérő a Telegdi írásától és egyező a Marsigli-féle Bolognai írással.

Még csak azt említem meg, hogy Révai Miklós is összegyűjtötte az akkori rendelkezésére állott adatokat és kiadta az ABC-t.

1 2 3 4 5 6 7 8 9
 10 11 12 13 14 15 16 17 18
 19 20 21 22 23 24 25 26 27
 28 29 30 31 32 33

Az ősi székely rovásírás ábéczéje.

1—a, 2—b, 3—cz, 4—d, 5—e, 6—é, 7—f, 8—g, 9—gy, 10—h, 11—i, 12—i, 13—j, 14—közép k, 15—vég k, 16—l, 17—l (konst. 1515). 18—m, 19—n, 20—ny, 21—o, 22—ó, 23—p, 24—r, 25—s, 26—sz, 27—t, 28—ty, 29—u, 30—ü, 31—v, 32—z, 33—zs.

a-ŧ	k-◊Z	sz-l
b-x	l-Λ	t-y
c-↑	ly-∅	ty-x
cs-⊞	m-⌘	u-⌘
d-+	n-)	ű-44
e,é-ŧ	ny-⌘	v-M
f-⊗	o-∩)	z-⊞
g-Λ	ő-k×3	zs-ψ
h-x	p-3†	gy-≠
i-†	r-H	
j-1	s-Λ	

Révay Miklós-
féle rovásírás
ábécze.

Nem fejezhetem be tanulmányomat anélkül, hogy a nagyszentmiklósi ugynevezett Atilla-kincsen talált fel-

iratokra ki ne térjek. Ezen 23 darab aranyedényből álló kincset az 1799 évben találták a torontálmegyei Nagyszentmiklós községben. Ezen edények az archeológiai kutatások szerint a Kr. u. III. VI. századból valók.

A kincsek ugyan nem Atilláé voltak (?) de az ő idejéből való török-tatár népek valamelyikétől származtak. (A törökök Atillát ép úgy ősöknek tartják, mint mi székelyek, aminthogy az is. — Sz. B. B.)

Ennek megfejtését először Hampel kísérelte meg, de az ő megfejtésének helyességét Dr. Mészáros Gyula 1905-ben kifogásolja és magyarul ezt a helyes szöveget állapítja meg: »A tiszai két getaföld nagy fejedelme *Butu ul Tagró-föld, Etzi-föld Taiszé* (vagyis: Tisza) fejedelme. Tudniillik a Géták a Dnyepertől egész az Aldunáig terjedő területeket birtokolták Kr. szül. körül.

A Tagro-föld a Kr. utáni II. században a Dnyeszter folyó közelében volt. *Ptolomeusz* szerint a Hunok a Tagraj keleti szomszédságában a basztarnók és roxlánok között a Borysthenes folyó mindkét partján laktak.

Az edények egyikén egykori gazdájuknak a tomgáját (tulajdonjegyét) is megtalálta Mészáros Gyula dr., de annak megfejtése szerinte csak úgy volna lehetséges, ha nagyobb mennyiségű tomga volna már megfejtve.

Az ősmagyar írás szempontjából azonban nem a görög felirat megfejtése volt a fontos, hanem az idáig (?) hun feliratnak tartott (?) ó-török felirat megfejtése.

(Hát ami török, az nem hun?! — Sz. B. B.)

Arra már többen, így, *Jerney János, Dietrich, Hampel és Fischer* rámutattak, hogy az edényeken levő feliratok az ősmagyar írásjegyekhez nagyon hasonlítanak.

Dr. Mészáros Gyula Thomsen nyomán megállapította, hogy ezen feliratok a Jenisszei-mentén talált és Thomsen által megfejtett ó-török feliratokkal egyezők és annak alapján meg is fejti őket.

Tehát a VI. század előtt itt járt valamelyik ujjor néptől maradt ezen rovásírás- emlék. (Az a valamelyik: az Atilla Úrunk népe volt!)

A Jenisszei, Orkhon és Selenga vidéki kövekre vésett ó-török rovásírás emlékeket is megelőzi a nagy-

szentmiklósi felirat, úgy, hogy ez a törökség — (s a vele azonos hunság!) — legrégibb róvásírásos emléke.

És ez a körülmény ad a nagyszentmiklósi feliratnak világtörténeti jelentőséget.

Világos tehát, hogy írástudományunkat az őshazából hoztuk magunkkal. »Legyünk tehát büszkék arra, hogy turáni népek vagyunk!«

Ma, 1942. október 26-án, délután egy órakor, mikor ezt idáig irtam, hozzák a sepsiszentgyörgyi »Hétfői Székely Népet«, amely a következőket írja: »Sepsiszentgyörgy. Ismételten foglalkoztunk a csiki tanítók által feltárt tászoktetői leletekkel». T. i., amelyet *id. Jósza János* jeles székely archeológus, főgimnáziumi igazgató, a székely ősiség örökérdemű, harcoss katonája s nyomán *Kémenes Antal* magyarázott, füzetekben és könyvben, még jóval az 1914—18-iki világháború előtt.

»A tászoktetői leletekről szóló beszámolóinkat olvasva, — írja a H. Sz. N. — lapunk egyik előfizetője jelentkezett a szerkesztőségben és kijelentette, hogy a háromszéki Osdola felett, a Kárpátokban, pontosan a magyar-román határ mentén, a 114-es határoszlop mellett, szintén egy óriási nagyságú írott-kő van — (Az 1182 méter magas Kovácskő-tetőn?) — »A hatalmas, 80—100 mázsás követ moha borítja, de ha megkaparja az ember, előbukkannak azok a furcsa betűk és jelek, (!) melyeket csak a tudományos vizsgálat fejthetne meg« — (Ime, amit az 5 esztendőszékely gyermeknek is tudnia kellene, azt csak »tudományos vizsgálat« fejtheti meg!) —

»Ez a hatalmas kő már egy, a Mária Terézia idejében felvett jegyzőkönyvben is »írott-kő« néven szerepel. Ugyanis ebben az időben határkiigazítási tárgyalások folytak Ausztria-Magyarország és a Török Birodalom között«. — (A »rómaiak« ugyanis in illo tempore török tulajdonban voltak.) — »S az új határvonalat az »írott-kő« mellett húzták meg, úgy, hogy ez a kötőmb magyar részen maradt.«

»Van egy másik, előreláthatólag szintén rovásírásos emlék az osdolai erdőkben, a »Kő-lik« nevű résznél, a »Vadleány-kútja« nevű erdőrészben. Ez a Kő-lik alagútszerű képződmény. A nép hiedelme szerint keresztül vezet a hegyeken, benn az ürben pedig boszorkányok őrzik a kincseket. »(Ez mithosz, aminek természettudományi alapja van!) — A »Kő-lik« körül a sziklákon láthatók a rovásírásos jelek.« (Ezekhez keltenek »tudósok«, hogy »megfejtsek«).

Végül: — »Az osdolai írott kövekre felhívjuk a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum és más tudományos körök figyelmét«.

A szóbanlevő Tászkotető Gyergyóditró nagyközségtől 12 km.-re van. Oda tartozik Zsedánpatak s Tatárhavas is. Ennek a Tászkotetőnek a tetején és oldalán találta meg *id. Jós*a az írásos köveket, amelyekről a nép *mindig* beszélt s amelyek között sokan kincseket is kerestek.

Amit *Vörösmarty* ír, hogy »völgyben ül a gyáva kor s félve pillant ősei saslakára«, arra a megfigyelésre készíti a kútatót, hogy ahol a hegyek alján olyan nagyobb helység van, mint itt is a 10,000 körüli lakóju Ditró, hogy ott a felette lévő hegyeken romokat keressen s ha megtalálta, vagy vár, vagy templom-rom, vagy legalábbis pogány áldozóhelyeket, azoknak a maradványait sejtse. S ha ebben még hagyományok, mondák, sőt írásos kövek is segítik s ha tudja a nép — mert tudja — hogy őseink hegyen imádkoztak, nem kell a népnek sok tanítás, hogy kincseket keressen ott, ahol a kilenczedik emelet szinaranyból volt. (Egyébként ezeket a tászkotetői köveket mostanában *vitész Miklós Gergely tanfeliügyelő, Orbán Árpád* és több csiki tanító gondjaikba vették.)

S azt sem az újjából szopta — az írás tudományát akkor, mikor Európa népei még írni-olvasni nem tudtak. *Hanem vette és hozta nagy, ázsiai turán fajtájától.*

Megírja Jós a s én is látom az én falumban, gyermekkorom óta, *hogy tulajdonjegyeik a székely családoknak: a rovásírás ABC-jéből valók.*

Törökországban egészen *Kemal-pasáig* egyéb ősiség mellett az a szokás-törvény is fennállott, hogy vezeté- vagy családnév nem volt, csak személynév, amit mi keresztnévnek hívunk.

Gödöllőn szomszédom volt, de addig is Budapesten turani gyűléseken ismertem *Abdul Latifot*, isztambúli születésű urat, a magyarországi mohamedánok főpapját, a budapesti Pázmány Péter Tudomány-Egyetem töröknyelvi rektorát, tudós török író, aki maga mondta (mindig magyarul beszél), hogy a török családok családi nevet nem használnak, csak személy-nevet, amiből lehet több is (mint nálunk keresztényeknél.) De azt is tudja a tudós török tanár, hogy ez Európában is így volt, egész a XVI. századig s azt is tudja, hogy a valóságos székelyeknek (így mondta valóságos) azért a vezeté- neve is: keresztnév, mert ennél az erős fajnál, a székelynél, mai napig is fennmaradtak az ősi szokások.

Most már aztán, hogy idős Jósá is megállapítja, hogy tulajdon jegyei vannak minden olyan névnek, mely a családé, én is »felfelezhetem« — ahogy nálunk mondják a leleplezést, — hogy *minden nemes székely családon végig vonúl egy ilyen személy vagy keresztnév, amire minden családban a legidősebb fiút keresztelik.* Ennek a névnek az első betűje: *a tulajdonjegy, természetesen: rovásírással.* Pld. az én családban ilyen keresztnév: a János. Nagypám is János volt s dédapámnak is a bátyja. Édesapám Lajos volt, mert nem ő volt a legidősebb fiú. Itt Szépvízen mindig úgy volt és úgy van ma is, hogy a 3 tizes székely birtokosságának »jogosai«, született tagjai, ha vágterületet jelölnek ki a 3 tizes magántulajdonaként birt valamelyik erdőben, vagy rész-füvet e havasok valamelyikén, vagy káposzta-kender-földet a »Nád«-mezején, *nyilat*, vagy ha a marhát szarván vagy a tomporáján (a farán) megsütték, lebélyegezték, innen az ökrösítés neve az uralkodóknak ajándékba adott ökrök lebélyegzésénél is, vagy mikor a posztót, végben, ványolni viszik: a fába a tulajdonjegyek, (ami családukban a rovásírás j betűjét) vésték, rótták belé; a kaszálón, vagy a nádon, a czövekre, vagy a köré

ezt vésték, a marha szarvára, vagy a tomporájára tüzesvassal ezt sütötték, a posztóvég, vagy a cserge egyik sarkába feltűnő színű fonállal a rovásírás j betűjét varrták belé.

A csiki hegyipásztorok számadásaikat is botokra rójják.

És ugyanígy minden más család a maga örökölt keresztnevének a rovásírás szerinti első betűjét.

Idős Jóna János is példákat hoz fel a ditrói családok tulajdonjegyeiből.

Az Archeologiai Értesítő 1913-ban azt írta, hogy a tászoktetői jegyek egynémelyike közelebb áll a nagyszentmiklósi lelet (az Atilla-kincsek) runáihoz, mint a székely betűk más, ismert, alakjaihoz s az úgynevezett Salamon-pecséttel vannak tarkázva, ami arra vall, hogy ezek a tászoktetőiek minden eddigi székely rovásos emléknél régebbiek.

A körülbelül 1500 m. magas hegy üregeiben levő, mohával sűrűn és vastagon benőtt kövek, kivált a Tolvajos-útnál valók (ugylátszik, vizekbe rejtették a kincseket) tisztán látszanak, olvashatók a vésett jegyek.

Különösen kettő igen nevezetes. Az egyik a Mózes kőtábláihoz hasonlít, írja az Arch. Értesítő. — Árpád Úrunk ötöt adott ilyen követ népének, a székelyek Ugron rabonbánja hatodikul hozzáadta a székely törvényt, mikor eléjük mentek az orosz, a rutén határig. — »Egyik oldalán monogrammszerű tulajdonjegy, a másikon egy egész sor rovásbetű van« — ezeken a tászoktetői köveken.

Ettől nyugatra, vagy 400 lépésre a Tászok-hegygerinczen van egy szabadonálló, koporsóalakú kő, melynek kétoldala tele van rovásos írással.

Ilyen kulturája volt őseinknek már 1500 esztendővel ezelőtt.

A rovásírásnak, mióta a székely iskolákban megszűnt, magánosoknál is nagy kultusza volt. Láttuk diplomatánál is, hogy titkos írásul használta. A Rudimenta pár leveles kézírata az ősi rovásírásról, nem vallási anyag volt Telegdi Jánosnál, mégsem lehetett kinyo-

matnia *Száz esztendő múlva egy angol könyv anyagába illesztve angol nyelven jelent meg.*

Az utóbbi évtizedekben különösen intenzívvé vált a rovásírás-kültusz. Könyveket is irtak és írnak róla. A Magyar Tudományos Akadémia tagja: *Sebestyén Gyula*, vagy a Magyar Nemzeti Múzeum egyik igazgatója: *Jakubovics Emil* is irt, de a Jakubovicsénak a hitele kétes. Budapesten, a trianoni évek alatt, egyik erős magyar nemzeti táborban határozatilag kimondották, hogy a rovásírás hivatalos lapjává teszik a budapesti egyetlen irredenta, tudományos, irodalmi és művészeti havi folyóiratot: *A Székelységet*, amelynek szerkesztői és munkatársai nagy írók, akadémikusok és a Petőfi, Kisfaludy-társaságok tagjai voltak, előfizetői pedig miniszterek, államtitkárok, magasrangú tiszturak, magasrangú bírák és főtisztviselők, egyetemi és középiskolai tanárok, írók, művészek ezren, — *A Székelységet* kérték fel, hogy precizírozza a rovásírás szabályait. A székelység azonban előbb ismertetni akarta s azt meg is kezdte és folytatta, az összes rendszereket, tanulmányokat, könyveket, amelyek evvel foglalkoznak ismertette, s azt akarta, hogy a székely tudósok, írók számoljanak le a hun-székely származás ellenségeivel s a rovásírást is meghamisító, vagy elvitató ellenségekkel.

Mert úgy a liberális vagy más nemzetközi irányú lapokban, folyóiratokban, könyvekben, tanszékeken, a rádióban: szervezett támadások folytak és folynak ősiségünk és ősi értékeink ellen.

Íróink, olvasóink rovásírással irták leveleiket, költeményeiket, már a Székelységet megelőzőtt turáni folyóiratunkban: a Napsugárban is.

Addig is, míg ez a hosszadalmas processzus lefolyna, mi az egyszerű rovásírás abc-ről, hozzáfűzve pár szakasz szabályt, levelezőlapokat készítettünk s kérelmeztük a fejezet elején közölt s a rovásírás európai történetét ismertető indokolással, hogy az iskolákban is terjeszthessük a levelezőlapokat.

Azonban a neonacionalizmus hívei a kérvényt kereken és indokolás nélkül elútasították.

Az említett magyar nemzeti tábor kérte, hogy a

legrövidebb, a 16 betűs rendszert állítsuk össze, a mire azt felelte a folyóirat, hogy kezdőknek csak a harminckét betűs teljes rendszert lehet, mert a 16 betűs abc, amelyet pld. *Bodor Aladár* tanár, a Petőfi Társaság tagja, a marosvásárhelyi Bodor-kutja zenés szerkezete alkotójának a kései jeles író-unokája úgy ír, amint a latin írást *gyorsírással megrövidítik*, — a *tizenhat betűs abc-rendszer a rovásírás gyorsírása*.

A téves terminológiákkal szemben azt is megalapítottuk, hogy a magyar és székely rovásírás között nincsen formabeli, csak a használat időszaka közt van különbség. Ugyanis: a hegyei között, idegen befolyásoktól mentesen élő s ugyanúgy ázsiai erős lélekkel az ősihez ragaszkodó, megkeveredetlen, vagy mint ő mondja: »nem vigyülő«, konzervatív nép, amikor már az iskolából is kiszorult az ősi műveltsége — nemcsak az írás, hanem az egész — otthon a házában, családi, háziipari, gazdasági életében, szokásaiban úgy fenntartotta az ősi írást, mint főemberei az ősi alkotmányos törvényeket, kivált a hadrendet és hadrendszert s a szerecsendió-poharat, a rabonbánok áldozókelyhét, az ezeréves családfát kimutatató *csikszentmihályi Sándor-család*.

Mely család levelesládáját is birja *Endes Miklós* közigazgatási bíró, ki csikszentmihályi Sándor Rózát birja nőül.

Endes Miklós bizonyára kiegészíti *Sebestyén Gyula* és *Németh Gyula* e tárgyú munkáit, e két akadémikusnak, épügy, ahogy megalakította volt Budapesten a Székely Tudományos Akadémiát. (Amelyet alapos előkészítés után, jeles, tudós székelyekből az ő elnöklete alatt *Baráthosi Balogh Benedekkel*, a nagy ázsiai utazóval, a 3 kötetes *Daj Nippon* és a 20 kötetes turáni könyvek írójával, megalakítottunk volt, amelynek azonban *alapszabályait nem hagytuk jóvá.* .)

De vannak könyvtáraink, muzeumaink s megvan a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Muzéumban a deszkalapokra rótt »Koppogó kalandárium« amik fenn tartják ősi kulturánknak bár a nyomait.

Rugonfalvi Kiss István: ősi kultúránk pusztulásáról.

Rugonfalvi Kiss István írja: »...történetírásunk azt tartotta legfontosabb feladatának hogy az ősi hagyományokat lerombolja, mi ellen hasztalan hivatkoztak a hagyomány védelmezői a magyar források egyöntetű bizonyosságára. (*Kézai Simon, Thuroczi János, Bonfini, Oláh Miklós, Verancsics Antal, Benczédi Székely István, Veit Goliel, Szamosközy István, Baranyai Decsi János*) — mert annak ellenére, hogy ezek a tanúk nem egymástól átvett, hanem saját tapasztalatból meritett bizonyossággal szolgáltak arra nézve, hogy a székelyek különleges írásjeleiket legalább is Kézai kora (1285 előtt) óta a XVI. század végéig állandóan használták, minden évrre hitetlenséggel és tagadással válaszoltak. Megátalkodottságuknak az volt az oka, hogy tudták azt, hogyha ezen a ponton engednek, a hun-székely származás csatáját elvesztik.

A tagadóknak mindig kényelmesebb helyzetük van és Hunfalvi Pál — ezt a kényelmes helyzetet még kényelmesebbé tette kitűnő szervező képességével. A »modern tudósok« mind az ő táborában voltak, aki ellenük mert nyilatkozni, az a tudomány számára elveszett: rásütötték, hogy ósdi, álmodozó, kritika nélküli műkedvelő Ez mindenesetre haladást jelentett pld. a *Fejér György* álláspontjához képest, aki nemcsak álmodozónak, de csipás borbélylegénynek minősítette azokat, akik a székely hagyományokban hittek«.

Rugonfalvi ezután ismerteti azokat a képtelen vitákat, vakmerő hamisításokat, amelyekkel a világ minden részéből a szélhordta söpredék nemcsak diszkreditálni, de lehetetlenné akarta tenni a rovásírást. Ezeket a vitákat, épügy, mint a származási vitákat, Isten ments, hogy pertraktáljuk, mikor láttuk, hogy milyen kétség-

telen az ősiség hitele, nemcsak azért, hanem azért is, mert nem akarunk lovat adni azok alá, akik azt tanítják: »bátran rágalmazz, valami csak megragad, megmarad«! És nem azért, mert a megismert igazság ellen tusakodókkal jóhiszemű ember nem állhat szóba!

Megmagyarázza Rugonfalvi a megátalkodottaknak, amit ők is nagyon jól tudnak, de nem akarnak tudni, — hogy miért lett némely helyen az egyenes vonalú, szegletes róvásból hajlott kerekű betű, mintha nem tudnák, hogy más: késsel írni, mint tollal, írónnal!

A »román« kérdés is belekeveredik a vitába. Holott a románná adoptált rómaiaknak úgy az ősiségük, mint a kulturájuk az 1870-es években kezdődik. (Tudniillik: Krisztus u t á n.)

Rugonfalvi, ki az eddig felhozott adatok mindenikénél újabb időben (1939-ben közli adatait) már ezeket írhatja:

1. A derzsi templom feliratos téglája.

Szövege: „Miklós Derzsi pap.“ Pajzs Dezső szerint a 13. századból való. Ehhez ezt fűzi hozzá: »Derzsen az 1332. évi pápai tizedjegyzék szerint nem volt egyház. Azt a templomot, mely IV. László alatt meglehetett, valószínűleg a tatárok elpusztították. Új temploma, stilusa után ítélve, a XV. század első felében épült.« Mi pedig azt fűzzük hozzá, — a Pajzs Dezső véleményéhez, — *hogy komoly történetirő: „hat-het“-es hipotézisekkel nem dolyozik. S ha nem tudjuk, hogy IV. László alatt, vagy más alatt, valami megvolt-e, vagy nem volt meg s hogy elpusztították-e azt a valamit és kik pusztították el, s hogy az új templomot — nem a stilusa után, de történelmi hiteles dokumentum után — nem tudom, hogy mikor építették, akkor nem véleményezheti, hogy mikor építhették. Ezt a bizonytalan véleményezést csak az mentheti, hogy a mai historikusok és etnográfusok, sőt filológusok között is, még a legkomolyabbak és legtudósabbak között is, alig van valaki, aki nem »hat-het«-el és nem ötöl-hatol. S ha már a hipotézisnél tartunk, akkor mi is megkockáztathatjuk, hogy lehetséges, hogy azt a régi templo-*

mot nem rombolták le a tatárok, vagy mások, földig, vagy ha igen, a helyére épített újba is betelheték a rovásírásos téglát.

2. *A nikolsburgi abc. címe*

«Litterae Siculorum, quas sculpunt vel cidunt in lignis». Egy 1483. évből származó könyvbe bekötött pergamenten maradt meg. Keletkezése ideje a XV. század közepe tája.»

3. *A csikszentmihályi templom felirata.* Irodalmunkban a legelőször ismertetett emlék 1501-ből való. Szövege. »Úrnak születésétől fogva irnak ezeregyszázöt esztendőben Mátyás János, Estyán Kovács csinálták. Mátyás mester, Gergely mester csinálták.« Helytelenül csikszentmihályi emlékeknek is nevezik.

Ehhez is hozzáfűzzük: Nem hogy: annak is nevezik, hanem idáig minden tudós és mindenki, aki irt, vagy beszélt róla, — amint a rovásírásról az előbb közlőtekből is kétségtelenül meg lehet győződni — mindenki csikszentmihályinak írta és mondta. Csikszentmihályinak először Endes Miklós és azok mondják, akik a csikszentmihályi Sándor-család levelesládáját tanulmányozták, akik ezekből meritenek. Megállapítani a tiszta valót úgy lehet, ha a két községben, — melyeket csak Szépvíz választ el, — elfogulatlan, lokális és partikuláris érdekektől mentes bizottság erről, a tiszta valóról, a helyszínen győződik meg, s azt per palam et publice illetékes helyeken és körökben kinyilvánítja, igazolja és hitelesíti. Akkor annak a sok írásnak, — ami Csikszentmihályról szól, mindig és mindenütt — a margójára fel lehet és fel kell jegyezni, — pláne, ha a szörszál kétfelé hasad, — a mikor is egyiket ezekbe a munkákba, a másikat a ládába lehet elhelyezni. Addig is, míg megállapítják hitelesen, hogy melyikben van, én azt mondom, hogy: *mindakettőben van, s miután bevakolták, jelenleg egyikben sincs.*

4. *A konstantinápolyi felirat* 1515-ben keletkezett, midőn Szelim szultán II. Ulászló király követét 7 évig (1512—1519) nem bocsátotta vissza. A követ, Bélai Barna, kíséretében volt Kedei Székely Tamás, aki

a követek házánál lévő istálló falába bevészte a következő emléksorokat: »1515. esztendőben irták eszt László király öt követét váratták itt. Bilaji Barnabás kettő esztendejik itt volt. Nem tön császár Kelei Székely Tamás irtam ezt. Szelimberg« — (Szelimbég) — császár ittében — száz lóval«. A felirat érdekessége, hogy balról jobbra írta.

5. A Bögözi falfestmény mesterjegye. A bögözi templom újabban felfedezett régi festményei közül egyik keretének alján olvasható a képiró neve: Atyai Están.

6. A Marsigli-naptár. Egy kiváló olasz tisztt, aki 1690-ben Erdélyben teljesített szolgálatot és részt vett a Székelyföldi szorosok megerősítésében és elzárásában, fára véselt írásos kalendáriumokat látott, a melyeken a katolikus ünnepeket nyilvántarthassák. Egy ilyen kalendáriumot magyar megfejtéssel és latinra fordítva is leiratott és kiegészítette azt a székely abécével. A kalendárium nem sokkal keletkezett 1690 előtt...«

»7. Az énlaki templom felirata. A második ismertté vált emlék. Minthogy nem írott, hanem festett, — a hagyományellenes párt ezt is felhasználta annak bizonyítására, hogy az általánosan ismert Telegdi-féle abc. nem azonos a krónikák által emlegetett fára véselt írással. Szövege Georgius Musnai... és egy kétes szó után: egy az Isten. Keletkezési idő: 1660 és 1670 között. Musnai György festőmester volt. Ő festette 1668-ban a martonosi (J a k a b E. Udvarhely 123 l.) és 1664-ben a homoródszentmártoni templomot. (Ferenczi Sándor: Az énlaki rovásírással felirat. 37 l.) A két utóbbi templom terjedelmes felirata latin szövegt. Mindkettőben a festő magát Musnai Györgynek írja, ami kizárja Ferenczi azon nagy buzgalommal bizonyított feltételét, hogy Musnai neve D a k ó lett volna és azt rejtené a kétes szó...« stb.

Ezekon kívül még adatunk van arról, hogy a közé-pajtai templomban is volt egy XVI. századi hun-székely írásos felirat, melyet Benkő József 1769 október 12-én írt levele szerint lemásolt és meg-

küldött Benkő Ferencz nagyenyedi tanárnak. (Orbán Balázs: Székelyföld III. k. 14. 1)

Hogy székely templomokban olyan sok helyen maradt meg a rovásírás emléke, Rugonfalvi Kiss István véleménye szerint — és a miénk szerint is — világos jele annak, hogy ez a nemzeti írás közismert és közhasználatu volt. Szamosközyt hozza fel Rugonfalvi, hogy panaszkodik, miszerint a székelyek kezdik elhanyagolni. (II k. 377.) »Kezdek« — mert nem nyugati kultúra hozta, hogy annak emelkedésével fejlődjék, bejusson az iskolákba is, hanem az őshun műveltség hanyatlásával kopott ki a székely iskolákból is.

Említi Rugonfalvi Deseritzky Imre kegyesrendi áldozópapot is, aki a magyar nép őskoráról elmondja (megjelent 1748—1760) hogy egy Benedek nevű székely szerzetes beszélt neki, hogy nagyatyjától halotta, miszerint őt (t. i. a nagyatyját) kiskorában a mester, tanulótársaival együtt, a hun skytha írásra tanította. (II. 154. Jakab Elek. Udvarhely 121).

A rovásírás ügye legújabbán igen fontos, döntő stádiumba jutott. De itt is volt már az ideje...

Helyesbítés. Atilia nem Tordán, Nagyenyeden született. (Ellrás.)

A „Székely Nemzet Története“ I. kötetének

TARTALMA

Előljáró beszéd	3 oldal
I. fejezet. A Székelyföld rövid földrajza	15
A Székelyföld községei és városai	16—20
II. A Székelyek származása és letelepedése.	
a) Bevezetés Idézet Rugonfalvi Kiss István: „A Nemes Székely Nemzet Képe“ cz. köny- véből).	22
b) A törvényhozó testület által alkotott és a Császár által szentesített Chinai Évkönyvek, mint kétségtelen hitelű nyomravezetők a hun- székely eredet tekintetében	25
c). Az őshagyományok történeti értéke	35
III. Ősföldrajz, őstörténet.	
A Föld kialakulása, a turáni fajok megjele- nése a Pamir fennsíkron	37
IV. A hionguk. (A hunok).	
a) A Pamir-fennsiktől Dsungáriáig	41
b) Hunor és Magor. Előre Pekingig !	43
c) Dsungária	47
V. A hunok meghódítják a 35.000 tornyu, 3000 klm. hosszúságu fallal védett Meny- nyei Birodalmat.	
Magor honn marad, Hunor további hódító hadjáratra indul	53
VI Hunor népe nyugatra jó. A Volgáig.	60
57 görög író és más források a scythákról	61
A Szittyák zoltánjai. Szittyabarátság. (Kor- beli elbeszélés)	63
VII. Atilla Úrunk és kora.	
A hunok a világtörténelem homlokán	70
VIII. Árkosi Benkő József, a világhírű székely tudós, a székelység hun eredetét bizo- nyítja.	
Tzikkelyek az Imago-ból	85

- IX. fejezet. További kétségtelen hitelű, kimeríthetetlen források a székelység hun származásáról, régi könyvekben.
- X. Vélekedések a székelyek eredetéről. Hazai írók bizonyosságai a székelyek hunnusi eredetéről.
(Kállay Ferencz és más magyar források) 91 old.
Atilla fiai és utódaik: a székelyek, útát nyitnak az avar és azután a magyar honvisszafoglalásnak.
a) Atilla fiainak harczeit.
(Thierry Amade, Király Pál és a székely hagyományok nyomán) 105
b) Európában. Az avarokat behívják a longobárdok 116 „
- XI. Baján avar khán és népe jó 120 „
a) Visszaszerzi Atilla birodalmát 120 „
b) Baján utódai 128 „
c) Az avarok s a frankok 132 „
- XII. Árpád Úrunk visszafoglalja Magyarországot.
a) A székelység elébe megy, csatlakozik hozzá és segíti a honvisszafoglalásban: „az első hadlineában lovagoltak” — „az avant gárdában voltak elsők,” amint Anonymus írja. 142
Versek a Csiki Székely Krónikából (1533-ból: Mátyás András, Veress Deák, Györffy Mátyás, István Gábor; 1695-ből: Veress Péter, Bors István hitős Assessorok, végül 1796-ból: Farkas Nep. János világi pap). 143
- XIII. A hun-avar-székely-magyar műveltség: Árpád korában magasfoku. 172 „
a) A rovásírás. — A csikszentmiklósi felirat. — A konstantinápolyi felirat. — Bolognai emlék. — Az enlakai felirat, báró Orbán Balázs. — Kézay Simon, Veith Góliel, Oláh Miklós, Thuróczy, Veranz Antal, Szamosközi, Bél Mátyás, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum rovásíratos kalendárioma, Gyarmathy Sámuel, Bonfini, Verancsics, Telegdi, Otrokócsi, Lakatos, Dezeritzky, Tar Mihály, Menander Protektor, Ibn Foszlán, Ibn Abu Jakub, Antonius Magnus, Baranyai Decsi János, az Orkhán, Szelenga és a Jenisszei folyók mentén levő ó-török emlékkövek feliratai, Thomsen Vilmos, Szilágyi Sámuel, Marsigli gróf, Derschmann, a Rudimenta, Komáromi Csipkés György, Szabó Károly, Kájoni János, Jerney János, Dietrich, Hampel, Fischer, Mészáros Gyula, Sebestyén Gyula, Jakab Elek, Vargyassy Márton, idős Jósza János, Bodor Aladár, stb.

